

T.C.

ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

FİLİSTİN HAPİSHANE EDEBİYATI BAĞLAMINDA
ABDULLAH GALİB BERGÛSÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİNİN TAHLİLİ

Yüksek Lisans Tezi

Hatice CAN AĞAR

Arap Dili ve Belağatı Tezli Yüksek Lisans

Ağustos 2025

T.C.

ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

FİLİSTİN HAPİSHANE EDEBİYATI BAĞLAMINDA
ABDULLAH GALİB BERGÜSÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİNİN TAHLİLİ

Yüksek Lisans Tezi

Hatice CAN AĞAR

Tez Danışmanı

Doç. Dr. İsa GÜCEYÜZ

Arap Dili ve Belağatı Tezli Yüksek Lisans

Ağustos 2025

T.C.
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
İSLÂMÎ ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Arap Dili ve Belağatı Tezli Yüksek Lisans Programı 215311009 numaralı öğrencisi Hatice Can AĞAR'ın hazırladığı “Filistin Hapishane Edebiyatı Bağlamında Abdullah Galib Bergûsî'nin Hayatı ve Eserlerinin Tahlili” başlıklı tezi ile ilgili tez savunma sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri gereğince 04/08/2025 Pazartesi günü saat 14.00'te yapılmış, tezin onayına oy birliği ile karar verilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. YAŞAR DAŞKIRAN

Jüri Üyesi (Danışman) : Doç. Dr. İsa GÜCEYÜZ

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Osman AKTAŞ

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun / / tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... / /

Prof. Dr. Asım YAPICI

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Eli kalem tutan bu davayı yazsın. Hitabeti güçlü olan bu davayı konuşsun. Herkes bir şey yapsın ama sakın sessiz kalmasın. Çünkü sessizlik öldürür.”

Abdullah Galib Bergûsî'nin yukarıda yer alan bu ifadesi, sadece bir çağrı değil aynı zamanda bir edebî ve ideolojik sorumluluk bildirgesidir. Sessizliğin bir tür onay anlamına geldiği işgal koşullarında; yazmak, konuşmak ve direnmek birer varoluş biçimi hâline gelir. Bergûsî'nin bu sözü, edebiyatı salt bir anlatı alanı olmaktan çıkararak, tarihsel hakikatin kaydına ve adalet arayışına dönüştürür. Kalemle verilen mücadelenin, zihinlerde ve kalplerde sürdürülen direnişin ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgular. Bu çalışmanın temel amacı da Bergûsî'nin edebî mirasını bu bağlamda ele alarak, edebiyatın direnişle kurduğu ilişkiyi ortaya koymaktır.

Edebiyat, bireylerin deneyimlerini ve kolektif bilincini kalıcı hâle getiren güçlü bir araçtır. Savaş, işgal, sürgün ve hapis gibi olağanüstü koşullarda ise estetik sınırları aşarak entelektüel-ahlâkî bir direniş biçimine dönüşür. Bu bağlamda hapishane edebiyatı, yalnızca hapsedilme deneyimini değil, aynı zamanda özgürlük ve insan onuru mücadelesini de yansıtan benzersiz bir türdür. Filistin'in uzun süredir devam eden işgal süreci, bu alanda zengin bir külliyatın doğmasına yol açmış; Abdullah Galib Bergûsî ise bu geleneğin en önemli kalemlerinden biri olmuştur. Uzun hapis hayatı, onun sesini susturmak yerine onu güçlendirmiş; eserleri Filistinli tutukluların siyasi, toplumsal ve psikolojik gerçekliklerini içeriden, özgün bir bakışla kayda geçirmiştir.

Tezimiz hapishane edebiyatı ve Filistin edebiyatını özelde ise Abdullah Galib Bergûsî'nin eserlerinin tahliline odaklanmaktadır. Bu çalışmanın hazırlanmasında değerli bilgi ve yönlendirmeleriyle bana rehberlik eden kıymetli danışmanım Doç. Dr. İsa GÜCEYÜZ'e en içten şükranlarımı sunarım. Aynı şekilde manevî destekleriyle her zaman yanımda olan değerli dostum Gamze ARSLAN'a ve kardeşim Merve Nesibe CAN'a teşekkür ederim. Sabırları, sevgileri ve inançlarıyla beni her koşulda destekleyen aileme sonsuz minnettarım. Ayrıca desteğini esirgemeyen kıymetli eşime de gönülden teşekkür ederim.

Hatice CAN AĞAR

Ankara- 2025

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Konusu.....	1
2. Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	1
3. Araştırmanın Yöntemi.....	2
4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
BİRİNCİ BÖLÜM: HAPİSHANE EDEBİYATI VE ABDULLAH GALİB BERGÛSÎ	
1. Edebiyat ve Türleri.....	5
1.1. Avrupa’da Hapishane Edebiyatının Gelişimi.....	14
1.1.1. Antik Dönemde Hapishane Edebiyatı	14
1.1.2. Orta Çağ ve Rönesans Döneminde Hapishane Edebiyatı	15
1.1.3. Modern Dönemde Hapishane Edebiyatı	15
1.2. Arap Coğrafyasında Hapishane Edebiyatının Tarihçesi	17
1.2.1. Suriye Hapishane Edebiyatı	18
1.2.2. Mısır Hapishane Edebiyatı	19
1.2.3. Irak Hapishane Edebiyatı	20
1.2.4. Tunus Hapishane Edebiyatı.....	21
1.2.5. Fas Hapishane Edebiyatı	21
1.2.6. Filistin Hapishane Edebiyatının Ortaya Çıkışı.....	22
1.3. Filistin Direniş Edebiyatı ile Hapishane Edebiyatı Arasındaki Fark	26
2. Abdullah Galib Bergûsî'nin Hayatı.....	29
2.1. Çocukluk ve Gençlik Yılları	29
2.2. Güney Kore Dönemi	30
2.3. Ürdün ve Filistin’e Dönüş	31
2.4. Tutuklanma ve Hapis Dönemi.....	33
2.5. Hapishane Edebiyatı ve Hapis Dönemindeki Yazarlığı	34

2.6. Yazarın Günümüzdeki Durumu	34
İKİNCİ BÖLÜM: BERGÜSÎ'NİN ESERLERİNİN TAHLİLİ	
1. <i>el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki 's-suhyûniyye</i>	35
1.1. Eserin Konusu	37
1.2. Eserin Özeti	37
1.3. Eserdeki Ana Karakterler	47
1.4. Eserdeki Ana Temalar	48
1.5. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri ve Üslûp	48
2. <i>el-Makdisî ve şeyâtînü 'l- heykeli 'l-mez 'ûm</i>	49
2.1. Eserin Konusu	50
2.2. Eserin Özeti	50
2.3. Eserdeki Ana Karakterler	58
2.4. Eserdeki Ana Temalar	60
2.5. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri ve Üslûp	60
3. <i>el-Mühendise Melâk er-Rahme</i>	61
3.1. Eserin Konusu	62
3.2. Eserin Özeti	63
3.3. Eserdeki Ana Karakterler	70
3.4. Eserdeki Ana Temalar	72
3.5. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri ve Üslûp	74
4. <i>Filistin el- 'âşîka ve 'l-ma 'şûk</i>	74
4.1. Eserin Konusu	75
4.2. Eserin Özeti	76
4.3. Eserdeki Ana Karakterler	83
4.4. Eserdeki Ana Temalar	84
4.5. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri ve Üslûp	85
5. <i>Ma 'tûh fî dâîrati 'l- 'ukala '</i>	85
5.1. Eserin Konusu	86
5.2. Eserin Özeti	87
5.3. Eserdeki Ana Karakterler	93
5.4. Eserdeki Ana Temalar	95
5.5. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri ve Üslûp	95
6. <i>el-Mâcide</i>	96
6.1. Eserin Konusu	97

6.2. Eserin Özeti	97
6.3. Eserdeki Ana Karakterler	101
6.4. Eserdeki Ana Temalar	102
6.5. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri ve Üslûp	102
7. <i>Büsûletü 'l-mükâveme</i>	103
7.1. Eserin Konusu	104
7.2. Eserin Özeti	104
7.3. Eserdeki Ana Temalar	114
7.4. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri ve Üslûp	115
8. <i>el-Mizân cihâdü 'd-da 've ve da 'vetü 'l-mücâhidîn</i>	116
8.1. Eserin Konusu	118
8.2. Eserin Özeti	119
8.3. Eserdeki Ana Temalar	121
8.4. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri ve Üslûp	124
9. <i>Mühendis 'ale 't-tarîk: Emîru 'z-zill</i>	125
10. <i>Mühendis 'ale 't-tarîk 2: eş-Şehîdü 'l-hayy</i>	127
11. <i>Mecmû 'a aklâmi 'l-bündükıyye-1</i>	131
12. <i>Mecmû 'a aklâmi 'l-bündükıyye-2</i>	132
13. Eserlerinde Kullanılan Bazı Edebi Sanatlar	132
SONUÇ	143
KAYNAKÇA	146
ÖZGEÇMİŞ	153

ÖZET

Edebiyat, baskı altındaki halklar için yalnızca estetik bir ifade biçimi değil aynı zamanda kimlik, hafıza ve direnişin yeniden üretildiği güçlü bir araçtır. Sömürgecilik ve işgal koşullarında bu işlev daha da belirginleşir; edebiyat, toplumsal mücadelenin temel bir parçasına dönüşür. Filistin örneğinde ise hapisane, yalnızca bir tutukluluk alanı değil edebiyat yoluyla kimliğin ve direnişin yeniden inşa edildiği özgün bir mücadele mekânına dönüşmüştür. Bu çerçevede Abdullah Galib Bergûsî'nin eserleri, Filistinli mahkûmların bireysel ve kolektif deneyimlerini edebî anlatıya dönüştürerek direniş bilincine taşıyan önemli metinlerdir.

Bu tez, giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, yöntemi ve sınırlılıkları ortaya konmuş; çalışmanın teorik çerçevesi çizilmiştir. Niteliksel bir araştırma olarak yapılandırılan bu çalışma, metin merkezli bir yaklaşımla Bergûsî'nin eserlerini tematik, yapısal ve retorik düzeyde analiz etmektedir. Arap edebiyatı eleştirisine özgü yöntemlerle yazarın metinleri Filistin hapisane edebiyatı bağlamında değerlendirilmiştir.

Birinci bölümde, edebiyat ve hapisane edebiyatının tarihsel gelişimi genel hatlarıyla açıklanmış; Arap dünyasındaki örnekler üzerinden Filistin'e özgü konumu ortaya konmuştur. Ayrıca Filistin tarihine dair arka plan bilgisi sunulmuş ve Bergûsî'nin biyografisi çocukluk döneminden tutukluluğuna kadar kronolojik bir bütünlük içinde ele alınmıştır.

İkinci bölümde, Abdullah Galib Bergûsî'nin başlıca edebî eserleri öncelikle yapı, içerik, tema ve anlatım teknikleri açısından detaylı biçimde analiz edilmiş, ardından eserlerde yer alan edebî sanatlar ele alınmıştır. Yapılan çözümlemelerde, yazarın metinlerinde direniş ve şehâdet temalarının yalnızca ideolojik bir duruş değil aynı zamanda ahlâkî ve varoluşsal bir tavır olarak kurgulandığı görülmüştür. Özellikle *el-Miksala* adlı eserinde ihanet, sorgu, işkence ve içsel çözülme gibi temaların güçlü bir dramatik yapı içerisinde işlendiği; *Mâcide* ve *Melâk er-Rahme* gibi metinlerde ise kadın karakterlerin aktif direnişçi kimliklerle sunulması, Bergûsî'nin ataerkil anlatı kalıplarını aşan özgün kadın temsilleri oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca anlatım dili açısından, dini göndermeler, metaforik anlatım, iç monologlar gibi tekniklerin kullanımı yazarın hem retorik yetkinliğini hem de ideolojik derinliğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, Bergûsî'nin hapisaneyi yalnızca bir kapatılma mekânı değil aynı zamanda düşünsel ve kültürel

Üretimin odağı olarak yeniden kurduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belağatı, Filistin, Hapishane Edebiyatı, Bergûsî, Direniş.

ABSTRACT

This thesis consists of an introduction and two main chapters. The introduction outlines the research topic, objectives, methodology, and limitations, thereby establishing the theoretical framework of the study. Designed as a qualitative research, the study adopts a text-centered approach to analyze Abdullah Galib Bergûsî's works in terms of theme, structure, and rhetoric. The texts are evaluated within the context of Palestinian prison literature using analytical methods specific to Arabic literary criticism.

The first chapter presents a general overview of literature and the historical development of prison literature, highlighting its distinct position within the Arab world, particularly in the Palestinian context. Additionally, it provides historical background on Palestine and offers a chronological account of Bergûsî's biography, from his childhood to his imprisonment.

In the second chapter, Abdullah Galib Bergûsî's major literary works are analyzed in detail with regard to structure, content, themes, and narrative techniques, and then the literary devices employed in his works are examined. The analyses reveal that the themes of resistance and martyrdom in his texts are not merely ideological positions but are constructed as moral and existential stances. In particular, the work *al-Miksala* addresses themes such as betrayal, interrogation, torture, and inner breakdown within a strong dramatic framework; while *Mājida* and *Malāk al-Rahma* depict female characters as active agents of resistance, demonstrating that Bergûsî transcends patriarchal narrative conventions by constructing original representations of women. In terms of language and style, the use of religious references, metaphorical expressions, and interior monologues reveals the author's rhetorical skill and ideological depth. These findings indicate that Bergûsî reimagines prison not merely as a space of confinement, but as a center of intellectual and cultural production.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Palestine, Prison Literature, Bergûsî.

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhisselâm
Av.	: Avukat
b.	: ibn/oğlu
bkz./Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
c.	: Cilt
d.	: Doğumu
F.K.Ö.	: Filistin Kurtuluş Örgütü
HAMAS	: Harakat al-Muqawama al-Islamiyya (İslâmî Direniş Hareketi)
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
ö.	: Ölümü
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallâhu Aleyhi Vesellem
Şin Bet	: İsrail İç Güvenlik Servisi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve benzeri
y.y.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Filistin edebiyatı, yalnızca estetik bir üretim alanı olmanın ötesinde, işgal, sürgün, baskı ve mahkûmiyet gibi tarihsel travmalarla yoğrulmuş bir kimlik, hafıza ve direniş sahası olarak da önem taşır. Bu edebiyat, Filistin halkının tarihsel acılarını, kültürel belleklerini ve politik mücadelelerini metinler aracılığıyla görünür kılar. Bu bağlamda özellikle hapishane edebiyatı hem bireysel tanıklıkların hem de kolektif direnişin yazılı izlerini taşıması bakımından ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Hapishane metinleri, yazarların maruz kaldıkları baskıyı, zulmü ve işkenceyi kişisel deneyimlerle aktarmalarının yanı sıra direnişin ideolojik, ahlâkî ve toplumsal boyutlarını da belgelemektedir. Bu yönüyle, hapishane edebiyatı, sadece bir edebî ifade biçimi değil, aynı zamanda tarihî olayların, toplumsal travmaların ve direniş stratejilerinin kayıt altına alındığı bir hafıza alanıdır.

Bu çalışma, böylesi bir edebî zeminde Abdullah Galib Bergûsî'nin hapishane merkezli üretimini odak noktası hâline getirmektedir. Bergûsî'nin eserleri, Filistin halkının kolektif hafızasını, direniş bilincini ve kimlik mücadelesini görünür kılmakta; hapishane deneyimlerini, bireysel ve toplumsal boyutlarıyla okuyucuya aktarmaktadır. Böylece çalışma, Filistin hapishane edebiyatının hem edebî hem de sosyo-politik işlevlerini anlamaya yönelik bir inceleme olarak önem kazanmaktadır.

1. Araştırmanın Konusu

Bu çalışma, Filistin edebiyatı içerisinde müstesna bir yer edinen hapishane edebiyatını merkeze alarak, bu türün önemli temsilcilerinden olan Abdullah Galip Bergûsî'nin edebî mirasını çok yönlü biçimde konu edinmektedir. Özellikle İsrail işgali altında şekillenen Filistinli mahkûm yazarların edebiyatı, bireysel tanıklıkların ötesine geçerek kolektif direnişin, kimlik mücadelesinin ve adalet talebinin bir arşivi hâline gelmiştir. Çalışma kapsamında, öncelikle hapishane edebiyatının teorik çerçevesi ve tarihsel arka planı çizilmekte, ardından Arap ve Filistin hapishane edebiyatı bağlamında Abdullah Galip Bergûsî'nin yazar kimliği ve edebî üretimi ele alınmaktadır. Bergûsî'nin zindanda kaleme aldığı eserler, yalnızca içerik yönünden değil ana karakterler, tematik yapı, anlatım teknikleri ve üslup açısından da tahlil edilerek onun edebî kişiliği değerlendirilmektedir.

2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Filistin edebiyatı, yalnızca estetik bir üretim alanı değil aynı zamanda bir halkın kimlik,

direnış ve varlık mücadelesinin edebî bir ifadesidir. Bu bağlamda hapishane edebiyatı, Filistinli yazarların işgal koşullarında, fiziksel özgürlükleri ellerinden alınmış olsa da düşünsel ve sanatsal üretimlerine devam ettikleri özgün bir edebî damardır. Bu tür, zindanların sadece baskı ve susturma mekânları olmadığını aynı zamanda entelektüel üretimin filizlendiği alanlara da dönüşebileceğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Filistinli mahkûm yazarlar arasında önemli bir yer tutan Abdullah Galip Bergûsî sadece bir mahkûm ya da direnişçi değil aynı zamanda güçlü bir edebî ses ve entelektüel kimliktir. Onun eserleri hem bireysel hem de kolektif bir hafızayı yansıtan; edebiyat, siyaset ve inanç düzleminde iç içe geçmiş katmanlı bir anlatı sunmaktadır.

Filistin hapis edebiyatının özgün örneklerinden biri olan Abdullah Galip Bergûsî'nin edebî kimliğini ve eserlerini derinlemesine inceleyen çalışma, bu alandaki akademik boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Araştırmanın temel amacı; Bergûsî'nin hayatı, düşünsel arka planı ve zindanda kaleme aldığı eserler üzerinden, hapis edebiyatının içeriksel ve biçimsel özelliklerini ortaya koymak; bu yolla Filistinli mahkûm yazarların edebî katkılarını daha görünür kılmaktır. Aynı zamanda hapishane edebiyatı kavramının teorik ve tarihsel arka planına ışık tutularak, bu türün Arap edebiyatındaki yeri ve dönüşüm dinamikleri de değerlendirilmekte; Bergûsî örneği üzerinden Filistin edebiyatının hem edebî hem de sosyo-politik boyutları analiz edilmektedir.

3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, Abdullah Galip Bergûsî'nin başlıca eserlerini tematik, yapısal ve üslûpsal açıdan incelemeyi amaçlayan doküman analizine ve edebî çözümlemeye dayalı nitel bir araştırmadır. Araştırma sürecinde, metin merkezli yaklaşım temel alınmış; yakın okuma, metinler arası karşılaştırma ve bağlamsal yorumlama gibi eleştiri yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında, Filistin hapishane edebiyatının tarihsel ve kuramsal zeminini oluşturmak amacıyla Arapça ve İngilizce ikincil kaynaklar taranmıştır. Ardından, Bergûsî'nin kaleme aldığı birincil metinler, direniş, şehâdet, sürgün, kimlik ve maneviyat gibi temel temalar etrafında analiz edilmiştir. Bu analizlerde hem yazarın bireysel yaşam öyküsü hem de Filistin'in sosyo-politik arka planı dikkate alınarak çok katmanlı ve yorumlayıcı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Araştırma, yalnızca estetik düzlemle sınırlı kalmayıp hapishane edebiyatını kültürel bir direniş biçimi olarak değerlendiren disiplinler arası bir perspektifle yürütülmüştür. Bu yaklaşım, Abdullah Galip Bergûsî'nin eserlerini yalnızca edebî bir metin olarak değil aynı zamanda tarihsel, sosyolojik ve kültürel birer belge olarak değerlendirmeyi mümkün kılmıştır.

Böylece çalışma, Arap edebiyatı, kültürel direniş kuramı ve hapishane yazını alanlarına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada karşılaşılan temel sınırlılıklardan ilki, Abdullah Galib Bergûsî'nin eserlerine ilişkin Türkçe akademik kaynakların son derece sınırlı olmasıdır. Tez çalışmasının başında yazarın yalnızca dört eseri Türkçeye kazandırılmış olup, iki eserine ulaşılamamıştır. Bu durum, yazarın tüm eserlerinin teze dâhil edilememesine neden olmuştur. Araştırma sürecinde altı eserinin Arapça orijinal metinlerine doğrudan ulaşılmış ve bunlar araştırmacı tarafından çevrilip çözümlenmiştir. Ancak süre kısıtı, çeviri, analiz ve bağlam kurma sürecinin yoğun bir tempoda yürütülmesini gerektirmiştir. Çeviri süreci tamamlandıktan sonra yazarın bir eserinin daha Türkçeye kazandırıldığı öğrenilmiştir.

Bergûsî'nin tüm eserlerine erişim mümkün olmaması nedeniyle, yayımlanmamış ya da yalnızca mahkûmlar arasında sınırlı dolaşımda olan bazı metinlerin orijinal nüshalarına ulaşılamamış; bu eserler araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Ayrıca, otobiyografik nitelik taşıyan bazı metinlerde edebî analiz açısından yeterli anlatı derinliği veya edebî inceleme malzemesi bulunmadığından, bu tür eserler yalnızca genel hatlarıyla değerlendirilmiş ve alt başlıklandırmaya gidilmemiştir. Eserlerin tezdeki sıralaması içeriksel derinlik ve hacim dikkate alınarak yapılmış; kapsamlı analiz yapılabilen metinler öne alınırken hem yapısal olarak daha yüzeysel hem de daha kısa hacimli olan metinler çalışmanın sonunda ele alınmıştır.

Çalışmanın kapsamı, belirli sınırlar içinde tutulmak zorunda kalmıştır. Bergûsî'nin eserleri farklı türlerde kaleme alınmış ve çok katmanlı temalar barındırmaktadır. Ancak tez hacmi dikkate alınarak yalnızca öne çıkan temalar üzerinde durulmuş, yazarın edebî eserlerinin analiz ve tahlili ile yetinilmiştir.

Araştırma sürecinde, konunun araştırmacı açısından hassasiyet taşıması nedeniyle akademik mesafe ve nesnelliğin korunması ayrı bir dikkat gerektirmiştir. Yer yer danışman desteğiyle, ideolojik yaklaşımdan uzak, objektif bir değerlendirme yapılmaya özen gösterilmiştir. Bununla birlikte, çalışmanın yürütüldüğü dönemde Filistin'deki mevcut savaş hâli, doğrudan yazarla görüşme yapılması veya birinci elden tanıklıkların toplanması gibi saha çalışmalarının gerçekleştirilmesini imkânsız hâle getirmiştir. Bu tür imkânların varlığı, çalışmanın daha canlı ve zengin bir içerik kazanmasını sağlayabilirdi. Dolayısıyla araştırma, doğal olarak, masa başı çalışmasına ve metin çözümlemelerine dayalı bir yapıda şekillenmiştir. Bu sınırlılıklar, çalışmanın değerini azaltmamakta; aksine hem Bergûsî'nin edebî mirasına hem

de Filistin hapis edebiyatı alanına yönelik daha kapsamlı araştırmalara duyulan ihtiyaç ortaya koymaktadır.

1. BÖLÜM: HAPİSHANE EDEBİYATI VE ABDULLAH GALİB BERGÜSÎ

Edebiyatın, bireylerin duygu, düşünce ve tecrübelerini aktarma işlevinin ötesine geçerek toplumsal dönüşümlere katkı sunan bir alan hâline gelişi, onun türsel çeşitliliğiyle de doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle, hapishane edebiyatının tarihsel ve kuramsal çerçevesini anlamadan önce, edebiyatın genel yapısını ve türlerini kısaca tanımlamak gerekmektedir.

1. Edebiyat ve Türleri

Edebiyat; olay, duygu, düşünce ve hayal gücünü dil aracılığıyla estetik bir şekilde hem sözlü hem de yazılı olarak ifade eden bir sanat dalıdır.¹ Tarih boyunca edebiyat, kültürlerin gelişiminde ve insanlık tarihinin kaydedilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Edebiyat, çeşitli türler aracılığıyla kendini göstermiştir. Bu türler arasında düşünce yazıları (makale, fıkra, sohbet, deneme, eleştiri), gazete yazıları (haber, röportaj, mülakat), hikâye türü (destan, masal, hikâye, roman), tiyatro türü (lirik tiyatro, komedi, dram), yardımcı türler (biyografi, hatıra, günlük, gezi, mektup) yer almıştır.²

Edebiyat türleri, okuyuculara farklı anlatım biçimleri ve yapılar sunarken, aynı zamanda geniş bir tematik yelpaze içermektedir. Bu türlerin içinde işlenen temalar, edebiyatın derinlik ve zenginliğini ortaya çıkarmaktadır. Tematik olarak incelendiğinde edebiyat; direniş, göç, savaş, postkolonyal, feminist, gotik, pastoral, toplumcu gerçekçi, kara mizah, egzistansiyalist (varoluşçu), ütopya, distopya, postmodern, bilim kurgu, çocuk, meher, mistik, çevreci (ekoeleştiri), felsefi ve hapishane edebiyatı gibi birçok başlık altında toplanabilmektedir. Bu tematik sınıflandırmalar, edebî eserlerin toplumsal ve kültürel bağlamlarını daha iyi anlamaya yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda öncelikle edebiyatın belli başlı tematik türlerinden kısaca bahsedildikten sonra asıl konumuzla bağlantısı olan hapishane edebiyatı türüne odaklanılacaktır:

¹ Gürsel Aytac, Genel Edebiyat Bilimi (İstanbul: Say Yayınları, 2003), 115.

² Faruk Uğurlu, “Bir Edebiyat Bakışı”, *Kurgu Dergisi*, 10/1 (1992), 189-210.

- *Göç Edebiyatı*

Göç edebiyatı, insanların doğdukları topraklardan ayrılarak farklı coğrafyalarda yeni yaşam kurma çabalarını ve bu süreçte karşılaştıkları zorlukları konu edinen bir edebiyat türüdür. Bu türde genellikle gurbet, aidiyet, yabancılaşma, kültürel çatışma, kimlik arayışı gibi temalar öne çıkar. Göçmenlerin yaşadıkları psikolojik kırılmalar, geçmiş ile gelecek arasındaki gelgitler ve yeni toplumlara uyum süreci, eserlerde derinlikli bir şekilde işlenir.³

- *Savaş Edebiyatı*

Savaş edebiyatı, savaşın birey ve toplum üzerindeki yıkıcı etkilerini ele alan bir türdür; cephedeki askerlerin deneyimlerinden, savaşın gerisinde kalan sivillerin yaşadığı acılara kadar geniş bir perspektif sunar. Bu tür, kahramanlık, fedakârlık ve vatan sevgisi gibi temaların yanında, savaşın yol açtığı fiziksel ve psikolojik travmaları, kayıpları, toplumsal düzenin bozulmasını, yabancılaşmayı ve etik ikilemleri de işler. Modern savaş edebiyatı, savaşın yalnızca cephede değil, toplumun tüm kesimlerinde yarattığı kalıcı etkileri vurgular ve insan ruhunun direncini, umudu ile barış özlemini de anlatır. Böylece savaş edebiyatı, tarihsel bir tanıklığın ötesinde, insanlığın ortak vicdanına seslenen evrensel bir anlatım alanı oluşturur.⁴

- *Postkolonyal Edebiyat*

Sömürgecilik edebiyatı, sömürgecilik deneyimini yaşamış toplumların yazarları tarafından kaleme alınan ve emperyalizmin bireysel ile kolektif düzeyde yarattığı derin etkileri ele alan metinlerden oluşur. Bu türde, sömürgeci güçlerin dayattığı sosyal, ekonomik ve kültürel baskılar detaylı bir şekilde sorgulanır; bireylerin kimlik arayışları, toplumsal aidiyet duygusunun yeniden inşası ve kültürel mirasın korunması temel temalar olarak ön plana çıkar. Yazarlar, sömürgeci ideolojilerin etkilerini eleştirirken hem tarihsel hafızayı canlı tutmayı hem de toplumun bağımsızlık ve özgürlük arzularını ifade etmeyi amaçlar. Bu bağlamda sömürgecilik edebiyatı, sadece geçmişin tanıklığını sunmakla kalmaz; aynı zamanda sömürgecilik mirasının güncel yansımalarını da görünür kılar, okuru eleştirel düşünmeye ve tarihsel bağlamda toplumsal adalet arayışına davet eder.⁵

³ İlhan Karaca, “Bir Reddedişin Hikâyesi: Almanya’da Göç Edebiyatı”, *Eskiye* 1 (Nisan 2006), 61-128.

⁴ Harun Duman, “Savaş Edebiyatı”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 58/1 (2018), 99-110.

⁵ Kaan Yalnız, “Tanıtma: Bilgin Güngör, Postkolonyalizm ve Edebiyat: Türk Edebiyatında Sömürgeciliğe Bakış”, *Hece Dergisi* 14 (2019), 548-552.

- *Kadın Edebiyatı (Feminist Edebiyatı)*

Kadın edebiyatı, özellikle kadın yazarlar tarafından kaleme alınan ve kadınların toplumsal rolü, hakları, deneyimleri ve yaşadıkları zorlukları merkeze alan eserlerden oluşur. Bu edebiyat türü, feminist edebiyat anlayışının temel taşlarını oluşturarak yalnızca kadın hakları ve cinsiyet eşitliği gibi temaları ele almakla kalmaz aynı zamanda kadının bireysel kimlik arayışını, aile içindeki konumunu, iş yaşamındaki mücadelelerini, toplumsal ve kültürel normlarla çatışmalarını ve kadın dayanışmasını da derinlemesine işler. Kadın edebiyatı, ataerkil yapılar altında görünmezleştirilen sesleri duyurmayı, kadının iç dünyasını, duygusal ve psikolojik deneyimlerini açığa çıkarmayı ve toplumsal değişim için farkındalık yaratmayı hedefler. Bu bağlamda, tür hem bireysel öyküleri hem de toplumsal sorunları bir arada ele alarak, kadınların yaşadığı baskılar ve mücadeleler üzerinden evrensel bir anlatı sunar ve okuyucuyu cinsiyet eşitliği ile adalet konularında düşünmeye teşvik eder.⁶

- *Gotik Edebiyat (Korku Edebiyatı)*

Gotik edebiyat, cinler, periler, vampirler, hortlaklar ve diğer doğaüstü varlıkların merkezde yer aldığı, karanlık, kasvetli ve ürkütücü atmosferleriyle tanınan bir edebiyat türüdür. Bu tür, yalnızca korku uyandırmayı değil aynı zamanda insan zihnini sarsan imgeler, olağandışı olaylar ve doğaüstü unsurlar aracılığıyla okuyucunun hayal gücünü ve akıl sınırlarını zorlamayı hedefler. Gotik metinler, genellikle gerilim, tedirginlik, dehşet ve bilinmezlik duygularını estetik bir çerçevede işlerken, aynı zamanda insan psikolojisinin karanlık yönlerini, ölüm ve ölüm korkusu, yalnızlık, suçluluk ve toplumsal normlarla çatışma gibi temaları da keşfeder. Bu yönüyle gotik edebiyat, okuyucuyu sadece korkutmakla kalmaz aynı zamanda bilinmeyene dair merak, gizem arayışı ve metafizik sorgulama gibi düşünsel deneyimlere de davet eder, böylece estetik bir haz ile psikolojik ve duygusal bir gerilimi bir arada sunar.⁷

- *Pastoral Edebiyat*

Pastoral edebiyat, doğa sevgisini ön plana çıkaran, kırsal yaşamın sadeliğini ve doğayla uyumlu bir yaşamı yücelten edebî bir türdür. Bu eserlerde, genellikle çobanlar, köylüler veya

⁶ Aziz Şeker, "Feminist Edebiyat Eleştirisi Bağlamında Edebi Metinlerde Kadın Gerçekliği", *Söylem Filoloji Dergisi* 4/2 (2019), 347-359.

⁷ V. Özge Yücesoy, *Korku Edebiyatı (Gotik Edebiyat) ve Türk Romanındaki Örnekleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 10-11.

kırsal halkın yaşamı aracılığıyla, insanın doğayla bütünleştiği, huzur ve dinginliğin hâkim olduğu bir ideal dünyâ tasvir edilir. Pastoral metinler, şehir yaşamının karmaşasından ve toplumsal baskılardan uzak, sade bir yaşamın estetik ve etik değerlerini okuyucuya sunar; aynı zamanda doğaya yönelik bir yakınlık, özlem ve nostalji duygusu uyandırmayı amaçlar. Bu türde doğa, yalnızca bir arka plan veya sahne unsuru olarak değil insan ruhunun dinlenme ve yenilenme alanı, ahlaki ve duygusal bir rehber olarak da işlev görür. Pastoral edebiyat, insanın doğayla kurduğu ilişkinin hem bireysel huzur hem de toplumsal denge açısından önemini vurgularken, okuyucuyu estetik bir haz ile duygusal ve ruhsal bir tatmine yönlendirir.⁸

- *Toplumcu Gerçekçi Edebiyat (Sosyal Realizm)*

Toplumcu gerçekçi edebiyat, toplumsal sorunları ve eşitsizlikleri nesnel ve gerçekçi bir bakış açısıyla ele alan, genellikle sosyal eleştiri içeren bir edebî türdür. Bu eserlerde, yoksulluk, işçi ve emekçi sınıfın yaşadığı zorluklar, toplumsal adaletsizlikler ve güç dengesizlikleri ön plana çıkarılır; aynı zamanda sınıflar arası mücadele, ekonomik ve kültürel farklılıklar ile toplumsal değişim süreçleri derinlemesine işlenir. Toplumcu gerçekçi metinler, yalnızca bireysel karakterlerin hikâyelerini anlatmakla kalmaz, onların deneyimleri aracılığıyla daha geniş sosyal ve politik yapıları da görünür kılar. Bu türde yazarlar, toplumsal sorunların nedenlerini ve sonuçlarını sorgularken, okuyucuya hem farkındalık kazandırmayı hem de sosyal adaletin önemini vurgulamayı amaçlar. Eserlerdeki karakterler, sıradan insanların yaşam mücadeleleri, sınıfsal baskılar ve kolektif direniş örnekleri üzerinden şekillenir; böylece edebiyat hem toplumsal bir ayna hem de bir değişim aracı hâline gelir.⁹

- *Kara Mizah*

Kara mizah, İngilizce’de “Dark Comedy” olarak da anılan ve ölüm, savaş, hastalık, trajedi, toplumsal çöküş ve varoluşsal bunalım gibi ciddi konuları mizahî ve ironik bir bakış açısıyla işleyen edebî bir türdür. Bu türde, yazarlar okuru hem güldürmeyi hem de rahatsız etmeyi amaçlar; trajik, acı ve umutsuz durumlar, espri, alay ve ironi aracılığıyla sunulur. Kara mizah eserleri, modern bireyin karşılaştığı anlamsızlık, toplumsal yozlaşma, etik krizler ve güçsüzlük hallerini görünür kılar; okuyucuya hem düşündürür hem de eleştirel bir bakış kazandırır. Bu

⁸ Can Şen, “Sinop’un Ahmet Muhip Dıranas’ın Şiirlerindeki Pastoral Duyarlılığa Etkisi”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 18 (2018), 267-268.

⁹ Öznur Yılmaz Altun, “Toplumcu Gerçekçilik ve Kemal Tahir Romanından Toplumu Okumak”, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi* 7/15 (2021), 142.

metinlerde kullanılan mizah, basit bir eğlence aracı değil aynı zamanda toplumsal eleştiri ve varoluşsal sorgulamanın güçlü bir aracıdır. Yazar, trajik gerçekliği grotesk, abartılı veya paradoksal bir biçimde sunarak hem bireysel hem de kolektif düzeyde modern yaşamın sorunlarını ortaya koyar; okur, bu sayede hem gülerek hem de düşünerek insan varoluşunun çelişkilerini deneyimler. Kara mizah, bu yönüyle, trajik ile komik, ciddi ile alaycı arasında dengeli bir kurgu oluşturur ve edebiyatın toplumsal eleştiri ve farkındalık yaratma işlevini güçlendiren bir tür olarak öne çıkar.¹⁰

- *Egzistansiyalist/Varoluşçu Edebiyat*

Egzistansiyalist (varoluşçu) edebiyat, bireyin varoluşunun temel sorunlarını, özgürlüğünü, sorumluluklarını ve hayatın anlamına dair sorgulamalarını merkeze alan bir anlayışla şekillenir. Bu edebiyat türünde insan, kendi seçimleriyle kimliğini inşa eden özgür bir varlık olarak ele alınır; ancak bu özgürlük beraberinde yoğun bir sorumluluk duygusunu ve çoğu zaman varoluşsal kaygıyı da getirir. Anlamsızlık, yabancılaşma, yalnızlık, ölüm korkusu ve kimlik arayışı gibi temalar sıkça işlenir. Kahramanlar çoğu kez toplumsal normlara veya dışsal otoritelere bağlı kalmaksızın kendi varoluşlarını gerçekleştirme çabasındadır. Böylece egzistansiyalist edebiyat, bireyin iç dünyasına, ruhsal çalkantılarına ve hayat karşısında verdiği felsefi mücadeleye odaklanarak edebiyatı yalnızca bir estetik alan değil, aynı zamanda insanın varlık sorununa ışık tutan bir düşünce zemini hâline getirir.¹¹

- *Ütopya Edebiyatı*

Ütopya edebiyatı, insanların daha adil, eşitlikçi ve kusursuz bir toplum arzusunu yansıtan, çoğu zaman hayal gücüyle inşa edilmiş kurgusal dünyaları merkeze alan bir edebî türdür. Bu türde mevcut toplumsal düzenin aksayan yönleri eleştirilirken, bunun karşısına barışın, dayanışmanın, erdemli yönetim biçimlerinin, ahlâkî değerlere dayalı yaşam tarzlarının ve toplumsal adaletin hâkim olduğu ideal düzenler konulur. Ütopya edebiyatı, yalnızca bireylerin hayalini süsleyen bir mükemmellik tasavvuru değil aynı zamanda mevcut dünyaya bir ayna tutarak insanlara alternatif düşünme biçimleri sunan bir sorgulama alanıdır. Böylelikle okuru,

¹⁰ Ruken Çakan Evcen, “Sulhi Dölek Öykülerinde Kara Mizah”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 52 (2021), 256.

¹¹ Yunus Şahin, “Varoluşçuluğun Türk Edebiyatında Algılanışı ve Tutunamayanlar”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* 4/1 (2020), 81-82.

daha iyi bir yaşamın mümkün olup olmadığı üzerine düşünmeye, toplumun sınırlarını ve potansiyellerini tartışmaya sevk eder.¹²

- *Distopya Edebiyatı*

Distopya edebiyatı, genellikle geleceğe dair karamsar ve tehditkâr bir tablo çizen, toplumsal ve siyasal eleştiriyi merkeze alan bir edebî türdür. Bu eserlerde çoğunlukla bireylerin özgürlüklerinin yok edildiği, otoriter rejimlerin baskıcı uygulamalarının hüküm sürdüğü, insanların kimlik, düşünce ve iradelerinin çeşitli yöntemlerle denetim altına alındığı karanlık toplum modelleri işlenir. Distopyalar, teknolojinin kontrolsüz gelişiminin doğurabileceği olumsuz sonuçlara, doğanın tahribatına, bireyin yalnızlaşmasına, kitlelerin manipülasyonuna ve insan hakları ihlallerine dikkat çekerek güçlü bir eleştirel bakış açısı sunar. Böylece distopya edebiyatı, yalnızca umutsuz bir gelecek tasviri yapmakla kalmaz aynı zamanda mevcut toplumsal ve siyasal düzenin sakıncalarına dair uyarı niteliği taşır ve bireyi özgürlük, adalet ve insan onuru üzerine yeniden düşünmeye davet eder.¹³

- *Postmodern Edebiyat*

Postmodern edebiyat, geleneksel anlatı kalıplarını yıkarak okura farklı bakış açıları sunan, çoğu zaman doğrusal olmayan bir kurgu anlayışını benimseyen edebî bir türdür. Bu yaklaşımda metinlerarası göndermeler, parodi, pastiş ve ironi yoğun şekilde kullanılırken; gerçeklik ile kurgu arasındaki sınırların bulanıklaştırılması ve anlatının güvenilirliğinin sorgulanması dikkat çekici unsurlar arasında yer alır. Kimlik bunalımı, bireyin parçalanmış benliği, toplumsal yapının çok katmanlılığı ve hakikatin göreceli oluşu sıkça işlenen temalardandır. Okur, metnin sadece pasif bir alıcısı değil, anlamın üretiminde aktif bir katılımcısı konumuna getirilir. Bu nedenle postmodern edebiyat, yalnızca bir anlatım biçimi değil aynı zamanda modern dünyanın karmaşık, çok sesli ve parçalı yapısını yansıtan bir düşünce tarzı olarak değerlendirilmektedir.¹⁴

- *Bilim Kurgu*

Bilim kurgu, insanlığın gelecekte karşılaşılabileceği bilimsel ve teknolojik gelişmeleri

¹² Emrah Atasoy, “Ütopya Edebiyatı Edebiyat Ütopya”, *Diyalog*, 7/1 (2019), 186-190.

¹³ Ejder Çelik, “Distopik Romanlarda Toplumsal Kurgu”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 18/1 (2015), 57-58.

¹⁴ Mustafa Karabulut- İbrahim Biricik, “Postmodern Edebiyatın “Ne” liği”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi* 3 (2017), 34-35.

kurgusal bir bakış açısıyla ele alan edebî bir türdür. *Science Fiction* olarak da adlandırılan bu edebiyat, yalnızca uzay keşifleri, yapay zekâ, robotlar, zaman yolculuğu ve distopik gelecek senaryolarını değil, aynı zamanda bilimin toplum üzerindeki etkilerini, etik sorunları ve insan-doğa-teknoloji ilişkisini de sorgular. Bu türde, gerçek bilimin verilerinden ve olasılıklarından hareket edilerek hayali dünyalar, alternatif gerçeklikler ve farklı gelecek tasavvurları yaratılır. Böylece bilim kurgu, bir yandan okuyucuya hayal gücünü zorlayan maceralar sunarken diğer yandan bilimsel gelişmelerin toplumsal, kültürel ve felsefî yansımalarını tartışma imkânı tanır.¹⁵

- *Çocuk Edebiyatı*

Çocuk edebiyatı, çocukların yaş, ilgi ve gelişim düzeylerine uygun olarak kaleme alınan; hikâye, roman, masal, şiir, bilmece, tekerleme, efsane, destan, mektup, gazete ve dergi gibi farklı türleri kapsayan geniş bir edebî alandır. Bu alanda üretilen eserlerde sade, akıcı ve anlaşılır bir dil tercih edilerek çocuğun okuma alışkanlığı kazanması, dil gelişiminin desteklenmesi ve hayal dünyasının zenginleştirilmesi hedeflenir. Eğitici içeriklerin, ahlaki değerlerin, toplumsal normların ve kültürel mirasın aktarımı önemli bir rol üstlenirken aynı zamanda çocukların empati kurma becerisini geliştirmesine, problem çözme yeteneğini artırmasına ve estetik duyarlılık kazanmasına da katkıda bulunur. Çocuk edebiyatı, yalnızca eğlence ve vakit geçirme aracı değil aynı zamanda bireyin kişilik oluşumunu, duygusal gelişimini ve toplumsal aidiyetini güçlendiren bir eğitim ve kültür alanıdır.¹⁶

- *Mehcer Edebiyatı*

Mehcer Edebiyatı, özellikle 19. yüzyılın sonlarından itibaren Ortadoğu'dan Amerika kıtasına göç eden Arap aydın ve yazarların ortaya koyduğu edebî bir akımdır. Bu edebiyat, göçmenlik tecrübesinin bireyde ve toplumda yarattığı kırılmaları, kültürel uyum sorunlarını, kimlik inşası arayışlarını ve anavatan özlemini merkezine alır. Yazarlar, bir yandan yeni bir coğrafyada hayata tutunmanın zorluklarını ve kültürel çatışmaları işlerken, diğer yandan ait oldukları toprakların hafızasını, değerlerini ve dilini koruma çabası gösterirler. Bu nedenle

¹⁵ Gökhan Reyhanoğulları, "Türk Edebiyatının İlk Bilim-Kurgu Öyküleri ve Orhan Duru", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkish or Turkic* 73 (2012), 2186.

¹⁶ Alev Sınar, "Türkiye'de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4/7 (2006), 175.

Mehcer edebiyatında göç, sadece fiziksel bir yer değiştirme değil aynı zamanda ruhsal, kültürel ve ideolojik bir yolculuk olarak tasvir edilir. Eserlerde sıklıkla diaspora kimliği, aidiyet sorunu, yabancılaşma ve kültürel melezleşme gibi temalar öne çıkar. Böylece Mehcer edebiyatı, Arap edebiyatında hem geleneksel mirası sürdürme hem de Batı edebiyatıyla etkileşim kurma yönünde köprü işlevi görmüş; yeni üslup ve tematik açılımlara öncülük ederek modern Arap edebiyatının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.¹⁷

- *Mistik Edebiyat*

Mistik edebiyat, ruhsal ve dinsel bir tutumun edebî boyuta yansımaları olarak ortaya çıkan, derin metafizik anlamlar ve semboller barındıran bir türdür. Bu edebiyatta Tanrı arayışı, içsel yolculuk, manevî deneyimler ve ruhsal aydınlanma temel konuları oluşturur. İnsan ile ilahî olan arasındaki ilişkiyi, sıradan gerçekliklerin ötesine geçerek anlatmaya çalışan mistik edebiyat, çoğu zaman tasavvufî şiirlerde, alegorik anlatılarda ve sembolik imgelerde kendini gösterir. Bireyin ruhsal tekâmül süreci, dünyevî arzulardan sıyrılma çabası ve aşkın hakikate ulaşma arzusu bu türde yoğun bir biçimde işlenir. Böylece mistik edebiyat, sadece bireysel bir manevî tecrübenin değil aynı zamanda kolektif bir inanç ve hakikat arayışının edebî ifadesi hâline gelir.¹⁸

- *Ekoeleştirici (Çevreci Edebiyat)*

Ekoeleştirici ya da çevreci edebiyat, insan ile doğa arasındaki ilişkinin edebî bir perspektiften sorgulandığı ve çevre sorunlarının görünür kılındığı bir türdür. Bu edebiyat anlayışında yalnızca doğanın korunması değil aynı zamanda modernleşme, sanayileşme ve kapitalizmin ekolojik denge üzerindeki yıkıcı etkileri de eleştirilir. Eserlerde doğal çevrenin yalnızca arka plan değil, çoğu zaman başlı başına bir özne olarak konumlandırıldığı görülür. İnsan merkezci bakış açısının sorgulanması, sürdürülebilir yaşam arayışları, ekolojik bilinçlenme ve doğa ile uyumlu bir hayatın imkânları, bu edebiyatın temel temaları arasında yer alır. Böylece ekoeleştirici, sadece bir edebî tür değil aynı zamanda toplumsal bir bilinçlenme çağrısı ve insan-doğa ilişkisinin etik, felsefî ve politik boyutlarını açığa çıkaran bir yaklaşım olarak da

¹⁷ Ahmet Gemi, “Mehcer Edebiyatı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Turkish Studies Language/ Literature* 13/28 (2018), 437.

¹⁸ Mehmet Alparslan Akıncı- Yakup Çelik, “Şiirin Mistik Dünyası”. *Edebi Eleştiri Dergisi* 3/1 (Mart 2019), 106.

değerlendirilir.¹⁹

- *Felsefi Edebiyat*

Felsefi edebiyat, insanın varoluşsal sorularına, yaşamın anlamına ve evrensel değerlere odaklanan bir edebî türdür. Bu eserlerde yalnızca bir hikâye anlatmak veya estetik zevk sunmak amaçlanmaz; aynı zamanda okuru düşünmeye, sorgulamaya ve kendi içsel evrenini keşfetmeye yönlendirir. İnsan doğası, etik, adalet, bilgi, özgür irade, ölüm, mutluluk ve bireyin toplumsal sorumlulukları gibi temalar sıkça işlenir. Karakterler aracılığıyla felsefi tartışmalar dramatize edilir, olay örgüleri ve diyaloglar aracılığıyla soyut düşünceler somutlaştırılır. Böylece felsefi edebiyat hem entelektüel bir egzersiz hem de edebî bir deneyim sunarak, okuru yaşam, ahlak ve bilgi üzerine derinlemesine düşünmeye teşvik eder.

- *Direnış Edebiyatı*

Direnış edebiyatı, toplumsal, siyasal veya askeri baskılar altında yaşayan bireylerin ve toplumların karşı koyma, mücadele ve özgürlük arayışını merkeze alan bir edebî türdür. Bu tür eserlerde yalnızca bireysel direniş hikâyeleri değil aynı zamanda kolektif bilinç, ulusal kimlik ve toplumsal dayanışma temaları da ön plana çıkar. Direniş, silahlı çatışmalar kadar düşünsel ve kültürel bir alan olarak da ele alınır; baskı, adaletsizlik ve zulüm karşısında bireyin ve toplumun moral, ahlak ve inanç ekseninde verdiği mücadele işlenir. Milliyetçilik, özgürlük arzusu, devrimci idealler ve insan hakları gibi kavramlar, karakterlerin eylemleri, diyalogları ve içsel monologları aracılığıyla somutlaşır. Bu yönüyle direniş edebiyatı hem bir toplumsal hafıza oluşturur hem de okuyucuya direnişin çok katmanlı ve tarihsel bağlamda anlamlı bir eylem olduğunu aktarır.²⁰

- *Hapishane Edebiyatı*

Literatürde *Edebü's-sücûn* (Edeb-i sücûn) ya da *Cezaevi Edebiyatı* olarak da geçen Hapishane Edebiyatı, “alıkoyma, bir yere kapama, tutma, salıvermeme ve zapt etme”

¹⁹ Yasin Yavuz, “Edebiyat ve Ekoeleştiri: Latife Tekin’in Manves City ve Sürüklenme Adlı Romanları”, *Edebi Eleştiri Dergisi* 3/3 (2019), 246-250.

²⁰ Felek Can, *Gassan Kenefânî (Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Ricâlnun fi’ş-Şems Adlı Romanının incelenmesi)* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 62-72.

anlamlarına gelen Arapça “*habs* / حَبْس” kelimesi ile Farsçada son ek olarak da kullanılan ve “ev” anlamına gelen “*hâne* / خانه” kelimesinin birleşiminden oluşmaktadır.²¹

Hapishane edebiyatı; mahkûmlar veya sürgündeki yazarların hapishane deneyimlerini, özgürlük mücadelesini, direnişi, baskıcı rejimlere ve toplumsal adaletsizliğe karşı eleştirilerini içeren edebi eserlerdir. Ayrıca genellikle hapishane koşullarını, mahkûmiyetin getirdiği zorlukları, maruz kalınan hukuk dışı uygulamaları, işkenceyi, öfkeyi, isyanı, yaşama tutunmayı, özgürlük özlemini ve insan hakları ihlallerini anlatmaktadır.²²

1.1. Avrupa’da Hapishane Edebiyatının Gelişimi

Hapishane edebiyatı, tarih boyunca özgürlüğü elinden alınmış bireylerin, yaşadıkları zorlukları, düşüncelerini ve direnişlerini yazıya döktükleri bir ifade biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Tarihsel süreç içerisinde farklı dönemlerde ve coğrafyalarda çeşitli biçimlerde ortaya çıkan hapishane edebiyatı şu üç döneme ayrılarak incelenebilir:

1.1.1. Antik Dönemde Hapishane Edebiyatı

Hapishane edebiyatının tarihçesini Antik Dönem (MÖ 500- MS 500)’e götürmek mümkündür. Antik Dönem’de hapishaneler, uzun süreli hapis cezası çekilen yerler olmaktan çok genellikle geçici olarak bulundurululan veya idam cezası öncesi bekletilen kişilerin tutulduğu yerlerdir. Ancak siyasi veya felsefi görüşleri nedeniyle hapsedilen bazı düşünürler, bu dönemde önemli eserler kaleme almışlardır. Örneğin; Antik Yunan filozofu Platon/Eflatun (MÖ 428/427 veya 424/423-348/347) tarafından yazılan *Sokrates’in Savunması* adlı eser bu kapsama girmektedir. Sokrates (MÖ 469-399), bir grup Atinalı tarafından kentin ilahlarına inanmamak ve gençlerin ahlâkını bozmakla suçlanmış ve Atina demokrasisi tarafından yargılanarak cezalandırılmıştır. Bu süreç, Sokrates’in mahkemede yaptığı savunmayı, hapisteki düşüncelerini ve felsefi görüşlerini içeren bir Sokratik diyalogla ele alınmıştır.²³ Bununla birlikte Romalı şair Ovidius (MÖ 43-MS 17)’un, *Tristia* (Ağıtlar) adlı eserinde kendi hayatına

²¹ Asım Shakib, “Klasik Arap Şiirinde Habsiyye/ Hapishane Şiirleri”, *Universal Journal of Theology* 6/1 (Haziran 2021), 156-157.

²² Abdussamet Yeşildağ, “Arap Edebiyatında Hapis Edebiyatı”, *Filoloji Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler*, ed. Prof. Dr. Dursun Köse (Ankara: Gece Akademi, 2019), 79.

²³ bkz. Platon, *Sokrates’in Savunması*, çev. Ari Çokona, Hasan Âli Yücel Klasikleri, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 32.Basım, 2012).

dair kapsamlı bir otobiyografik içerik bulunmaktadır. Bu eser, Ovidius'un sürgün hayatını ve kişisel deneyimlerini detaylı bir şekilde anlatmaktadır.²⁴

1.1.2. Orta Çağ ve Rönesans Döneminde Hapishane Edebiyatı

Orta Çağ ve Rönesans dönemlerinde toplumsal ve politik çalkantılarla beraber dini ve ideolojik çatışmaların yoğun olarak yaşandığı bilinmektedir. Bu dönemlerde hapishanelerde uzun süre tutulan mahkûmlar, burada hapishane deneyimlerini edebiyat yoluyla ifade etmişlerdir. Örneğin, 6.yüzyılın ilk dönemlerinde yaşamış olan Boethius, Ostrogotlar kavminin kralı Büyük Teoderik (ö. Miladi 526)' in hizmetine girdikten sonra kendisine yönelik bir komplonun kurulduğu gerekçesiyle Teoderik tarafından zindana atılmış ve 524'te idam edilmiştir. Zindandayken kader, özgür irade ve ölüm üzerine sorgulamalarını içeren *Felsefenin Tesellisi* adlı eserini inanç ve aklın uyumuyla kaleme almıştır.²⁵

Rönesans Dönemi yazarlarından Dante Alighieri (1265-1321), *İlahi Komedya* adlı eserini sürgün döneminde yazmıştır. Bu eser, dünya edebiyatının en önemli eserlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Dante'nin bu çalışması, kendi sürgün hikâyesini ve siyasi görüşlerini içermektedir.²⁶

1.1.3. Modern Dönemde Hapishane Edebiyatı

18. yüzyıl, Aydınlanma Çağı olarak bilinmektedir. Bireysel haklar, özgürlük ve sosyal reformlar ön plana çıkmaktadır. 18 ve 19. yüzyıllarda birçok yazar ve düşünür, siyasi ve dini düşünceleri nedeniyle hapsedilmiştir. Bu sebeple hapishaneler, onların toplumsal eleştirilerini ve düşüncelerini ifade edebilecekleri bir alan hâline gelmiştir. Örneğin, Fransız Aydınlanma yazarı Voltaire (1694-1778), birkaç kez hapsedilmiştir. *Oidipus* adlı eserinde hapishane koşulları, insan hakları, adalet ve hoşgörü konusundaki düşünceleri yer almaktadır.²⁷

Victor Hugo (1802-1885), *Sefiller* adlı romanında, Fransız toplumundaki adaletsizlikleri ve ceza sistemini ele almaktadır. Eser; sosyal adalet, insan hakları, sevgi ve kefarete temalarını

²⁴ bkz. Ovidius, *Tristia, Ex Ponto*, ed. A. D. Melville, No. 151. (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1924).

²⁵ Boethius, *Felsefenin Tesellisi*, çev. Çiğdem Dürüşken, ed. Eyüp Çoraklı, (İstanbul: Alfa Yayıncılık, 3. Basım, 2014), 7-45.

²⁶ bkz. Dante Alighieri, *İlahi Komedya* (İstanbul: Altın Kitaplar, 2013).

²⁷ Voltaire, "Oedipus", *İngilizce dili*, (Virginia: Wilder Publications, 2014), 1-44.

işlemektedir. Bu eseri, modern hapishane edebiyatının klasik örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir.²⁸

Fyodor Dostoyevski (1821-1881), 1849-1854 yılları arasında Sibiryâ'nın Omsk bölgesinde hapis yatarken yaşadıklarını *Ölü Evinden Anılar* adlı romanında kaleme almıştır. Eserinde hapis hayatını ve toplumdan dışlanmış insanların acılarını anlatmaktadır.²⁹ *Suç ve Ceza* da hapishane deneyimlerini yansıttığı ve suçluluğun psikolojik boyutlarını ele aldığı bir eseridir.³⁰

Antonio Gramsci (1891-1937), İtalyan Marksist düşünür, hapishane yıllarında "*Hapishane Defterleri*" adlı eseri yazmıştır. Bu eser, en önemli eserlerinden biri olup Marksist düşüncenin gelişiminde büyük rol oynamıştır.³¹

Martin Luther King (1929-1968), şehirdeki ırk ayrımcılığına ve adaletsizliğe karşı düzenlenen barışçıl protesto gösterilerinde tutuklanmıştır. Kendisi 16 Nisan 1963'te Birmingham, Alabama'daki hapishanede *Letter from Birmingham Jail* adlı mektubunu kaleme almıştır. Bu eser sadece Amerika'da değil dünya genelinde insan hakları ve adalet mücadeleleri için önemli bir metin kabul edilmektedir.³²

Jean Genet (1910-1986), bir Fransız oyun yazarı ve şairdir. Yaşamı boyunca suç, hırsızlık ve hapishane deneyimleri olmuştur. *The Thief's Journal (Hırsızın Günlüğü)* adlı otobiyografik romanında, Avrupa'da sürgünde olduğu dönemlerini anlatır. Suç, kimlik arayışı, yoksulluk ve sosyal dışlanma durumlarını derinlemesine işlemektedir.³³

Rus yazar Aleksandr Solzhenitsyn (1918-2008), 1970 Nobel Edebiyat Ödülü kazanan *Gulag Archipelago* adlı kitabında, Sovyet çalışma kamplarındaki deneyimlerini anlatarak Stalin dönemi Sovyetler Birliği'ndeki zulüm ve insan hakları ihlallerini gözler önüne sermektedir.³⁴

Nelson Mandela (1918-2013), *Long Walk to Freedom* adlı otobiyografisinde 27 yıl süren hapishane yaşamını ve Güney Afrika'daki ırkçılıkla mücadelesini anlatmaktadır. Mandela'nın yazıları, siyasi baskı ve kişisel direnişin güçlü örneklerindendir.³⁵

²⁸ bkz. Victor Hugo, *Sefiller* çev: Volkan Yalçıntoklu (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2023), I-II.

²⁹ bkz. Dostoyevski, *Ölü Evinden Anılar*, çev. Tülin Altınova (İstanbul: Oda Yayınları, 1997).

³⁰ bkz. Dostoyevski, *Suç ve Ceza*, çev. Mazlum Beyhan, Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 46. Basım, 2006).

³¹ bkz. Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri* (İstanbul: Darlön Yayınları, 2018).

³² bkz. Martin Luther King Jr., *Letter from Birmingham Jail* (New York: Harpercollins, 1994).

³³ bkz. Jean Genet, *The Thief's Journal (Hırsızın Günlüğü)*, çev. Yaşar Avunç (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998).

³⁴ bkz. Aleksandr Solzhenitsyn, *The Gulag Archipelago*, Yazar Kolektif, (London: Vintage Publishing, 1. Baskı, 2022).

³⁵ bkz. Nelson Mandela, *Long Walk to Freedom* (London: Abacus, 1995).

1.2. Arap Coğrafyasında Hapishane Edebiyatının Tarihçesi

Arap dünyasında hapishane edebiyatının ortaya çıkışı, İslâmiyet öncesi dönem, yani Cahiliye Dönemi'ne (M.Ö. 5.yüzyıl- M.S. 6.yüzyıl) kadar geriye götürülebilmektedir. Bu durum, esaret, sınanma ve özgürlük temalarının Arap anlatı geleneğinde ne denli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. İlahi tebliğ görevini üstlenen pek çok peygamberin hayatı da yalnızca toplumsal dönüşüm mücadeleleriyle değil aynı zamanda hapsedilme, sürgün, dışlanma ve çeşitli şekillerde sınanma tecrübeleriyle şekillenmiştir. Eski Ahit'te *Son Peygamberler Kitabı* olan *Yeremya* bölümünde anlatıldığı üzere, Yahudi peygamber Yeremya (MÖ 650-570), Yahuda Krallığı'ndaki siyasi ve dini otoriteler tarafından defalarca zulme uğramış, hapsedilmiş ve ardından serbest bırakılmıştır.³⁶ Aynı şekilde, Tevrat'ta geçtiğine göre Yusuf peygamberin suçsuz yere hapsedilmesiyle başlayan süreci, hem ilahi adaletin hem de bireysel sabrın sembolü hâline gelmiş; manevî ve ahlâkî boyutları nedeniyle edebî metinlerde sıkça işlenmiştir.³⁷ Yunus peygamberin “hapishane” olarak değerlendirilebilecek tecrübesi ise Allah'ın emrine uymayıp Tarsus'a gitmeye çalışırken büyük bir balık tarafından yutulmasıyla başlamış; üç gün üç gece boyunca balığın karnında kaldığı bu süreçte Allah'a dua etmiş³⁸ ve nihâyetinde serbest bırakılmıştır.³⁹

Cahiliye dönemi Arap Yarımadası'nda Yemen, Mekke, Şam, Kûfe ve Yemâme gibi büyük şehirlerde hapishanelerin bulunduğu bilinmektedir. Bu dönemde esir düşmüş veya hapsedilmiş bazı şairler arasında eş-Şanfara (ö. 525-550 arası), Tarafa b. el- 'Abd (ö. 564), el-Berrâ' b. el-Kays, Adiy b. Zeyd (ö. 600 civarı), Antara b. Şeddâd (ö. 614), Kays b. Mes'ud ve Abdu Yağûs el-Hârisî gibi isimler yer almaktadır. Arap kabileleri arasında cereyan eden ve *Eyyam 'ul- 'Arab* (Arapların Savaş Günleri) olarak bilinen çatışmalar, bu şairlerin esaretle yüzleşmesine zemin hazırlamış; bu bağlamda esaret hayatı, dönemin sosyo-kültürel yapısının önemli bir parçası hâline gelmiştir. Bu süreçte özellikle özür, övgü ve yergi temalı şiirler öne çıkmış, esaretin bireysel ve toplumsal yansımaları sözlü kültürde geniş bir yer bulmuştur. Sadru'l-İslâm'dan Abbasiler Dönemine kadar da benzer biçimde hapsedilmiş pek çok şairden söz etmek mümkündür. Bunlar arasında Hubeyb b. Adî el-Ensârî (ö.4/625), Ebû Muhaccin b. es-Sekafî (ö.30/650), Hedbe b. Haşrem (ö.50/670), el-Hutay'a (ö.59/678?), Yezid b. Mufarrağ (ö.69/688),

³⁶“Böylece Yeremya'yı alıp kralın oğlu Malkiya'nın muhafız avlusundaki sarnıcına halatlarla sarkıtarak indirdiler. Sarnıçta su yoktu, yalnız çamur vardı. Yeremya çamura battı.” (Yeremya 38:6)

“Onu halatlarla çekip sarnıçtan çıkardılar. Yeremya muhafız avlusunda kaldı.” (Yeremya 38:13)

³⁷ Yusuf Sûresi 12:7-10

³⁸ Eski Ahit: “Ve Yahova Yunus'u yutması için büyük bir balık gönderdi; Yunus üç gün üç gece balığın karnında kaldı.” (Yunus 1:17)

³⁹ Eski Ahit: “Rab balığa buyruk verdi ve balık Yunus'u karaya kustı.” (Yunus 2:10)

el-Farazdak (ö.114/732) gibi isimler dikkat çeker. Modern Arap edebiyatına gelindiğinde ise Suriye, Mısır, Irak, Tunus, Fas ve Filistin gibi ülkelerde, özellikle siyasi sebeplerle hapsedilmiş çok sayıda şairin varlığı göze çarpmaktadır.⁴⁰

Çalışmanın kapsamı hepsini ele almaya yetmeyeceği için belli başlı Arap ülkelerdeki hapishane edebiyatı ve buralarda öne çıkan isimler ele alınmıştır:

1.2.1. Suriye Hapishane Edebiyatı

Suriye hapishane edebiyatı, özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren gelişen bir türdür ve büyük ölçüde otoriter yönetimlere karşı siyasi muhalefetin edebiyata yansması olarak şekillenmiştir. Bu edebiyat, bireysel acıların ötesinde, devlet baskısına, sansüre, işkenceye, psikolojik yıkıma ve siyasi zorbalığa karşı yazılmış kolektif bir tanıklık işlevi görmektedir.⁴¹ Suriye’de özellikle Hafız Esad ve Beşar Esad dönemlerinde siyasi muhaliflere yönelik ciddi baskılar, işkenceler ve hapis cezaları uygulanmıştır. Bu dönemlerde birçok yazar ve düşünür de hapsedilmiş ve hapishane deneyimlerini eserlerinde dile getirmiştir. Suriye’de hapishane edebiyatı, bu baskıların bir ifadesi olarak ortaya çıkmış ve rejimin insan hakları ihlallerini ve bireylerin direnişlerini anlatmıştır.⁴²

Mustafa Halife, Suriye’deki hapishane deneyimlerini “Salyangozun Günlüğü” (The Shell) adlı kitabında ele almıştır. Kitap, Suriye’deki acımasız rejimin kurbanı olan bir siyasi mahkûmun travmatik deneyimlerini anlatmaktadır.⁴³

Farac Bayrakdar, şair ve gazeteci olup Hafız Esad rejimine karşı durduğu için 14 yıl hapse kalmıştır. Bu süre zarfında yazdığı şiir ve anılar, Suriye’deki siyasi tutukluların karşılaştığı işkence ve umutsuzluğu gözler önüne sermiştir.⁴⁴ Hapisteyken yazdığı şiirlerden biri olan “A Dove in Free Flight (Serbest Uçuşta bir Kumru)”, arkadaşları tarafından onun bilgisi olmadan yayınlanmış, bu da onun uluslararası alanda tanınmasına öncülük etmiştir.⁴⁵

⁴⁰ Yeşildağ, “Arap Edebiyatında Hapis Edebiyatı”, 80-81.

⁴¹ Zekeriya Kurşun, “Osmanlı Arapları Hilafet-Siyaset-Milliyet 1798-1918”, *Vakıfbank Kültür Yayınları*, 63/63 (7/2024), 468-472.

Seda Alpaslan, Yüksel Kaşan, “Suriye’deki Arap Milliyetçilerin Fransızlara Karşı Bağımsızlık Mücadelesi (1920-1946)”, *Uluslararası Dil, Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, (2020), 425-433.

⁴² Miriam Cooke, “The Cell Story: Syrian Prison Stories after Hafız Asad”, *Middle East Critique*, 20/2 (Summer 2011), 167-187.

⁴³ bkz. Mustafa Halife, *Salyangoz Suriye Zindanları/ Bir Casusun Günlüğü* (İstanbul: Mana Yayınları, 2017), 239.

⁴⁴ bkz. Miriam Cooke, *Dissident Syria: Making Oppositional Arts Official*, (Durham: Duke University Press Books, Illustrated edition, 2007), 208.

⁴⁵ bkz. Faraj Bayrakdar. *A Dove in Free Flight*. çev. Ammiel Alcalay ve Shareah Taleghani, (Brooklyn: UpSet Press, 2021), 128.

Müfid Necm, Suriye doğumlu yazar ve eleştirmendir. 1982-1995 yılları arasında Suriye rejimi tarafından çeşitli cezaevlerinde mahkûm edilmiştir. 2015 yılından bu yana Almanya’da sürgünde yaşamaktadır. Cezaevi yıllarını anlattığı “Zindandaki Kanatlar” başlıklı biyografik eseri hapishane edebiyatı kapsamında yer almaktadır.⁴⁶

1.2.2. Mısır Hapishane Edebiyatı

Mısır, özellikle Cemal Abdunnâsır ve Hüsnü Mübarek rejimleri döneminde siyasi baskılar ve sansür nedeniyle birçok yazarın hapse atıldığı bir ülke olmuştur. Bu baskı ortamında birçok yazar hapishane deneyimlerini edebiyata taşıyarak bu türün gelişimine katkıda bulunmuştur.⁴⁷

Zeyneb el-Gazali (ö.2005), Müslüman Kardeşler Hareketi’nin önemli bir figürü olarak 1960’larda Cemal Abdunnâsır rejimi tarafından siyasi faaliyetleri nedeniyle hapsedilmiş bir kadın aktivisttir.⁴⁸ “Hapishane Günlüğü” adlı eserinde Nasır rejimi tarafından nasıl hapsedildiğini, hapis sürecinde yaşadığı zorlukları, nasıl işkencelere maruz kaldığını ve inancına nasıl tutunduğunu anlatmaktadır.⁴⁹

Ahmed Fuad Necm (1929-2013), Mısır’ın ünlü halk şairlerinden olup vatansever ve devrimci şiirleriyle tanınmaktadır. 1960’larda Nasır yönetimine karşı yazdığı siyasi hicivler nedeniyle birçok kez hapse atılmıştır. “Halk Şiirleri” adlı kitabında halkın çektiği sıkıntılar, rejime karşı direniş ve özgürlük temaları sıklıkla yer alır. Hapiste yazdığı bu şiirler, Mısır’da halk hareketlerinin ve entelektüel muhalefetin sembolü olmuştur.⁵⁰

Necîb Kîlânî (1931-1995), teori ve uygulama alanlarında İslâm edebiyatının öncülerinden olan edip, şair ve tabiptir. İhvân-ı Müslimîn’le ilişkisi nedeniyle on yıl hapis cezasına çarptırılan Kîlânî, Mısır’ın çeşitli hapishanelerinde tutulmuş ve bu süreçte ağır işkencelere mâruz kalmıştır. Hapiste kaleme aldığı ilk eseri *et-Tarîku’t-tavîl*, 1957’de Mısır Eğitim Bakanlığı’nın roman dalında birincilik ödülünü kazanmış; ödülünü almak üzere kısa süreliğine serbest bırakıldıktan sonra tekrar hapishaneye gönderilmiştir. Hapishane hayatına dair anılarını, maruz kaldığı zulüm ve işkenceleri *Müzekkirâtü’-d-duktûr* ve *Lemehât min hayâtî* adlı eserlerinde dile getirmiştir. Kîlânî, İslâm edebiyatının teorisyenlerinden ve uygulayıcılarından olup edip, şair

⁴⁶ bkz. Müfid Necm, *Zindandaki Kanatlar*, çev. Cuma Tanık, (Konya: Loras Yayınları, 2022), 150.

⁴⁷ bkz. Samia Mehrez, *Egypt’s Culture Wars: Politics and Practice*. (Cairo: American University in Cairo Press, 2008).

⁴⁸ Miriam Cooke, “Ayyam Mın Hayati: The Prison Memoirs of a Muslim Sister”, *Journal of Arabic Literature*, 26/1 (1995), 147-164.

⁴⁹bkz. Zainab Al-Ghazali, *Return of the Pharaoh/ Memoir in Nasir’s Prison*, çev. Mokrane Guezzou, (Birmingham: Publisher The İslâmic Foundation, 1994).

⁵⁰ bkz. Ahmed Fouad Negm. *Egypt’s Revolutionary Poet (English-Arabic Translation)*, (A.B.D: Createspace Independent Publishing Platform, Bilingual Basım, 2013).

ve tabiidir. İhvân-ı Müslimîn’le ilişkisi nedeniyle on yıl hapse mahkûm edilmiş, Mısır’ın çeşitli hapishanelerinde tutulmuş ve işkence görmüştür. Bu dönemde *et-Tarîku’t-tavîl* (1957) romanı ile *Müzekkirâtü’d-duktûr* ve *Lemehât min hayâtî* adlı anı kitaplarını kaleme almıştır. Ayrıca hapisteyken *el-Karyetü’l-‘azrâ* kasidesi ile *Egâni’l gurebâ* divanını yazmıştır. Kîlânî, kırkın üzerinde romanı ve çok sayıda hikâye ile tiyatro eserinde Hz. Peygamber’in ve sahâbenin hayatı, İslâm tarihi, Müslüman toplumların sorunları ve çeşitli coğrafyalardaki zulümler gibi temaları işlemiştir. Eserleri birçok dile çevrilmiş, şiirlerinde ise genellikle toplumsal baskılar ve yöneticilerin zulmü konu edilmiştir.⁵¹

Nevâl es-Saadavi (ö.2021), feminist bir yazar olup Mısır’daki kadın hakları mücadelesi nedeniyle hapse atılmıştır. Hapishane deneyimlerini “Kadınlar ve Hapishane” (Memories from the Women’s Prison) adlı kitabında anlatmaktadır.⁵²

Mısır’ın tanınmış sosyalist yazarlarından Sun‘allah İbrahim, Cemal Abdunnâsır liderliğindeki hükümete karşı yürüttüğü siyasi faaliyetler nedeniyle 1959 yılında tutuklanmıştır. Hapishane edebiyatı denilince akla gelen en önemli isimlerden biridir. تَلْكَ الرَّائِحَة “The Smell” adlı romanı, hapisten yeni çıkan bir adamın toplumla yeniden bağ kurma çabasını, rejimin bireyi nasıl yalnızlaştırdığını ve toplumdaki yozlaşmayı anlatır. Ayrıca Mısır’da devrim sonrası yaşanan hayal kırıklığını ve bireyin devrimci ruhunu kaybedişini anlatmaktadır.⁵³

1.2.3. Irak Hapishane Edebiyatı

Irak, Saddam Hüseyin döneminde birçok muhalifi hapsedmiş ve işkencelere maruz bırakmıştır. Bu durum, özellikle Abdurrahman Munif gibi yazarların eserlerinde sıkça işlenen bir tema olmuştur. Bu baskıcı ortam, Iraklı yazarların eserlerinde büyük yer bulmuştur.⁵⁴

Abdurrahman Munif (1933-2004), Irak ve Suudi Arabistan kökenli bir yazar olarak Arap dünyasındaki baskıcı rejimleri eleştiren önemli eserler vermiştir. En bilinen eserlerinden biri olan *Cities of Salt* “Tuzdan Kentler”, Arap Yarımadası’nda petrol endüstrisinin halk üzerindeki olumsuz etkilerini ve toplumsal değişimlerin rejimlerle olan ilişkisini ele almaktadır.⁵⁵

⁵¹ İsmail Durmuş, "Kîlânî, Necîb", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kilani-necib> (12.08.2025).

⁵² bkz. Nawal El Saadawi, *Memoirs from the Women’s Prison*, çev. Marilyn Booth, (Berkeley: University of California Press, 1st Edition, 1994).

⁵³ bkz. Sonallah İbrahim, *That Smell and Notes from Prison*, ed- çev: Robyn Creswell, (New York: New Directions, 2013).

⁵⁴ Snir Reuven. “Arab Prison Literature: Resistance, Torture, Alienation, and Freedom”, *Journal of Arabic Literature* 39/1, (2008), 1-35.

⁵⁵ Contemporary, “Munif, Abdelrahman 1933-2004”, (Erişim 11 Kasım 2024).

Fazıl el-Azzâvî, (d. 1940, Kerkük), Iraklı şair, romancı, çevirmen ve eleştirmen olup, 1960'larda kurduğu avangard şiir topluluğuyla modernist ve siyasetten bağımsız edebiyat anlayışını savunmuş, Irak Komünist Partisi ile bağlantısı nedeniyle hapse girmiştir. Hapishane deneyimlerini al-Mahfî (Gizli) ve Sihru al-Kalima (Sözün Büyüsü) gibi eserlerinde işlemiş; el-Kal'a el-Hâmise (Beşinci Koğuş) ile Irak edebiyatının ilk hapishane romanını kaleme almıştır. Yedi roman, çok sayıda şiir kitabı, öykü derlemesi ve çeviri eser veren el-Azzâvî, Robert Musil'in *Niteliksiz Adam*'ı dâhil olmak üzere önemli Batı edebiyatı metinlerini Arapçaya kazandırmıştır. 1977'de Leipzig'e göç ederek gazetecilik doktorasını tamamlamış, eserleri pek çok dile çevrilmiş, hâlen Berlin'de yaşamakta ve Londra merkezli *Banipal* dergisinin editörlüğünü sürdürmektedir.⁵⁶

1.2.4. Tunus Hapishane Edebiyatı

Tunus'ta Zeynel Abidin b. Ali'nin iktidarda olduğu dönemde (1987-2011), ifade özgürlüğüne yönelik sert kısıtlamalar getirilmiş ve birçok muhalif yazar hapsedilmiştir. Tunuslu aktivistler ve entelektüeller sansüre karşı mücadele ederek yazdıklarıyla ve internet üzerinden eleştirilerle direniş göstermiştir. Özellikle 2011'deki Arap Baharı döneminde ve sonrasındaki gelişmeler⁵⁷ hapishane edebiyatında bir patlama yaşanmasına yol açmıştır. Buna işkenceyi, sansürü ve önceki rejimler altındaki ailelerin acılarını ayrıntılarıyla anlatan eserler de eklenmiştir. Bu bağlamda Sammi Sassi, Mohamed Salah Fliss, Ammar Zimzmi, Abdelhamid Jelassi ve Kmel Cherni gibi isimler, Tunus hapishane edebiyatının öne çıkan yazarları arasında yer almış; kaleme aldıkları eserlerle hem geçmişte yaşanan baskı, işkence ve sansür uygulamalarını gözler önüne sermiş, hem de yeni kuşaklara toplumsal ve politik bilinç aktarmışlardır.⁵⁸

1.2.5. Fas Hapishane Edebiyatı

Fas'ta monarşik yönetim döneminde yaşanan yoğun siyasi baskılar, ülke genelinde hapishanelerin dolmasına neden olmuş; bu süreçte birçok entelektüel, yaşadıkları tutukluluk tecrübelerini edebî metinlere aktararak hapishane edebiyatına önemli katkılarda bulunmuştur. Bunlardan biri olan Abdüllatif Laâbi, Faslı bir şair ve yazar olup 1970'lerde hapse atılmış ve

⁵⁶ https://literaturfestival.com/authors/copy_of_fadhil-al-azzawi/, (Erişim 12 Ağustos 2025).

⁵⁷ Elisabeth Jaquette- Nariman Youssef, "The "Arab Spring," Five Years On", (Erişim 11 Kasım 2024).

⁵⁸ Mohamed-Salah Omri, "Literature unchained: literary scene tunisia post-2011". (Erişim 11 Kasım 2024).

hapiste geçirdiği süre boyunca yazdığı şiir ve romanlarla Fas'taki baskıcı rejimi eleştirmiştir. 1980'de serbest bırakıldıktan sonra da edebi faaliyetlerine devam etmiştir.⁵⁹

Arap coğrafyasındaki hapishane yazarlarının ve ülkelerinin ortak paydası, otoriter rejimlerin uyguladığı siyasi baskılara karşı entelektüel bir duruş sergilemeleri ve hapishaneyi yalnızca bir cezalandırma mekânı olarak değil, aynı zamanda düşünsel üretimin ve direnişin sahnesi olarak değerlendirmeleridir. Arap hapishane edebiyatı, bu yönüyle yalnızca bireysel acıların ve travmaların edebî ifadesi olmakla kalmamış; aynı zamanda toplumsal ve siyasi mücadelelerin bir yansıması olmuştur. Bu edebiyat, Arap dünyasında otoriter rejimlerin baskıcı yüzünü gözler önüne sererken, düşünsel özgürlüğün savunucusu olmayı sürdürmektedir.

1.2.6. Filistin Hapishane Edebiyatının Ortaya Çıkışı

Filistin, coğrafi konumu itibarıyla tarih boyunca pek çok kavim ve medeniyetin ilgisini çeken stratejik bir bölge olmuştur. Doğu Akdeniz kıyısında yer alması, kara ve deniz yolları üzerinde bulunması, burayı tarihsel olarak sürekli çekişmelere sahne olan bir merkez hâline getirmiştir. Antik çağlardan itibaren Kenânîler, Filistler, İsrailoğulları, Romalılar ve Bizanslılar gibi birçok medeniyet bu topraklarda hâkimiyet kurmuştur. Müslümanlar tarafından Hz. Ömer devrinde fethedilen Filistin, İslâm medeniyeti açısından da önemli bir merkez olmuş; özellikle Emeviler ve Abbasîler döneminde bölgeye dinî ve kültürel yatırımlar yapılmıştır. Haçlı Seferleri neticesinde kısa süreli olarak Hristiyan hâkimiyetine giren Kudüs ve çevresi, 1187 yılında Selahaddin Eyyûbî tarafından tekrar fethedilmiş, ardından Memlükler ve Osmanlılar döneminde istikrarlı bir şekilde yönetilmiştir. Osmanlı Devleti'nin son döneminde ise artan Siyonist göçleri ve İngiltere'nin siyasî müdahaleleri, bölgenin bugünkü karmaşık yapısının zeminini hazırlamıştır.⁶⁰

Filistin, 1516 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mercidâbık Seferi ile Osmanlı topraklarına katılmıştır. Kanûnî Sultan Süleyman döneminde Kudüs başta olmak üzere bölgeye önemli imar faaliyetleri yapılmıştır. Osmanlı yönetimi boyunca çok dinli ve çok kültürlü yapının korunmasına özen gösterilmiş; Yahudi ve Hristiyanlara ibadet özgürlüğü sağlanmıştır. 19. yüzyılda Avrupa'da yükselen Siyonist hareketlerin etkisiyle Yahudi göçleri başlamış; II. Abdülhamit bu talepleri reddetse de 1908 sonrası İttihat ve Terakkî yönetimiyle birlikte Yahudi

⁵⁹ Abdellatif Laâbi, "The Poem Tree", (Erişim 11 Kasım 2024).

⁶⁰ M. Lutfullah Karaman, "Filistin", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/filistin> (28.06.2025).

yerleşimleri ve toprak alımları hız kazanmıştır.⁶¹

I. Dünya Savaşı sonrasında Filistin, Osmanlı idaresinden çıkarak İngiliz mandasına girmiş ve bu süreçte bölge halkı, siyasî temsil hakkından yoksun bırakılmıştır. 1918-1920 yılları arasında İngiliz askerî yönetimi altında yaşayan Filistinliler, Balfour Deklarasyonu'nun uygulanmasına karşı çıkarak kendi kendilerini yönetme taleplerini dile getirmiş ve Müslüman-Hristiyan birlikteliğine dayalı çeşitli örgütler kurmuşlardır. Bu girişimlerin en kapsamlı örneği olan 1919'daki Filistin Arap Kongresi, milli kimliğin inşasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. 1920'li yıllardan itibaren Yahudi göçü ve Siyonist yerleşim faaliyetleri karşısında artan toplumsal kaygılar, Arap direnişini daha örgütlü ve kitlesel bir zemine taşımıştır. 1936-1939 yılları arasındaki Büyük Arap İsyanı ise bu direnişin zirve noktasını teşkil etmiş; grevler, silahlı direniş ve toplumsal boykotlar eşliğinde yürütülen mücadele hem İngiliz mandasına hem de Siyonist yerleşim politikalarına karşı kolektif bir karşı duruşu temsil etmiştir. Fakat bu dönemde İngiliz yönetimi tarafından uygulanan sert tedbirler, isyanın başarısızlıkla sonuçlanmasına ve Filistin ulusal hareketinin önemli ölçüde zayıflamasına neden olmuştur.⁶²

1947 yılında BM, Filistin'in Araplar ve Yahudiler arasında bölünmesini öneren bir taksim planı hazırlamıştır. Arap tarafı bu planı reddetmiş, ancak 14 Mayıs 1948 tarihinde Yahudiler İsrail Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. Ertesi gün Arap ülkelerinin başlattığı savaşta başarı sağlanamamış ve İsrail, Filistin topraklarının %78'ini ele geçirmiştir. Bu süreçte yaklaşık 700.000 Filistinli mülteci durumuna düşmüştür. Bu olay Filistinliler için "Nekbe" yani Büyük Felâket olarak anılmaktadır. 1960'lı yıllardan itibaren Filistin direnişi yeniden şekillenmiş; bu bağlamda El-Fetih ve ardından Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) kurulmuştur. 1967 Altı Gün Savaşı'nın ardından İsrail, Gazze, Batı Şeria ve Kudüs'ü işgal etmiştir. FKÖ uzun yıllar silahlı direnişi sürdürmüştür; 1987'de başlayan İntifada (Ayaklanma) dünya kamuoyunda büyük etki yaratmıştır. 1988'de FKÖ, bağımsız Filistin Devleti'ni ilân etmiş. 1993 Oslo Barış Antlaşması ile İsrail ve FKÖ karşılıklı birbirini tanımıştır.⁶³ Bu süreç İsrail'in işgalini meşrulaştıran bir çerçeveye dönüşmüştür. FKÖ, İsrail'i tanımak ve silahlı mücadeleden vazgeçmek karşılığında sınırlı bir özerklik elde etmiş, ancak bu özerklik, parçalanmış topraklar ve İsrail'in güvenlik denetimi altındaki dar bir alana sıkışmıştır. Oslo süreci sonrasında, Batı Şeria ve Gazze'de İsrail'in yerleşim politikaları hız kesmeden devam etmiş; Filistin toprakları fiilen bantlar hâlinde bölünmüştür. Aynı dönemde FKÖ içinden çıkan El-Fetih yönetimi, toplumsal

⁶¹ Besim Darkot, "Filistin", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 4 (İstanbul: TDV Yayınları, 1945), s. 637,638.

⁶² Ilan Pappé, *Filistin İsrail Meselesinin Kısa Tarihi*, çev. M. Murtaza Özeren, (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2025), s.21-42.

⁶³ Karaman, "Filistin".

meşruiyetini giderek kaybederken; halk tabanı, yolsuzluklar ve tavizler nedeniyle büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştır. 2000’li yıllarda İsrail hem fiziki duvarlarla Batı Şeria’yı abluka altına almış hem de Gazze Şeridi’ni ağır bir kuşatma rejimiyle izole etmiştir. Bu koşullar altında barış süreci çökmüş, Filistin yönetimi zayıflamış ve direnişin yeniden radikalleştiği bir döneme girilmiştir.⁶⁴

21. yüzyılda Filistin-İsrail ilişkileri, sözde barış girişimlerine rağmen İsrail’in yerleşim politikalarını derinleştirmesi ve ırkçılık rejimini kurumsallaştırmasıyla daha da gerilmiştir. 2005 yılında İsrail’in Gazze Şeridi’nden çekilmesi, bölgeyi özgürleştirmek yerine ağır bir abluka rejimiyle kuşatma altına almasının önünü açmış; 2006’daki seçimleri Hamas’ın kazanmasıyla Filistin iç siyaseti ikiye bölünmüştür. Batı Şeria’da El-Fetih, Gazze’de ise Hamas yönetimi etkili olmuş; bu bölünme İsrail’in güvenlik gerekçesiyle saldırılarını artırmasına gerekçe yapılmıştır. Aynı yıllarda İsrail, Arap vatandaşlarını dışlayan yasalarla apartheid rejimini yasalaştırmış, Yahudi Ulus-Devlet Yasası ve Arap mahallelerine yönelik ayrımcı uygulamalar bu süreci tamamlamıştır. 2018 sonrası dönemde Yahudi yerleşimlerinin teşviki, Kudüs’ün tek taraflı ilhakı ve Doğu Kudüs’teki yıkımlar daha da yoğunlaşmış, 2021 ve 2022’de Filistinliler hem Gazze’de hem Batı Şeria’da kitlesel baskılara maruz kalmıştır. 7 Ekim 2023’te Hamas’ın saldırısı sonrası İsrail’in başlattığı misilleme, Filistinliler için daha önce benzeri görülmemiş bir yıkıma dönüşmüş; on binlerce sivil ölmüş ya da yerinden edilmiştir. Bu süreç, Filistin meselesinde uluslararası hukukun ve diplomatik çözüm önerilerinin tamamen geçersiz kaldığını bir kez daha ortaya koymuştur.⁶⁵

Tarih boyunca istilâlar, göçler, işgaller ve direnişlerle şekillenen Filistin coğrafyası aynı zamanda güçlü bir edebî hafızaya sahiptir. Filistin edebiyatı; işgal, sürgün, mültecilik, kimlik ve direniş temalarını merkezine alarak bir halkın tarihsel tecrübelerini yansıtan önemli bir kültürel ifade biçimi olmuştur. Bu edebiyat içinde özel bir yer tutan Filistin hapisane edebiyatı, işgal altındaki Filistinlilerin yalnızca fiziksel olarak değil; zihinsel, kültürel ve kimliksel olarak da tutsak edilmek istendiği bir dönemde doğmuştur. İsrail hapisanelerinde tutulan yazarlar, şairler, öğrenciler, kadınlar ve sıradan bireyler, yazdıkları metinlerde hem kişisel tanıklıklarını hem de kolektif bir mücadelenin sembolünü ortaya koymuşlardır.⁶⁶ Bu edebiyat; açlık grevleri, işkenceler, psikolojik baskılar, bedenin sınırlandırıldığı ortamlarda düşüncenin özgürleşmesi gibi temalar üzerinden şekillenmiş ve bireyin esareti aşarak fikirleriyle direnişi sürdürdüğü

⁶⁴ Pappe, Filistin-İsrail Meselesinin Kısa Tarihi, s.67-107.

Ömer Rıza Doğrul, Filistin Meselesi 1947-1949 (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2025), s.116-147.

⁶⁵ Pappe, Filistin-İsrail Meselesinin Kısa Tarihi, s.109-122.

⁶⁶ “Filistin”, *İslâm Ansiklopedisi*, 13/89-102.

özgün bir anlatı alanı hâline gelmiştir.⁶⁷ Filistin hapishane edebiyatı, yalnızca mahkûmiyet deneyimlerini değil Filistin halkının maruz kaldığı yapısal zulmü ve küresel adaletsizlikleri de görünür kılan politik bir söylem üretmektedir. Bu yönüyle edebî metinler, hapishane duvarlarının ötesine geçerek Filistin davasının entelektüel boyutunu inşa etmekte, kültürel direnişin sürekliliğini sağlamaktadır.⁶⁸ Yazarlar, hapishanenin demir parmaklıkları ardında bile sözcüklerle direnerek, düşünce ve vicdan özgürlüklerinin ellerinden alınamayacağını kanıtlamışlardır. Hapishane edebiyatı aynı zamanda uluslararası kamuoyunun dikkatini Filistin halkının maruz kaldığı sistematik baskı ve hak ihlallerine çekmeye yönelik bir farkındalık yaratma işlevi de üstlenmektedir. Filistinli tutsaklar, yazıları aracılığıyla seslerini tüm dünyaya duyurmuşlardır. Eserler hem Filistin içindeki hem de Filistin toprakları dışında yaşayan topluluklar için birer ilham kaynağı olmuştur.⁶⁹

Filistin hapis edebiyatı bağlamında çok sayıda yazar ve metin olmasına rağmen, bu çalışmada üç isme odaklanılmasının nedeni, her birinin farklı bir tarihsel, ideolojik ve edebî düzlemi temsil ediyor oluşudur.

- Tevfik Zeyyad (1929-1994): Devrimci şiirleriyle tanınan Filistinli siyasetçi, şair ve aktivist olup hayatı boyunca birçok kez tutuklanıp hapsedilmiştir. Edebiyat dergisi *Al-Jadid*'in editörlüğünü yapmıştır. Kendisi çok aktif bir siyasetçi olmakla birlikte 1973 yılında سُجَنَاءُ الْحُرِّيَّةِ Sucenâu'l-hurriye (Prisoners of Freedom/ Özgürlük Mahkûmları) başlıklı bir şiir derlemesi yayımlamıştır. İsrail hapishanelerdeki mahkûmların 1970'teki açlık grevini desteklemek amacıyla yazılan bu derleme, yayımlanmasından kısa bir süre sonra sansüre uğrayarak yasaklanmıştır.⁷⁰
- Velid Dakka (1961-2024): Filistin hapishane edebiyatının önde gelen isimlerinden biri olarak kabul edilmektedir. 1986 yılında tutuklanarak İsrail hapishanesine konulan Dakka, hayatının büyük bir bölümünü mahkûmiyet altında geçirmiş ve 2024 yılında cezaevinde vefat etmiştir. Tutukluğu süresince kaleme aldığı denemeler ve öykülerde, yalnızca hapishane yaşamının fiziksel gerçekliğini değil, aynı zamanda mahkûm edilen bedenin ötesinde özgür kalan düşünceyi, umudu ve direnişi derinlemesine işlemiştir. En bilinen eserlerinden biri 2018'de yazmış olduğu *The Oil's Secret Tale* adlı eseri,

⁶⁷ Mehmet Hakkı Suçin, "Filistin Edebiyatında Kavşaklar", *Yeni e Kültür Sanat Edebiyat Dergisi* 78 (2024), 31-33.

⁶⁸ Suçin, "Filistin Edebiyatında Kavşaklar", 38-40

⁶⁹ Can, Gassan Kenefânî (Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Ricâlun fi'ş-Şems Adlı Romanının incelenmesi, 35-49

⁷⁰ Afikra. "Prison Literature: A Defining Genre of Palestinian Literary Production". (Erişim 15 Kasım 2024).

Türkçeye “Zeytinyağının Sırrı” adıyla çevrilmiştir. Filistinli tutsakların özgürlük için gösterdikleri direnişi ve umutlarını anlatan sembolik bir hikâyedir.⁷¹

- Abdullah Galib Bergûsî (1972-): Bu çalışmanın ana odağını oluşturan Bergûsî, Filistinli bir yazar, şair ve siyasi mahkûmdur. İsrail hapishanelerinde yirmi yılı aşkın süredir tutuklu bulunan Bergûsî, hem Filistin direniş hareketine olan bağlılığı hem de yazdığı eserlerle tanınmaktadır. Özellikle tutukluluk sürecinde kaleme aldığı yazılar aracılığıyla Filistin halkının maruz kaldığı acıları, direniş bilincini ve özgürlük mücadelesini görünür kılan Bergûsî, edebiyat dünyasında dikkat çeken bir figür hâline gelmiştir. Şiirleri ve düzyazıları, direniş ve özgürlük temalarını merkeze alarak yalnızca bireysel bir mahkûmiyet anlatısı sunmakla kalmamakta aynı zamanda Ortadoğu’daki özgürlük mücadelelerinin edebî bir sembolü olarak da değerlendirilmektedir.⁷²

1.3. Filistin Direniş Edebiyatı ile Hapishane Edebiyatı Arasındaki Fark

Filistin direniş edebiyatı ile Filistin hapishane edebiyatı arasındaki farklar, her iki türün tematik farklılıklar, yazarlarının deneyimleri, mekân ve odaklanılan konular, ifade biçimi, toplumsal ve kültürel işlev açısından belirginleşmektedir. Her iki tür de Filistin halkının işgal ve özgürlük mücadelesini konu alsa da türler arasında önemli farklılıkların olduğu söylenebilmektedir.⁷³

1. Tematik Farklılıklar:

- Filistin Direniş Edebiyatı: Bu edebiyat türü, Filistin halkının İsrail işgaline ve sömürgecilik politikalarına karşı verdiği genel direnişi anlatmaktadır. Bu edebiyat türü, direnişin çeşitli şekillerini ele almaktadır: Silahlı mücadele, sivil itaatsizlik, kültürel direniş ve halkın bir arada kalma çabası. Bu türdeki eserler, sadece hapisteki direnişi değil işgal altındaki topraklarda günlük yaşamın direnişini de işlemektedir. Mahmud Derviş (1941-2008), Semih el-Kasım (1939-2014), Mürid el-Berğûsî (1944-), Gassan Kenefânî (1936-1972) gibi şairler, Filistin kimliğinin, vatan özleminin ve kolektif bir özgürlük mücadelesinin edebi ifadesi olarak direnişi dile getirmektedirler.⁷⁴

⁷¹ bkz. Velid Dakka, *Zeytinyağının Sırrı*, (İstanbul: Nar Çocuk Yayınları, 2019).

⁷² İsa Güceyüz-Reyhan Önal “Filistinli Yazar Abdullah Galib Bergûsî’nin Yoldaki Mühendis: Gölgelemin Prensi Adlı Eserinin Hapishane Edebiyatı Bağlamında Tahlili”, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2024), 107-109.

⁷³ Edward Said, *Yeni Binyılda Filistin Sorunu*, çev. Ahmet Cüneyt, (İstanbul: Aram Yayınevi, 2002), 45-70.

⁷⁴ Ali Çakmak, *Düşmanlıklar Zamanı: Gassan Kanaşani ve Filistin Direniş Edebiyatı*, (İstanbul: Zoom Yayınevi, 2021), 23-55

Temalar arasında işgal karşıtı mücadele, sürgün, toprak kaybı, ulusal bilinç, direnişin onuru ve vatanseverlik öne çıkmaktadır. Bu yönleriyle direniş edebiyatı hem Filistin topraklarında yaşayan hem de dünyanın farklı ülkelerine dağılmış Filistinliler için bir ses ve ortak hafıza işlevi görmektedir.

- Filistin Hapishane Edebiyatı: Bu tür, Filistinli siyasi tutukluların hapishane deneyimlerini doğrudan konu edinmektedir. Eserlerde, mahkûmların maruz kaldığı ağır hapishane koşulları, fiziksel işkence, tecrit uygulamaları ve sistematik psikolojik baskılar ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır. Aynı zamanda bu edebiyat, mahkûmların hapishane duvarları arasında dahi direnişi sürdürdüklerini, morallerini yüksek tutma çabalarını ve zihinsel özgürlüğün fiziksel esaretle sınırlandırılmayacağını güçlü biçimde vurgulamaktadır.⁷⁵

Hapishane edebiyatının, genellikle tutukluların kişisel deneyimlerine dayandığını ve bu yüzden daha bireysel bir anlatı içerdiği söylenebilir. Abdullah Galib Bergûsî, Velid Dakka ve Tefvik Zeyyad gibi tutuklu yazarlar, bu türde öne çıkmakta ve hapiste geçirdikleri deneyimleri yazarak Filistin mücadelesine kalemliyle katkıda bulunmaktadır. Bu eserlerde işkence, tecrit, açlık grevleri gibi somut hapishane deneyimleri, irade gücü, direnişin manevî boyutu ve özgürlüğe duyulan özlem gibi temalar işlendiği söylenebilir.

2. Yazarların Deneyimleri:

- Direniş Edebiyatı Yazarları, Filistin'in işgal altındaki genel halkını temsil etmekte ve onların yazıları, halkın direnişine odaklanmaktadır. Bu yazarlar, genellikle günlük yaşamda işgale karşı direnen veya sürgün edilmiş Filistinlilerdir. Onlar, direnişi hem politik hem de kültürel düzeyde işleyerek Filistin kimliğinin korunmasına katkı sağlamaktadır. Yazarlar arasında yurt dışında sürgünde yaşayanlar da yer alabilmektedir.
- Hapishane edebiyatı yazarları ise çoğunlukla doğrudan tutukluluk tecrübesi yaşamış siyasi mahkûmlardan oluşmaktadır. Bu yazarlar, İsrail işgali altındaki topraklarda direniş faaliyetlerine katıldıkları, siyasi görüşlerini ifade ettikleri ya da yalnızca varlıklarıyla tehdit oluşturdıkları gerekçesiyle tutuklanan aktivistler, direnişçiler ya da sivil Filistinlilerdir. Kaleme aldıkları metinler, doğrudan yaşadıkları hapishane deneyimlerine dayandığı için bu edebiyat türü, büyük ölçüde kişisel tanıklıklara, baskı ve işkence tecrübelerine, bedensel ve ruhsal sınanmalara odaklanmaktadır. Bununla

⁷⁵ Barbara Harlow, *Resistance Literature*, (New York: Methuen, 1987), 64-66.

birlikte, bu bireysel anlatılar yalnızca özel bir hafızaya değil aynı zamanda kolektif Filistin direnişinin ve kimliğinin inşasında işlevsel bir rol üstlenmektedir.

3. *Mekân ve Odaklanılan Konular:*

- **Direnış Edebiyatı:** Bu tür, yalnızca hapishane anlatılarıyla sınırlı kalmaz; Filistin topraklarında ve dünyanın farklı coğrafyalarına dağılmış Filistinlilerin yaşadıkları deneyimleri de kapsamaktadır. Direniş; toplumsal, politik ve kültürel düzeyde işgal karşıtı mücadeleyi içerirken, edebiyat da bu mücadelenin farklı boyutlarını geniş bir perspektifle ele almaktadır. Tarihsel bağlamda direnişin kökenleri, geleceğe dair umut, halkın dayanışma içinde kalma çabası ve özgürlük arayışı gibi temalar, bu anlatıların merkezinde yer almaktadır.⁷⁶
- **Hapishane Edebiyatı:** Bu edebi tür, çoğunlukla cezaevi, tecrit hücresi ve diğer kapalı alanlarda geçen anlatılardan oluşur. Metinler, tutukluların yaşadığı fiziksel ve psikolojik koşulları, baskı ve izolasyon ortamında şekillenen düşünsel direniş merkeze almaktadır. İşkencelere karşı gösterilen dayanıklılık, içsel müdahale ve özgürlük arayışı, bu edebiyatın öne çıkan tematik odakları arasında yer almaktadır.⁷⁷

4. *İfade Biçimi:*

- **Direnış Edebiyatı:** Bu tür, ulusal mücadelenin estetik ve kültürel yönlerini öne çıkaran geniş ve şiirsel bir anlatım biçimine sahiptir. Şiir, roman, kısa öykü ve deneme gibi çeşitli edebî türler, bu anlatının ifade araçları olarak kullanılmaktadır. Eserlerde vatanseverlik duygusu, halkın yaşadığı acılar ve direnişin yarattığı kolektif güç ön plana çıkar; böylece Filistin'in tarihsel deneyimi ve toplumsal belleği edebiyat yoluyla aktarılmaktadır.⁷⁸
- **Hapishane Edebiyatı:** Bu tür, kişisel ve otobiyografik anlatım biçimlerinin ön planda olduğu, doğrudan ve yalın bir dilin tercih edildiği edebî metinlerden oluşmaktadır. Yazarlar, hapishane ortamında yaşadıkları deneyimleri, içsel dünyalarının yansımalarını ve maruz kaldıkları fiziksel ile psikolojik zorlukları sade ve gerçekçi bir şekilde aktarmaktadırlar. Bu anlatılarda, bireysel tanıklıklar ve zihinsel direnişin izleri yoğun biçimde hissedilmektedir.⁷⁹

⁷⁶ Harlow, *Resistance Literature*, 70.

⁷⁷ Said, *Yeni Binyılda Filistin Sorunu*, 58.

⁷⁸ Yeni Pencere. "Filistin Direnişinde Edebiyatın Yeri-Sait Alioğlu" (Erişim 1 Aralık 2024); Vesaire. "Filistin Direniş Edebiyatı" (1 Aralık 2024).

⁷⁹ Harlow, *Resistance Literature*, 72.

5. Toplumsal ve Kültürel İşlev:

- Direniş Edebiyatı: Bu edebiyat türü, Filistin halkının kolektif kimliğini ve direniş ruhunu temsil eden güçlü bir ifade alanı olarak öne çıkmaktadır. Ulusal bilinci ve kültürel değerleri canlı tutarak toplumsal bütünlüğün korunmasına katkı sağlar. Aynı zamanda Filistin davasını uluslararası kamuoyuna ulaştırmak ve yaşanan zulme dikkat çekmek amacıyla da önemli bir araç işlevi görmektedir.⁸⁰
- Hapishane Edebiyatı: Bu tür, esaret altında dahi direnişin mümkün olduğunu ortaya koymaktadır. Filistinli tutukluların, hapishane koşullarında direnişi sürdürme çabaları ve zihinsel özgürlüklerini koruma iradeleri, bu anlatıların temelini oluşturmaktadır. Hapishane edebiyatı, Filistin direnişine bireysel düzeyde manevî bir boyut kazandırarak işgal altındaki yaşıntının kişisel tanıklar üzerinden nasıl anlamlandırıldığını göstermektedir.

Filistin direniş edebiyatı, genel olarak halkın işgal karşısındaki toplumsal ve kültürel mücadelesini konu alırken, hapishane edebiyatı tutsak bireylerin kişisel direnişlerini ve esaret deneyimlerini merkeze almaktadır. Her iki tür de özgürlük arayışını ortak bir temada buluştursa da anlatı düzeyinde odaklandıkları meseleler ve ifade ettikleri deneyim biçimleri bakımından farklılık göstermektedir.

2. Abdullah Galib Bergûsî'nin Hayatı

Kendisini “Yoldaki Mühendis” olarak isimlendiren Abdullah Galib Bergûsî, 15 Ekim 1972 yılında Kuveyt’te doğmuştur. Filistinli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Bergûsî, çocukluk yıllarından itibaren ailesinin Filistin direnişine olan bağlılığını görmesi sebebiyle erken yaşlardan itibaren Filistin davasına bağlanmıştır. Özellikle 9 Aralık 1987’de başlayan ve Taş İntifadası olarak bilinen Birinci İntifada’da küçük amcası İsmail ve kuzeni Mahmut’un direniş sırasında şehit edilmesi, onun hayatında bir dönüm noktası oluşturmuştur.⁸¹

2.1. Çocukluk ve Gençlik Yılları

Abdullah Galib Bergûsî, çocukluk yıllarında televizyon ekranlarında İsrail askerlerinin Filistinli çocuklara uyguladığı şiddeti izlerken, Kudüs’ü, Mescid-i Aksa’yı ve Filistin’i

⁸⁰ Said, *Yeni Binyılda Filistin Sorunu*, 58.

⁸¹ Güceyüz-Önal, “Filistinli Yazar Abdullah Galib Bergûsî’nin Yoldaki Mühendis: Gölgelemin Prensi Adlı Eseri”, 108.

koruyabilmek için fiziksel ve ruhsal anlamda güçlü olmanın gerekliliğini fark etmiştir. Henüz 12 yaşındayken, bir grup öğrenci tarafından fiziksel saldırıya uğraması, bu farkındalığı daha da pekiştirmiştir. İlk olarak judo öğrenmek üzere bir spor salonuna yazılmış, burada ilerleyen süreçte boks ve vücut geliştirme antrenmanlarına da katılmıştır. Okul tatillerinde ise Kuveyt'te, çölde silah eğitimi alarak savunma yeteneklerini geliştirmiştir. Çocukluk yıllarında cihazları söküp yeniden birleştirerek çalışma mekanizmalarını öğrenmeye çalışmak ise asıl hobisini teşkil etmiştir. Daha sonra elektronik aletler satan amcası Ebu Ahmet'in yanında birkaç sene çalışıp ardından da bir araba tamirhanesinde tamirciliğe başlamıştır. Körfez Savaşı'nın sona erdiği 1991 yılında ailesiyle birlikte Ürdün'ün başkenti Amman'a taşınmak zorunda kalmıştır. Ailesinin karşılaştığı maddi zorluklar ve kardeşlerinin en büyüğü olması sebebiyle Bergûsî, bir yandan eğitimine devam ederken bir yandan da bir araba tamirhanesinde çalışarak aile bütçesine katkıda bulunmuştur. Elektronik cihazlara olan merakı, Bergûsî'yi mühendislik alanında ilerlemeye yöneltmiştir. Ürdün'de mekanikle ilgili meslek lisesini bitirdikten sonra bir arkadaşından bir sene içerisinde geri vermesi karşılığında borç para alarak 18 yaşına girmeden bir araba tamirhanesi açmıştır. Ancak Ürdün'deki ekonomik koşullar, tamirhanesinden beklediği geliri elde etmesini engellemiştir. Borcunu ödemek üzere, bir arkadaşının Güney Kore'de çalışan bir akrabasının yanına gitme kararı almıştır.⁸²

2.2. Güney Kore Dönemi

Abdullah Galib Bergûsî, Güney Kore'de bir ağaç kesim fabrikasında çalışarak hem arkadaşına olan borcunu ödemiş hem de ailesine önemli miktarlarda para göndererek aile bütçesine katkı sağlamıştır. Güney Kore'deki yaşamı boyunca, iyi seviyede olan İngilizcesinin yanı sıra Koreceyi de akıcı bir şekilde konuşmayı öğrenerek dil öğrenme konusundaki başarısını göstermiştir. Aynı fabrikada bir süre sonra makinist olarak çalışmaya devam etmiş ve bu süreçte bir mühendislik kursuna kayıt yaptırarak elektromekanik alanında eğitim alıp kendisini geliştirmiştir. Bergûsî, meslek becerilerinin yanı sıra hackerlık, patlayıcı düzenek tasarımı, elektronik devreler, iletişim sistemleri ve keskin nişancılık gibi çeşitli alanlarda ustalaşarak ilerideki direniş mücadelesinde kullanacağı yetenekleri kazanmıştır. Dövüş sanatlarına olan ilgisi sayesinde de judo, boks ve tekvando gibi spor dallarıyla uğraşarak fiziksel dayanıklılığını artırmıştır. Bir süre sonra fabrikadaki işini bırakmış ve Arap ülkelerinin elçiliklerinden birinde Korece-Arapça tercümanlık yapmaya başlamıştır. Aynı dönemde Ürdün ve Yemen'e ikinci el

⁸² Abdullah Galib Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî (Filistinli Kassam Komutanının Otobiyografisi)*, çev. Abdulvahap Kösesoy, (İstanbul: Ekin Yayınları, 2023), 29-36.

otomobil satışı yaparak ticari faaliyetlerde bulunan Bergûsî, bu girişimleri sayesinde zamanla maddi olarak güçlenmiş ve evlenme kararı almıştır. Üniversitede Edebiyat ve Güzel Sanatlar bölümünde öğrenim gören ve sonradan Esra ismini alan Koreli Mi Seen Aoki ile evlenmiştir. Evliliklerinin altıncı yılında bir Amerikan askerinin Koreli bir genç kıza tecavüz etmesi üzerine Seul Üniversitesi öğrencileri ile polis arasında şiddetli çatışmalar yaşanmış; bu olaylara karışan Bergûsî, polise molotof kokteyli attığı iddiasıyla tutuklanmış ve ardından sınır dışı edilerek Amman'a gönderilmiştir.⁸³

2.3. Ürdün ve Filistin'e Dönüş

Abdullah Galib Bergûsî, altı yıl sonra çocuğu olmadığı için Koreli eşinden anlaşmalı olarak ayrılmış ve daha sonra Fâide isminde Filistinli bir kadınla evlenmiştir. Eşi hamile kaldıktan sonra Amman'daki ticari işlerini küçültüp tek başına Filistin'e geçmiştir. Bu süreçte, mücadele ve direniş için gerekli olan sinyal alıcılar, elektronik cihazlar, patlayıcı yapımında kullanılan kimyevi maddeleri dikkat çekmeden elektronik cihazların içerisine gizleyerek Filistin'e sokmayı başarmıştır. Çünkü Bergûsî'nin hedefi, Filistin'i Siyonist işgalcilerden ve Oslo Yönetimi'nin işbirlikçilerinden kurtarmak olmuştur. Bu hedef doğrultusunda bütün enerjisini ve imkanlarını harcamıştır.⁸⁴

Filistin'e geçtikten sonra arkadaşının çelik fabrikasında çalışmaya başlamıştır. Kudüs'teki işini iyice oturtuktan sonra birçok bilgisayar satın alarak internet sitelerine saldırılar düzenlemek için hazırlık yapmıştır. Ancak amacı siteleri çökertmek ya da işlevlerini değiştirmek değil sitelerin muhtevasını inceleyerek düşmanlarını tanımak ve güçlerini öğrenmek olmuştur. Bu faaliyetler sırasında hem Siyonist telefon iletişim ağlarına hem de Filistin Yönetimi'ne ait telefon ağlarına sızmayı başarmıştır. Böylelikle her iki tarafta gerçekleşen telefon konuşmalarını ve hatta telefonların bulunduğu ortamda yapılan bütün konuşmaları dinleme imkânı bulmuştur. Daha sonra patlayıcı düzenekler için gerekli olan kimyevi maddeleri ve elektronik araçları hazırlamaya başlamış ve bu şekilde gireceği çetin savaşın hazırlıklarını yapmıştır. Bebeğinin Kudüs'te doğmasını istediği için dedesinin eski evini kısa bir sürede restore ederek rahat bir yaşam alanına çevirmiş ve hamile eşini buraya getirtmiştir.⁸⁵

⁸³ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî*, 36-43.

⁸⁴ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî*, 43-60.

⁸⁵ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî*, 44-67.

27 Eylül 1999'da kızı Tâlâ dünyaya gelmiştir. Bir süre sonra köyde elektrik-elektronik aletleri satan bir dükkân ve bir süpermarket açarak ticarete başlamıştır. Aynı zamanda Kore'den Amman üzerinden kullanılmış araçlar temin ederek Filistin'de satışını yapmış, bu yolla ticari faaliyetlerini genişletmiş ve ilerleyen süreçte gayrimenkul sektörüne yönelmiştir. 27 Eylül 2000'de kızı bir yaşına bastığında Ariel Şaron'un Mescid-i Aksa'ya adım atması üzerine İkinci İntifada, yani Mescid-i Aksa İntifadası başlamıştır. İsyanların ve İsrail saldırılarının yoğunlaştığı bu dönemde, Bergûsî'nin kızı Tâlâ ağır bir hastalık geçirmiş ve Bergûsî onu hastaneye götürürken Allah'a küfreden bir kişiyle tartışmaya girmiştir. Bu olayda onun meydan okuma ve cesaretine şahitlik eden Filistinli bir amca, onu evine davet etmiştir. Bu kişi, onun inanç temelli tepkisini bir bağlılık ve kararlılık göstergesi olarak değerlendirmiş ve "Bu emanetin gerçek sahibi artık sensin" diyerek, evinin bahçesine yıllar önce gömülmüş bir emaneti, Kassam Tugayları'nın efsanevi komutanlarından Yahya Ayyaş'a ait kilitli bir çantayı, kendisine teslim etmiştir. Bu sembolik devrin ardından, Bergûsî, Hamas'ın askerî kanadı olan Kassam Tugayları'na katılmaya karar vermiştir. Söz konusu çanta, yalnızca fiziksel bir nesne değil, aynı zamanda Ayyaş'ın direniş vizyonunu, teknik bilgi birikimini ve stratejik mirasını temsil eden bir aktarımdır. Yahya Ayyaş, silahlı direnişin mühendislik boyutunu şekillendirmiş; ancak cep telefonuna yerleştirilen bir bombayla, İsrail iç güvenlik servisi Şin Bet tarafından suikasta uğrayarak şehit edilmiştir. Bergûsî ise, bu ideolojik ve teknik mirası devralarak Kassam Tugayları bünyesinde aktif rol üstlenmiş; Ayyaş'ın çizdiği yolda, işgale karşı yürütülen eylemlerde önemli sorumluluklar üstlenmiştir. Bu süreçte 24 Mayıs 2000'de oğlu Usame dünyaya gelmiştir.⁸⁶ Bergûsî, 11 Ağustos 2001'de patlayıcı madde yerleştirdiği gitarı, operasyonu gerçekleştirecek olan İzzeddin Mısıri'ye ulaştırmıştır. Bu kişi, Sbarro adlı pizza restoranına saldırı düzenleyerek 15 kişinin ölmesine ve 126 kişinin yaranmasına yol açmıştır. Ancak bu operasyon sonucu Bergûsî ve yakını ilk kez esir düşmüş, Filistin Yönetimi tarafından tutuklanmıştır. Tutukluluk sırasında açlık grevine başlamış ve bu grev kamuoyunda yayılınca öğrenciler gösteriler düzenlemiştir. Bu gösteriler sırasında Bergûsî'ye "Kassam Mühendisi", yakınına ise "Kassam Komutanı" lakabı verilmiştir. Kısa süre sonra Bergûsî ve yakını serbest bırakılmıştır. Serbest kalmasının ardından Bergûsî, adreslerine yapılan baskınlar sonucu bütün savaş mühimmatlarını ve mallarını kaybetmiş, yeniden yoksullaşmış ve yakalanması istenen bir direnişçi olarak aranan kişiler listesine girmiştir. Açlık greviden ötürü zayıf düşmüş, bu nedenle eşi ve kızının altınlarını satarak geçimini sağlamıştır. Direnişe devam ederek, Filistin

⁸⁶ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî*, 68-107.

yönetimi içinde internet üzerinden yapılan faaliyetleri öğrenmiş ve planlanan baskınları önceden tespit etmeyi başarmıştır.⁸⁷

1 Aralık 2001’de iki canlı bomba ve patlayıcı yüklü bir araba operasyonu gerçekleştirmiştir. Bu operasyon, Kassamlı komutan Mahmud Ebu Henud (1966-2001) ve Mühendis Eymen Halâve (ö.2001)’nin intikamını almak amacıyla yapılmıştır. Bu olay sonrasında düşman, güvenlik önlemlerini sıkılaştırmış ve Bergûsî’nin fotoğraflarını çeşitli noktalara yerleştirmiştir. Bergûsî, Siyonist askerlerin takibinden kurtulabilmek ve Filistin’deki yaşamını kolaylaştırabilmek için hem kendisine hem de çocuklarına değişik isimlerde kimlikler çıkartmıştır. Bundan ötürü en büyük kızı olan Tâlâ’ya önce Sâra, sonra Linâ isimlerini vermiştir. Bergûsî’nin köyüne yönelik saldırılar sonucu büyük yıkımlar yaşanmıştır. Ancak Bergûsî, akrabalarına para yardımı yaparak köyün durumunu bir nebze iyileştirmiştir. Bergûsî, sağ bacağına isabet eden bir kurşun nedeniyle ağır yaralanmış, iki gün sonra güvenilir bir direnişçinin evinde kendine gelebilmiştir. İyileşmesinin ardından, Kassam mensupları için bir yıl sürecek kapsamlı bir eğitim programı geliştirmiştir. Bu program, patlayıcı madde üretimi ve teknik bilgilerin aktarılmasına yönelik teorik, akademik ve pratik bir müfredat içermektedir. Bu sıralarda 31 Ocak 2003’te kızı Safa dünyaya gelmiştir. Ancak eşi doğum sonrası hastalanarak 35 gün istirahat etmek zorunda kalınca üç çocuğun bakımı tamamen Bergûsî’ye kalmıştır.⁸⁸

2.4. Tutuklanma ve Hapis Dönemi

Abdullah Galib Bergûsî, 5 Mart 2003 tarihinde, kızı Tâlâ’yı hastaneye götürmekteyken Ramallah’ta İsrail güvenlik güçleri tarafından, birçok canlı bomba eylemini planladığı ve gerçekleştirdiği iddiasıyla tutuklanmıştır. İsrail askeri mahkemesi tarafından, 67 kez müebbet ve 5200 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.⁸⁹ Bu karar, Siyonist işgal tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir ceza olarak direniş mücadelesi tarihinde önemli bir yer edinmiştir. Bergûsî’ye verilen bu ağır ceza, onun gerçekleştirdiği direniş eylemlerinin etkisini ve işgal güçlerine verdiği zararın büyüklüğünü açıkça ortaya koymuştur. Tutuklanmasının ardından Bergûsî, altı ay süren bir soruşturma sürecine maruz kalmıştır. Kudüs’teki Maskûbiyye Hapishanesi’nde tutulmuş ve burada insanlık dışı birçok işkence türüne tabi tutulmuştur. Soruşturma sürecinin ardından karanlık bir hücrede hem fiziksel hem de psikolojik işkenceye maruz kalmıştır. Fakat direniş azmi ve güçlü iradesi sayesinde bu baskılara direnmiştir. Hapishane koşullarında

⁸⁷ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî*, 108-120.

⁸⁸ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî*, 121-167.

⁸⁹ Güceyüz-Önal, “Filistinli Yazar Abdullah Galib Bergûsî’nin Yoldaki Mühendis: Gölgelemin Prensi Adlı Eseri”, 109.

biyresel direniş eylemleri, yalnızca bir protesto biçimi değil aynı zamanda kamuoyunu harekete geçirme ve koşulları dönüştürme aracı olarak da işlev görmektedir. Bu bağlamda Bergûsî, uzun süreli açlık grevleri yaparak hem kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarmış hem de bu direnişinin sonucunda daha iyi koşullara sahip bir koğuşa geçebilmiştir.⁹⁰

2.5. Hapishane Edebiyatı ve Hapis Dönemindeki Yazarlığı

Abdullah Galib Bergûsî, hapishane yıllarında ileri düzeyde İbranice öğrenmiş ve yazarlık faaliyetlerini sürdürmüştür. Eserlerinin tamamını tutuklanmasından sonra hapishane koşullarında kaleme almıştır. Zor hapishane şartlarına rağmen yazdıklarını hapishane dışına çıkarmayı başarmıştır.⁹¹ Bu eserlerinde direnişin yalnızca silahlı mücadeleyle sınırlı olmadığını, yazının ve düşüncenin de etkili birer direniş aracı olduğunu şu sözleriyle dile getirmiştir:

“Eğer direnişe silahla destek olamazsam; kalemim ve mürekkeğim direniş ve mukâvemet yolunda silahımdır.”⁹²

2.6. Yazarın Günümüzdeki Durumu

İlk dönemlerini bir koğuşta geçiren Abdullah Galib Bergûsî, 30 Mayıs 2015 tarihinde, hapishanedeyken bir Hamas radyosuna gizlice bağlanarak gerçekleştirdiği röportajın ardından, tek kişilik hücre cezasına çarptırılmıştır.⁹³

Bergûsî, bugün hâlâ İsrail’in Ramle Hapishanesi’nde, tek kişilik bir hücrede tutulmaktadır. İsrail askerî mensubu Gilat Şalit’e karşılık 1027 Filistinli tutuklunun serbest bırakıldığı “Özgürlere Vefa” esir takası sürecinde, Bergûsî’nin adı da serbest bırakılacaklar arasında gündeme gelmiştir. Ancak İsrail yönetimi, onun salıverilmesini kesin bir dille reddetmiş; hatta Bergûsî’nin takasta yer alması hâlinde anlaşmayı iptal etme tehdidinde bulunmuştur. Bergûsî’nin hayatı ve mücadelesi, bugün Filistin halkının özgürlük arayışının simgesel bir ifadesi olarak önemli bir yer tutmuştur.⁹⁴

⁹⁰ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî*, 171-191.

⁹¹ Güceyüz-Önal, “Filistinli Yazar Abdullah Galib Bergûsî’nin Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi Adlı Eseri”, 109.

⁹² bkz. Abdullah Galib Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî (Filistinli Kassam Komutanının Otobiyografisi)*, çev. Abdulvahap Kösesoy, (İstanbul: Ekin Yayınları, 2023).

⁹³ Güceyüz-Önal, “Filistinli Yazar Abdullah Galib Bergûsî’nin Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi Adlı Eseri”, 109.

⁹⁴ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî*, 199.

2. BÖLÜM: BERGÛSÎ'NİN ESERLERİNİN TAHLİLİ

Abdullah Galib Bergûsî, kalemi bir direniş aracı olarak kullanarak Filistin davasını edebiyatla buluşturan önemli isimlerden biridir. Hapishanede bulunduğu süre boyunca çeşitli eserler kaleme almıştır. Toplamda 12 eseri bulunan Bergûsî'nin bu yapıtlarından biri otobiyografi, biri hâtırat, dört tanesi anlatı ve altı tanesi romandır. Bergûsî, eserleriyle hem kişisel direnişini hem de Filistin halkının özgürlük mücadelesini anlatmaktadır. Bergûsî'nin eserleri tahlil edilirken, öncelikle her eser hakkında genel bilgi verilmiş, ardından eserin konusu, özeti, ana karakterleri ve temel temaları ele alınmıştır. Daha sonra eserde kullanılan anlatım teknikleri, dil ve üslup açısından detaylı bir inceleme yapılmıştır. Otobiyografik eserlerde yalnızca genel bilgiler aktarılırken, diğer eserlerde bu sistematik yöntem uygulanmıştır. Böylece hem eserlerin içeriksel özellikleri hem de yazarın edebî yaklaşımı kapsamlı bir biçimde analiz edilmiştir.

1. *el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki's-sühyûniyye: (Giyotin ve Şabak'ın Casusları)*

Orijinal adı *الْمُقْصَلَةُ وَجَوَاسِيسُ الشَّابَاكِ الصُّهْيُونِي* 'dir. Abdullah Galib Bergûsî bu romanı, 2008-2009 yıllarında Gazze'ye düzenlenen İsrail hava saldırıları sırasında yaşanan gerçek olaylardan esinlenerek kaleme almıştır. Özellikle Gazze İçişleri Bakanı Said Sıyam (1959-2009)'ın ve onunla birlikte yüzlerce Müslümanın, iş birlikçi casusların saklandıkları yerleri ihbar etmesi sonucu şehit edilmesi, romanın temel ilham kaynağını oluşturur. Romanın başlığı, ihanetin ve iş birlikçiliğin cezasız kalmaması gerektiğine dair güçlü bir mesaj taşır. Eserin konusu; Siyonist işgalcilerle iş birliği yapan casuslar ile Filistin direniş hareketi içinde yer alan öncü mücahitler arasında geçen yoğun mücadeleye odaklanır. Roman yalnızca kurgusal bir hikâye olmanın ötesinde; Bergûsî'nin direniş yoluna girdikten sonra bizzat yaşadığı deneyimlerden esinlenerek kaleme alınmıştır. Roman ilk kez 2013 yılında yayımlanmıştır.⁹⁵

Bergûsî, kitabının başında yer verdiği sözlerinde hapishane koşullarını şu ifadelerle anlatır: *“Biliyorum ki bugün, yıllardır süregelen tek kişilik hücre hapsinin karanlığında yaşıyorum.*

⁹⁵ Abdullah Galib Bergûsî, *Mühendis 'ale't-tarik: eş-Şehîdû'l- hayy* (Amman: Müessesetü'l- Fûrsân li'n-Neşri ve't- Tevzi', 2016), 83-85.

Öyle ki artık yılların sayısını bile hatırlamıyorum. Ancak tecride girmeden önce altı ay boyunca aralıksız sorgu hücrelerinde kaldığımı hatırlıyorum. O süreçte ölümü gördüm... Onunla konuştum, o da benimle konuştu... Defalarca ona dokundum... Ama Allah'ın, her şeye gücü yeten Kahhar'ın yardımıyla ona galip geldim... Başım dik ve ışığın sancağı yükseldi...Tevhid ve cihat bayrağı, zillet ve aşağılanma çağında daha da yukarı kalktı.” Ve ardından şu çağrıyla yapar: “Mühendisi karanlık tecridinde unutmayın, çünkü o sizin aranızda özgürlüğün simgesi olmuştur.”⁹⁶

Romanın ana karakteri Şihâb'dır. Karakterlerin isimleri kurmaca olsa da olaylar, yaşanmış gerçeklerin birer yansımasıdır. Bergûsî, bu eserini yalnızca Allah'a secde etmeyi kendisine öğreten babası Gâlib el-Bergûsî'ye ve cihadî mücadelesini kutsayan annesine ithaf etmektedir. Ayrıca roman, Ramallah'ta Filistin İstihbarat Servisi'nin işkenceleri sonucu şehit edilen amcası Mecîd el-Bergûsî'ye, yol arkadaşı Şehit Seyyid Şeyh Kasım'a, tüm Filistin şehitlerine ve direnişin ruhuna adanmıştır. Bununla birlikte Filistin direnişinin sembol isimlerinden biri olan Şeyh Ahmed Yasin'e ithaf edilmiştir.⁹⁷

Roman, Filistin'deki direniş mücadelesinin zorluklarını, özellikle iç casusluk faaliyetlerinin oluşturduğu yapısal tehditleri ve ihanetin toplumsal sonuçlarını derinlemesine işlemektedir. Direnişin yalnızca dışsal işgal güçlerine değil aynı zamanda içerdeki iş birlikçilere ve ajan yapılara karşı da verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bilgi, istihbarat ve dezenformasyonun modern savaşlardaki belirleyici rolüne dikkat çeken eser, işgalciler ile iş birlikçiler arasındaki çıkar ilişkisini sorgulamakta ve bu ortaklığın tarihsel olarak çöküşe mahkûm olduğunu göstermektedir. Tarihsel gerçekliklerden esinlenen kurgu yapısıyla roman, yalnızca edebî bir eser olarak değil aynı zamanda siyasi tarih ve toplumsal hafıza açısından da önemli bir inceleme alanı sunmaktadır. Casusluk, ihanet ve direniş temaları üzerinden ilerleyen anlatı, Filistin direnişinin iç dinamiklerini, işgal altındaki halkların psikolojik direncini ve toplumsal bağlılıklarını anlamak açısından dikkate değer bir metindir. Bu yönüyle roman; edebiyat araştırmalarına, siyasal analizlere ve disiplinlerarası çalışmalara katkı sağlayabilecek nitelikte derinlikli bir yapı sergilemektedir.⁹⁸

⁹⁶ Abdullah Gâlib Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki's-sühyûniyye* (Beyrut: Golden Vision Sarl, 2013), 2-5.

⁹⁷ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki's-sühyûniyye*, 7-9.

⁹⁸ Bkz. Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki's-sühyûniyye*.

1.1. Eserin Konusu

Roman, Filistin direniş bağlamında ihanet, casusluk ve özgürlük mücadelesini temalarını merkeze almaktadır. Filistin topraklarında süregelen çatışmalar, halkın direniş ruhu ve İsrail istihbarat teşkilatlarıyla iş birliği yapan casusların akibetlerini detaylı bir şekilde işlemektedir. Eserde, Filistinli direnişçilerin yalnızca dış işgal güçleriyle değil aynı zamanda içeriden gelen ihanet ağlarıyla da mücadele etmek zorunda kaldıklarını vurgulamaktadır. Bu bağlamda eser, direnişin çok katmanlı yapısını ve toplumsal güvenlik sorunlarını sorgulayan önemli bir kurgu olarak değerlendirilmektedir.⁹⁹

1.2. Eserin Özeti

Hâkim'in Sorgulanması ve Casusluk İtirafı: Roman, anlatının ilk sahnesinde okuru doğrudan gerilimli bir sorgu atmosferine dâhil eder. “Kaslı” lakabıyla anılan muhafız İyâd tarafından sorguya çekilen ve başına siyah bir torba geçirilmiş Hâkim isimli karakter, eserin açılışında casusluk suçlamasıyla karşı karşıyadır. İyâd, “Ne zamandan beri casus olmayı düşündün?” sorusuna Hâkim’in verdiği “Kardeşim şehit olduğundan beri” yanıtı, bireysel bir travmanın ihanete dönüşen sürecin psikolojik zeminine işaret etmektedir. Bu sorgu esnasında, romanın ana karakteri olan Şihâb bodruma inerek sorguyu kendisi üstlenir. Şihâb, Hâkim’i korkutmak amacıyla ona işkence ederek gerçekleri öğrenmeye çalışır. Onun gözlerinin içine bakarak, casus olduğunu bildiğini, Siyonist işgal güçleriyle iş birliği yaparak birçok direnişçinin ölümüne sebep olduğunu söyler. Onu hemen öldürerek rahatlatmayacağını, aksine hikâyesini en başından anlatmadığı takdirde bedenini parça parça doğramaya başlayacağını söyleyerek tehdit eder. Bunun üzerine, Hâkim casusluğunu itiraf ederek konuşmaya başlar.¹⁰⁰

Hâkim'in Geçmişi ve Casus Olma Süreci: Hâkim’in geçmişi ve ajanlığa nasıl yöneldiği ayrıntılı biçimde aktarılır. Anlatı, I. İntifada’nın sona erdiği, Filistin Yönetimi’ne bağlı güvenlik güçlerinin işgal altındaki topraklara giriş yaptığı dönemde şekillenir. Bu süreçte Filistin halkı, bir yandan direniş ruhunu canlı tutmaya çalışırken, diğer yandan Oslo Anlaşmaları sonrası şekillenen yeni otoritenin nasıl bir yönetsel tutum sergileyeceğini anlamaya çalışmaktadır. Hâkim’in ailesi, bu belirsiz dönemin acı faturalarını doğrudan yaşayanlardan biridir.¹⁰¹ Babasının ölümünün ardından, ailenin yükünü üstlenen abisi Eşref, silahlı direnişe katıldığı

⁹⁹ Bkz. Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü’ş-şâbâki’s-sühyûniyye*.

¹⁰⁰ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü’ş-şâbâki’s-sühyûniyye*, 11-13.

¹⁰¹ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü’ş-şâbâki’s-sühyûniyye*, 14.

gerekçesiyle Filistin Yönetimi tarafından “kanun kaçağı” ilan edilir. Filistin yönetimi ile İsrail arasındaki güvenlik koordinasyonun bir yansıması olarak, direnişçilerin bir kısmı yalnızca İsrail tarafından değil Filistinli güvenlik güçleri tarafından da hedef alınmaktadır. Eşref, bu baskılar sonucunda bir çatışma esnasında öldürülür; ancak resmî makamlar tarafından “kanun kaçağı” olarak damgalandığı için şehit statüsü verilmez. Bu da ailesinin resmî tazminatlardan, sosyal yardımlardan ve toplumsal onaydan mahrum bırakılması anlamına gelir. Filistin toplumunda şehitlik yalnızca sembolik bir onur değil aynı zamanda aileye tanınan ciddi maddi ve sosyal haklarla da ilişkilidir. Dolayısıyla Hâkim’in ailesi hem oğullarını yitirmiş hem de devlet tarafından dışlanmışır.¹⁰²

Bu gelişmeler, Hâkim’in zihinsel ve ahlâkî dünyasında derin bir kırılmaya neden olur. Diğer iki ağabeyi geçim derdine düşerken, o eğitime devam eder ve üniversiteye kabul edilir. Fakat kısa süre sonra Aksa İntifadası patlak verir. Ariel Şaron’un provokatif biçimde Mescid-i Aksa’ya girişi, toplumsal bir öfkeye neden olurken; gençlerin önemli bir kısmı sokaklara çıkarak protestolara katılır. Buna karşın Hâkim, direniş eylemlerini anlamsız bulur; şehitlerin acısını paylaşmaz ve yalnızca kendi bireysel geleceğine odaklanır. Ona göre Oslo Anlaşmaları’nı imzalayan Filistinli liderler, bir yandan halkı direnişe teşvik eden söylemlerle halkı yönlendirirken, öte yandan işgal güçleriyle koordinasyon içinde hareket etmektedir. Bu ikiyüzlülüğün en somut yansımasını ise kardeşlerinin yaşadıklarında görür.¹⁰³

Bu dönemde kardeşi Mu’tasım, İsrail askerlerine yönelik bir bıçaklı saldırı girişimi sırasında infaz edilir. Evleri buldozerle yıkılır, diğer kardeşi Velid uzun süreli hapis cezasına çarptırılır. Annesi ve kız kardeşi, dedelerinin evine sığınmak zorunda kalır. Tüm bu dramatik gelişmelere rağmen Hâkim, ailesine destek olma sorumluluğunu üstlenmek yerine bireysel yaşamına ve akademik kariyerine odaklanır. Hatta ağabeyinin cenaze törenine dahi katılmaz. Onun gözünde, direniş eylemleri artık anlamsız bir tekrardan ibarettir; çünkü bu çabalar ne adaleti getirir ne de gerçek bir değişim sağlar.¹⁰⁴

Bu ruh hâliyle göz altına alınan Hâkim, sorgu merkezine götürülür ve burada Şabak subayı Kohen’e doğrudan İsrail için çalışmak istediğini bildirir. Ona göre İsrail ordusu “efendi”, Filistin Yönetimi de “efendilerin köpeği” konumundadır. Filistin halkı ise bu düzenin içinde yalnızca savaşın yakıtı olarak kullanılmaktadır. Bu görüşleri, onu işbirlikçiden çok, mevcut düzene karşı radikal bir protestocuya dönüştürür. Kohen, başta bu tavrın aldatmaca olduğunu düşünerek Hâkim’i dört gün boyunca yalan makinesiyle sorgular ve psikolojik testlere tabi

¹⁰² Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü’ş-şâbâki’s-sühyûniyye*, 15.

¹⁰³ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü’ş-şâbâki’s-sühyûniyye*, 16.

¹⁰⁴ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü’ş-şâbâki’s-sühyûniyye*, 17.

tutar. Ardından güvenilirliğini kanıtlaması amacıyla onu üç ay boyunca Filistinli mahkûmlarla birlikte cezaevinde tutar. Hâkim burada kendisini “öfke dolu bir devrimci” gibi tanıtır ve mahkûmların güvenini kazanır. Mahkûmlar, onu kardeşleri gibi bağrılarına basarken, o içten içe onları “saf ve aptal” olarak görmeye devam eder. Ona göre gerçek tehlike, halkı savaşa süren ama kendileri için imtiyazlar yaratan Filistinli elitlerdir.¹⁰⁵

Cezaevinden tahliye edildiğinde Hâkim, köyüne kahraman gibi döner. Halk onu bir kurtuluş savaşçısı olarak karşılar. Bu sırada Kohen, cezaevinde onun dışında çalışan başka ajanların da olduğunu ve sözlerinin her birinin takip edildiğini hatırlatır. Ardından ona özel bir cep telefonu temin edilir; bu telefon sayesinde Şabak ile şifreli biçimde iletişim kurması sağlanır. Ajanlık sürecinde, Hâkim’e direnişçilere sızma görevi verilir. Şevket ve Beşşar’ın örgütlerine yakınlaşması, buna karşın Fadi ve Subhi gibi daha temkinli ve deneyimli direnişçilerden uzak durması istenir. Ahmed ve Tamer gibi önemli figürlerin çevresine başarıyla sızar ve verilen talimatları yerine getirir.¹⁰⁶

Hâkim, sorgulama sırasında ajanlık faaliyetlerinin onu içsel olarak yıprattığını itiraf eder. Her akşam saat sekizde eşi Sâra’yı aramak zorunda olduğunu, aksi takdirde Sâra ve onun babası Nedîr’in kaçacağını belirtir; zira her ikisi de Şabak için çalışan diğer ajanlardır. Bu gerilimli yapı içinde Hâkim, bir süre sonra içsel bir çöküş yaşamaya başlar. Kardeşlerinin kanını küçük menfaatler karşılığında sattığını, bu ihanetin ağırlığını artık taşıyamadığını dile getirir. İçinde biriken pişmanlık ve öfke, onu ölüme sürükler. Uzun süredir ölümü dilediğini, kendi “alçaklığına ve rezilliğine” daha fazla tahammül edemediğini söyler. Böylece karakter yalnızca politik değil aynı zamanda derin bir ahlâkî çöküşe de sürüklenmiş olur.¹⁰⁷

Casus Sâra ve Nedîr’in Yakalanması ve İtiraf Süreci: Hâkim’in verdiği ilk bilgiler, Filistinli direnişçilerin casusluk ağına dair hızlı bir operasyon planı başlatmasına yol açar. Şihâb, sorgu sırasında elde edilen bilgileri derhal değerlendirmeye alır ve öncelikli olarak iletişim hatlarını kesmek üzere Hâkîm’in evine Ali ve bazı direnişçileri gönderir. Buraya, cep telefonu sinyallerini engelleyen özel bir elektronik cihaz yerleştirilir. Bu hamleyle, evdeki bireylerin yalnızca sabit hatlar üzerinden iletişim kurmaları sağlanır; böylece yapılan görüşmeler kolaylıkla takip edilebilir hâle gelir. Fakat planlanan teknik takip tamamlanamadan önce, Hâkim’in kayınpederi Nedîr ve eşi Sâra’nın evlerinden ayrıldıkları tespit edilir. Durumu anında değerlendiren direnişçiler, onları yolda durdurarak farklı bir sorgu evine götürür. Aynı anda Şihab, Hâkîm’in evine baskın düzenleyerek içerideki tüm dijital cihazlara ve casusluk

¹⁰⁵ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü’ş-şâbâki’s-sühyûniyye*, 18-23.

¹⁰⁶ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü’ş-şâbâki’s-sühyûniyye*, 24.

¹⁰⁷ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü’ş-şâbâki’s-sühyûniyye*, 25-37.

faaliyetleriyle ilişkili olabilecek belgelere el koyar. Ali, Sâra'nın sürdürdüğü aracı detaylı şekilde arar; GPS veya benzeri bir izleme cihazı olup olmadığını kontrol eder, ancak herhangi bir bulguya ulaşamaz.¹⁰⁸

Şihâb, sorgu evinde Nedîr ve Sâra'yı ayrı odalarda sorguya alır. Sâra, ilk aşamada küstah ve kışkırtıcı bir tavır sergiler; dış görünüşü, davranışları ve konuşmalarıyla direnişçileri aşağılamaya çalışır. Bu tavır karşısında Şihâb, ona iki sert tokat atar ve ardından karnına tekme savurarak sorguya ciddiyet kazandırmaya çalışır. Sâra yere yığılırken, Şihâb ona daha uygun kıyafetler verilmesini emreder. Bu esnada Ali ve beraberindeki mühendisler, ele geçirilen cihazları teknik incelemeye alır; casusluk faaliyetlerine dair verileri sistemli biçimde analiz eder ve arşivlemeye başlarlar.¹⁰⁹

Sâra'nın sorgusu, daha derin bir psikolojik baskıyla sürdürülebilmesi amacıyla Avukat Halil ve eşi Meram'a devredilir. Halil ve Meram, sorgu merkezine getirilir ve Sâra'yla yüzleşirler. Sâra, İsrail istihbaratıyla ilişkisini örtük biçimde dile getirerek, annesinin Yahudi olması nedeniyle İsrail'in kendisini kurtarmaya geleceğini söyler. Bu tehditkâr ifade, Meram'ın öfkesini tetikler; Sâra'nın yüzüne birkaç sert yumruk indirir. Sâra'nın sağ gözü şişip morarırken, direnci kırılır ve itirafa başlar.¹¹⁰

Elde edilen yeni bilgiler üzerine Şihâb, refakatçisiyle birlikte tekrar Hâkîm'in tutulduğu mahzene gider. Bu sırada İsrail'in gerçekleştirdiği son infaz haberleri direnişçiler arasında öfkeye neden olur. Aralarında Şevket, Fadi, Subhi, Beşar, Ahmed ve onun kardeşi Musab, Tamer ve Tamer'in babasının da bulunduğu sekiz direnişçinin öldürülmesi, sorgunun aciliyetini artırır. İsrail'in istihbarat teşkilatının sadece bilgi toplamakla kalmadığı aynı zamanda sistematik bir suikast ve imha organizasyonu olarak işlediği yeniden gözler önüne serilir. Bu arada mühendisler ele geçirilen belgeler arasında kritik bir dosyada bulur: Hâkîm'in üniversiteye girişinden itibaren Şabak'la yürüttüğü iş birliğine dair kapsamlı bir rapor. Görüştüğü kişilerin isimleri, tarih ve saat bilgileriyle kayıt altına alınmıştır. Fakat belgelerin tamamını incelemek için yalnızca altı saatlik bir süre vardır. Bu nedenle Şihâb, Kaslı İyâd ve başka bir direnişçiyle birlikte Hâkîm'in son sorgusunu başlatır.¹¹¹

Sorgu sırasında Hâkîm, yalnızca eşi Sâra ve kayınpederi Nedîr'in adını verir. Onlarla birlikte dört ay önce şehre taşındıklarını, çünkü Sâra'nın dikkatsiz açıklamaları nedeniyle kimliğinin açığa çıkma riski doğduğunu anlatır. Üst düzey İsrail subayı Yuri'nin baskısına

¹⁰⁸ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki's-sühyûniyye*, 38.

¹⁰⁹ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki's-sühyûniyye*, 39-43.

¹¹⁰ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki's-sühyûniyye*, 44-50.

¹¹¹ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki's-sühyûniyye*, 51-53.

rağmen yer değiştirir. Eski yerleşim bölgesinde daha kapsamlı bir casusluk ağı kurduğunu ve bu yapının detaylarını da paylaşır.¹¹²

En çarpıcı itiraf, Şihâb'ın kardeşi Medhat'ın ölümüne ilişkindir. Hâkim, Medhat'ın aracına mercimek büyüklüğünde bir takip cihazı yerleştirdiğini ve bu sayede İsrail keşif uçaklarının konum tespiti yaparak aracı bombaladığını açıklar. Sâra ve Nedîr'in de bu operasyonda aktif rol oynadığını belirtir. Ayrıca Ali'nin evinin bombalanmasında da benzer şekilde yer aldıklarını itiraf eder. Sâra, sosyal hizmet uzmanı kılığında eve girerek dinleme cihazları yerleştirmiş; bu teknik bilgiler İsrail'in füze saldırısını gerçekleştirmesine imkân sağlamıştır. Ali saldırıdan sağ kurtulsa da eşi ve çocukları hayatını kaybetmiştir. Bu sorgu ve itiraflar zinciri, romanın dramatik yapısında doruk noktayı oluşturur. Direniş ve ihanet temalarının yoğunlaştığı bu kesit, yalnızca teknik ve istihbarî bilgilerle değil aynı zamanda karakterlerin duygusal kırılmaları ve ahlâkî hesaplaşmalarıyla da derinleşir.¹¹³

Sâra'nın İnfazı ve İzlerin Temizlenmesi: Romanın ilerleyen bölümlerinde direniş hareketi açısından en büyük tehditlerden biri haline gelen Sâra'nın infazı detaylı bir anlatımla sunulur. Direnişçiler, sorgu sürecinde Sâra'nın sağ ayak bileğinin üst kısmında deri altına yerleştirilmiş bir konum belirleyici cihaz taşıdığını öğrenir. Bu durum, yalnızca bireysel takibi değil aynı zamanda bulunduğu mekânın deşifre edilmesini de mümkün kılmaktadır. Bu nedenle, Şihâb radikal bir karar alır: Hem fiziksel hem de teknolojik izleri tamamen ortadan kaldırmak. Şihâb, Sâra'nın sorgu odasına girerek cihazı bıçakla çıkarmaya çalışsa da cihazın mercimek tanesi büyüklüğünde ve tespit edilmesi neredeyse imkânsız olması nedeniyle, bu yöntem sonuç vermez. Cihazın aktif kalması, direnişin saklandığı noktaların açığa çıkma riskini barındırdığı için, Şihâb stratejik bir hamleyle Sâra'nın infaz edilmesine karar verir. Onu bir çuvala koyarak şehir dışındaki ıssız bir tarlaya götürür. Burada başına birkaç el ateş ederek infaz eder. Ardından cesedinin üzerine benzin döküp eski araba lastikleriyle örterek ateşe verir. Bedeni tamamen kül olana dek yanar. Bu infaz, yalnızca bir ceza değil aynı zamanda bir güvenlik önlemi olarak sunulur; çünkü Sâra'nın taşıdığı cihaz, onunla birlikte bulunduğu tüm mekanların İsrail istihbaratınca tespit edilmesine imkân tanımaktadır. Anlatıda Sâra'nın bu cihazı, çocukken kaybettiği annesinin adını vererek kişiselleştirdiği belirtilir. Ona göre bu cihaz, hayatını koruyan bir tür sigortadır. Fakat Şihâb için bu “sigorta”, direnişin çözülmesine hizmet eden bir tehdittir. Bu nedenle, infazın hemen ardından direnişçilere söz konusu sorgu evinin tamamen boşaltılması ve geride hiçbir iz bırakılmaması talimatını verir. Ardından Halil'in evine geçerek,

¹¹² Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü's-şâbâki's-sühyûniyye*, 54.

¹¹³ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü's-şâbâki's-sühyûniyye*, 55-57.

orada saklanan tüm belgeleri de teslim alır.¹¹⁴

Operasyonun devamında, Sâra'nın arabasını yerini değiştirmek ve başka bir şehirde yakmak üzere Ali'ye görev verir. Ardından Şihâb, Ali ve mühendisle birlikte Sâra'ya ait bir kadın giyim mağazasına gider. Mağazaya girer girmez kapıyı kilitlerler. Burası sıradan bir ticari mekânı değil aynı zamanda casusluk faaliyetlerinin yürütüldüğü bir merkezdir. İçeride çeşitli dinleme ve izleme cihazları, patlayıcı düzenekler ve İsrail istihbaratıyla bağlantılı materyaller bulunur. Bu bilgileri, daha önce Halil'den edinmişlerdir. Tüm ekipman toplanır, izler yok edilir ve mağaza ateşe verilerek tamamen kullanılamaz hale getirilir. Şihâb, mahzene dönüş yolunda Ali ve mühendise, Sâra'nın infazının ardındaki gerekçeyi açıklar. Bu eylemin sadece bir intikam değil aynı zamanda direnişin istihbarî güvenliğini sağlama amacını taşıdığını vurgular. Hâkim her ne kadar yalnızca Sâra ve Nedîr'in ajan olduğunu söylemiş olsa da bu ifadenin de bir tuzak olabileceğini fark eder. Özellikle bileğe yerleştirilen takip cihazı aracılığıyla İsrail İstihbaratının direnişçilere ulaşması ihtimali göz önünde bulundurulduğunda, Şihâb'ın aldığı bu karar, önleyici bir güvenlik tedbiri ve stratejik bir zorunluluk olarak anlam kazanır.¹¹⁵

İhanetin Bedeli: Romanın bu bölümünde, Hâkim ve kayınpederi Nedîr'in infaz süreci, casusluk faaliyetlerinin ulaştığı yıkıcı boyut ve direnişin istihbarî kapasitesi bağlamında detaylı şekilde işlenir. Şihâb, kardeşi Medhat'ın ölümünden doğrudan sorumlu tuttuğu kişilerin Hâkim, Sâra ve Nedîr olduğunu Ali'ye açıklar. Bu itiraf üzerine Ali, gün doğmadan her ikisini infaz etmeye karar verir. Fakat hâlen edinilmesi gereken önemli bilgiler olduğundan infaz ertelenir ve sorgu devam eder.¹¹⁶

Gece saat üçü geçerken Şihâb, Hâkim'den casusluk ağına dahil olan diğer isimleri açıklamasını ister. Eşinin ve kayınpederinin kaçtığını öğrendiğinde Hâkim'in ses tonunda belirgin bir değişim olur; duygusal bir çöküş yaşar. Bu psikolojik baskı sonucu, Zahir ve Münzir isimli iki casusu daha ifşa eder. Ayrıca sekiz direnişçinin öldürülmesinde doğrudan rol oynadığını da kabul eder. Hâkim, bu yapı içinde kilit bir lojistik aracı olarak işlev gördüğünü belirtir. Diğer ajanlarla doğrudan temasta bulunmadığını, yalnızca İsrail iç istihbarat teşkilatı Şin Bet'in (Şabak) subayı Yuri'den talimat aldığını ifade eder. Bu talimatlar doğrultusunda para ve cihazları belirlenen noktalara bırakır, yalnızca Yuri'yi bilgilendirir. Ajanlara mesajları yine Yuri aracılığıyla iletir. Bu yapı, Hâkim'i istihbarat ağına merkezî bir figür hâline getirir. Şihâb, Hâkim'den tüm elektronik cihazlarının şifrelerini vermesini ister; şifreler mühendis aracılığıyla

¹¹⁴ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki's-sühyûniyye*, 58-60.

¹¹⁵ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki's-sühyûniyye*, 61-63.

¹¹⁶ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki's-sühyûniyye*, 64.

çözülür.¹¹⁷

Şihâb, Hâkim'e Şin Bet'ten aldığı son eğitimin içeriğini sorar. Hâkim, on iki yıllık ajanlık sürecinde altı kez eğitim aldığını, sonuncusunun iki ay önce gerçekleştirildiğini belirtir. Bu eğitimde iki ileri teknoloji cihaz kullanmayı öğrendiğini ifade eder: İlki saat şeklinde tasarlanmış, özel bir USB kartla çalışan ve pusula işlevi gören konum belirleyici; diğeri ise arabasının bagajına gizlenmiş, benzin deposuna benzeyen gümüş renkli bir veri aktarıcıdır. İlkiyle koordinatları merkeze aktarır, ikincisiyle ise araç hareket halindeyken veri toplayarak doğrudan Şin Bet'e gönderim yapar. Bu cihazla özellikle Gazze'deki tünellerin tespiti için kullanılmıştır. Direnişin Gazze'de kontrolü geçirmesiyle birlikte Hâkim, ajanlığının ortaya çıkma riskini fark ederek cihazları devre dışı bırakır.¹¹⁸

İçişleri Bakanlığı'nda genel müdürlük yapmasına rağmen, işsiz kaldığı dönemlerde dahi Ramallah'tan maaş almaya devam ettiğini ve Oslo Yönetimi'nin ajanlara güvenli bir zemin sunduğunu itiraf eder. Ayrıca bazı direniş liderlerinin öldürülmesinde bizzat yer aldığını, kimi cinayetlerin kişisel kıskançlık ve çıkar temelli olduğunu söyler. Örneğin, Beşar'ı kışkandığı için, Şevket'i ise örgüte katılmasını hata olarak gördüğü için öldürdüğünü belirtir. Bu ifadeler, ölümle yüzleşen bir ajanın vasiyet niteliğindeki itirafları şeklinde sunulur. Hâkim'in açıklamaları, Oslo Yönetimi'nin güvenlik birimlerinin Şin Bet ile ne denli eş güdüm içinde çalıştığını da gözler önüne serer. Görevi hem İsrail'e hem de Oslo'ya direnişçilere ait silah depoları ve mevziler hakkında bilgi aktarmak ve esir alınan İsrail askerleri hakkında veri toplamaktır. Bu süreçte Zaher ve Münzir'den yardım aldığını, ancak Gilad Şalit'e dair herhangi bir bilgiye ulaşamadığını söyler. Öte yandan, Filistin Genel İstihbarat Teşkilatı ve Önleyici Güvenlik Birimi arşivlerinin artık direnişin eline geçtiğini de ifade eder.¹¹⁹

Şihâb, ajanlar için özel olarak tasarlanmış saatin işlevini mühendise sorar. Mühendis, bu saatin uzun basıldığında konum, ses ve görüntü verilerini doğrudan Şin Bet'e aktaran acil sinyal cihazı olduğunu açıklar. Bu detay, istihbaratın teknolojik gelişmişliğini vurgular. İsrail'in, esir alınan ajanlarını yaşatmak yerine infaz etmeyi tercih ettiğine dair bilgi, ajan değişimi riskini önlemeye dönük bir stratejiyi ortaya koyar. Sorgu ilerledikçe Hâkim, Hamdan, Ahmed, Samir, Yezid, Fadi ve Subhi gibi direnişçilerin öldürülmesine katkıda bulunduğunu kabul eder. Sabir'i, kardeşi Ahmed ile ilişkisini kullanarak ihbar ettiğini; Tamer'in babasının yerini ise kurduğu güven ilişkisiyle öğrendiğini ve bu bilgiyi İsrail'e aktarıp bir suikaste zemin hazırladığını belirtir. Ayrıca, lazer işaretleyici cihazlarla belirli hedefleri işaretleyerek füze

¹¹⁷ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki's-sühyûniyye*, 64-67.

¹¹⁸ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki's-sühyûniyye*, 68.

¹¹⁹ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki's-sühyûniyye*, 69-76.

saldırılarına imkân tanıdığını ifade eder. Sonunda, Hâkim'in verecek başka bir bilgisi kalmadığı anlaşılır. Şihab, Kaslı İyad'a Hâkim'in anne ve babasını getirmesini söyler. Medhat'ın katiliyle yüzleşen aile, Hâkim'in yüzüne tükürerek oradan ayrılır. Ardından Şihab, silahını çekerek Hâkim'i göğsünden vurur. Korumalar, ailesini evlerine götürür. Aynı zamanda, Ali de eşinin ailesinden Nedîr'in infazı için izin ister. Aile, "Güneşi görmesine izin verme," diyerek bu infaza onay verir. Bunun üzerine Ali, Nedîr'in bulunduğu odaya girer ve arka arkaya on dört el ateş ederek onu öldürür. Hâkim ve Nedîr'in cesetleri, daha önce Sâra'nın yakıldığı noktaya götürülür ve aynı şekilde ateşe verilir. Böylece bu mekân, sembolik olarak "hainlerin gömüldüğü bir mezarlık" haline gelir. Bu infaz süreci, yalnızca casusluğun sonuçlarını değil aynı zamanda ihanetin bedelini, adalet arayışını ve direnişin istihbarî direncini de güçlü bir anlatımla ortaya koyar. Direnişin öncelikli hedefi, bu üç ajanın bağlı olduğu casusluk ağını çökertmek ve Filistin içindeki iş birlikçi yapıları ortadan kaldırmaktır.¹²⁰

Filistin Direnişinin Güçlenmesi ve Casus Ağının Sistematik Olarak Çökertilmesi: Romanın bu bölümünde, Filistin direnişinin yıllar içinde geliştirdiği güvenlik stratejileri, casuslukla mücadele yöntemleri ve istihbarat yapılanmasındaki dönüşüm süreci ayrıntılı biçimde ele alınır. Şihâb, geçmişe dönerek casuslukla mücadelede yaşanan evreleri anlatır. Birinci İntifada döneminde yakalanan casuslar, eğer doğrudan Filistinlilerin kanına girmemişlerse, suçlarını itiraf etmeleri halinde serbest bırakılır; ancak kamuoyuna teşhir edilir ve yaşadıkları bölgeleri terk etmeye zorlanırlardı. Bu kişilerin sığındığı bölgeler zamanla İsrail İç İstihbarat Teşkilatı Şin Bet'in (Şabak) eğitim ve örgütlenme üslerine dönüşür. Böylece hainlerin eğitilmesi, yönlendirilmesi ve yeni ajanların devşirilmesi kurumsal bir yapıya bürünür. Şihâb, bu sürecin başında casusların tamamının etkisiz hâle getirilmiş olması durumunda, bugün böyle bir yapının varlığından söz edilemeyeceğini vurgular.¹²¹

Şabak, Oslo Yönetimi'yle iş birliği yaparak ajanların evlerine dönüşünü sağlar. Bu ajanlar, Oslo Yönetimi'ne bağlı güvenlik güçleriyle birlikte hareket ederek işgal altındaki bölgelerde gece kulüpleri, fuhuş evleri ve uyuşturucu üretim merkezleri kurar. Gazze, Batı Şeria ve Kudüs'te yaygınlaşan bu yapılar, halkın ahlâkî direncini kırmaya yönelik planlı bir stratejinin parçasıdır. Fakat İkinci İntifada'nın patlak vermesiyle dengeler tamamen değişir. Filistin halkı, Oslo Yönetimi'nin güvenlik binalarını kuşatarak içerde tutulan direnişçileri serbest bırakır. Bu süreçte Ali ve Şihâb da özgürlüklerine kavuşur. Direniş, kısa sürede stratejik üstünlüğü ele geçirir; silah teminine başlar, ardından kendi üretimini geliştirir. Şabak ajanlarının saklandığı bölgeler, yüzlerce roket ve havan topuyla hedef alınır; Gazze'deki askeri

¹²⁰ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü's-şâbâki's-sühyûniyye*, 77-97.

¹²¹ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü's-şâbâki's-sühyûniyye*, 98, 99.

kontrol direnişin eline geçer. Bu gelişmeler, iş birlikçiler için bir dönüm noktası olur. Direnişin en büyük başarısı, Sabra ve Şatila katliamlarının sorumlusu olan Ariel Şaron'un Gazze'den çekilmesiyle taçlanır. Şaron, İsraili yerleşimcilerle birlikte iş birlikçileri de bölgeden tahliye eder. Fakat ajanlık yapan bu kişiler, İsrail toplumuna entegre olamaz; yeni yerleşimlerinde de yasa dışı faaliyetlere yönelirler. Hatta bazıları, direnişçilere silah satma gibi etik dışı uygulamalara başvurur. Bu durum, ihanet yapısının kendi içinde çözülmesine zemin hazırlar.¹²²

Bu süreçte Şihâb, kardeşi Medhat'ın; Ali ise eşi ve çocuklarının katillerini bulmak için gizli bir hücre kurar. Bu yapılanmada Mühendis Tarık, Av. Halil ve eşi Meram, Kaslı İyâd ve onun ekibi yer alır. Hâkim'in hareketleri izlenerek bir tuzağa düşürülür. Aynı zamanda yaşlı Nedîr'in sahibi olduğu elektronik ve bilgisayar dükkânı gözetim altına alınır. Burası, Mühendis Hilmi ve yardımcısı Samir tarafından yönetilen bir casusluk merkezine dönüşmüştür. Direnişçiler, bireysel müdahalelerin yetersiz kalacağını fark ederek elde edilen tüm bilgi ve belgeleri direnişin güvenlik birimine teslim eder. Ardından Şihâb ve Ali'nin yaşadığı bölgelerde iki ayrı ekip kurularak kapsamlı bir operasyon başlatılır. Züheyr ve Münzir adlı ajanlar yakalanır. Sorgulama süreci, yeni ajanların kimliklerinin deşifre edilmesini sağlar. Züheyr'in işlettiği kafenin, tüm konuşmaların kaydedilip doğrudan Şabak'a aktarıldığı gizli bir merkez olduğu ortaya çıkar. Aynı zamanda uyuşturucu dağıtımı aracılığıyla gençlerin direnişten uzaklaştırılması planlanmaktadır. Münzir'in ise Hâkim'in sağ kolu olarak hareket ettiği, oğlu Nedim ile birlikte ticaret yoluyla direniş destekçisi tüccarları fişlediği tespit edilir.¹²³

Tüccarlar üç gruba ayrılır: tarafsızlar, direniş karşıtları ve direnişi destekleyenler. Destekleyicilerin bilgileri Şabak'a iletilerek bu kişilere yönelik saldırılar düzenlenir. Ayrıca, işgal ordusundan sağlanan patlayıcılar aracılığıyla direnişçilerin şehit edilmesi sağlanır. Neticede, bu üç ajan yargılanır ve idam edilir. Şihâb ve ekibi, casus Sena ve eşi Atıf ile üniversite öğrencileri Nâhid ve Neda'nın yanı sıra Mühendis Hilmi ve yardımcısı Samir'i yakalanması için operasyonlara başlar. İlk hedef Nedîr'in elektronik dükkânıdır. Hilmi ve Sâmir burada kısıtılır. Casus saatleri çıkarılır, telefonlar kapatılır. Fiziksel baskı altındaki sorgulamada Samir, Hâkim tarafından casusluğa zorlandığını, kimseyi öldürmediğini ve tüm operasyonları Hilmi'nin yönettiğini ifade eder. Kanıt olarak, dükkândaki gizli bir odada saklanan casusluk cihazlarını gösterir. Bu odada yüzlerce cep telefonu, casus yazılımlı dizüstü bilgisayarlar ve gelişmiş teknolojik ekipmanlar bulunur. Hilmi de Şabak için çalışmaya zorlandığını, kimseyi öldürmediğini söyler. Bu süreçte, Tüccar Velid'in de işin içinde olduğu anlaşılır. Velid, tamirci kimliği altında casus cihazlarını Şabak'a ulaştırmakla görevlidir. Bu

¹²² Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü's-şâbâki's-sühyûniyye*, 100.

¹²³ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü's-şâbâki's-sühyûniyye*, 101-108.

cihazlara yazılım yüklenir ve ajanlara tekrar dağıtılır. Daha önce sorgulanan Velid, ajanlığa başlamamış olması nedeniyle serbest bırakılmışken, sonrasında İsrail'den mal alma izni tehdidiyle casusluğa zorlandığı ortaya çıkar.¹²⁴

Neticede Hilmi, Samir ve Velid 25 yıl hapis cezası alır. Şihab'ın kardeşi Medhat'ın şehit edilmesinden sorumlu Şabak subayı Yori, Gazze'deki casusluk ağının beyni konumundadır. Mühendis Tarık, ele geçirilen elektronik cihazları incelerken önemli bir keşifte bulunur: Cihazlarda, yalnızca izleme değil aynı zamanda karşı istihbarat için kullanılabilecek veriler de kayıtlıdır. Yüzlerce casusun kimliği, adresi, kod adı, fotoğrafı ve görev bilgileri mevcuttur. Ayrıca, aktif ajanlar, güvenilir kaynaklar ve potansiyel iş birlikçilerin ayrıntıları da belgelenmiştir. Bu veri tabanı, henüz deşifre edilmemiş ajanların kimliklerinin tespitini mümkün kılar. Direniş, bu bilgileri kullanarak etkili bir karşı istihbarat süreci başlatır. Yüzlerce Filistinli uyarılır; ajanlık tuzakları deşifre edilir. Böylece Şin Bet'in yıllar içinde inşa ettiği en gelişmiş casusluk ağı tamamen çökertilmiş olur.¹²⁵

Direnişin Sürekliliği ve İstihbarî Mücadelede Yeni Safha: Romanın sonunda, Filistin direnişinin ulaştığı zafer yalnızca sahadaki askerî başarılarla sınırlı kalmaz aynı zamanda iç güvenliğin sağlanması, casusluk şebekelerinin çökertilmesi ve psikolojik savaşın etkisizleştirilmesiyle de perçinlenir. Şihâb ve ekibinin yürüttüğü sistematik operasyonlar neticesinde istihbarî yapıların büyük bir kısmı açığa çıkarılır ve etkisiz hâle getirilir. Fakat eserin final bölümü, bu mücadelenin henüz tamamlanmadığını, aksine daha sofistike biçimlerde devam ettiğini gösterir. Bu bağlamda, geleneksel casusluk faaliyetlerinin ötesine geçen yeni tehdit unsurları gündeme gelir. Hena, eşi Atif ve üniversite öğrencileri Nahid ile Neda, direniş güçleri tarafından gözaltına alınır. Bu kişilerin faaliyetleri, doğrudan bilgi sızdırmaktan ziyade halkın zihinsel bütünlüğünü hedef alan dezenformasyon stratejileri üzerine kuruludur. Akademik çevrelerde, eğitim kurumlarında ve dijital mecralarda bilinçli şekilde yalan haberler yayarak kamuoyunu manipüle ederler. Bu faaliyetler, yüz yüze iletişim kadar çevrimiçi forumlarda ve sosyal medya platformlarında da yürütülür. Söz konusu kişiler, halkın psikolojisini çökertmek ve kolektif morali zayıflatmak amacıyla profesyonelce yönlendirilmiş bir propaganda mekanizması içinde konumlanır. Şabak, bu tür psikolojik casusluk birimlerini izole biçimde örgütler. Her ajan birbirinden habersiz olacak şekilde yapılandırılır; böylece birinin yakalanması durumunda diğerlerinin açığa çıkma riski azaltılır. Bu yapı, düşmanın yalnızca askerî değil aynı zamanda psikolojik cephelerde de faaliyet gösterdiğini ortaya koyar. Temel hedef, halk arasında panik yaratmak, ekonomik istikrarsızlığa neden olmak ve

¹²⁴ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü's-şâbâki's-sühyûniyye*, 109-127.

¹²⁵ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü's-şâbâki's-sühyûniyye*, 128-130.

piyasaların çökmesini sağlayarak direnişini toplumsal anlamda yalnızlaştırmaktır. Korku ve huzursuzluk aracılığıyla halkın kontrol altına alınması hedeflenir; zira korku, otoriter yapılar için en işlevsel denetim aracıdır. Yakaladıkları casusların çoğu, İsrail'e değil Ramallah merkezi otoriteler adına çalıştıklarını zanneder. Fakat sorgulama sürecinde gerçek ortaya çıkar; bu kişilerin tamamı, dolaylı ya da doğrudan Şin Bet'in yönlendirmesi altında hareket etmektedir. Bu dört şahıs da direnişin güvenlik birimleri tarafından yürütülen hukukî süreçlere dahil edilir ve adalet mekanizmasına teslim edilir. Bu noktada direnişin iç güvenlik açısından önemli bir dönüm noktasına ulaştığı görülür. Gazze, sistematik olarak casusluk şebekelerinden temizlenir; ihanetin merkezi hâline gelmiş yapılar tespit edilir ve ortadan kaldırılır. Şabak'ın içinde faaliyet gösteren birçok ajan deşifre edilerek direnişin elindeki güvenlik birimlerinin kontrolüne geçer.¹²⁶

Filistin topraklarında elde edilen başarı, mücadelenin sona erdiği anlamına gelmez. Çünkü İsrail'in bölgedeki işgali ve sistematik şiddeti devam eder. Kana'da katliam yaptılar, Sabra ve Şatilla'da işlenen insanlık suçları, Gazze'de fosfor bombalarıyla gerçekleştirilen saldırılar, bu direnişin yalnızca iç tehditlere değil aynı zamanda uluslararası destekli yapısal bir şiddet düzenine karşı yürütüldüğünü gösterir. Bu nedenle romanın sonunda verilen mesaj nettir: Direniş, yalnızca casusları etkisiz hâle getirerek kazanılamaz. Çünkü ihanet, İsrail var olduğu sürece yeniden üretilebilir. Dolayısıyla, bir direnişçi sürekli tetikte olmalı; halkını, vatanını ve dinini savunmak için zihinsel, fiziksel ve ideolojik açıdan hazır bulunmalıdır. Bergûsî kitabın sonunda şu sözleri yazar: *"Bu olaylar gerçekten yaşandı, ama farklı yerde, farklı insanlar tarafından. Her kelime, her cümle, Filistin'de yaşanan acı gerçeklerin bir parçasıdır. Hapishanelerde bile kalemimizle direniyoruz. Bu satırlar bir meydan okumadır ve okuyuculara ulaşması bir zaferdir. Çünkü bu kitap, Filistin'in şerefi ve onurudur."*¹²⁷

1.3. Eserdeki Ana Karakterler

- **Şihâb:** Romanın ana kahramanı, keskin nişancı yetkinliğine sahip, kararlı, zeki ve vatanına bağlı bir direnişçidir.
- **Hâkim:** İsrail İç İstihbarat Servisi Şin-Bet (Şabak) için çalışan Filistinli bir casustur. Geçmişinde yaşadığı trajediler sonucunda ihanet yoluna sapmıştır.
- **Nâdir Ali:** Direniş hareketinde aktif rol oynayan, Şihab'ın en yakın dostlarından biridir.

¹²⁶ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü's-şâbâki's-sühyûniyye*, 131-136.

¹²⁷ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü's-şâbâki's-sühyûniyye*, 131-139.

- **Kaslı İyâd:** İlk başta zayıf iradeli bir muhafız gibi görünse de direnişin adalet anlayışı karşısında değişim geçiren bir karakterdir. Kaslı İyad, Oslo hapishanelerinde ölümü dileyene kadar işkenceye maruz bırakılmış ve elektronik şoku verilmesi sonucu kuzenini kaybetmiştir. Bir İsrail askerini bıçaklayarak öldürmesi ve işgal güçleri tarafından aranıyor olması sebebiyle Ali'nin önerisiyle casusları izleme birimine alınmıştır.
- **Sâra ve Nedîr:** İsrail istihbaratına hizmet eden diğer casuslardır. Roman boyunca bu kişilerin casusluk faaliyetleri ve direnişin bu ihanet ağını çözme süreci anlatılır.

1.4. Eserdeki Ana Temalar

- **Direniş ve Bağımsızlık Mücadelesi:** Filistin'in işgal altındaki topraklarında süregelen direnişin ahlâkî, stratejik ve insanî boyutları ele alınmaktadır.
- **Casusluk ve İhanet:** İşgal güçleriyle iş birliği yapan bireylerin iç çatışmaları, ihanete sürüklenme nedenleri ve sonuçları detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.
- **Adalet ve İntikam:** Direnişçilerin, halklarına ihanet eden casuslarla hesaplaşmaları ve adalet anlayışları işlenmektedir.
- **Psikolojik Savaş:** İşgal altında yaşayan bireylerin maruz kaldıkları işkenceler, psikolojik baskılar ve toplumsal travmalara dikkat çekmektedir.

1.5. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri ve Üslûp

Roman, birinci tekil şahıs anlatıcının hâkimiyetinde ilerleyen, sorgu, işkence ve casusluk itirafı ekseninde şekillenen yoğun bir anlatıya sahiptir. Anlatıcı, olayların merkezinde yer almakta hem yapan hem de gözlemleyen rolünü üstlenerek okuyucuya doğrudan bir duygu aktarımı sağlamaktadır. Bu bakımdan metin, gerçeklikle kurmaca arasındaki sınırları bulanıklaştıran, aynı zamanda taraflı bir retorik ton barındıran güçlü bir anlatım tekniğiyle örülmüştür. Anlatıcının taraflılığı, okuyucuya doğrudan bir ideolojik bakış açısı sunmakta; böylece metin yalnızca bireysel bir tanıklık olmaktan çıkarak politik ve ahlâkî bir tartışma zeminine dönüşmektedir. Bu durum, özellikle tez bağlamında, eserin retorik işlevini analiz etme açısından önemli bir imkân sunmaktadır. Metnin en belirgin anlatım tekniği doğrudan diyalogların yoğun kullanımıdır. Diyaloglar kısa, keskin ve tekrarlara dayalıdır. Özellikle sorgu sahnelerinde tekrarların sağladığı ritim, gerilimi arttırmakta ve baskı ortamının doğasını yansıtmaktadır. Konuşmalar karakterler arasında belirgin farklılıklarla işlenmiştir: Hakîm'in kurnaz ve pişmanlık dolu tavırları, Kaslı İyâd'ın korku ve şaşkınlığı, Nâdir Ali'nin sadakati ve

dayanışması sahneye dinamizm kazandırmaktadır. Bununla birlikte, uzun diyalog bloklarının zaman zaman monotonlaşma riski taşıdığı, bu nedenle kısa iç monolog ya da betimlemelerle desteklenmesinin anlatının gücünü artıracığı söylenebilir. Üslup açısından metin keskin, sert ve yer yer didaktik bir nitelik taşır. Anlatıcı çoğu zaman nutuk atar gibi konuşmakta; ihanet, iş birliği, din ve vatan sevgisi gibi kavramlar doğrudan suçlamalar eşliğinde dile getirilmektedir. Bu durum, eserin ideolojik ağırlığını pekiştirmekte; okuyucuya yönlendirici bir mesaj vermektedir. Tekrarlar, ritim kazandırmak açısından etkili olsa da bazı bölümlerde anlatının doğallığını zedeleyebilmektedir. Dilin bu polemiksel yönü, metni sıradan bir hikâye olmaktan çıkarıp retorik bir belgeye dönüştürmektedir.

2. el-Makdisî ve şeyâtînü'l- heykeli'l-mez'ûm: (Sahte Heykelin Şeytanları ve Kudüs)

Orijinal adı *المَقْدِسُ وَشَيَاطِينُ الْهَيْكَلِ الْمَرْغُومِ*’dir. Abdullah Galib Bergûsî’nin 2018 yılında yayımlanan bu eseri, Siyonist işgalin Filistin toplumu üzerindeki nüfuz yöntemlerinden biri olarak “büyü” temasını merkeze alır. Bu tema, eczacı Hâlid el-Attâr karakteri üzerinden alegorik bir biçimde işlenmiş; böylece işgalin yalnızca askerî ya da siyasî değil aynı zamanda metafizik boyutları da gözler önüne serilmiştir.¹²⁸ Yazar, romanın giriş bölümünde bu yaklaşımını açıkça ifade eder: *“Bu roman, Siyonist işgalcilere ve onların şeytanî düzenine karşı verilen direnişin sayfalarından yalnızca bir sayfadır. Bu nedenle, romanın harflerini ve kelimelerini okuyan herkesin, gerçek ile mutlak hakikat arasındaki sınırın hayal ve kurguya ne denli yakın olduğunu bilmesi gerekir.”*¹²⁹ Bu açıklama, romanın edebî gerçeklikle ideolojik hakikat arasında hassas bir denge kurduğunu ve okurun bu çizgiyi fark ederek anlatıyı çok katmanlı bir şekilde kavraması gerektiğini ortaya koyar. Bergûsî, yazarlığını ideolojik bir duruşun uzantısı olarak görür. Kendisini “profesyonel bir yazar” değil, “Siyonistlere kurşun sıkmayı seven bir direnişçi” olarak tanımlar. Kalemin direniş silahına dönüştüğü bu anlayışta, anlatı, yalnızca estetik bir uğraş değil aynı zamanda politik bir eylem, direnişin edebiyat aracılığıyla inşasıdır. Eser; edebiyat, tarih ve din ekseninde şekillenen; mistik, destansı ve ideolojik unsurları harmanlayan kurgusal bir yapı arz etmektedir. Filistin direnişine ilişkin hem edebî hem de ideolojik perspektif sunan roman, işgal altındaki bir toplumun kendi değerlerini muhafaza etme biçimini kültürel ve sosyolojik yönleriyle ele alma potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda eser, bir yandan İslâmî referanslara dayalı olarak büyü, cinler ve metafizik kavramlarının nasıl temsillendiğini ortaya koyarken; diğer yandan siyasal İslâm ve ideolojik

¹²⁸ Güceyüz-Önal, “Filistinli Yazar Abdullah Galib Bergûsî’nin Yoldaki Mühendis Eseri Üzerine”, 111.

¹²⁹ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü'l- heykeli'l-mez'ûm*, 6-7.

söylem bağlamında anlamlandırılabilir çok katmanlı bir anlatı sunmaktadır. Romanın merkezinde yer alan temel argüman, Filistin’de süregelen mücadelenin yalnızca askeri ya da politik bir boyutta değil, aynı zamanda metafizik düzlemde de cereyan ettiği yönündedir. Bu yaklaşım, eseri klasik direniş anlatılarından ayırarak, metafizik ve ideolojik boyutları iç içe geçiren özgün bir kurguya dönüştürmektedir.

2.1. Eserin Konusu

Bu kitabın konusu, Filistin’deki direniş mücadelesi, İslâmî kimlik, büyücülükle mücadele ve Kudüs’ün kutsal bir emanet olarak korunması etrafında şekillenmektedir. Roman, ideolojik-destansı türde kaleme alınmış olup; metafizik, dini ve politik öğeleri iç içe geçirerek özgün bir anlatı sunar. Ana karakter Halid el-Attar, İsrail işgali altındaki Kudüs’te hem fiziksel hem de metafizik bir savaş vermektedir. Hikâye, onun işgal güçleri, büyücüler ve şeytani güçlere karşı yürüttüğü mücadeleyi anlatırken; İslâmî ruhun, direnişin ve ilahî adaletin nasıl bir motivasyon kaynağı olduğunu gösterir. Büyücülük ve rukye (Kur’ân ile şifa) gibi unsurlar, manevî bir savaşın da sürdüğünü göstermektedir. Roman, işgal altındaki Kudüs’ün sadece siyasi ve askeri bir mücadele alanı olmadığını, aynı zamanda ruhani bir direnişin de sürdüğünü vurgular. Mücadele hem hapishanede hem de Kudüs’ün sokaklarında devam etmektedir. Eserin ana fikri, Allah’a bağlı kalanların en nihâyetinde zafere ulaşacağı ve Kudüs’ün İslâmî kimliğini koruyarak varlığını sürdüreceği inancına dayanır.¹³⁰

2.2. Eserin Özeti

Dededen Toruna Miras: Gizli Görev: Eser, birinci tekil şahıs anlatımıyla, yani kahraman akış açısıyla kaleme alınmıştır. Anlatıcı, romanın başkahramanı Halid el-Attar’dır. Halid, Kudüs’ün kutsal mahallelerinden biri olan Attarin mahallesinde doğmuş ve dedesi İbrahim el-Attar’ın yanında yetişmiştir. Dedesi, attarlık mesleğini babasından ve dedesinden almış, bunu çocuklarına ve torunlarına aktarmıştır. Ancak dedesi İbrahim el-Attar, yalnızca attarlık mesleğini aktarmakla yetinmeyip torunlarından birini yani Halid’i seçerek ona, sözde mabedin şeytanlarıyla mücadele ilmini öğretmeye karar vermiştir. Dedesi, doğal şifalı otlardan tıbbi reçeteler hazırlama konusunda yetkin ve usta bir attardır. Aynı zamanda hafız olup ve pek çok hadis-i şerifi de ezbere biliyordur. Kur’ân’dan sonra hadisler onun için özellikle mabedin şeytanlarına karşı mücadelede bir rehber ve ışık kaynağıdır. Bu şeytanların birçoğu Mağrip’ten,

¹³⁰ Bkz. Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü’l- heykeli’l-mez’ûm*.

Kuzey Afrika'dan ve başka bölgelerden gelmiştir. Halid el-Attar'ın dedesi İbrahim el-Attar, onu özel bir göreve hazırlamak için seçer. Seçilme sebebi, Halid'in keskin gözlem yeteneği ve hatırlama becerisidir. İlk olay, attarlık dükkanında başlar; Halid, dükkâna gelen ve hoş olmayan bir kokuya sahip bir çeşit tütsü almak isteyen Ümmü Yüsri adındaki peçeli kadını sadece küçük kızından tanıyarak tüm ailesi hakkında bilgi verir. Ardından dedesi ondan bu kadını takip etmesini ve tüm detayları kendisine anlatmasını ister sonra o da ince tasvirleriyle ona aktarır. Bu yeteneği, dedesinin dikkatini çeker ve ona Kudüs'ün sokaklarını, mahallelerini ve sakinlerini ezberletir.¹³¹

Halid'in ikinci sınavı, Yahudi komşusu Yakup'un oğluyla oynarken gelişir. Yakup'un oğlu Haim, Halid'i evine davet eder ve burada Yakup'un yaptığı esrarengiz bir büyü ritüeline tanık olur. Halid, avucunun içinde beliren gizemli bir silüet görür. Bu silüet, daha önce hiç tanımadığı bir adama aittir. Kısa bir süre sonra Halid, bu adamın çalınan bir altını sakladığını öğrenir. Bunun üzerine bu kişiye altını geri vermesi için baskı yapılmasını sağlar. Bu deneyim sonrasında kendisini yorgun ve bitkin hisseder, ancak dedesinin Kur'ân okuyup dua etmesiyle iyileşir. Dedesi, Yakup ve onun gibilerin şeytanî büyülerle Kudüs'ü Müslümanlardan ve Hristiyanlardan arındırmak isteyen kişiler olduğunu anlatır. Bu büyücüler, halkı korkutarak şehri terketmeye zorlamak ve Mescid-i Aksa'nın yerine sözde mabedi inşa etmek istemektedir. İbrahim el-Attar, Halid'i bu şeytanî büyücülerle mücadele edebilmesi için eğitmeye karar verir. Önce Kur'ân'ı ezberletir, ardından hadisleri öğretir ve nihâyetinde Halid'i bu mücadeleye hazırlar. Bunun için önce şifalı bitkilerle tedavi yöntemlerini ona öğretir. Bu bitkilerden bazılarının çifte kullanımı olduğunu söyler. Onun şifa seanslarına katılmasını söyler. Çünkü bu seanslarda, zalim büyücülerin yaptığı kötülükleri ortadan kaldırır ve Allah'ın kullarına, Yahudi büyücülerinin sebep olduğu hastalıklardan kurtulmaları için yardımcı olduğunu söyler. Böylece Halid el-Attar, Kudüs'ü mabedin sözde şeytanlarına karşı savunmaya başlar.¹³²

Halid'in Dedesi Kudüs'ün Gizli Savaşını Anlatıyor: Dedesi, Halid'e şöyle der: “Yakup ve Şaul, gece gündüz kötülük işleyen şeytanlardır. Onların işi, fesat ve bozgunculuk yaymak, insanlar arasında kin ve düşmanlık tohumları ekmek ve zayıf iradeli insanları kendilerine köle yaparak istediklerini gerçekleştirmektir. Onların asıl amacı, Kudüs halkını korkutup şehri terk etmeye zorlamaktır. Böylece, Mescid-i Aksa ve Kubbetü's-Sahra'nın yıkıntıları üzerine sözde mabetlerini inşa etmeye çalışmaktadırlar. Bütün şeytanlar, Kudüs'ün Müslüman ve Hristiyanlar sakinlerini zorla göç ettirmeye yönelik daha büyük bir planın parçasıdır. Amaçları, şehri sadece kendilerine, yani şeytanın takipçisi olan Yahudilere özgü bir yer hâline getirmektir. Onlar,

¹³¹ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü'l- heykeli'l-mez'ûm*, 8,9.

¹³² Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü'l- heykeli'l-mez'ûm*, 10-16.

Müslümanların ve Hristiyanların acı çekmesini izlemekten keyif almaktadırlar. Bunu da lanetli kara büyüleriyle, şeytan ve cinlerin büyüyle gerçekleştirmektedirler. Büyü denilen şey, büyücü ile şeytan arasındaki bir anlaşmadan ibarettir. Şeytan, büyücüden haram ve şirk içeren bazı şeyler yapmasını ister. Karşılığında ise ona bazı güçler bahşeder. Böylece büyücü ile şeytan Allah’a isyan etmekte ortak olur. Onlar, fitne ve fesadı yaymak için birlikte çalışırlar. Büyü ve şeytanın insanlarla iş birliği yapması, Hz. Süleyman’ın vefatından sonra başlamıştır. Büyüde ustalaşanlar, ilk olarak İsrailoğulları olmuştur. Bugün de sihirlerini Mescid-i Aksa’da ve Kudüs’te kendi amaçları doğrultusunda kullanılmaktadır. Buna karşı biz de Kur’ân-ı Kerim ve peygamberimizin dualarıyla mücadele etmekteyiz.”¹³³

Büyünün İslâm’daki Yeri: İslâm, insanların beş temel değerini korumak için gelmiştir: Dini, canı, malı, nesli ve akli. Büyü ise İslâm’ın koruduğu her şeyi yıkar. Bu yüzden İslâm, büyü öğrenmeyi ve öğretmeyi yasaklamıştır ve büyücülerin toplumdan temizlenmesini emretmiştir. Büyücülere gitmeyi ve onlardan yardım istemeyi haram kılmıştır. Büyücülük yapanların cezalandırılmasını istemiştir. Bütün âlimler büyü öğrenmenin, öğretmenin ve uygulamanın haram olduğu konusunda ittifak etmiştir. İmam Malik, İmam Ahmed, İmam Şafii ve Ebu Hanife büyü yaparak bir insanın ölümüne sebep olan büyücüye kısas cezası uygulanmasını caiz görmüşlerdir.¹³⁴

Büyücüler ve Şeytanın Kudüs Üzerindeki Hain Planı: Büyücüler, büyü yaptırmak isteyenlere, gerekli malzemeleri tek bir yerden almamalarını öğütler. Çünkü Allah’tan korkan ve dürüst attarlar, bu durumu fark ederek şüphelenebilirler. Bu nedenle bir büyüünün tamamlanması için gereken malzemeler farklı yerlerden temin edilir. Kim ki anlamsız tılsımlar ve anlaşılmasız semboller yazar, kim ki büyü sözler fısıldar, ondan uzak durulmalıdır. Dedesi, büyücüler ve şeytan arasındaki lanetli ittifakı Halid’e şöyle anlatır: “Öyle büyücüler vardır ki, büyülerinin gücünü artırmak için kutsal Kur’ân’a büyük bir saygısızlıkta bulunurlar. Kimileri, Kur’ân’ı ayakları altına alarak tuvalete girer ve orada onu kirletirler. Kimileri de âyetleri pis sularla, idrarla ya da kanla yazar ve bu lanetli kağıtları cinlerin barındığı ve terk edilmiş kuyulara atarlar. Bazıları ise Fatiha Suresi’ni ve diğer bazı âyetleri tersten yazarak şeytanın dostluğunu kazanmaya çalışırlar. Büyücüler, şeytanla yapılan anlaşmanın gereği olarak bedensel temizliği ihmal ederler; yıkanmaz, kirlilik içinde yaşarlar. Bazıları ise şeytanlara adak olarak hayvan kurban ederler. Bu tür büyücüler, büyü yaptırmak isteyenlerden koyun, tavuk veya ördek getirmelerini isterler. Fakat bu kurbanlar Allah’ın adıyla değil şeytanın adıyla kesilir. Büyücüler, bu kurbanları terk edilmiş evlere, yıkıntılara ya da çölün derinliklerindeki

¹³³ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü’l- heykeli’l-mez’ûm*, 17.

¹³⁴ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü’l- heykeli’l-mez’ûm*, 15-19.

inlere, kötü ruhların yaşadığı yerlere bırakmayı emrederler. Ancak çöpe atmaktan kaçınırlar, çünkü şeytanlar bu kurbanlarla beslenir. Bazı büyücüler, şeytana yaklaşmak için yıldızlara tapar ve boyunlarında içinde büyü yazılar bulunan muskalar taşırlar. Bu muskaların içine küfür içeren büyü yazılar yerleştirilmiştir. Şeytan, büyücüyü hizmetinde tutmak için ona emirler verir. Fakat şeytan, büyücünün emirlerini eksiksiz yerine getirmesini bekler; aksi takdirde onu terk eder.¹³⁵

Kudüs, bu lanetli büyücüler ve şeytanların iş birlikleriyle sarsılmaktadır. Onlar, şehri fesada sürükleyerek Mescid-i Aksa'yı ve Kubbetü's-Sahra'yı yok etmeye çalışmaktadırlar. Kazdıkları tünellerle kutsal mabedin altını zehirleyip, orada şeytanın adına tapınaklar inşa etmektedirler. Kudüs'teki asırlık ağaçların ansızın kurumaya başlaması, bu lanetli tünellerin şehir altına kadar uzandığının bir kanıtıdır. Daha da vahimi, onlar yalnızca hayvanları değil kaçırılan Filistin çocukları da kurban etmektedirler. Ancak unutmamalıyız ki cinler arasında Müslümanlar da vardır. Onlara asla zarar vermemelisin. Onlar, şeytanın ve onun hizmetkarlarının oyunlarını bozmak için senin yanında olacaklar. Büyücüler, lanetli bilgilerinin içinde kaybolur ve asla huzur bulamazlar. Onlar, aileleri ve çocuklarıyla bile mutlu bir hayat süremezler. Ruhlarını şeytana sattıkları için içten içe tükenerek yavaş bir ölüme mahkûmdurlar. Şeytan ve onun takipçileri, Kudüs'ü yok etmek için gece gündüz çalışmaktadırlar. Fakat unutma ki Mescid-i Aksa ve Kudüs halkı, bu karanlık güçlere karşı direnecek ve bu kutsal topraklar şeytanın değil Allah'ın nuruyla aydınlanmaya devam edecektir.”¹³⁶

Şeytanların ve Cinlerin Kurbanı Olmaktan Korunmak İçin Edinilmesi Gereken

Alışkanlıklar: 1. “Kim her sabah aç karnına yedi adet Acve hurması yerse, o gün ona ne zehir ne de büyü zarar vermez.” hadisi üzerine Halid de sabah namazına gitmeden önce abdest alır ve yedi adet Medine hurması yer. 2. Her zaman abdestli olmak. Namaz vakti olmasa bile daima abdestli olur hatta gece uyumadan önce bile abdest alır, temiz ve korunaklı bir hâlde yatar. 3. Dedesi gibi bütün namazlarını camide kılmaya gayret eder. 4. Şeytanlar, özellikle tuvalet gibi pis yerlerde bulunduğu ve buralarda insanlara musallat olabilecekleri için her tuvalete girişinde Allah'a sığınır, şeytanın şerrinden korunmak için dualar okur. 5. Halid'in en büyük silahı Âyetü'l-Kürsî'ydi. Onu sürekli okur ve hiçbir zaman ihmal etmez. Ayrıca Bakara suresini baştan sona okur ve özellikle 102. âyeti ezberden tekrar eder.¹³⁷

Ümmü Yüsri Hadisesi: Ümmü Yüsri bir gün, dükkâna kötü kokulu bir tütsü satın almak için gelmiştir. İbrahim el-Attar, bu tütsüyü yalnızca evinin banyosunda cinleri uzaklaştırmak

¹³⁵ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü'l- heykeli'l-mez'ûm*, 15-20.

¹³⁶ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü'l- heykeli'l-mez'ûm*, 19, 20.

¹³⁷ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü'l- heykeli'l-mez'ûm*, 16.

amacıyla kullanacağını düşünmüştür. Fakat söz konusu tütsü, büyücülükte özellikle “ayırma büyü” için kullanılmaktadır. Ne var ki büyü beklenenden çok daha güçlü etki gösterir; Ebu Yüsri eşinden ayrılmak yerine hayatını kaybeder. Sonuçta, Şaul’un yaptığı büyü doğrudan onun ölümüne neden olmuştur.¹³⁸

Muhsin’e Yapılan Büyü: Halid, dedesiyle birlikte bir eve gider. Burada Mescid-i Aksa’nın bekçilerinden Muhsin’i zincirlenmiş halde bulur. Muhsin’in ailesi, onun kontrol edilemez bir güçle saldırganlaştığını söyler. Dedesiyle birlikte Kur’ân okumaya başlayan Halid, Muhsin’in bedenindeki cinin varlığını fark eder. Muhsin’in bedenine giren cinin, eşinin kıskançlığı nedeniyle yaptırdığı bir büyü sonucu musallat olduğu ve onu kadınlardan uzak tutmaya çalıştığı anlaşılır. Dedesi, cinle uzun bir konuşma yaparak onu İslâm’a davet eder ve büyücü Yakup’un etkisinden kurtulması için Mekke’ye gitmesini tavsiye eder. Cin, sonunda kelime-i şehâdet getirerek Müslüman olur ve Muhsin’in bedenini terk eder. Bu olay, Halid’in Kudüs ve Mescid-i Aksa’nın korunması için kendini adamasına vesile olur. Nitekim, Kudüs’ün işgalcilere ve büyücülere karşı uzun soluklu bir mücadele içinde olduğunu ve bu savaşın sadece fiziksel değil manevî bir mücadele olduğunu öğrenir.¹³⁹

Bir Ramazan Ayında Dedesinin Halid’e Büyüleri Anlatması: Ramazan ayında dedesi ona büyü türlerini öğretirken, özellikle Sihru’t-tefrik yani eşleri, dostları veya aile bireylerini birbirinden ayıran büyüler üzerinde durmaktadır. Büyücüler, büyü yaparken kişinin isimlerini ve bazı kişisel eşyalarını kullanarak şeytani ritüeller gerçekleştirir. Büyünün etkisiyle eşler birbirine düşman olur, huzursuzluk başlar ve sonunda boşanma gerçekleşebilir. Büyünün etkisini yok etmek için de öncelikle evin manevî atmosferi düzeltilmeli ve şirk unsurlarından arındırılmalı ve Kur’ân okunmalıdır. Büyüye maruz kalan kişi belirli sorularla teşhis edilir ve şifa âyetleri okunarak tedavi edilir. Eğer cin hastanın bedenine girmişse, onunla konuşularak İslâm’a davet edilir ya da Kur’ân âyetleriyle çıkmaya zorlanır. Sonrasında büyüden ve cinlerden korunmak için kişinin sürekli Allah’a sığınması, Kur’ân okuması, dualar etmesi ve dini vecibelerini yerine getirmesi gereklidir. Özellikle Âyet’ül-Kürsî, Felâk ve Nas surelerini okumak korunma için önemlidir. Halid’in dedesi, bu ilmi sadece kendisi için değil başkalarına fayda sağlamak için öğrenmesi gerektiğini vurgular. Mescid-i Aksa’daki âlimlerle iş birliği yaparak insanları büyücülerin tuzaklarına karşı bilinçlendirmesini ve Kur’ân ile şifa yöntemlerini öğretmesini örgütler. En büyük koruyucunun Kur’ân olduğu hatırlatılarak, ilmin paylaşılması gerektiği vurgulanır.¹⁴⁰

¹³⁸ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü’l- heykeli’l-mez’ûm*, 8-15.

¹³⁹ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü’l- heykeli’l-mez’ûm*, 20-27.

¹⁴⁰ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü’l- heykeli’l-mez’ûm*, 28- 33.

Faiz’e Yapılan Büyü: Dedesi Halid’den, eski dostu Faiz’i ziyaret etmesini ister. Faiz, evlendikten sonra dükkanını ihmal etmiş, tüm vaktini eşiyle geçirmeye başlamıştır. Halid, Faiz’in tuhaf davranışlarında şüphelenir ve bir tür “Muhabbet Büyüsü”nün etkisinde olduğunu anlar. Ona Kur’ân okuyarak rukye uygular ve şifalı suyla yıkanmasını önerir. Bir ay içinde Faiz iyileşir. Daha sonra Halid, Faiz’in kayınvalidesinin büyüü bir Yahudi büyücüye yaptırdığını öğrenir. Kadınlar pişman olup büyüyle bir daha uğraşmayacaklarına dair Kur’ân üzerine yemin ederler. Halid, büyücülükle savaşıma karar verir ve cinlere, büyücülere karşı korunma yöntemlerini anlatır. Kur’ân âyetlerinin, özellikle Felâk, Nas ve Âyet’ül-Kürsi’nin gücünü vurgular. Büyüleri bozmak için belirli adımları takip eder ve şeytanlarla mücadele etmeye yemin eder.¹⁴¹

Mescid-i Aksa’nın Altında Büyücülerle ve Şeytanlarla Mücadele: İbranice’yi akıcı bir dille konuşan Halid, Mescid-i Aksa’nın altındaki gizli tünellere sızarak büyü ritüellerine tanık olur. Orada Şaul, Yakup, oğlu Haim, Yehuda, Şmuel ve diğer büyücülerini görür. İlk olarak Şaul ve Moşe adlı büyücülerini öldürerek büyülerini bozar, ardından şeytanlara kurban edilen hayvanların etlerini imha eder. Bu etler, kafir cinler ve lanetli şeytanlar için hazırlanmıştır. Onların aç kalmasını sağlayarak zayıf düşmelerini amaçlar. Bu hayvanlar gömüldüğünde cinler, büyücülere hizmet etmeyi bırakır ve büyüler etkisini yitirir. Fakat günler geçtikçe cinler ve şeytanlar yeni bir yöntem geliştirir. Artık büyücülere, kurbanlarını Kudüs’ün dışına, hatta uzak çöllere bırakmalarını emrederler. Tam bu sıralarda yeni bir tehdit olarak ortaya çıkan Rahbiel adlı yaşlı bir büyücü kadının, Kur’ân’ı kirleterek büyü yaptığını öğrenir. Bu kadın büyülerini güçlendirmek için Kur’ân’ı kirletmektedir. Onu tuzağa düşürmek için eşi, içine özel dualar yazılmış sahte Kur’ânlar götürerek büyücüyü kandırıp büyülerin gerçek yüzünü ortaya çıkarır. Rabi el, kitapları parçalayıp tuvalete attığında farkında olmadan cinlerin dünyasına hakaret etmiş ve üzerindeki korumayı kaybederek bir laneti üzerine çekmiştir. Bu davranışı, onu manevi olarak savunmasız bırakmış ve cinlerin gazabını üzerine çekmesine neden olmuştur. Ertesi sabah Rabi el ölü bulunur ve Halid, bu ölümün cinler tarafından verilen bir ceza olabileceğini düşünür; zira geçmişte benzer bir olayla karşılaşmıştır. O olayda, bir genç aniden sağır olmuş ve Halid onun bedenine cin musallat olduğunu fark etmiştir. Cin, gencin banyosuna aniden sıcak su döküldüğünü, bunun da kendi varlığına zarar verdiğini söylemiştir. Halid, cinle iletişime geçerek onu tövbeye çağırmış; özel dualar eşliğinde gül suyu kullanarak genci bu musallattan kurtarmayı başarmıştır.¹⁴²

Şeytanların Yuvası/ Terk Edilmiş Bir Ev: Halid, şeytan ve cinlerle yüzleşerek Kudüs’te

¹⁴¹ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü’l- heykeli’l-mez’ûm*, 34-37.

¹⁴² Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü’l- heykeli’l-mez’ûm*, 39-46.

lanetli olarak bilinen bir evi temizlemeye karar verir. Bu lanetli yer, Kudüs'ün tam ortasında bir evdir. Haim ve babası Yakup'un evinin yanında bulunmaktadır. Burası Kudüs'te yaşayan bir Filistinli'ye aittir. Yakup'un, bu evin sahibine büyü yapması ve bu evde yaşanan korkunç şeyler nedeniyle aile burayı terk etmek zorunda kalmıştır. Zamanla harabeye dönen ev, büyücüler tarafından şeytani ritüeller için kullanılmaya başlanır. Ev daha sonra birkaç kez kiralanır, ancak içeride yaşanan esrarengiz olaylar (kaybolan çocuk, garip sesler, korkutucu rüyalar) nedeniyle hiçbir kiracı burada uzun süre kalamaz. Evin sahibi Samir, kötü alışkanlıkları nedeniyle cinlerin etkisi altında kalmış, öldükten sonra çocukları evi satmaya karar vermiştir. Ancak Kudüs'te kimse evi satın almak istemez. Yahudiler, özellikle büyücülükle bağlantılı Haim ve Yakup da evi satın almak ister, ancak Samir'in çocukları evlerini Yahudilere satmayı reddederler. Halid, evi satın almak için Mekke'de tanıştığı dindar dostu Fevsel'den yardım alır. Fevsel, hayırseverlerden topladığı parayla sadece evin satın alınmasını değil onarılmasını da sağlar. Halid, bu lanetli evi şeytanlardan temizleyerek bir kütüphaneye çevirir.¹⁴³

Halid'in Zindana Girişi ve Kur'ân'la Şeytanî Güçlere Karşı Mücadelesi: Halid, umre ibadetini yerine getirmek üzere Mekke'ye gider ve burada Fevsel ile buluşur. Fevsel, Kudüs'ün özgürlüğü için sürekli ettiklerini ve bu manevî desteğin direnişe katkı sağladığını ifade eder. Umre dönüşü sırasında Halid, Siyonist güçler tarafından herhangi bir gerekçe gösterilmeksizin tutuklanır ve iki yıl hapse mahkûm edilir. Bu süreçte, Kur'ân-ı Kerim'e sıkı sıkıya sarılarak hem ruhen güç kazanır hem de hapishane ortamında İslâmî bir dayanışma ağı oluşturur. Zindanda kaldığı süre boyunca bazı mahkûmların ruhsal ve metafizik sıkıntılarıyla ilgilenmeye başlar. Bu mahkûmlardan biri, annesi tarafından “Sihirli Uyku Büyüsü”ne maruz bırakılmış ve bu nedenle sürekli baş ağrısı çekmektedir. Halid, bu büyüün etkisiyle bedenine musallat olmuş Men Dad adlı kafir bir cinle mücadele ederek büyüü bozar. Annesi, oğlunun sürekli savaşa katılması ve tekrar tekrar hapse düşmesi sebebiyle onun yanında kalmasını sağlamak amacıyla bu büyüü yaptığını itiraf eder. Bu olayın ardından Halid, bazı mahkûmlara rukye ilmini öğretmeye karar verir. Zamanla, “Vesvese Cini” olarak bilinen sinsi bir varlığın etkisi altında olan başka bir mahkûmu fark eder. Bu varlık, mahkûmu Allah'a küfrettirerek imanına zarar vermeye çalışmaktadır. Halid, bu mahkûmu Kur'ân tilavetiyle bu vesvesenin etkisinden kurtarmayı başarır. Böylece, zindan ortamında hem ruhani bir direniş cephesi kurar hem de İslâmî ilimlerin manevî koruyuculuğunu ortaya koyar.¹⁴⁴

Kudüs'ün Karanlık Tünellerinde İnfaz: İki yıllık esaretin ardından Halid hapisten çıktığında, Kudüs çok değişmiştir. Şehrin dört bir yanına güvenlik kameraları yerleştirilmiş, tüneller

¹⁴³ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü'l- heykeli'l-mez'ûm*, 47- 57.

¹⁴⁴ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü'l- heykeli'l-mez'ûm*, 58-69.

olağanüstü güvenlik önlemleriyle korunur hâle gelmiştir. Halid, rukye ilmini eşi aracılığıyla yaymaya devam eder; böylece kadınlar ve kızlar da büyü ve şeytani musallatlara karşı korunmayı öğrenmektedir. Yahudi büyücüler Yakup ve oğlu Haim'i yakalamak için Halid, arkadaşı Adnan ile birlikte pusu kurarlar. Onları tünelden çıkmaya zorlayarak yakalar ve gizli geçitler hakkında bilgi edinirler. Direnişçi Adnan, geçmişte casus sorgularında deneyim kazandığı için sorgulamayı üstlenir.¹⁴⁵

Sorgulamada Adnan, Yakup'a komşularının küçük kızını neden kaçırpı öldürdüklerini sorar. Yakup, bu cinâyetin kardeşi David tarafından planlandığını, kızı şeytana kurban etmek için kaçırdıklarını itiraf eder. Haim, kızı boğazladıktan sonra amcası David, akan kanı Haim'in başına döker. Haim, üç gün boyunca cesedin başında kalır. Ardından, ceset parçalanarak Kudüs'ün altındaki tünellere taşınır ve gizli büyü odalarına gömülür. Üç günün sonunda, tünelin en derininde yer alan mahzene götürülür. Burada, Haim cesedin kanını yıkar. Burası artık onun şeytanla buluştuğu yerdir. Bu ritüel sonunda büyük cinlerin lideri Haim'e hizmet etmeye başlar. Çünkü büyücülükte şeytanı memnun etmek, daha fazla güce erişmenin yoludur.¹⁴⁶

Yahudiler, Mescid-i Aksa'yı yıkarak yerine Süleyman Mabedi'ni inşa etmeyi hedeflemektedirler ve bu kurban, bu hedefin parçasıdır. Kız çocuğunun Müslüman olması, ileride Müslüman nesiller doğuracağı anlamına geldiği için özellikle seçilmiştir. Büyücüler, ne kadar büyük günah işler ve şirke saparlarsa, şeytandan o kadar çok hizmet alırlar. Fakat onun emirlerine karşı gelirlerse ağır işkencelere ve ölüme mahkûm edilirler. Sorgulamanın ardından Halid ve Adnan, Yakup ile Haim'i çöle götürür, orada boğarak infaz eder ve derin bir çukura gömer. Ardından tüm izleri ortadan kaldırır. Haim, son nefesinde, yalnızca Kudüs'te değil; Fas, Tunus gibi bölgelerde de kendileri gibi büyücülerin olduğunu söyler. Bu büyücüler arasında Yahudiler olduğu gibi, kendisini Müslüman gibi gösteren ama şeytana hizmet edenler de bulunmaktadır.¹⁴⁷

İnfazdan kısa bir süre sonra İsrail güçleri, Yakup ve Haim'i her yerde aramaya başlar. Kudüs'te rastgele ev baskınları yapılır, gençler tutuklanır. Halid ve Adnan da göz altına alınır ve ağır işkencelere maruz kalırlar; ancak delil bulunamadığı için serbest bırakılırlar. Kudüs'ün dört büyük büyücüsünün temizlenmesi halk arasında "ilahî bir mucize" olarak anılmaya başlanır. Bu süreçte hain Züheyr, gözleri ve elleri bağlı hâlde bodrumda sorguya çekilir. Züheyr, yıllarca İsrail İstihbarat teşkilatı Şabak'a ajanlık yaptığını, Müslüman gençler hakkında

¹⁴⁵ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü'l- heykeli'l-mez'ûm*, 70-75.

¹⁴⁶ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü'l- heykeli'l-mez'ûm*, 71-85.

¹⁴⁷ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü'l- heykeli'l-mez'ûm*, 86-88.

bilgi topladığını ve toprakların Yahudilere geçmesini sağlamak için emlakçılık kisvesi altında çalıştığını itiraf eder. Haim'e iki ev sattığını ama bunu resmî kayıtlara geçirmeyip gizli bir belgeyle belgelediğini anlatır. Ayrıca büyücülükle de ilgilendiğini kabul eder. Züheyr, Haim'den öğrendiği Sihru't-tefrîk (ayırma büyü) ile aileleri birbirine düşürmüş, evleri satmaları için insanlara baskı kurmuştur. Büyüyü Kur'ân'ı kirleterek yapmış ve cinleri bu şekilde kendine bağlamıştır. Hatta öz babasına bile toprak satması için büyü yaptırmış, ancak büyü onun ölümüne neden olmuştur. Sorgu sırasında Züheyr, birçok işbirlikçinin ismini verir. Bunlar arasında sahte vatanseverler, toprak aracılığı yapan hainler ve İsrail İstihbarat Servisi (Şabak)'ne çalışan diğer ajanlar da bulunmaktadır. Ardından Züheyr, direnişçiler tarafından infaz edilmek üzere götürülür.¹⁴⁸

Ölmeden önce Züheyr, halk arasında keramet sahibi bir veli olarak tanınan ancak gerçekte bir sahtekâr olan "Ebu'l-Keramet" hakkında da önemli bilgiler Halid, Ebu'l-Keramet'in evine gider. Evin kapısında uzun kuyruklar vardır; çocuk sahibi olamayan kadınlar, zenginlik isteyen fakirler, şifa arayanlar beklemektedir. İçeri girenlerin çıkarken mutlu olması, ortada bir "mucize havası" yaratmıştır. Halid, bu adamın sahtekârlığını açığa çıkarmak ister. Onu sınamak için kendisine kötülük eden bir adamı öldürmek istediğini söyler. Ebu'l-Keramet, bu isteği karşılığında para talep eder ve ona bir zehir verir. Bunun üzerine Halid, cebinden çıkardığı hançerle onu infaz eder.¹⁴⁹

2.3. Eserdeki Ana Karakterler

- **Halid el-Attar:** Kudüs'ün işgaline karşı direnen bir Müslüman, ilim sahibi bir attar (şifacı), aynı zamanda büyüye ve şeytanî güçlere karşı mücadele eden bir savaşçıdır. Bir yandan düşmanlarla savaşırken, diğer yandan İslâm'ı ve Kur'ân ilimlerini öğrenip öğreten bir karakterdir. Kudüs'ü ve Mescid-i Aksa'yı korumaya kendini adanmıştır. İsrail işgal güçleri, büyücüler, Yahudi mistik tarikatları ve şeytanî güçlerle mücadele içindedir. El-Attar, büyüye ve sihirbazlara karşı mücadelede Kur'ân'ın ve rukyenin gücünü kullanmaktadır. Fiziksel savaşın yanı sıra ruhani mücadeleye de girişmiş, cinler ve şeytanlarla karşı karşıya gelmekten çekinmemiştir. Sadece düşmanı yok etmeye değil onların hidâyete ermeleri için de çabalamaktadır.
- **Dede İbrahim el-Attar:** Dünyaya meyletmeyen, zahid ve kanaatkâr bir insandır. Yaşlı ve hasta olmasına rağmen İbadetlerini aksatmadan yerine getirmektedir.

¹⁴⁸ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü'l- heykeli'l-mez'ûm*, 89-97.

¹⁴⁹ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü'l- heykeli'l-mez'ûm*, 98-103.

- **Fevsel Mekkî:** Mekke’de yaşayan ve Halid’e manevî destek veren bilge bir karakter olup ona Kur’ân ve duaların gücünü hatırlatan kişidir. Dua etmenin ve Allah’a yönelmenin önemini vurgulamaktadır. Halid’in fiziksel mücadelesi kadar manevî savaşını da önemsemektedir. Kudüs ve mücahitler için dua edip onları manevî olarak desteklemektedir. Mekke ile Kudüs arasındaki manevî bağın güçlü sembolüdür.
- **Adnan (Direnişçi ve Halid’in Yoldaşı):** Halid’in direniş hareketinde en güvendiği adamlardan biri olup İsrail güçlerine, büyücülere ve hainlere karşı mücadele eden sert bir karakterdir. Sorgulama, sorgulama teknikleri ve gizli operasyonlar konusunda deneyimlidir. Halid’e ve Kudüs davasına derinden bağlıdır.
- **Hâim (Büyücü ve Ana Düşmanlardan Biri):** Kudüs’te şeytanî büyü ritüelleri yapan bir Yahudi büyücüdür. Cinlerle, şeytani güçlerle iş birliği yaparak Mescid-i Aksa’yı yıkmayı amaçlayan bir grubun üyesidir. Küçük bir Müslüman kızı kurban ederek büyücülük seviyesini yükseltmeye çalışmaktadır. Babası Yakup’a ve şeytanî güçlere tamamen boyun eğmiştir. Amacı, Mescid-i Aksa’yı yıkmak ve Yahudilerin kutsal tapınağını inşa etmek için şeytanla iş birliği yapmaktadır. Güç kazanmak için şeytana hizmet etmeye mahkûm olduğunu düşünmüş ama en sonunda şeytanın bile onu korumayacağını anlamıştır. Kudüs’e zarar veren en büyük büyücülerden biridir. Sonunda yakalanarak öldürülmüştür.
- **Yakup (Haim’in Babası ve Ana Düşmanlardan Biri):** Kudüs’te büyücülerin liderlerinden biridir. Şeytânî ritüelleri yönetmekle birlikte insanların cinlerle iletişim kurmasına yardımcı olmuştur. Doğrudan eylemlerden çok, perde arkasından yönlendirmeyi tercih etmektedir. Büyüleriyle birçok insanın ölümüne sebep olmuştur. Müslüman çocukları kurban etmekten çekinmemektedir. Oğlu Haim’i bile şeytanın emriyle feda edebilecek kadar katıdır. Şeytanın ve cinlerin desteğini kazanarak Yahudi büyücülüğünü en üst seviyeye taşımaya çalışmıştır. Mescid-i Aksa’yı yıkarak Yahudilerin hakimiyetini sağlama niyetindedir. Kudüs’ün altına kazılan tünellerde gizli tapınaklar inşa eden, en karanlık büyücülerden biridir. Sonunda öldürülerek cezalandırılmıştır.
- **Züheyr (Münafık Karakter):** Müslüman görünümlü ama gerçekte hain olan bir karakter. Kudüs’te İsrail’e casusluk yaparak toprakları Yahudilere satmıştır. Şeytanî büyücülerle iş birliği yaparak Attar ve onun dedesinin bin bir emekle hazırladığı kütüphaneyi yakmıştır. Kendi menfaati için dinini ve halkını satmıştır. Gerçek bir inanç taşımadığı için zorda kalınca hemen çözülmüştür. Paraya ve güce tapmaktadır. Halid ve

direnışçilerle yüzleşmek zorunda kalmıştır. Öldürülmeden önce pişmanlık duymuş ama bu pişmanlık artık çok geçtir. İç düşmanları temsil etmektedir. Sonunda ihaneti ortaya çıkmış ve infaz edilmiştir.

- **Şaul:** Mağrip'ten gelmiştir. Siyonistler, onu dünyanın dört bir yanından getirdikleri Yahudilerle birlikte buraya yerleştirmiştir. Görevi, lanetli büyüleriyle Kudüs'ü fesada uğratmaktır.

2.4. Eserdeki Ana Temalar

- **Kudüs ve Direniş Teması:** Metnin temel çerçevesi, Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın korunması üzerine kuruludur. Kahraman Halid el-Attar, Kudüs'ün işgalciler tarafından ele geçirilmemesi için fiziksel ve manevî bir savaş vermektedir. Bu savaş, sadece silahlı mücadeleyle değil ruhani ve metafizik bir boyutta da sürdürülmektedir. Kudüs ile Mekke ve Medine'nin bağlantısı, ümmet bilinci oluşturan en güçlü unsurlardan biri olarak ön plana çıkmaktadır.
- **Büyü ve Şeytanî Güçlerle Mücadele:** Büyü ve cinler, düşmanların en büyük silahlarından biri olarak anlatılmaktadır. Rukye ve Kur'an, büyüyle mücadelenin etkili yolu olarak gösterilmektedir. İslâmî ilimlerin büyüye karşı bir siper olduğu, özellikle de Bakara suresi ve Âyet'ül-Kürsî'nin büyü bozucu etkileri metinde defalarca işlenmektedir. Şeytanî ritüellerin yer altındaki tünellerde yapıldığı iddiası, Kudüs'ün fiziksel işgalinden çok daha derin bir tehlikenin varlığına işaret etmektedir. Bu bağlamda, kitapta modern Siyonist işgalin metafizik ve şeytanî bir boyutu olduğu fikri işlenmektedir. Kudüs sadece bir şehir değil metafizik güçlerin çarpıştığı bir cephe olarak sunulmaktadır.
- **Bireysel Mücadele, Kahramanlık ve Fedakârlık:** Halid el-Attar hem fiziksel hem de ruhsal olarak tek başına büyük bir mücadeleye girişen bir figür olarak takdim edilmektedir. Özgürlüğün sadece fiziksel olarak hapiste olmamak değil, Allah'a kullukta gizli olduğu fikri işlenmektedir. Attâr; ölümden korkmayan, cihadın bir parçası olarak ölümü göze alan bir kahraman olarak tasvir edilmektedir.

2.5. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri ve Üslûp

Eserin anlatım tekniği ve üslûbu, kurgusal yapının anlaşılması ve okuyucuya iletilmek istenen temel mesajların kavranması açısından önemli bir yer tutmaktadır. Romanda birinci

tekil şahıs anlatımı tercih edilmiştir. Halid el-Attar, olayları kendi perspektifinden aktarmakta; bu tercih, okuyucunun doğrudan anlatıcının iç dünyasına nüfuz etmesini mümkün kılmaktadır. Anlatıcının duygu, düşünce ve içsel çatışmalarını doğrudan ve samimi bir şekilde dile getirmesi, anlatının etkileyiciliğini artırmaktadır. Karakterler arası diyaloglar, olay örgüsünü ilerletme işlevi görürken; iç monologlar, anlatıcının zihinsel süreçlerini, sorgulamalarını ve karar alma aşamalarını yansıtmakta işlevsel bir araç olarak öne çıkmaktadır. Anlatının dikkat çeken bir diğer yönü ise hızlı tempolu olay örgüsüdür. Gerilim ve aksiyon unsurları sürekli ön planda tutulmakta, bu da metne dinamik bir yapı kazandırmaktadır. Olaylar kısa ve yoğun paragraflarla aktarılmış; bu da anlatımın akıcılığını pekiştirmiştir. Mekân ve karakter tasvirleri belirgin ve güçlü bir şekilde kaleme alınmıştır. Özellikle Kudüs'ün atmosferi, Mescid-i Aksa, yer altı tünelleri ve hapisane gibi mekânlar canlı ve ayrıntılı betimlemelerle okuyucunun zihninde canlandırılmaktadır. Bu bağlamda metinde sinematografik bir görsellğin hâkim olduğu söylenebilir. Hikâye boyunca derin bir manevî atmosfer hissedilmektedir. Halid el-Attar'ın iç dünyasında şekillenen inanç, kararlılık, korku, umut ve teslimiyet gibi temalar sürekli olarak işlenmektedir. Kur'ân Âyetleri, hadisler ve çeşitli İslâmî referanslar anlatıma derinlik katmakta ve metni ideolojik bir söylem düzlemine taşımaktadır. Kudüs davası ve İslâm uğruna verilen mücadele, epik bir anlatım tarzıyla sunulmakta; düşman figürleri şeytanî ve korkutucu imgelerle betimlenirken, mücahitler adaletin ve cesaretin temsilcileri olarak yüceltilmektedir. Büyücüler, cinler ve yeraltı tünelleri gibi mistik unsurlar, anlatıya hem gerilim hem de metafizik bir boyut kazandırmaktadır. Özellikle büyü ve cinlerle verilen mücadele sahneleri, okuyucuda merak ve heyecan duygularını sürekli canlı tutacak şekilde kurgulanmıştır. Eser, bazı bölümlerde tarihsel gerçeklik iddiası taşıırken, bazı bölümlerde ise tamamen mistik ve kurgusal bir evrene yönelmektedir. Bu anlatım stratejisi, okuyucuyu bir sonraki bölüme geçmeye teşvik eden bir kapı oluşturmaktadır. Metnin temelini zulüm, esaret ve direniş gibi temalar oluşturmaktadır. Bu temalar etrafında şekillenen anlatı, okuyucuda dramatik bir etki uyandırmaktadır. Anlatımda zaman zaman tekrarların kullanılması, okuyucunun söz konusu mücadeleye yönelik inancını pekiştirme işlevi görmektedir. Dilsel açıdan ise metin açık, doğrudan ve anlaşılır bir üslûpla kaleme alınmış olup sürükleyici bir yapıya sahiptir.

3. *el-Mühendise Melâk er-Rahme*

Orijinal adı المهندسة... ملاك الرحمة olan bu eser, Türkçeye “Mühendis: Merhamet Meleği” şeklinde çevrilebilmektedir ve 2017 yılında yayımlanmıştır. Müellif Abdullah Galib Bergûsî;

bu romanda, “Melek” karakterini; özgür ve coşkulu duyguların fırtınalarını güçlendirmek, arındırmak ve yönlendirmek amacıyla kurguladığını ifade etmektedir. Bu karakter aracılığıyla, hak yoldan sapmadan sürdürülen direniş ve özgürlük mücadelesinin nihai zafere ulaşması hedeflenmektedir. Müellif, eserini melekler gibi saf, cesur ve fedakâr olan şehit kadınlara ve direnişçi kadınlara ithaf etmektedir. Roman, Filistinli kadın direnişçilerin işgal altındaki topraklarda gerçekleştirdikleri silahlı eylemleri konu edinmekte olup gerek edebî nitelik gerekse ideolojik boyutlarıyla dikkat çeken çarpıcı bir metin olarak değerlendirilmektedir. Hikâyenin merkezinde eğitilmiş ve siyasi bilince sahip bir kadın olan Melek yer almaktadır. Başlangıçta bir doktor olarak görev yapan Melek, süreç içerisinde Filistin direnişinin silahlı kanadına katılarak bir “direniş mühendisi” hâline gelmektedir. Karakterin geçmişi, ideolojik dönüşümü, direnişe katılım süreci ve nihâyetinde bir intihar saldırısıyla hayatına son vermesi, dramatik bir anlatımla okuyucuya sunulmaktadır. Roman, Filistin direnişinin kadınlar üzerindeki etkilerini, işgal altındaki bir toplumda radikalleşme süreçlerini ve şiddet eylemlerinin ardındaki motivasyonları derinlemesine ele almaktadır. En dikkat edici yönlerinden biri, kadın karakterlerin geleneksel anlatıların aksine pasif figürler değil, aktif savaşçılar olarak sunulmasıdır. Melek karakteri; yalnızca eğitimiyle değil stratejik zekâsı ve fiilî mücadelesiyle de direnişin merkezine yerleştirilmektedir. Benzer biçimde Cenân, Ümmü’l-Kevser ve diğer kadın karakterler de yalnızca destekleyici rollerle sınırlı kalmamakta; aksine operasyonları planlayan, yöneten ve bizzat sahada yer alan öncül figürler olarak resmedilmektedir. Romanda şehâdet ve cihat kavramları, ideolojik bir temel üzerinde ele alınmaktadır. İntihar saldırıları, yalnızca askerî bir eylem olarak değil aynı zamanda psikolojik ve ideolojik bir strateji olarak da sunulmaktadır. Medya ve propaganda mücadelesi, direnişin ayrılmaz bir parçası olarak işlenmektedir. Direniş yalnızca bireysel bir tercih değil nesilden nesile aktarılan kolektif bir mücadele biçimi olarak yansıtılmaktadır. Romanın tüm karakterleri, süreç içerisinde ideolojik bir dönüşüm geçirmekte; hiçbir karakter başladığı noktada kalmamaktadır. Bu yönüyle eser, ideolojinin ve savaşın bireylerin hayatını nasıl tümüyle şekillendirdiğini gözler önüne sermektedir. Her karakter kendi içinde bir dönüşüm geçirmiş; hiçbirini başladığı noktada kalmamıştır.¹⁵⁰

3.1. Eserin Konusu

İsrail işgali altındaki Filistin’de geçen roman, ailesini ve özellikle kardeşi Mâlik’i

¹⁵⁰ bkz. Abdullah Galib Bergûsî, *el-Mühendise Melâk er-Rahme* (Amman: Müessesetü’l-Fürsân li’n-Neşri ve’t-Tevzî’, 2017).

direnışte kaybeden genç bir tıp öğrencisi olan Melek'in, kişisel acıları ve toplumsal sorumlulukları arasında şekillenen direniş mücadelesini konu edinmektedir. Melek, annesinin isteğıyle doktorluk mesleğine yönelse de yaşadığı travmalar, ailesinden miras aldığı bilinç ve Filistin davasına duyduğu bağlılık, onu yalnızca doktor olarak kalmaktan alıkoyar. Zekâsını, tıbbî bilgisini ve çevresini kullanarak işgalcilere karşı gizli bir mücadeleye girişir. Böylece mesleğı doktorluk olmasına rağmen, direnişin planlama, koordinasyon ve uygulama süreçlerinde üstlendiğı rol sebebiyle “direniş mühendisi” olarak anılmaya başlar. Dışarıdan bakıldığında sıradan bir sağlık çalışanı gibi görünen Melek, aslında yer altı direniş ağlarının stratejik bir parçası hâline gelmiştir. Kardeşinin şehâdeti, Ramle Hapishanesi'nde yaşadıkları, kadınlardan oluşan direniş cephesi, mühendislerden aldığı teknik destek ve işgal altındaki topraklarda yürüttüğü sessiz savaş onun hayatının ana eksenini oluşturur. Eser, işgal altındaki bir coğrafyada kadının direnişini, kimlik arayışını ve özgürlük mücadelesini çok yönlü biçimde ele almaktadır.

3.2. Eserin Özeti

Melek'in Eğitimi ve Amman Yolculuğı: Melek'in annesi, Kudüs'te bir hastanede hemşire olarak çalışmakta ve dört çocuğuna tek başına bakmaktadır. En büyük oğlu Es'ad, fizik doktoru olup üniversitede öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. Ortanca oğlu Mâcid, İslâmî ilimler alanında yüksek lisans yaparken; en küçük oğlu Mâlik, gazetecilik ve medya bölümünden mezun olmuş ve direniş yanlısı bir televizyon kanalında muhabir olarak çalışmaktadır. Annesi, Melek'in doktor olması için yoğun çaba sarf etmekte ve onu bu hedef doğrultusunda yönlendirmektedir. Ancak Melek, gizlice çok sevdiği kardeşi Mâlik'in kütüphanesindeki kitapları okumakta; Mâlik ile arasında derin bir zihinsel ve duygusal bağ bulunmaktadır. Her ikisi de inatçı, isyankâr, direnişe tutkulu ve medyaya ilgili gençlerdir. Bu nedenle tıp eğitimi, Melek'in değil daha çok annesinin hayalini yansıtmaktadır. Melek, Ürdün'de bir tıp fakültesine kaydolur. Amman'da yaşayan anneannesi Ümmü Âmir, büyük bir malikânede tek başına yaşamasına rağmen Melek'in kendi yanında değil yurttta kalmasına karar verilir. Bu duruma öfkelenen anneanne, Melek'e bir araba alır; karşılığında her hafta sonu kendisini ziyaret etmesini şart koşarak bu kararı kabullenmektedir. Melek'in baba tarafı dindar, muhafazakâr, çalışkan ve direniş yanlısıyken; anne tarafı Amerika'da doğmuş, Batı kültürüyle yetişmiş, dini ve ahlâkî bağları zayıf kalmış bir aile yapısı sergilemektedir. Fakat artan İslâmofobi ve ırkçılık nedeniyle Amerika'dan ayrılarak Amman'a yerleşmişlerdir. Kudüs İntifadası'nın başlamasıyla birlikte annesi, Kudüs'e geri dönerek yaralıların tedavisine katılır

ve direniş sürecine dahil olur. Aynı dönemde Melek'in kardeşi Mâlik işgalciler tarafından omzundan vurulmaktadır. Melek ise eğitimine devam etmektedir. Anneanesi, Melek'e sık sık "Sen bir kız çocuğusun" diyerek geleneksel roller çerçevesinde nasihatlerde bulunsa da Melek, cesur ve ciddi yapısını korumaya devam etmektedir. En büyük arzusu, okulunu tamamlayarak Kudüs'e dönmek ve direnişe katılmaktır. Amman'da Müslüman Kardeşler'in düzenlediği "Özgür Kadınlar Halkası"na katılan Melek, burada hem fikrî hem de manevi olarak güçlenir. Zamanla anneanesi de bu halkalara düzenli olarak katılmaya başlar. Böylece Melek'in çevresi ve ailesi de onun direniş yolculuğundaki dönüşümüne eşlik etmeye başlamaktadır.¹⁵¹

Nebîl ile Karşılaşması: Melek, bir gün anneanesiyle sohbetten dönerken, bir adam aniden arabalarının önüne atlayarak bayılma numarası yapar. Bu beklenmedik durum karşısında Melek ne yapacağını şaşırırken, o sırada tesadüfen olay yerine gelen Nebîl ortaya çıkar ve suçu üstlenerek adamı hastaneye götürür. Nebîl, Melek'in üniversiteden arkadaşı Bîsan'ın abisidir ve onu sosyal medyadan takip etmektedir. Melek'e karşı özel duygular beslediği de ilerleyen süreçte anlaşılır. Olay, başlangıçta Nebîl'i zor duruma düşürür; adamın sözde mağduriyeti nedeniyle Nebîl göz altına alınır. Fakat kısa süre içinde anneanesinin adamları devreye girer ve olayın perde arkası aydınlatılır. Melek'in önüne atlayan kişinin aslında bir dolandırıcı ve şantajcı olduğu ortaya çıkar. Böylece Nebîl'in olayla hiçbir ilgisinin olmadığı, bilakis tesadüfen orada bulunduğu anlaşılır ve kısa sürede serbest bırakılır. Bu gelişmeler, Nebîl'in Melek'e yönelik ilgisini farklı bir zemine taşır ve aralarındaki bağ, karşılıklı güven üzerinden gelişmeye başlamaktadır.¹⁵²

Melek'in Yol Ayrımı: Doktorluk mu, Mühendislik mi? Bir gün, Batı Şeria'daki bir Filistin köyünde, Yahudi yerleşimcilerin provakatif baskınları sırasında çıkan olaylarda, İsrail işgal güçlerinin de müdahalesiyle birkaç küçük çocuk katledilir. Bu vahşetin ardından anneanesi, Melek'e dönerek, "Eğer Filistin'i bu kadar seviyorsan, neden tıp okuyorsun da mühendislik okumuyorsun? Neden direniş operasyonlarının mühendisliği sadece erkeklere ait olsun? Neden senin görevin yalnızca yaralıları iyileştirmek ya da şehitler için slogan atmak olsun?" der. Anneanesinin bu sözleri, yüreğinde derin izler bırakır. O andan itibaren, bir savaşçı, bir direnişçi ve bir mühendis olmanın yollarını aramaya başlar. Tıptaki açık faaliyetlerini, gizli mühendislik bilgisiyle birleştirebilmesi için ona yardımcı olabilecek tek kişi, Filistin topraklarında özgürce hareket edebilen ve hâlâ yakalanmamış olan Mühendis Nebîl'dir. Nebîl, Melek'e silah tutmayı, hedef almayı, isabet ettirmeyi ve darbeyi vurmeyi öğretir; ona operasyonların nasıl planlanacağını anlatır. Melek artık kararlıdır: Yahya Ayyaş'ın yolundan

¹⁵¹ Bergûsî, *Mühendise Melâk er-Rahme*, 9-20.

¹⁵² Bergûsî, *Mühendise Melâk er-Rahme*, 21-26.

gitmek istemektedir. Ayyaş, Filistin direnişinde “Mühendis” lakabıyla anılan ve basit malzemelerle karmaşık patlayıcılar üreterek işgalci güçlere ağır darbeler indiren bir öncüdür. Kısa ömrüne büyük eylemler sığdırmış, zekasını tamamen direnişe adanmış bir semboldür. Melek onun şu sözünü hatırlar: “Yahudiler beni Filistin’den çıkarabilir ama ben bu halkın içine öyle bir şey ekeceğim ki, onu asla söküp atamayacaklar.” Ancak Nebîl, kendisinin Yahya Ayyaş gibi bir fizikçi, kimyacı, elektrikçi ya da patlayıcı uzmanı olmadığını, yalnızca bir bilgisayar mühendisi olduğunu söyleyerek Melek’e bu konuda yardımcı olamayacağını belirtir. Bunun üzerine Melek, Ayyaş’ın “Mühendis” adlı kitabını okuduktan sonra, onun yolunda yürüyemeyeceğini ve haddini aştığını fark eder. Ardından Melek, yeniden tıp alanındaki faaliyetlerine odaklanmaya karar verir. Zaman hızla geçer, mezuniyet töreni yaklaşır, tören günü annesi ve babası Amman’a gelir. Melek’in artık tek bir hedefi vardır: Kudüs’e dönmek, orada çalışmak ve hayatını o topraklar üzerinde inşa etmek.¹⁵³

Mâlik’in Şehâdeti ve Melek’in Tutsaklığı: Kudüs’ten canlı yayınlanan bir görüntü Melek ve ailesini derinden sarsar. Kardeşi Mâlik, Kudüs’ün kadınları tarafından düzenlenen bir intifada eylemini haberleştirmek üzere sahadadır. Ancak kısa sürede, sadece haberi aktaran bir gazeteci olmaktan çıkar; bizzat haberin kendisine dönüşür. Bir Siyonist keskin nişancı tarafından açılan ateş sonucu başından vurularak yere yığılır. Kameralar hâlâ kayıttayken, bedeninin kanlar içinde yere serilişi ve ardından Siyonist askerlerce yerde sürüklenişi ekrana yansır. Yayın, bu dehşet görüntüyle aniden kesilir. Bu korkunç sahne karşısında, Melek, annesi ve anneannesi, babasının eve gelmesini dahi beklemeden Amman’dan Kudüs’e gitmek üzere yola çıkar. Tek istekleri ya Mâlik’in yaralı bedenine ya da kefenine sarılı naaşına ulaşabilmektir. Ancak Melek, Filistin sınırına adım atar atmaz, sınır kapısında pusuya yatmış İsrail askerleri tarafından tutuklanır. Elleri ve ayakları demir zincirlerle bağlanır, gözleri bir bezle kapatılır. Sorgu merkezinde, İsrail devletinin güvenliğine tehdit oluşturmak, halkı galeyana getirmek, kışkırtıcı eylemlere katılmak ve özellikle Ürdün’deki Müslüman Kardeşler Cemaati’ne üye olmakla suçlanır. Daha sonra, çok sayıda Filistinli kadın tutsağın bulunduğu Ramle Hapishanesi’ne sevk edilir ve burada bir yıl hapis cezasına çarptırılır. Hapishanede, kardeşi Mâlik’in şehit olduğunu ancak naaşının teslim edilmediğini öğrenir. Bu noktada Melek’in içinde bir şey kesinleşir: Artık geri dönüş yoktur. O, bir direniş mühendisi olmaya karar verir. Artık onun hedefi, sessiz ama kararlı bir şekilde yürüyerek, büyük bir sabırla mücadele ederek varış noktasına ulaşmaktır.¹⁵⁴

Melek’in Gizli Direnişi: Hapisten çıktıktan sonra Melek’e, babası tarafından büyük bir tıbbî kompleks içinde lüks bir daire ve son teknolojiyle donatılmış bir muayenehane tahsis edilir.

¹⁵³ Bergûsî, *Mühendise Melâk er-Rahme*, 27-35.

¹⁵⁴ Bergûsî, *Mühendise Melâk er-Rahme*, 35-40.

Anneanesi ise ona yeni bir araba alır. Fakat, tüm bu dış görünüş, Siyonist iç güvenlik servisi Şin Bet'i yanıltmaya yönelik bir perde işlevi görmektedir. Melek'in onlara gösterdiği tek şey, artık geçmişteki Melek olmadığıdır; sadece parayla, işle ve hayatın süsleriyle ilgilenen bir insan gibi görünür. Gerçekte ise, Mühendis Yahya Ayyaş'ın öğrencilerinden birinin onayıyla patlayıcı düzenekler ve kemerler üzerine gizli bir eğitim sürecine girer. Bu eğitimi, uzun süredir tutuklu bulunan bir direnişçiden alır. Direnişçinin eşinin, yani Cenân'ın yardımıyla bu bağlantıyı kurar. Cenân, tutuklanmadan önce içinde zaman ayarlı saatler, uzaktan kumanda panelleri, patlayıcıları aktive etmek için kullanılan cep telefonları ve patlayıcı yapımına dair dijital belgeler yüklü bir dizüstü bilgisayar bulunan büyük bir yemek tenceresini toprağa gömmüştür. Serbest bırakıldıktan sekiz ay sonra Melek, bu malzemeleri ondan teslim alır. Cenân, bu uğurda 11 yıl boyunca çocuklarından ayrı kalmıştır. Melek'in kliniği, dışarıdan bakıldığında bir tıbbî merkez gibi görünse de içeride bir direniş üssü işlevi görür. Bu yapı, mücadele azmini yitirmiş erkeklerin yerine omuzlarında direnişi taşıyan cesur kadınlarla işler. Fakat bazı noktalarda teknik destek için erkeklerin katkısına da ihtiyaç duyulur. Bu kapsamda Melek, siber savaş ve hackerlik konusunda uzman olan Nebîl'e ulaşabilmek için Amman'a gider. Orada, üniversite arkadaşı Bîsân ve onun abisi Nebîl ile buluşur. Melek, Filistin'de gerçekleştireceği altı büyük operasyonun duyurulması konusunda Nebîl'den yardım ister. Nebîl, bu teklifi kabul eder ve aynı zamanda Melek'e evlenme teklifinde bulunur. Fakat Melek, önceliklerinin olduğunu belirterek bu teklifi geri çevirir. Kardeşi Mâlik'in naaşını işgalcilerin elinden almadan özel bir ilişkiye adım atmayacağını açıkça dile getirir.¹⁵⁵

Bir Dizi Saldırı: Taburlar, bir grup işgal güçleri tarafından kaçırılan şehitlerin naaşları bulunana kadar durmayacak olan ardışık cihatçı operasyonlar olan “Ceset Fırtınaları” operasyonlarının başlatıldığını duyurur. Bildiride, Safed kentinde bir İsrail otobüsüne yapılan bombalı saldırının sorumluluğu üstlenilir. Ancak bu saldırının sadece bir başlangıç olduğu belirtilir. Saldırının tarihi, Hamas'ın komutanlarından Yahya Ayyaş'ın ölüm yıl dönümüne denk getirilerek, İsrail'e onun mirasının hâlâ sürdüğünü hatırlatma amacı taşır. Bu saldırıyı, babası işgalciler tarafından şehit edilen Meryem adlı bir kadın, dikkat çekmeden otobüs şoförünün çantasına patlayıcı yerleştirerek gerçekleştirir. Patlayıcı, istenilen saat ve yerde uzaktan patlatılır. İkinci saldırıda bir yakıt tankeri hedef alınır ve patlayıcı ona yerleştirilir. Diğer saldırılarda ise bombalar iki çöp kutusunun içine gizlenerek patlatılır. Bunun üzerine İsrailliler cenazelerin gizlice ve sınırlı katılımı ile defnedilmesi şartıyla teslim edilebileceğini söyler. Ancak Filistinli aileler, bu koşulların cenazelerin birer suçlu gibi muamele görmesine

¹⁵⁵ Bergûsî, *Mühendise Melâk er-Rahme*, 41-52.

neden olduğunu ve şehitlerin onurlu bir şekilde uğurlanmasını engellediğini belirterek bu teklifi şiddetle reddeder. Melek, dördüncü ve beşinci saldırıya hazırlanırken, İsrail hükümetinin Filistinli esirleri ve cenazeleri teslim etmeye razı olduğu haberi gelir. Melek, saldırıları yapıp yapmama konusunda kararsızlığa düşer, çünkü anlaşmadan vazgeçebilirler diye endişelenir. Bu ikilemi çözmek için Amman’a, Nebîl ile konuşmaya gider. Direniş faaliyetlerini geçici olarak durdurma konusunda Nebîl ile anlaşır. Nebîl, cenaze töreni sonrasında onunla evlenmek istediğini de ekler. Melek ise bu teklife, “Sabır güzeldir ve Allah en iyi yardım edendir” diyerek zamana bırakılmış bir cevap verir.¹⁵⁶

Esir Takası ve Organ Hırsızlığı: Melek, Kudüs’e geri dönerek anneannesini ailesinin yanına götürür ve gecikmeli de olsa esir takası eş zamanlı olarak gerçekleştirilir. Filistin’in dört bir yanında zafer kutlamaları yapılır. Ancak şehit cenazeleri hemen teslim alınmasına rağmen İsrail cenazeleri uzun yıllar sakladığı için bazıları çürümüş halde bulunur. Bu nedenle DNA ve teşhis sürecinin uzaması defin işlemlerini geciktirir. Yapılan incelemeler sonucunda, Malik’in kalbinin ve gözlerinin çalındığı ortaya çıkar. Bu gelişme, Melek’in içinde derin bir öfke ve intikam duygusu uyandırır. Cenaze törenine katılmak yerine Malik’in odasına kapanır ve kendi içinde yoğun bir hesaplaşmaya girişir. Bu noktada, bir intihar eylemcisi mi olmalı, kardeşinin kalbini taşıyan kişiyi mi bulmalı yoksa bomba uzmanı bir mühendis olarak mücadeleye mi devam etmelidir? Sorular arasında bocalayan Melek, İsrail’in organ nakli veritabanına sızmayı planlar. Amacı, kardeşinin çalınan organlarını geri almak, onları düşman bedenlerinde çalıştırmamak ve Mâlik’in kalbini İsrail’in kirli kanından korumaktır. Bu bağlamda direniş, sadece fiziksel değil, bedensel ve sembolik bir alanda da sürdürülmektedir. Melek, bu süreçte Nebîl’den yardım ister. Nebîl ise bunun uzun zaman alabileceğini, bazı engellerin onları durdurabileceğini ifade eder. Sonrasında aile arasında küçük ve sessiz bir nişan töreni gerçekleştirilir, Melek ile Nebîl’in nikahı kıyılır. Ardından Melek, Kudüs’e dönerek yeni bir direniş dalgası başlatır ve bir patlayıcıyı infilak ettirir. Nebîl, düğün hazırlıklarını bahane ederek Melek’i Amman’a çağırır ve Mâlik’in organlarıyla ilgili gerçeği anlatır. Melek, Mâlik’in organlarının bir Siyonist’e nakledildiğini, ancak bedeninin şehidin organlarını reddettiğini öğrenir. Nebîl, ona bundan sonrası için Allah’ın hükmüne razı olup sabırlı olması gerektiğini söyler. Annesi ise Melek’ten artık düğün tarihini belirlemesini ve hayatlarına yeniden sevinç getirmesini ister.¹⁵⁷

Direnin Kadın Kadrosu ve Melek’in Liderliği: Melek, Oslo Yönetimi’ne bağlı güvenlik güçleri tarafından takibe alınır. Tarımsal amaçla kullanılan kimyasal gübre satan bir dükkândan

¹⁵⁶ Bergûsî, *Mühendise Melâk er-Rahme*, 50-52.

¹⁵⁷ Bergûsî, *Mühendise Melâk er-Rahme*, 3-76.

her zamanki gibi yine gübre alırken, dükkân sahibi ondan şüphelenir. Çünkü bu gübreler aynı zamanda patlayıcı yapımında temel madde olarak kullanıldığı için ticareti ve satışı yasaklanmıştır. Satışın yasal olması için bilgilerini kaydetmek istediklerinde, Melek derhal kaçarak uzaklaşır ve bu nedenle takibe alınır. Artık Kudüs'ü terk etme zamanı gelmiştir. Terörist ve kaçak ilan edilmiştir. Yeğeni Ahmed'e, annesine durumu anlattığı bir mektubu ulaştırmasını tembih eder. Ardından, hapishanede tanıştığı ve bir anne figürü olarak benimsediği eski bir direnişçi olan Ümmü'l-Kevser'in yaşadığı köye sığınır. Ümmü'l-Kevser, Aksa İntifadası'nda şehit düşen bir mücahidin eşidir. Ümmü'l-Kevser, direniş için bağış toplamakla suçlanır ve bu yüzden hedef hâline gelmiştir. Melek'in amacı, burada birkaç gün kaldıktan sonra eski esir dostu Cenân'ın evine gitmektir. Cenân, müebbet hapse mahkûm edilen ve işkence altında şehit edilen eşi aracılığıyla direniş mühendisliğiyle doğrudan bağlantılıdır. Cenân da 11 yıl hapis cezasına çarptırılmış ancak bir esir takasıyla özgürlüğüne kavuşmuştur. Buna rağmen Ümmü'l-Kevser, Cenân'ın evinin işgal güçleri tarafından sürekli basıldığı için güvenli olmadığını ve çok kalabalık oluşunu gerekçe göstererek Melek'in oraya gitmesini uygun bulmaz. Bu süreçte, Melek hakkında direniş yanlısı medya kanallarında kahramanlık temalı ünvanlarla haberler yapılır: "Özgür Filistin Lideri", "Kahraman Direniş Mühendisi", "Can Yakan Operasyonların Mühendisi" gibi ifadelerle anılmaya başlanır. Ümmü'l-Kevser, Melek'i evinde ağırlamaktan onur duyduğunu ifade eder ve ona gelişmeleri takip etmesi için bir radyo temin eder. Yayınlarda, işgal güçleri birimlerinden ve onların işbirlikçilerinden nasıl uzak kalabileceği üzerine tavsiyeler, planlar ve öneriler paylaşılır. Melek, şehâdet eylemcisi olmaya karar verdiğine göre derhal gerekli malzemeleri temin etmesi gerektiğini düşünür. Bunun için Cenân'a ulaşması gerekmektedir; çünkü Cenân, direniş konusunda tecrübeli olup daha önce de patlayıcı yapımı için gerekli malzemeleri eşine temin etmiştir. Ümmü'l-Kevser; kardeşleri Ümmü Bennâ, Ümmü Yasin ve Ümmü Kassam'ı da yanına alarak bodrumda Melek önderliğinde toplantılar düzenler. Ümmü Yasin, Cenân'ı da getirir. Melek, patlayıcıları hazırlamak için Cenân'ın temin ettiği kimyasalları kullanarak bombaları üretir. Melek, iki adet bomba yüklü aracın hazırlanmasına öncülük eder. Bu arada, teknik eğitim yeni nesillere aktarılır. Yaşlı bir kadın olan Ümmü Bennâ bile patlayıcı üretimi konusunda eğitim alır. Melek, annesi ve anneannesi aracılığıyla Nebîl'e vasiyetlerini ulaştırarak, bunların saldırılardan sonra yayınlanmasını ister. Plana göre ilk araç Cenân, ikinci araç ise Melek tarafından kullanılacaktır. Öte yandan, yaşlı bir kadın olan Ümmü'l-Kevser de evini, İsrail askerlerinin baskınına karşı bir bomba tuzağına çevirmeyi planlamaktadır. Böylece sadece direnişin manevi sembolü değil, fiili

bir parçası hâline de gelir.¹⁵⁸

Cenân'ın Şehâdeti: Planlar tamamlandıktan sonra ilk saldırıyı gerçekleştiren Cenân olur. Hedef, İsrail güvenlik güçlerinin merkezidir. Saldırıdan önce çocuklarını hatırlayarak duygusal bir veda eder. Ardından bomba yüklü aracını karargâha sürerek patlatır. Filistin halkı, saldırıyı kutlamak için sokaklara dökülür. İsrail güçleri, olay yerine büyük bir askeri operasyon düzenler.¹⁵⁹

Melek'in Son Görevi: Cenân'ın ölümünün ardından sıra Melek'e gelir. Hedef bu kez çok daha büyüktür: İsrail'in başkenti Tel Aviv'deki hükümet merkezi ve başbakanın zırhlı konvoyudur. Melek, kimliğini gizlemek için peruk takar ve farklı kıyafetler giyer. Melek'in aracı, başbakanın konvoyuna doğru hızla ilerler. Hedefe ulaştığında, büyük bir patlama gerçekleşir. Başbakanın ölüp ölmediği uzun süre tartışılır. Melek bu son göreviyle şehit olmuştur. Bu saldırıyla birlikte Filistin'de büyük çaplı olaylar başlar.¹⁶⁰

Melek'in Vasiyeti ve Ölüm Sonrası Yankılar: Saldırıdan sonra Melek'in vasiyet videosu yayınlanır. Videoda şu ifadeler yer alır: “Ben bir doktordum ama artık direnişin mühendisi oldum.”, “Özgürlük, sadece konuşarak kazanılmaz; eyleme geçmeliyiz.”, “Kadınlar; bıçak, silah ve bomba kullanmayı öğrenmeli.”, “Eğer erkekler savaşmazsa, kadınlar savaşacaktır.”, “Ölüm bir son değil bir başlangıçtır.”, “Cennette diğer şehitlerle buluşacağıma inanıyorum.” Bu vasiyet, Filistin'de büyük yankı uyandırır ve birçok kişiye ilham kaynağı olur.¹⁶¹

Son Saldırı-Ümmü'l-Kevser'in Evi: İsrail askerleri, Ümmü'l-Kevser'in köyüne baskı düzenlerler. Ancak ev, tamamen patlayıcılarla döşenmiştir. Askerler içeri girdiğinde, büyük bir patlama yaşanır ve birçok İsrail askeri ölür. Bu saldırıyla birlikte direnişin kadın kahramanlarının eylemleri tamamlanmış olur.¹⁶²

Melek'in Nişanlısı Nebîl ile İlişkisi: Melek'in nişanlısı Nebîl, onun hayatındaki en önemli duygusal bağlardan birini temsil eder. Ancak bu ilişki, geleneksel bir aşk hikâyesinden çok daha karmaşık ve ideolojik bir bağın yansımasıdır. Nebîl, Melek'in mücadelesine duyduğu bağlılığı anlayan ve destekleyen biridir. Fakat aralarındaki bağ, romantik bir sevginin ötesinde, ortak bir dava bilinciyle şekillenir. Melek ve Nebîl'in ilişkisi, savaşın ve direnişin gölgesinde gelişir. Normal şartlar altında evlilik hayali kurabilecek bir çift olmalarına rağmen işgalin getirdiği koşullar onların bireysel mutluluklarını ikinci plana atmalarına neden olur. Melek'in direnişe katılma konusundaki kararlılığı, bu ilişkinin seyrini belirleyen en büyük etkidir. O, kendisini

¹⁵⁸ Bergûsî, *Mühendise Melâk er-Rahme*, 76-109.

¹⁵⁹ Bergûsî, *Mühendise Melâk er-Rahme*, 113-115.

¹⁶⁰ Bergûsî, *Mühendise Melâk er-Rahme*, 116,117.

¹⁶¹ Bergûsî, *Mühendise Melâk er-Rahme*, 117,118.

¹⁶² Bergûsî, *Mühendise Melâk er-Rahme*, 119-123.

tamamen Filistin davasına adanmış biri olarak, bireysel hayatına ve özel mutluluğuna fazla yer ayırmaz. Nebîl'in tepkisi, onun da Melek'in yolundan gitmeye hazır olduğunu gösterir. Melek'in ölümünden sonra onun vasiyetini yerine getirmekle yükümlü hisseder. Vasiyet mesajlarının ve direniş çağrılarının yayımlanması görevini üstlenerek, Melek'in ideolojisini yaşatmayı amaçlar.

Nebîl'in Kararı-Melek'in Yolundan Gitmek: Melek'in nişanlısı olan Nebîl, Melek'in ölümünden sonra intikam yemini eder. Onun yolundan gitmeye karar verir. Filistin'i terk etmeyerek, aktif bir direnişçi olmayı seçer. Kendi vasiyetini hazırlar ve intikam için eyleme geçer.¹⁶³

3.3. Eserdeki Ana Karakterler

- **Melek:** Eserin başkarakteri ve anlatıcısı olan Melek, tıp eğitimi almış genç bir kadındır. Başlangıçta hekimlik mesleğini sürdürse de yaşadığı bireysel ve toplumsal travmalar neticesinde silahlı direnişe yönelir ve “direniş mühendisi” kimliğiyle tanımlanır. Melek karakteri, kadınların yalnızca sağlık hizmetlerinde ya da aile içi dayanışmada değil, doğrudan çatışma alanlarında da yer alabileceğini gösteren sembolik bir figürdür. Özellikle patlayıcı yapımı ve lojistik planlamalarda uzmanlaşarak direnişin teknik ve stratejik yönüne katkı sunar. Yahya Ayyaş gibi Kassam Tugayları'nın simge isimlerine yapılan göndermelerle Melek'in karakteri, Filistin direnişinde kadın mühendis figürünün temsilcisi hâline gelir. Melek; ideolojisine sadık, özgürlüğü için yaşamını ortaya koyan ve ölüm korkusu taşımayan bir kadın direnişçidir.
- **Cenân:** Cenân karakteri, eşini İsrail hapishanelerinde işkenceler sonucu kaybettikten sonra direnişe katılan ve intihar saldırısına gönüllü olan bir kadın figürüdür. Çocuk sahibi olmasına rağmen, “Onlara ancak şehit olarak örnek olabilirim.” düşüncesiyle eyleminden vazgeçmez. Bu yönüyle Cenân, bireysel acının kolektif bir direnişe nasıl evrilebileceğini temsil eder. Onun için şehitlik yalnızca bir fedakârlık değil aynı zamanda kutsal bir kazanımdır. Eylemiyle, kadınların da fedâî operasyonlarda aktif rol alabileceğini ve ideolojik kararlılıkla hareket edebileceğini göstermektedir.
- **Ümmü'l-Kevser:** Melek ve Cenân gibi genç kadınlara direniş sürecinde hem rehberlik eden hem de fiilî katkı sunan yaşlı bir kadın karakterdir. Geçmişte yaşadığı acılar ve kayıplar, onun mücadele azmini daha da güçlendirmiş, direnişe olan inancını

¹⁶³ Bergûsî, *Mühendise Melâk er-Rahme*, 123-126.

pekiştirmiştir. Sadece savaşçıları eğitmekle yetinmeyen Ümmü'l-Kevser, aynı zamanda kendi evini İsrail güçlerinin eline geçmemesi için bir savunma alanına dönüştürerek direnişe fiziksel olarak da katılır. Bu yönüyle Ümmü'l-Kevser, kadınların yaşla birlikte pasifleştiği yönündeki geleneksel kalıpları kıran bir figür olarak öne çıkar; direnişte yaşlı kadınların da aktif roller üstlenebileceğini güçlü bir şekilde ortaya koyar.

- **Nebîl:** Melek'in nişanlısı olan Nebîl, doğrudan silahlı mücadeleye katılmasa da medya ve proganda yoluyla direnişe katkı sağlayan önemli bir figürdür. Melek'in gerçekleştirdiği eylemleri belgeleyerek onun vasiyetlerini ve mesajlarını kamuoyuyla paylaşmakta, böylece toplumsal bilinçlenmeye hizmet etmektedir. Nebîl, Melek'in savaşçı kimliğine saygı duymakta ve onun fedakârlığını yalnızca yerel düzeyde değil uluslararası platformlarda da görünür kılmaya çalışmaktadır. Melek'in şehadeti, Nebîl'in iç dünyasında derin bir kırılma yaratır; bu sarsıcı deneyim, onu da aktif mücadeleye katılmaya sevk eder. Karakter, medya ve dijital iletişim araçlarının, özellikle sosyal medyanın, yalnızca bilgi yayma aracı değil ideolojik savaşın ve direnişin aktif bir cephesi olduğunu temsil etmektedir. Direnişin sadece fiziksel alanlarda değil aynı zamanda anlatı, algı ve bilgi üretimi düzeyinde de yürütüldüğü gerçeği, Nebîl'in duruşuyla somutlaşmaktadır.
- **Kassam:** Ümmü'l-Kevser'in oğlu olan Kassam, direnişin lojistik ve stratejik boyutundan sorumlu figürdür. Disiplinli, planlı ve titiz yapısıyla operasyonların arka planındaki aklı temsil eder. Başlangıçta daha çok planlamalarda yer alsa da süreç içerisinde silahlı mücadeleye doğrudan katılmaya hazırlanan aktif bir direnişçiye dönüşür. Karakteri, sahadaki savaşın arkasında örgütlü ve hesaplanmış bir aklın varlığına işaret eder.
- **Ümmü Benna:** Yaşlı bir kadın olan Ümmü Benna, başlangıçta yalnızca fiziksel destek sağlayan biri olarak tasvir edilirken zamanla patlayıcı üretimine dâhil olan cesur ve ideolojik olarak kararlı bir karaktere evrilir. Gençlere örnek olma arzusu taşıyan ve tüm mal varlığını (evini, malını, canını) direnişe adayan Ümmü Benna, kadınların yalnızca duygusal değil aynı zamanda eylemsel ve teknik katkılar da sunabileceğini gösterir. Onun hikâyesi, yaşlı kadınların da direnişin etkin ve üretken aktörleri olabileceğini vurgular.

3.4. Eserdeki Ana Temalar

- **Kadınların Direnişteki Rolü:** Eserde, geleneksel cinsiyet rollerini aşan ve direnişin öznesi hâline gelen kadın figürleri öne çıkarılmaktadır. Kadın karakterler, yalnızca direnişi destekleyen edilgen bireyler olarak değil; aksine mühendislik, patlayıcı imalâtı, keşif ve doğrudan silahlı operasyonlar gibi alanlarda etkin görev üstlenen aktif mücadele öznesi olarak resmedilmektedir. Bu bağlamda Melek karakteri, başlangıçta annesinin isteği doğrultusunda tıbbî bir kariyer yoluna girse de yaşadığı bireysel travmalar, ailesinden gelen ideolojik bilinç ve toplumsal sorumluluk duygusu neticesinde, “direniş mühendisi” kimliğini benimseyerek doğrudan silahlı mücadeleye katılır. Melek’in bu dönüşümü, kadının mücadele alanındaki rolünün hem zihinsel hem de eylemsel bir dönüşümle şekillendiğini göstermektedir. Bergûsî, kadınların da erkeklerle eşit düzeyde direnişin yükünü taşıyabileceğini ve hatta kimi zaman daha derin fedakarlıklar üstlenebileceğini savunmaktadır. Bu romanda bu yönler, kadın kimliğinin toplumsal baskılarla çatışması ve içsel dönüşüm süreciyle birlikte işlenmektedir. Kadının direnişteki rolünü bu şekilde kurmaktaki amaç hem toplumsal bilinçlenmeyi artırmak hem de kadınların tarihsel olarak geri planda bırakıldığı kahramanlık anlatılarına alternatif üretmektir. Böylece Bergûsî, kadınların da bir “mühendis” gibi strateji geliştirebileceğini, örgütlenebileceğini ve gerektiğinde şehâdeti göze alabileceğini vurgulamaktadır.
- **Güce Güçle Karşılık Verme ve Direnişin Meşru Zemini:** Metin boyunca direnişin, meşru müdafaa ve adalet arayışı çerçevesinde inşa edildiği görülmektedir. Özellikle işgal altındaki bir toplumda adaletin tesisi için güce güçle karşılık vermenin kaçınılmaz bir seçenek olduğu vurgulanmaktadır. Dini referanslar, tarihî örnekler ve ideolojik yaklaşımlar aracılığıyla bu mücadelenin yalnızca haklı değil aynı zamanda zorunlu olduğu fikri pekiştirilmektedir. Şehâdet, fedakârlık ve ümmet bilinci gibi kavramlar etrafında şekillenen bu anlayışta, mücadele bir saldırganlık değil; varoluşu ve kimliği koruma refleksi olarak konumlandırılmaktadır. Metinde şiddet, başlı başına bir amaç olmaktan ziyade, işgale, zulme ve dayatmalara karşı geliştirilen son çare bir direniş biçimi olarak sunulmaktadır. Bu nedenle, savaş bir tercih değil; maruz kalınan baskı ve işgal karşısında, toplumun onurunu ve değerlerini koruma yükümlülüğünün bir gereği olarak anlamlandırılmaktadır. Böylece direniş, yalnızca silahlı bir karşı koyuş değil; inanç, adalet ve özgürlük temelinde şekillenen bir var oluş mücadelesi olarak yorumlanmaktadır.

- **Şehâdet ve İntihar Saldırıları:** Eserde intihar saldırıları ve fedaî eylemleri, “Allah yolunda yapılan yüce bir fedakârlık” olarak idealize edilmektedir. Ana karakterlerin şehâdet videoları hazırlamaları, vasiyetlerini kayıt altına almaları ve bu eylemleri medya yoluyla kamuoyuna duyurmaları, şehitliği bireysel bir tercihin ötesine taşıyarak kolektif bir direniş ahlâkına dönüştürmeyi hedeflemektedir. Bu yönüyle metin, şehâdeti yücelten ve kutsayan bir anlatı özelliği de taşımaktadır.
- **Medya ve Propaganda Unsurları:** Direniş yalnızca fiziksel ya da silahlı mücadeleyle değil medya ve iletişim araçları aracılığıyla da yürütülen çok katmanlı bir mücadele olarak tasvir edilmektedir. Karakterlerin, gerçekleştirdikleri saldırılardan sonra sosyal medya ve görsel medya üzerinden açıklamalarda bulunmaları, propaganda ve psikolojik harp unsurlarının metin içerisinde nasıl işlevselleştirildiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede medya hem direnişi yaygınlaştırma hem de yeni militanları motive etme aracı olarak kurgulanmaktadır.
- **Filistin-İsrail Çatışması ve İşbirlikçilik Meselesi:** Eserde yalnızca İsrail işgaline karşı bir direniş anlatısı değil aynı zamanda Filistin içindeki işbirlikçi unsurlara karşı da bir mücadele yürütülmesi gerektiği düşüncesi işlenmektedir. Özellikle Oslo Anlaşması’nı imzalayan Filistin Yönetimi ve ona bağlı güvenlik birimleri, halkın direniş refleksini bastırmaya çalışan yapılar olarak eleştirilmektedir.
- **Ümmü’l-Kevser’in Evinin Patlatılması ve Nihai Saldırı:** Eserin son bölümlerinde Ümmü’l-Kevser’in evinde gerçekleştirdiği eylem hem bireysel bir kararlılığın hem de toplumsal bir direniş sembolünün temsili olarak sunulmaktadır. Ümmü’l-Kevser, düşman güçlerce kuşatılan evine yerleştirdiği patlayıcıları harekete geçirerek, evini ve içindeki düşman unsurları birlikte yok eder. Bu olay, yalnızca fiziksel bir karşılık değil aynı zamanda direniş ruhunun kadınlar üzerinden nasıl somutlaştığını gösteren güçlü bir sembol hâline gelir. Filistin halkı arasında büyük bir yankı uyandıran bu eylem, toplumun direnişe olan inancını ve desteğini pekiştirir. Kadınların yalnızca simgesel figürler değil aynı zamanda direnişin öznesi ve karar vericisi olabileceklerini vurgulayan bu sahne, eserin ideolojik çerçevesi içinde önemli bir yere sahiptir. Ümmü’l-Kevser’in eylemi, teslimiyet yerine direnişi, sessizlik yerine eylemi seçen bir iradenin tezahürü olarak sunulmaktadır.

3.5. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri ve Üslûp

Eser edebî anlatımı, ideolojik yapısı ve kurgu tekniği açısından oldukça dikkat çekici bir metin olarak öne çıkmaktadır. Birinci tekil şahıs anlatımıyla sunulan metin, Melek'in bakış açısından olayları aktarmakta ve karakterin iç dünyasını derinlemesine yansıtmaktadır. Roman içerisinde yer alan diyaloglar ve iç monologlar, anlatıya dinamik bir yapı kazandırmakta, karakterler arasındaki ilişkileri derinleştirmektedir. Karakterlerin kendi iç sesleriyle hesaplaşmaları, okuyucunun psikolojik bir derinlik kazanmasını sağlamaktadır. Kur'ân âyetleri, hadisler ve tarihî göndermeler, karakterlerin söylemlerinde sıkça yer almakta ve anlatının ideolojik yönünü pekiştirmektedir. Dil açısından değerlendirildiğinde, romanın anlatımı oldukça etkileyici ve vurucu bir yapıdadır. Özellikle duygusal yoğunluğun yüksek olduğu sahnelerde, betimlemeler ve metaforlar güçlü bir şekilde kullanılmaktadır. Romanda kullanılan dil, edebî ve estetik bir boyuta sahip olmakla birlikte propaganda niteliği taşıyan bir anlatım tarzını da benimsemektedir. Özellikle, şehâdet kavramının ele alınışı ve direniş vurgusu, yazarın dil kullanımında belirgin bir ideolojik çerçeve oluşturmasını sağlamaktadır. Bu noktada, anlatının sadece bireysel bir hikâye sunmadığı, aynı zamanda bir hareketin söylemini de destekleyen bir misyon taşıdığı söylenebilir. Melek'in yaşadığı ideolojik dönüşüm süreci, bireysel bir travmanın sonucu olarak değil, kolektif bir bilincin inşası olarak sunulmaktadır. Yazarın dili kullanma biçimi, okuyucuyu doğrudan metnin içine çekmeyi hedefleyen bir tarza sahiptir. Özellikle retorik sorular, tekrarlar ve duygusal vurgular, anlatının etkileyciliğini artırmaktadır.

4. Filistin el-‘âşık ve'l-ma‘şûk

Orijinal adı, *فلسطين العاشقة والمعشوق* 'dir. 2015 yılında yayımlanan bu eser, 2020 yılında İbrahim Agah tarafından *Filistin* başlığıyla Türkçeye çevrilmiştir.¹⁶⁴ Abdullah Galib Bergûsî, eserde kendisini bir yazar olarak değil Filistin davasına gönül vermiş bir direnişçi olarak tanımlar ve şu sözleriyle bu duruşunu ifade eder: “*Usta bir yazar değilim; yalnızca Siyonist işgalcilerin göğsüne kurşun saçmaya tutkun bir direnişçiyim. Silahımdaki kurşunlar bittiğinde kalemimden başka kurşunum yoktur. Kurşun kalemim... Yazdım ve yazmaya devam edeceğim. Sözlerim; direniş yoluna taş koyanları, bu yolda zorluk çıkaranları, direnişi engellemeye çalışanları ve tüm zalimleri ilelebet rahatsız edecektir.*” Bu beyan, yazarın anlatı ile eylemi birleştiren yazarlık konumunu ve metne yüklediği ideolojik misyonu açıkça ortaya koyar.

¹⁶⁴ bkz. Abdullah Galib Bergûsî, *Filistin*, çev. İbrahim Âgâh, (İstanbul: Ekin Yayınları, 2023).

Bergûsî, bu eserini Ramle Hapishanesinde, güneş ışığından mahrum, tek kişilik bir hücrede yaklaşık on yıl boyunca kaleme almıştır. Bu süreçte ailesinden ve dış dünyadan tamamen yalıtılmış olmasına rağmen, anlatıyı hem kişisel bir direniş güncesi hem de toplumsal bir bilinç inşası olarak kurgulamayı başarmıştır. Romanın yazımı, yazarın açlık grevine başlamasından kısa bir süre önce 11 Nisan 2012’de tamamlanmıştır. Anlatı yapısı itibariyle eser, bireysel uyanışın toplumsal direnişle birleştiği tematik bir eksenle ilerler. Kurgusal yapı içerisinde karakterlerin dönüşümü, ideolojik bilinçlenme süreci ve adanmışlık temaları belirgin şekilde öne çıkar. Bergûsî vatan sevgisi, fedakârlık ve direnişin kutsallığını merkeze alarak, okuyucuyu hem bireysel bir yüzleşmeye hem de kolektif bir mücadeleye davet eder. Bu yönüyle roman, klasik anlatı kalıplarını aşarak edebiyat ile siyasi bilinç arasında bir köprü kurar. *Filistin*, Bergûsî’nin edebî direniş külliyatı içinde özel bir yer tutar. Hem bireysel psikolojiyi hem de toplumsal mücadeleyi yansıtan anlatı tarzı sayesinde, okuyucuya yalnızca bir hikâye değil bir hakikat duygusu da sunar. Romanın finalinde geçen “*Özgürlüğün temsilcisi olan, içinizdeki Mühendis’i sakın ola o karanlık hücresinde unutmayın!*” cümlesi, sadece karaktere değil, okuyucuya yöneltilmiş doğrudan bir çağrıdır. Bu son söz, anlatının tematik kapanışını yaparken aynı zamanda hafızaya kazınacak bir direniş sloganı işlevi görür.

4.1. Eserin Konusu

Abdullah Galib Bergûsî, bu eserinde Filistin ile aynı ismi taşıyan avukat bir kız ile Abdulkuddüs (Gazanfer) adındaki bir direnişçinin aşk hikâyesini ele almaktadır. Eser, bir kadının bireysel ve toplumsal uyanışını, Filistin davasına olan adanmışlığını ve direniş azmini konu alan bir romandır. Bu eser, yalnızca bireysel bir hikâyeyi anlatmakla kalmaz; aynı zamanda Filistin halkının derin acılarını, toplumsal direnişini, vatan sevgisini ve özgürlük mücadelesini de derinlemesine işler. Roman, çocukluk yıllarından itibaren kibir ve gururun esiri olmuş, nefisini yücelten ve Filistin davasından uzaklaşmış bir avukat olan Filistin isimli karakterin içsel dönüşümüne odaklanır. Çocukluk aşkı Gazanfer ile beklenmedik bir karşılaşma, onun hayatında bir dönüm noktası olur ve unutulmaya yüz tutmuş öz benliğine geri dönmesini sağlar. Bergûsî, bu roman arayıcılığıyla okuyucuyu hem bireysel bir uyanışın hem de toplumsal bir davaya olan sarsılmaz inancın gücüne davet eder.¹⁶⁵

¹⁶⁵ bkz. Abdullah Galib Bergûsî, *Filistin el-‘âşık ve’l-ma‘şuk* (Amman: Müessesetü’l- Fûrsân li’n- Neşrî ve’t- Tevzî‘, 2015).

4.2. Eserin Özeti

Filistin’in Çocukluğu ve Gençliği: Filistin, Kudüs’ün kenar mahallerinden birinde, geniş ve gösterişli bir evde dünyaya gelir. Zengin ve konforlu bir ailenin en küçük çocuğu olarak büyür. Hayatı boyunca ne açlık ne de soğukla tanışmıştır; sevgi ve şefkat dolu bir ortamda, adeta bir mücevher gibi korunup kollanarak yetiştirilmiştir. Babası sevgi dolu, annesi sevecen; kardeşleri ise onu her zaman el üstünde tutmuştur. Bu ayrıcalıklı ortamda Filistin, başarılı bir okul hayatı geçirir. Zekâsı ve derslerdeki başarısıyla çevresindekilerin hayranlığını kazanır. Matematik problemlerini hızla çözen, öğretmenlerinin övgüsünü alan bir öğrencidir. Ancak zamanla bu başarılar, içinde kibir ve kendini beğenmişlik duygularını büyütür. Aşırı güven, onun derslerini ihmal etmesine ve sorumluluklarını savsaklamasına neden olur. Tıp fakültesine girme hayali suya düşer ve istemeyerek hukuk fakültesine yerleşir. Hukuk eğitimini üstün başarıyla tamamlamasına rağmen, bu alana karşı hiçbir ilgi ve sevgi hissetmez. Mahkemeler, hakimler ve suçlular ona itici gelir. Dahası, kendi ismiyle bile barışık değildir. Babasının verdiği “Filistin” ismi, ona yalnızca acı, işgal ve çözümsüz bir mücadeleyi çağrıştırmaktadır. Bu isim, içinde huzursuzluk ve sıkışmışlık hissi uyandırır. Tıpkı vatani gibi o da kendi içinde esaret altındadır. Filistin, çalıştığı hukuk bürosunda genellikle sıradan ve kişisel davalarla ilgilenir. Filistin davasına dair herhangi bir hassasiyet göstermez. Ona göre bu dava, sadece acı ve kayıplardan ibarettir; bu konuyu hiçbir zaman sonuçlanmayacak ebediyen çözümsüz kalacak bir mesele olarak görür. Üstelik bu tutsaklık hali, sadece işgalcilerle sınırlı değildir. Kendi halkının hukuk sistemindeki yozlaşma ve adaletsizlikler de onu derin bir umutsuzluğa sürüklemektedir. Gözünde her şey kısır bir döngüden ibarettir ne değişen ne de güzelleşen bir kısır döngüden ibarettir.¹⁶⁶

Beerşeba Hapishanesi Ziyareti: Filistin, stajyer olarak çalışmaya başladığı hukuk bürosunda, Oslo Yönetimi’nin gölgesinde gerçekleşen yolsuzluk ve torpil dolu duruşmalardan rahatsızlık duymaktadır. İşgal altındaki bölgelerde kurulan askerî mahkemeler, Filistinli direnişçilere en ağır cezaları vermektedir. Adalet, neredeyse tamamen işgalcilerin kontrolü altındadır. Bir gün, çalıştığı hukuk bürosunun sahibi olan Abidin Bey, Filistin’i Beerşeba Hapishanesi’nde bulunan dört mahkûmu ziyaret etmekle görevlendirir. Görüşeceği kişiler Ahmed, Heysem, Hüseyin ve Abdulkuddüs’tür. Ancak Filistin, mahkeme süreçleri ve hapishane ziyaretlerinden hoşlanmaz; bu görev ona adeta bir yük gibi gelir. Bu ziyaret sırasında Filistin’e, Abidin Bey’in eşi ve üniversiteden beri yakın arkadaşı olan Majdolin eşlik eder. Majdolin, tam anlamıyla bir direniş

¹⁶⁶ Bergûsî, *Filistin*, 9-12.

ruhuna sahiptir; hukuk eğitimini Filistin kamplarındaki çocukların haklarını savunmak amacıyla almış, yoksulluk içinde büyümüş ve mücadeleyle yoğrulmuştur. Filistin'in aksine, hayatı boyunca davanın merkezinde yer almış bilinçli bir kadındır. Yolculuk boyunca Majdolin, ziyaret edecekleri mahkûmların hikâyelerini Filistin'e anlatmaya çalışır; ancak Filistin bu anlatılara ilgi göstermez, hatta ilgisizliğini gizleme gereği dahi duymaz. Majdolin, listede yer alan isimleri görünce diğer avukat arkadaşı Sacide'yi arar ve Filistin'in, onun teyzeoğlu ve nişanlısı olan Ahmet'i ziyaret edeceğini haber verir. Sacide, Ahmed'e selam göndermesini ve kendisine bir mektup yazmasını rica eder. Filistin, bu isteği yerine getireceğini söyler. Yolculuk sırasında Majdolin, yıllar önce esir düşen Komutan Abdulkuddüs'ün, bir taksi sürücüsünün sorumsuz davranışı nedeniyle tehlikeye düşen kendisine nasıl yardım ettiğini anlatır ve Filistin'den ona selam iletmesini ister. Ancak Filistin, bu hikâyeyi yine dikkate almaz ve ilgisiz tavrını sürdürür. Hapishaneye vardıklarında, Filistin ve Majdolin görevlerini ayrı ayrı yerine getirmek üzere ayrılırlar. Filistin, ziyaret odasında mahkûmları beklemeye başlar. İlk olarak Heysem gelir ve onunla kısa bir konuşma yapar. Heysem, mahkeme tarihinin belirlendiğini öğrenince, ağır bir ceza alacağını zaten tahmin ettiğini, bu tür durumlara alışkın olduğunu ifade eder. Ardından Ahmet gelir. Temyiz başvurusunun reddedildiğini ve cezasının onaylandığını öğrenir. Sonucun beklediği gibi olduğunu belirtir. Sacide için bir mektup yazmayı teklif eder; ancak Filistin, vakti olmadığını söyleyerek teklifi reddeder. Üçüncü olarak Hüseyin'le görüşür. Mahkeme tarihini ve dava süreciyle ilgili bazı detayları paylaştıktan sonra, son görüşeceği kişi olan Abdulkuddüs'ün gelişi beklenir.¹⁶⁷

Abdulkuddüs ile Karşılaşma: Abdulkuddüs, direnişin simge isimlerinden biridir; cesareti, kararlılığı ve liderliğiyle tanınan önemli bir komutandır. Filistin, Beerşeba Hapishanesi'nde onu ziyaret eder ancak bu görüşmeyi ilk başta sıradan bir görev gibi görür, önemsemez. Önceki üç mahkûm beşer dakika arayla gelirken, Abdulkuddüs'ün geliş süreci iki saati bulur. Güvenlik önlemleri olağanüstüdür; elleri ve ayakları arkadan kelepçelenmiş halde, polis ve asker eşliğinde getirilir. Cam bir duvar arkasından Filistin'e bakan Abdulkuddüs'ün bakışlarında sertlik ve öfke vardır. Filistin, onun dosyasında özel bir bilgi göremediğini belirterek muhtemelen nişanlısına mektup yazdırmak istediğini düşünür. Fakat Abdulkuddüs, nişanlısının olmadığını, annesine bir mektup yazdırmak istediğini söyler. Mektubunda, annesine olan sevgisini, onunla tekrar buluşmak için Allah'a dua ettiğini ve başını yalnızca Rabbi huzurunda eğdiğini ifade eder. Filistin, mektubu tamamlamasına izin vermeden Abdulkuddüs'ün sözünü keser ve "Zaten nişanlın yokmuş, annen için söylediklerin yeter." diyerek görevliden onun

¹⁶⁷ Bergûsî, *Filistin*, 11-15.

odadan çıkartılmasını ister. Abdulkuddüs, sessizce ardından bakar. Yüzündeki öfke kaybolmuş, gözlerinde ise derin bir hüznün belirginleşmiştir. Hafif bir tebessümle sessiz ve anlamlı bir veda eder; bakışlarında kırgınlık ve özlem açıkça okunur. Filistin, hapishaneden çıkar çıkmaz, Majdolin'in hala mahkûmlar ve aileleriyle uzun uzun ilgilenmesine sinirlenir. Oysa Majdolin, yalnız gitmek istemeyen Filistin'in ısrarı üzerine bu ziyarete katılmıştır. Majdolin, ona Komutan'la görüşüp görüşmediğini, selamını iletip iletmediğini sorar. Ancak Filistin, Abdulkuddüs'ü yanlış anlamıştır; onu Sacide'nin nişanlısı sanmış ve annesine mektup yazmak istemesini bu yüzden kişisel bir meseleye dönüştürüp görüşmeyi erken sonlandırmıştır. Bu tavır, Majdolin'i derinden yaralar. Filistin'in direnişe ve çekilen acılara bu denli kayıtsız kalması, Majdolin'in gözyaşlarını tutamamasına neden olur. Kudüs'e döndüklerinde Majdolin ofise giderken Filistin arabada kalır ve olanlara öfkeyle tepki verir. Ona göre, Abdulkuddüs ve diğer direnişçiler boş yere hayatlarını riske atmıştır; sevdiklerini arkada bırakmış, kendi yaşamlarını feda etmişlerdir. Ofise girdiğinde ise Abidin Bey'in soğuk ve sert bakışlarıyla karşılaşır. Abidin Bey, Filistin'in görevini ciddiye almadan, görüşmeyi yanlış bir algı ile değersizleştirmesinden dolayı hayal kırıklığını açıkça dile getirir. Ona, yağı ve kekiği çok seven birine dondurma göndermenin ne büyük gaflet olduğunu söyler. Abdulkuddüs'ün dondurmayı yağ ve kekikle değiştirmek istemeyecek kadar bilinçli ve zeki bir direnişçi olduğunu hatırlatır. Abidin Bey, bir buçuk yıldır kimsenin göremediği Abdulkuddüs'le yapılan bu görüşmenin nasıl heba edildiğini sorgular. Artık Abdulkuddüs'ün onu tekrar görmek istemediğini, bu uğurda özel hücrelerinde kalmayı tercih ettiğini ve hatta görme yetisini kaybetmiş annesine bir mektup iletmek için bile olsa Filistin'le görüşmeyeceğini bildirir. Komutanın sözleri nettir: “Ben dondurma sevmem, bana ekmek gönder. Yağ ve kekikli bir somun ekmek...” Abidin Bey, ziyaret izninin devam etmesine rağmen bir daha Filistin'in bu görevde yer almayacağını, mahkeme hazırlıkları dışında esir ve tutuklularla ilgili görevlerden el çektirileceğini bildirir. Filistin, içinde yükselen huzursuzluk ve pişmanlığa rağmen, bunun her iki taraf için de daha iyi olacağını söyleyerek beklenmedik şekilde ofisten ayrılır. Majdolin, onun peşinden gelip Abdulkuddüs'ün annesine yazdığı mektubu sorar. Filistin, mektubun tamamlanmadığını ve onu ertesi gün teslim edeceğini söyler. Fakat içindeki rahatsızlık artık bastırılamaz hâldedir. Abdulkuddüs'ün direnişteki sembolik önemi ve temsil ettiği değerler, Filistin'in zihninde ve kalbinde ilk kez gerçek anlamda yer edinmeye başlamıştır.¹⁶⁸

Geçmişle Yüzleşme: O gece Filistin, hiçbir şey yemeden odasına kapanır ve sessizliğe gömülür. İçinde derin bir huzursuzlukla geçmişini ve yaşadıklarını düşünmeye başlar. Bu

¹⁶⁸ Bergûsî, *Filistin*, 15-24.

düşüncelerin tam ortasında odaya aniden Sacide girer. Öfke ve hayal kırıklığı gözlerinden okunmaktadır. Filistin'in kayıtsızlığına artık dayanamaz ve özellikle Abdulkuddüs'ün annesine mektup yazdırmasına izin vermemiş olmasına sert bir dille tepki gösterir. Sacide, Filistin'e dokuz yaşındayken birlikte katıldıkları Toprak Günü protestosunu hatırlatır. O gün, işgalci bir askerin at sırtından savurduğu sopa darbesiyle yere yığıldığında, korkudan hareket edemez hale gelen küçük Filistin'i kurtaran kişinin 18 yaşındaki Abdulkuddüs olduğunu söyler. O, Filistin'i ambulansa taşıyarak hayatını kurtarmış, açık yaralarını mavi ceketle örtmüş, ardından askeri alana indirmişti. Bu cesur müdahale ona iki yıl hapis cezası olarak dönmüştü. Sacide, ardından Abdulkuddüs'ün Birzeit Üniversitesi'nde mühendislik eğitimi aldığını ve İkinci İntifada başladığında tereddütsüz şekilde direnişe katıldığını ekler. Tüm bu yıllar boyunca, Filistin lüks bir hayatın içinde büyümüş, korunaklı bir çevrede her şeyden uzak yaşamıştı. Sacide, bu hikâyeyi ona defalarca anlattığını, hatta o mavi ceket hâlâ sakladığını ve sahibinin hayalini kurduğunu hatırlatır. Ardından şu cümleyle adeta Filistin'in kalbine dokunur: “Abdulkuddüs eğer bugün kelepçeliyse, bunun sebebi sensin! Senin ismini, Kudüs'ü, el-Aksâ'yı ve bu toprakların her bir taşını sevdiği içindir. Ama sen...kendi adını bile taşımaktan utandın.” Bu sözler, Filistin için adeta bir tokat gibidir. İcini bencilliğiyle, davasına karşı duyarsızlığıyla ve yıllardır sırt çevirdiği gerçeklerle dolu bir hesaplaşma Sârar. Sacide gözlerinin içine bakarak sorar: “Görüşmeden sonra, kalbin hiç sızlamadı mı?” Filistin ise gözyaşlarına boğulur. Kelimeler dökülürken sesi titrer: “Hayallerim gerçek oldu...Ama gerçekler çok acıymış...”¹⁶⁹

Duygusal konuşmanın ardından Sacide, Abdulkuddüs'ün annesine yazdığı mektubu sorar. Kendisinin yıllardır o mektupları ulaştırdığını ama son bir buçuk yıldır Majdolin'le birlikte ziyaret yasağı nedeniyle bunu yapamadığını anlatır. Filistin, yaşadığı pişmanlığın etkisiyle mektubu tamamlamayı ve Sacide ile birlikte bizzat komutanın annesine gidip okumayı ister. Bu karar, Filistin için sadece bir özür değil; vicdanıyla yüzleştiği, kalbinde sarsıcı bir uyanışın başladığı ve içsel dönüşümünün ilk adımını attığı bir kırılma anı olur.¹⁷⁰

Abdulkuddüs'ün Annesine Ziyaret: Filistin, Sacide ile birlikte Abdulkuddüs'ün annesini ziyarete gider. Evde Abidin Bey ve Majdolin de bulunmaktadır. Filistin, yaptığı hatayı bir nebze olsun telafi etmek istercesine büyük bir mahcubiyetle Abdulkuddüs'ün annesinin karşısına çıkar. Anne, oğlunun sağlığı hakkında endişeyle bilgi ister. Filistin ise Abdulkuddüs'ün güçlü olduğunu, moralinin yüksek olduğunu ve zorluklara karşı dimdik durduğunu anlatır. Ardından, Abdulkuddüs'ün mektubunu okumaya başlar. Ancak mektubun son kısmını doğaçlama olarak kendisi ekler. Bu sözler annenin yüzüne umut dolu bir gülümseme yerleştirir. Abidin Bey,

¹⁶⁹ Bergûsî, *Filistin*, 24-28.

¹⁷⁰ Bergûsî, *Filistin*, 24-28.

Sacide ve Majdolin mektubun sonunun yalan olduğunu bilseler de annenin mutluluğu karşısında sessiz kalmayı tercih ederler; gözleri, kalplerine dolan memnuniyetle parlar. Abidin Bey ve eşi evden ayrıldıktan sonra Filistin ve Sacide bir süre daha kalırlar. Anne, Abdulkuddüs'ün fotoğraf albümünü getirir. Filistin albümü incelerken, bir kare tüm geçmişini sarsacak güce sahip olur: mavi kot ceketli bir fotoğraf. Bu kare, çocukluğundan beri zihninde silik bir anı olarak kalan kurtarıcısının yüzünü ve yaşadıklarını birdenbire canlandırır. Filistin, fotoğraflardan birini almak istediğinde anne tereddüt etmeden kabul eder. Ayrıca, ondan oğluna bir ses kaydıyla artık evlenmesini istediğini iletmesini rica eder. Eve döndüğünde Filistin, yıllardır saklanan mavi ceketini bulur ve fotoğrafla yan yana koyar. Bu buluşma, onun geçmişle bağlarını yeniden kurduğu, köklerini hatırladığı ve öz benliğine döndüğü anlamlı bir ana dönüşür. Artık küçük Filistin gibi cesur, kararlı ve inançlı biri olmaya karar verir. Haftada bir kez Abdulkuddüs'ün annesinden ses kaydı alıp bunları düzenleyerek oğluna ulaştıracaktır. Ertesi sabah, daha önce hiç yapmadığı şekilde güne erken başlar ve ofise gider. Ancak Abidin Bey, onu artık hapisane ziyaretlerine göndermeme kararı almıştır. Filistin, yaptığı hatanın büyüklüğünü daha da derinden kavrar ve Abidin Bey'den içtenlikle özür diler.¹⁷¹

Hapishane Hazırlığı ve Bilgi Toplama: Filistin, Abdulkuddüs'ü yeniden ziyaret edebilmek için hapishane yönetimini arar ve iki gün sonrasına randevu alır. Bu süre zarfında, Abdulkuddüs hakkında daha fazla bilgi edinmeye çalışır. Zindanda kameralarla sürekli gözetlenen, karanlık ve tecrit edilmiş bir hücrede tutulmasına rağmen Abdulkuddüs'ün direnişini sürdürdüğü bilgisi onu derinden etkiler. Filistin'in dikkatini çeken önemli bir ayrıntı ise Abdulkuddüs'e dair tutulan raporların Meryem adında bir Filistinli avukat tarafından hazırlanmış olmasıdır. Sacide, Meryem'in yaklaşık bir buçuk yıldır ziyaret yasağına tabi olduğunu ve şu anda tutuklu bulunduğunu açıklar. Ayrıca Meryem'in, Abdulkuddüs'ün davasıyla yakından ilgilendiğini, haftada en az iki kez onu ziyaret ettiğini ve aralarında özel bir bağ olup olmadığının ise bilinmediğini ifade eder. Bununla birlikte Sacide, Meryem'in Abdulkuddüs'ün amcasının kızı olduğunu da belirtir. Ayrıca şu anda Ramle Hapishanesi'nde tutuklu bulunan Meryem'in, tıpkı kendisi gibi haksız yere mahkûm edilen üç kardeşiyle birlikte aynı koğuşu Kudüslü Avukat Şirin İsave ile paylaştığını da belirtir. Bu bilgiler, Filistin'in gözünde hem Meryem'in mücadelesine hem de Abdulkuddüs'ün direnişine dair daha derin ve kapsamlı bir perspektif oluşmasına katkı sağlar.¹⁷²

Filistin'in Abdulkuddüs'ü İkinci Ziyareti: Filistin, Abdulkuddüs'ü yeniden ziyaret edeceğini Abidin Bey ve Majdolin'e bildirdiğinde, Majdolin ona bazı uyarılarda bulunur. Ziyaret

¹⁷¹ Bergûsî, *Filistin*, 28-35.

¹⁷² Bergûsî, *Filistin*, 35-42.

sırasında olabildiğince sessiz kalmasını, sadece kendisine yöneltilen sorulara kısa ve öz cevaplar vermesini, hatta mümkünse dudak okuma pratiği yapmasını tavsiye eder. Ayrıca Abdulkuddüs'ün söylediklerini eksiksiz şekilde not alıp dönüşte kendilerine ulaştırmasını ister. Filistin, artık Abdulkuddüs'ü yalnızca bir mahkûm ya da görev olarak değil içsel dünyasında “inatçı bir süvari” olarak canlandırmaya başlar. Onunla kurduğu bu yeni bağ, geçmişin izleriyle şekillenir. Ziyaret sırasında Abdulkuddüs annesine ve “küçük kardeşim” diye hitap ettiği Meryem'e birer mektup yazdırır. Ayrıca direnişçi avukat Şirin'e de selam göndermek ister. Mektuplar, karamsarlıktan uzak; umut dolu ve direniş ruhunu besleyici satırlarla doludur. Abdulkuddüs, özgürlüğün yakın olduğunu ve bu umudu halka yaymanın önemini vurgular. Ayrıca Abdulkuddüs, o günün sabah namazı sonrasında rüyasında kendisine mektup getirip götüren beyaz bir güvercin gördüğünden ve ziyaretin bu rüyayı gerçeğe dönüştürdüğünden bahseder. “Gazanfer”, Abdulkuddüs'e verilen lakaptır; Filistin'in gözünde artık bu lakap, bir sembole dönüşmüştür. Ziyaretin ardından Kudüs'e dönen Filistin, mektupları Abidin Bey'e teslim eder. Ancak Meryem'i şahsen ziyaret etmek istediğinde, Majdolin bu isteği güvenlik gerekçesiyle reddeder. Meryem'i haftada bir ziyaret ettiğini ve onun güvenliğini riske atmak istemediğini belirtir. Bu süreçte Abdulkuddüs, Filistin'e yeni bir lakap verir: “Yaban kekiği”. Bu isim, hem onun içindeki direnişin kırılğan özelliğini hem de zorlu koşullara rağmen hayatta kalabilme gücünü simgeler. Majdolin ise Filistin'i, Abdulkuddüs'ün anne ve babasını ziyaret etmeye davet eder. Bu çağrı, Filistin için yalnızca bir ziyaret değil aynı zamanda vicdanî bir yolculuğun yeni bir adımıdır.¹⁷³

Filistin'in Dönüşümü: O gece Filistin, Abdulkuddüs'ten uzaklaşmayı, eski yaşamına dönmeyi ve Abidin Bey'in ofisindeki işinden ayrılmayı kafasında netleştirerek uykuya dalar. Ancak ertesi sabah, cuma günü henüz gün ağarmadan, evin dört bir yanında yankılanan “Allahu Ekber” nidaları ve zılgıt sesleriyle uyanır. Telaşla giyinip salona indiğinde, yerde kefenlenmiş halde yatan, kanlar içinde babasını görünce şok geçirip bayılır. Babası, Kudüs'te, Mescid-i Aksa'nın avlusunda Cuma namazı sırasında şehit edilmiştir. Filistin, kendine geldiğinde annesinin yanına oturur ve birlikte uzun uzun gözyaşı dökerler. Bu acı, onun için sadece bir kayıp değil; aynı zamanda hayatını kökten değiştiren ve kalbini sarsan bir uyanışa dönüşür. O güne dek başını örtmeyen, süse ve makyaja düşkün olan Filistin, bu olayın ardından içsel bir hesaplaşma yaşamaya başlar. Başörtüsünü takar, namazlarına başlar, dualarla ruhunu arındırır. Geçmişteki ihmallerine tövbe ederek Rabbine yönelir ve dinine sıkı sıkıya sarılma kararı alır. Bu süreçte düzenli olarak dini derslere katılır, böylelikle hem bilgilenir hem de manen

¹⁷³ Bergûsî, *Filistin*, 43-60.

derinleşir. Abdulkuddüs, Sacide ve Majdolin aracılığıyla Filistin'e başsağlığı mesajı gönderir. Mesajında şu cümle yer alır: “Yaban kekiği, acı çekmeden gerçek kekik olamaz.” Bu söz, Filistin için hem teselli hem de derin bir anlam taşır. Ancak içindeki öfke ve işgalcilere karşı büyüyen intikam arzusu da her geçen gün katlanır. Aradan tam bir ay geçer. Bu süreçte Filistin, telefonunu kapatır; dünyayla bağını neredeyse tamamen koparır. Her gün yalnızca babasının kabrini ziyaret eder, başında Kur’ân okur ve dua eder. Bu yas süreci, onun içsel dönüşümünü olgunlaştırırken hem babasına hem de davasına olan bağlılığını yeniden tanımlar.¹⁷⁴

Abdulkuddüs ile Nişan Süreci ve Umud: Majdolin ve Sacide, Filistin’i evden çıkarıp hayata karışması için ellerinden geleni yapsalar da başarılı olamazlar. İçine kapanan Filistin, bir süre sonra sessizce Abdulkuddüs’ü ziyaret etmek istediğini dile getirir. Ancak tam ertesi gün, Abidin Bey’in ofisi mühürlenir ve kendisi göz altına alınır. Üç hafta sonra Filistin, Abidin Bey’i ziyaret ettiğinde onu oldukça bitkin bulur. Ancak Abidin Bey’in bakışlarında hâlâ özgürlüğe ve adalete olan sarsılmaz inancı vardır. Filistin, hemen ardından Abdulkuddüs’ü ziyaret etmek üzere hapishaneye başvurur. Fakat aldığı yanıt can yakıcıdır: Abdulkuddüs başka bir hapishaneye nakledilmiş ve görüş izni iptal edilmiştir. Aradan beş hafta geçer, Abidin Bey nihâyet serbest bırakılır ve Filistin adına yeni bir hukuk bürosu kurar. Bu sırada, Abdulkuddüs’ün altı aylık sorgulama sürecinde kendisine zorla verilen ilaçlar nedeniyle kalp kaslarının zayıfladığı ve acil kalp nakline ihtiyaç duyduğu haberi ulaşır. Annesi, bu haberin etkisiyle fenalaşır ve oğlunu son bir kez olsun görmek istediğini dile getirir. Annesini teselli etmek isteyen Filistin, ona moral vermek amacıyla bir mektup kaleme alır. Bu mektupta, Abdulkuddüs’ün kendisinden “dininin yarısını tamamlamasını” ve mektubu okuyan Filistin’i kendisine nişanlamasını istediğini mektupta yazdığını belirtir. Annesi, mektubun ardından Filistin’in cevabını da duymak ister. Filistin ise Abdulkuddüs’ün ailesinin onu istemeye gelmesini arzu ettiğini söyler. Günler geçtikçe annesinin durumu düzelmeye başlar; yavaş yavaş toparlanır. Bu gelişme Abdulkuddüs’e ulaşır. O da mektuba şu cümleyle karşılık verir: “Eğer bunu gerçekten istiyorsa, ben onun talibiyim.” Filistin, bu sözlerin ardından ailesine durumu bildirir. Abidin Bey, Majdolin, Sacide, Abdulkuddüs’ün ailesi ve esaretten kurtulan Meryem, Filistin’i istemeye giderler. Annesi artık iyileşmiş gibidir; fakat bu kez Abdulkuddüs’ün sağlık durumu nakil yapılamadığı için giderek kötüleşir. Nişan merasiminden kısa süre sonra Filistin, kayınvalidesini ziyarete gider. Onu teselli edebilmek için yine bir mektup aracılığıyla umut verici sözler paylaşır. Mektubu dinleyen kayınvalidesi, Filistin’in elini tutarak şu cümleyi fısıldar: “Beş gün sonra beklediğim güzel haber gelecek kızım, inanıyorum.”¹⁷⁵

¹⁷⁴ Bergûsî, *Filistin*, 60-67.

¹⁷⁵ Bergûsî, *Filistin*, 69-87.

Esir Takası ve Özgürlük: Tam beşinci gün sabahında, beklenen haber ulaşır: Abdulkuddüs, bir esir takası kapsamında serbest bırakılacaktır. Aynı listede, Sacide'nin nişanlısı Ahmet'in adı da yer almaktadır. Fakat Abdulkuddüs, yıllarca süren zindan hayatı ve maruz kaldığı ağır işkenceler nedeniyle oldukça yıpranmıştır. Hastalığı ilerlemiş ve vücudu zayıf düşmüştür. Serbest bırakıldığında, sedyeyle taşınır ve hemen nakil yapılmak üzere yola çıkarılır. Filistin, annesiyle birlikte Abdulkuddüs'ün annesini ziyarete gider. Filistin, her şeyin yolunda olduğunu söylese de kayınvalidesi onun gözlerinin ardındaki endişeyi sezmiştir. Sessizce, “Artık bana yalan söyleme kızım,” diyerek gerçeği kabullendiğini belli eder. Ameliyat için Mısır'a götürülen Abdulkuddüs, yüzde seksen ölüm riski taşıyan bir operasyondan başarıyla çıkar. Bu süreçte vekalet yoluyla Filistin ile nikahları kıyılır. Nikah sonrası Abdulkuddüs, ilk fırsatta Filistin'i arar. Telefonda, ona duyduğu sevgisini dile getirir ve bir an önce kavuşmak istediğini söyler. Nihâyet Abdulkuddüs ve Filistin, zorluklarla örülü uzun bir yolculuğun ardından özgürlüğün tadına birlikte varırlar. Yaralı yüreklerini birbirine emanet ederler. Düğünlerini, Sacide ile Ahmet'in düğünüyle aynı gün yaparak mutluluklarını taçlandırırlar.¹⁷⁶

4.3. Eserdeki Ana Karakterler

- **Filistin:** Filistin adlı genç kadın, roman boyunca derin bir dönüşüm sürecinden geçen, başlangıçta bencil ve kibirli bir kişiliğe sahip bir karakterdir. Zengin bir ailede büyümesi ve rahat bir yaşam sürmesi nedeniyle Filistin davasına duyarsız kalan Filistin, çocukluk yıllarında Abdulkuddüs tarafından kurtarıldığını öğrendiğinde kendi benliğiyle yüzleşir. Bu olay, onu sadece kendini değil halkını ve ülkesini yeniden anlamlandırmaya iter. Babasının şehit edilmesi ve Abdulkuddüs'ün mücadelesi, Filistin'in dini ve manevî yönlerini güçlendirirken, onu sorumluluk sahibi ve fedakâr bir dava kadınına dönüştürür.
- **Abdulkuddüs (Gazanfer):** Abdulkuddüs, vatan sevgisini ve direniş ruhunu simgeleyen bir karakterdir. Güçlü iradesi, azmi ve inancıyla çevresindekilere hem cesaret hem de ilham kaynağı olur. Hayatı boyunca Filistin davasına sadık kalan Abdulkuddüs, fiziksel acılara, psikolojik işkencelere ve zorlu hapisane koşullarına rağmen mücadele azmini kaybetmez. Hem bir lider hem de koruyucu bir figür olan Abdulkuddüs, geçmişte Filistin'i bir işgalcinin elinden kurtararak hayatını tehlikeye atar ve Filistin'in kaderinde dönüm noktası olur.

¹⁷⁶ Bergûsî, *Filistin*, 88-113.

- **Majdolin:** Kamp çocuğudur. Yoksulluk, mücadele ve inançla büyümüştür. Hukuk eğitimiyle adaletsizliğe karşı durmayı seçmiştir. Filistin'in vicdan aynasıdır. Filistin'i yargılamadan, sevgiyle uyandırmaya çalışır. Sabırlı, sessiz ve özverili bir karakterdir.
- **Sacide:** Dava şuuruyla yetişmiş olup nişanlısı esirdir. Filistin'in arkadaşıdır. Filistin'in hatalarıyla yüzleşmesinde doğrudan etkili olur. Eleştirir, sarsar ama onu yalnız bırakmaz.
- **Abidin Bey:** İşgal altındaki mevcut bürokratik sistemin parçası olarak resmî kurumlar içinde görev almasına rağmen gönülden Filistin davasının yanında yer alır. Sahip olduğu konumu, esirlere ulaşmak ve onlara destek sağlamak amacıyla kullanır.
- **Meryem:** Abdulkuddüs'ün amcasının kızı ve tutuklu bir avukattır. O, Filistinli kadınların işgal, esaret ve adaletsizlik karşısında verdikleri hak ve direniş mücadelesinin sessiz ama etkili bir temsilcisidir. Zorla alıkonulmasına, baskıya ve işkenceye rağmen geri adım atmayan duruşuyla esir kadınların haklarını savunur. Görünürde sessizdir; ancak kararlı tavırları, inancı ve direnişiyle Filistinli kadınların hem adalet mücadelesini hem de toplumsal direncini temsil eden güçlü bir sestir.

4.4. Eserdeki Ana Temalar

- **Bireysel Uyanış ve Manevî Dönüşüm:** Roman, Filistin adlı genç bir kadının içsel yolculuğunu merkeze alır. Romanın başlarında, dünyevî arzularla çevrelenmiş, kimlik ve isim çatışması yaşayan bir genç kadın olarak karşımıza çıkar. Ancak zamanla direnişle, fedakârlıkla ve manevî değerlerle yüzleşmesi, onun derin bir dönüşüm yaşamasına vesile olur. Bu uyanış, yalnızca bireysel bir değişimi değil aynı zamanda toplumun yeniden inşası için gerekli olan ahlâkî ve ruhsal kalkınmayı da simgeler.
- **Vatan Sevgisi ve Kimlik Bilinci:** Karakterlerin yaşadığı dönüşümler, Filistin topraklarının kutsallığı ve işgal altındaki halkın verdiği mücadeleyle doğrudan ilişkilidir. "Filistin" isminin anlamı ve ağırlığı, bireyin kendi kimliğini yeniden inşa etmesinde başat rol oynar.
- **Direniş ve Mücadele:** Roman boyunca direniş, sadece fiziksel bir çatışma değil, sabır, sadakat, sessizlik, dua ve kalemle yapılan mücadele olarak çok yönlü şekilde ele alınır. Abdulkuddüs karakteri üzerinden direnişin bedeli, onuru ve anlamı güçlü biçimde yansıtılır.

- **Aşk, Sadakat ve Bağlılık:** Filistin ile Abdulkuddüs arasında gelişen bağ, sadece romantik bir aşk değil ahlâkî bir sadakat, dava ortaklığı ve imanla yoğrulmuş bir bağlılık hâlini alır. Bu seveda, direnişi kişisel bir görev değil kalbî bir mesuliyet haline getirir.
- **Adalet Arayışı ve Sisteme Eleştirisi:** Roman, Filistin'in hukuk eğitimi almasına rağmen sistemin yozlaşmışlığı karşısında yaşadığı hayal kırıklığını da işler. Eserde, Oslo Yönetimi, işgal mahkemeleri ve sözde hukuk büroları üzerinden adaletin sadece mahkemelerde değil vicdanda da aranması gerektiği vurgulanır.

4.5. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri ve Üslûp

Romanın anlatımında metafor ve semboller dikkat çeker: “Yaban kekiği”, “kurşun kalem”, “mavi ceket” gibi imgeler hem direnişi hem de bağları simgeleyen unsurlar haline gelir. Didaktik öğeler üslûba zaman zaman nüfuz eder; özellikle Filistin'in dönüşüm süreci, okuyucuyu ahlâkî ve manevî açıdan sorgulamaya yönlendirir. Yer yer şiirsel bir söyleyiş görülür. Özellikle mektuplarda ve karakterlerin iç monologlarında duygular yoğun biçimde ifade edilir. Bergûsî'nin üslubu, son derece içten, duygusal ve akıcı bir yapıdadır. Anlatım dili, süslü ya da sanatkârane üslûptan ziyade gerçekliğe odaklanan sade ve yoğun bir anlatımdır. Bergûsî, ideolojik bir anlatımın tuzağına düşmeden, direniş temasını yüceltirken karakterlerin içsel çatışmalarını ve psikolojik derinliklerini de ortaya koyar. Bu bağlamda, roman hem tematik bütünlük hem de karakter inşasında dengeleyici bir üslûp sergiler. Betimlemeler ölçülü, iç monologlar ise karakter çözümlemesine hizmet edecek niteliktedir. Böylece eser, retorik söylemden uzak durarak hakikate dayalı bir anlatı sunar.

5. *Ma'tûh fî dâîrati'l-'ukala'*

Orijinal adı مَعْتُوهُ... فِي دَائِرَةِ الْعُقَلَاء olan bu eser, 2017 yılında yayımlanmıştır. Henüz Türkçeye çevrilmemiş olan romanın başlığı “Deli... Akıllılar Meclisinde” şeklinde çevrilebilir. Abdullah Galib Bergûsî, bu romanında İmâd adında bir genç karakter üzerinden bireysel kimlik arayışı ile toplumsal direniş arasında kurulan güçlü bağı anlatır. Fakat İmâd sadece bir karakter değil; sen, ben ve o- hepimizdir. O, bazen sessizliğe sığınan, bazen de konuşmayı seçen sıradan bir insanın varoluşsal deneyimini temsil eder. Ne var ki, sessizliğin de konuşmanın da işgalin zulmünü ortadan kaldırmaya yetmeyeceğini fark ettiğinde, İmâd, isyan etmeye ve direnişe karar verir. Bergûsî, eserin önsözünde bu dönüşümün temelini şu ifadeyle özetler: “*Direniş,*

konusmaktan da susmaktan da üstündür."¹⁷⁷ Söz konusu roman, güçlü karakter inşası, etkileyici anlatım dili ve sahip olduğu toplumsal-politik derinlik ile dikkat çekici bir edebî yapı ortaya koymaktadır. Eser, Filistin'in sosyo-politik gerçekliğini bireysel hikâyeler üzerinden güçlü bir şekilde hissettirir. Bergûsî, okuyucuya yalnızca karakterlerin içsel dünyasına değil, aynı zamanda Filistin halkının maruz kaldığı kolektif travmalara da tanıklık ettirir. Romanda adalet arayışı, aşk, eğitim ve direniş gibi evrensel temalar işlenirken, bu temaların yerel bağlamda nasıl somutlaştığı da başarılı biçimde sergilenmektedir. Böylelikle eser, yalnızca Filistin'e özgü bir direniş anlatısı olmanın ötesine geçerek evrensel düzeyde yankı uyandırabilecek edebî ve ideolojik bir metne dönüşmektedir. Bu yönüyle roman hem bireysel hem de toplumsal düzeyde maruz kalınan adaletsizliklere karşı geliştirilen varoluşsal bir direnişin ifadesidir. Sonuç itibarıyla eser, yalnızca bireysel bir hikâyeyi değil, aynı zamanda işgal altındaki bir toplumun acılarını, direnişini ve umutlarını çok katmanlı bir şekilde dile getiren etkileyici ve güçlü bir anlatı olarak değerlendirilmektedir.

5.1. Eserin Konusu

Roman; kimlik arayışı, aşk, adalet ve direniş temaları etrafında şekillenmektedir. Ana karakter İmâd; sürgün, hukuki mücadele ve toplumsal adalet arayışı içinde hem bireysel hem de toplumsal düzeyde bir dönüşüm geçirir. Hikâye, onun Filistin'den ayrılışı, Batı'daki yaşamı, hukuk eğitimi ve gazetecilik kariyeri, ardından Filistin'e dönüşü ve burada adalet için verdiği mücadele etrafında gelişir. İmâd, Batı ile Doğu arasında sıkışmış bir kimlik deneyimi yaşarken, aşk da onun yolculuğunda önemli bir rol oynar. Seher ile olan ilişkisi, yalnızca bireysel bir aşk hikâyesi değil aynı zamanda toplumsal mücadelenin de bir parçasına dönüşür. Romanda, Filistin'in işgali, hukuk sistemi içindeki adaletsizlikler ve bireyin kimliğini bulma süreci güçlü bir şekilde işlenmektedir. Özellikle Seher'in şehâdeti, İmâd'ın hayatında ve romanın genel yapısında büyük bir kırılma noktası olur. Bu trajik olayın ardından İmâd, yalnızca bir avukat olarak değil Filistin'in sesi olmayı seçen bir direnişçi olarak yoluna devam eder. Genel olarak roman, kişisel ve toplumsal bir yolculuğun, aşkın ve idealler uğruna verilen mücadelenin hikâyesidir.

¹⁷⁷ Abdullah Galib Bergûsî, *Ma'tûh fî dâirati'l-'ukala'* (Amman: Müessesetü'l-Fürsân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2017), 5.

5.2. Eserin Özeti

İmâd'ın Komaya Girişi ve Ailesinin Endişesi: İmâd, çocuk yaşta ciddi bir kaza geçirir. Oyun oynarken eşeğin üzerinde akrobatik hareketler yapmaya çalışırken düşer ve başını sert bir taşa çarpar. Bu olay sonucunda komaya girer ve yüksek ateşle mücadele eder. Doktorlar ailesine umut vermekten çekinir. İmâd'ın anne ve babası sabaha kadar başında bekler. Annesi, oğlunun iyileşmesi için dualar eder ve adaklar adar. Ona sürekli soğuk kompresler yaparak ateşini düşürmeye çalışır. Babası ise dua etmekle birlikte öfkeli ve gergindir. Oğlunun başına gelenlerden dolayı onu gözetmeyen İmâd'ın dayısı Salim'i suçlar ve onun eve girmesini yasaklar. İmâd, komadayken bilinci açık olmasa da çevresinde olup bitenleri işitir. Babasının öfkeli çığlıklarını, annesinin titreyen sesle okuduğu duaları ve doktorların endişeli konuşmalarını duyar. Ancak gözlerini açamaz ve vücudunu hareket ettiremez.¹⁷⁸

Babasının Geçmişi ve Ailedeki Gerilim: İmâd'ın babası, Kudüs Açık Üniversitesi'nde öğretim görevlisidir. Ciddi, otoriter ve katı disiplinli biri olmasına rağmen içinde büyük bir alçakgönüllülük taşır. Ancak zamanla politikacıların onun yazılarını çarpıtması yüzünden kalemini kırmış ve sessizliği seçmiştir. Bu olay, İmâd'ın ailesindeki sıkıntıların sadece İmâd'ın hastalığıyla sınırlı olmadığını gösterir. Babası, oğlunun geleceği için büyük umutlar beslerken yaşadığı hayal kırıklıklarıyla boğuşmaktadır. Sabaha kadar anne ve baba, oğullarının başında gözyaşları ve dualarla bekler. Sabah doktor tekrar gelir ve kesin bir teşhis koyamadan İmâd'ın şehir hastanesine sevk edilmesine karar verir.¹⁷⁹

Şehir Hastanesinde Teşhis Konulamaması ve Komadan Uyanış: İmâd, hastaneye götürüldüğünde doktorlar onun durumunu anlamaya çalışır. Aile doktorları Amcad, İmâd'ın ailesine durumu anlatır ancak kesin bir teşhis koyamazlar. Tıbbî terimlerle dolu konuşmalar arasında İmâd, Arapça ve İngilizce arasında gidip gelen diyalogları anlayamaz. Doktorlar, İmâd'ın beyninde ciddi bir hasar olup olmadığını anlamaya çalışır. Ancak kesin bir sonuç alamazlar. Amcad, Filistin dışındaki doktorlarla iletişime geçerek daha iyi bir değerlendirme yapmayı teklif eder. Bu sırada hastanede akrabalar ve köylüler toplanır. Ancak doktorlar, kalabalığın İmâd'ın durumu için risk oluşturduğunu söyleyerek herkesi dışarı çıkarır.¹⁸⁰

Komadan Uyanış ve Hatırlama Süreci: İmâd, günler sonra gözlerini açmaya çalışır ama ışığa alışmakta zorlanır. Birkaç denemeden sonra gözlerini açmayı başarır ve ilk gördüğü şey, annesinin yorgunluktan uyuyakalması olur. Onun uykusunun derinliği, oğluna olan sevgisinin

¹⁷⁸ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâîrati 'l- 'ukala'*, 17, 18.

¹⁷⁹ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâîrati 'l- 'ukala'*, 19.

¹⁸⁰ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâîrati 'l- 'ukala'*, 19, 20.

ve geceler boyunca başında beklemesinin bir kanıtıdır. İmâd hafızasını geri kazanmaya başlar ve düşüş anını hatırlar. O gün, dayısı Salim ile birlikte dedesine yemek götürmek için yola çıktığını ve eşekle yol aldıklarını anımsar. Ancak macera arayarak eşek üzerinde ayağa kalkmaya çalışırken yere düşer. Bütün suçun kendisinde olduğunu fark eder. Annesinin gözlerini açtığını fark etmesiyle birlikte tüm hastaneye sevincini haykırmasıyla büyük bir mutluluk patlaması yaşanır.¹⁸¹

Toplumun Ön yargıları ve Deli Damgası: Doktorlar, İmâd'ın fiziksel olarak iyi olduğunu ancak zihinsel olarak bir sorun yaşayıp yaşamadığını anlamak için testler yaparlar. Ancak İmâd, doktorlara inat ederek söylenenlerin tam tersini yapar. Bu yüzden doktorlar, onun akıl sağlığıyla ilgili şüpheye düşerler. Köy halkı, İmâd'ın çocukluğundan beri yaramaz olması sebebiyle ona “meczip” (deli) damgası vurur. Doktorlar da onun bir “deli” olabileceğini düşünerek tıbbî raporlarına şüpheli ifadeler eklerler. Bu ön yargılar nedeniyle İmâd'ın eğitimi aksar. Okul müdürü ve öğretmenler, onun diğer öğrencileri rahatsız edeceğini düşündükleri için onu okula kabul etmezler. Annesi büyük bir hayal kırıklığı yaşar. Ancak pes etmez ve İmâd'a evde eğitim vermeye başlar. Bu süreçte babası, onu şehirde okutmak için planlar yapar. Ancak bu planlar İmâd'ın babasının Siyonist yerleşimciler tarafından öldürülmesiyle suya düşer. Babası, Kudüs Açık Üniversitesi'nden dönerken bir grup Yahudi yerleşimcinin saldırısına uğrar ve arabasının içinde şehit edilir. Babasının ölümünden sonra İmâd'ın annesi tüm hayatını oğlunun eğitime ve gelişimine adamaya karar verir. Ancak yaşadıkları köyde hem kocasının zamansız ölümü hem de İmâd'ın davranışlarındaki farklılıklar nedeniyle insanlar onlara karşı mesafeli ve küçümseyici bir tutum sergiler.¹⁸²

Köydeki Yolsuzluklar ve Toplumsal Adaletsizlik: İmâd, eğitimini annesinin yardımıyla sürdürmeye devam ederken, köydeki bir fırında hamal olarak çalışmaya başlar. Sabahları un çuvallarını kamyonundan indirip fırına yakın bir depoya taşır. Bu süreçte köyde büyük bir yolsuzluğa şahit olur. Hem bir devlet kurumunda genel müdür olan hem de bu fırının sahibi Talâl, halka yardım için gelen unları ve yardımları zimmetine geçirir. Yardımların fakir köylüler yerine kendi yandaşlarına dağıtıldığını fark eder. Ancak sesini çıkaramaz çünkü toplum tarafından zaten deli olarak damgalanmıştır. Bu işten ayrılarak başka bir işe girer. Sabahları çöp toplayıcısı olarak çalışıp öğleden sonraları köy belediyesinde temizlik görevlisidir.¹⁸³

Salva ve İlk Aşk Kıvılcımları: İmâd, çöpleri toplarken Talâl'ın kızı Salva'yı fark eder. Salva,

¹⁸¹ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâirati 'l- 'ukala'*, 21, 22.

¹⁸² Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâirati 'l- 'ukala'*, 23-28.

¹⁸³ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâirati 'l- 'ukala'*, 30-32.

onu her gün izlemektedir. Ancak İmâd, onun kendisini gerçekten fark edip etmediğinden emin olamaz. Onun gülümsemesini yanlış yorumlayarak tek taraflı bir aşka kapılır. Fakat yaşadığı toplumun statüye, zenginliğe ve dış görünüme verdiği aşırı önem, yani materyalist yapısı, İmâd'ın Salva'yla konuşma cesaretini kırar. Bu süreçte edebiyat ve romanlara olan ilgisi artar. Latin Amerikalı yazarları okur, dünyaya dair düşüncelerini derinleştirir. Ancak hayatta gerçekçiliğin ağır bastığını ve mutlu sonların yalnızca filmlerde olduğunu anlamaya başlar.¹⁸⁴

Büyük Başarı ve Filistin'de İkinci Olması: İmâd, kendi çabalarıyla lise sınavlarına girer ve Filistin genelinde ikinci olur. Bu, tüm köyü şaşkına çevirir çünkü köylüler onu hep deli olarak görmüştür. Bu başarının ardından Filistin televizyonundan bir muhabir köye gelir ve İmâd ile röportaj yapar. Bu röportajda, annesine çok teşekkür eder. Bu olay, köydeki tüm algıyı değiştirir. Onu küçümseyen ve alay eden köylüler, İmâd'ın zekâsını kabullenmek zorunda kalırlar.¹⁸⁵

Dayısının Aracılığıyla Amerika'da Hukuk Eğitimi: İmâd'ın dayısı Salim, Küba'da tıp eğitimini tamamladıktan sonra İspanya'da göz hastalıkları alanında uzmanlık yapmak üzere köyden ayrılmadan önce İmâd'a büyük bir fırsat sunar. Amerika'da tam burslu hukuk eğitimi ayarlamıştır. Bu fırsatı değerlendiren İmâd, Amerika'ya doğru yola çıkar. Annesinin ve babasının hayallerini gerçekleştirmek için büyük bir adım atar.¹⁸⁶

Adalet, Zulüm ve Yeni Bir Başlangıç: İmâd, üniversitenin kafeteryasında çalışarak bir yılın sonunda kendine bir bilgisayar ve birkaç kitap alacak kadar birikim yapar. Aynı zamanda annesine de küçük hediyeler gönderir. İkinci akademik yılında Filistinli bir öğrenci olan Seher ile tanışır; ancak onu bir daha görme fırsatı bulamaz. Günlerden bir gün, sokakta yürürken bir arbeye sesi duyar. Seher, iki genç tarafından ırkçı hakaretlere ve fiziksel tacize maruz kalmaktadır. Saldırganlardan biri, zengin ve nüfuzlu bir ailenin çocuğu olan Kohen'dir. Seher'in üzerinde taşıdığı Filistin bayrağı motifini yırtarak onun kimliğini aşağılamaya çalışır. Bu sahneye tanıklık eden İmâd, sessiz kalamaz ve saldırganlara müdahale ederek onları etkisiz hâle getirir. Fakat kısa süre sonra olay yerine gelen polis, gerçeği saptırır. Kohen'in babasının nüfuzu sayesinde deliller ortadan kaldırılır ve İmâd saldırgan olarak gösterilerek tutuklanır. Seher'in babası, saygın bir bankacı olarak devreye girer; avukatlar ve bağlantıları sayesinde gerçek ortaya çıkar ve İmâd serbest bırakılır. Fakat üniversiteye dönmesi engellenir, bursu iptal edilir. Seher'in babası, ona yeni bir gelecek kurma teklifinde bulunur: Şili'de bir üniversitede eğitimine devam etmesini sağlar. İmâd, bu teklifi kabul eder ve Seher'i de ikna ederek Şili'ye

¹⁸⁴ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâirati 'l- 'ukala'*, 33, 34.

¹⁸⁵ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâirati 'l- 'ukala'*, 34- 44.

¹⁸⁶ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâirati 'l- 'ukala'*, 44, 45.

doğru yola çıkarlar. Bu süreçte, Seher'in gözünde bir kahramana dönüşen İmâd, onun yanağına kondurduğu bir öpücükle derin bir aşka sürüklenir. Seher bir giyim mağazasına girerken İmâd'ı da peşinden sürükler ve onun hem görünüş hem de tutum açısından dönüştürmeye başlar. Saç kesimi, kıyafet seçimi ve ayakkabılardan başlayarak İmâd'ı yaşadığı yeni topluma daha uygun hâle getirir. Şili'ye ulaştıklarında Seher'in ailesi, özellikle annesi Ümmü Salih, İmâd'ı büyük bir sevgiyle karşılar. Seher onu bir dil enstitüsündeki iş görüşmesine götürür ve İmâd burada Arapça yabancı dil öğretmeni olarak göreve başlar. Ancak zamanla aralarında görüş ayrılıkları ve duygusal çatışmalar baş gösterir. Bir tartışmanın ardından İmâd, eşyalarını Seher'in ailesinin evinden toplayarak kendi başına kalmaya karar verir ve bir otele yerleşir. Böylece yeni bir coğrafyada hem bireysel hem de duygusal anlamda yeni bir sınavın içine girer.¹⁸⁷

Yalnızlık ve İlk Kararlar: İmâd, ilk günlerde yalnızlığın ve geçmişin gölgesinde kalır. Düşünceleriyle boğuşurken uyumakta zorlanır. Ancak bazı kararlar alır: Soğukkanlı, ciddi ve mesafeli bir adam olacaktır. Duygularını gizleyecek ve insanlarla fazla yakınlık kurmayacaktır. Tıpkı bir poker oyuncusu gibi yüzüne hiçbir duygu yansıtmayacaktır.¹⁸⁸

Dil Enstitüsünde İlk Günler ve Patricia Hanım'ın Merakı: İmâd, enstitüdeki ilk haftasında tüm enerjisini ders vermeye ve öğrencilerine odaklanmaya harcar. Günü derslerle, akşamları ise not hazırlamakla geçirir. Disiplinli ve mesafeli tavırları kısa sürede dikkat çeker. Enstitü müdürü Patricia Hanım, onun sıradan biri olmadığını hemen fark eder. İmâd'ın davranışlarında bir tür kapanıklık, içe dönüklük ve geçmişe gömülü bir hâl sezilir. Patricia Hanım, onun eğlenmekten uzak, kendini hayatın rutinine hapseden biri olduğunu düşünür. Oysa İmâd için "eğlence", içi boş, yüzeysel bir kavramdan ibarettir; onun dünyasında anlam ve sorumluluk, keyif ve oyunun önündedir. Bu farklılık, Patricia'nın ilgisini çeker ve onun iç dünyasını anlamaya yönelik bir merak doğurur.¹⁸⁹

Seher'in Yokluğu ve Patricia Hanım'ın Şüpheleri: Patricia Hanım, Seher'in enstitüye neden hiç uğramadığını merak eder. İmâd'a bunu sorduğunda, o yalnızca Seher'le en son geldiği gün görüştüğünü söyler. Fakat Patricia Hanım, Seher'in İmâd'a karşı özel bir ilgi duyduğunu sezmiştir ve onun bu ilgiyi görmezden geldiğini fark eder. İmâd ise henüz bu duygusal bağın farkına varacak ya da kabullenecek psikolojik hazırlıkta değildir. Patricia Hanım, sohbet sırasında Seher'in ailesinden bahsederek, kız kardeşlerinin ilişkilerinde yaşadıkları sorunları hatırlatır. Bu sözler, İmâd'ın zihninde yeni sorular doğurur: Seher neden bu kadar yalnızdır? Ailesindeki kadınların ortak kaderi neyi işaret etmektedir? Ve tüm bu karmaşanın içinde

¹⁸⁷ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâirati 'l- 'ukala'*, 50- 70.

¹⁸⁸ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâirati 'l- 'ukala'*, 73.

¹⁸⁹ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâirati 'l- 'ukala'*, 73,74.

kendisi, Seher'in hayatındaki neyi temsil etmektedir? Patricia'nın sezgileri ve soruları, İmâd'ın içsel sorgularını derinleştirir.¹⁹⁰

Patricia Hanım'ın Şaşırtıcı Gerçekleri: İmâd, Filistin'de yayımlanan gazeteye haftalık yazdığı makalesini göndermek için Patricia Hanım'ın bilgisayarını kullanır. Ardından Patricia Hanım, onun tüm makalelerini okur ve onun yazmaya aşık biri olduğunu öğrenir. Bunun üzerine onu Filistinli gazeteci ve yazar dostlarıyla tanıştır. Yerel bir gazetenin müdürü olan Antonie Bey, ona yanında gazeteci olarak çalışma teklifi eder. Ancak o bunu reddeder. İmâd, düşüncelerinden kaçmak için bir makale yazmaya başlar. Ancak kendini genelde kadınlar üzerine, özelde ise Seher hakkında derin bir analiz yaparken bulur. Teklifi neden reddettiğini Patricia Hanım'a anlatmaya çalışırken, onun geçmişine dair tüm ayrıntılara hâkim olduğunu fark eder. Bu noktada köyünde artık yeni lakabının Kalemü'l-Hakk (Hakikatin Klemi) olduğunu söyler. Talâl ve diğer yozlaşmış yöneticiler, İmâd'ın yazdığı makaleler sayesinde hapse atılmıştır. İmâd, kalemle adaleti sağladığını fark eder. Antonie Bey'in süregelen ısrarları karşısında İmâd, belirli koşullar çerçevesinde teklifi kabul eder. İmâd, serbest çalışan bir yazar olarak kalmaya devam eder ve yazılarını Antonie Bey'e göndererek iş birliğini sürdürür.¹⁹¹

Seher ile Karşılaşma ve Kaderin Dügümlenmesi: İmâd, üniversitenin kafeteryasında Seher'le karşılaştığında bastırmaya çalıştığı duyguları yeniden yüzeye çıkar. Bu beklenmedik karşılaşmada Seher, cesurca “Seni seviyorum.” der. İmâd da artık duygularını saklayamaz ve aşkını itiraf eder. Ancak ikisi de iç dünyalarında derin bir karmaşa ve korkuyla boğuşmaktadır. İmâd, üniversite masraflarının Seher'in babası Ebu Salih tarafından karşılandığını öğrenince bu durumu gururuna yediremez ve yardım teklifini reddeder. Seher'in Amerika'ya dönmeye karar verdiğini duyduğunda ise onu kaybetme korkusuyla ani bir karar verir: Ebu Salih ve Ümmü Salih'in evine giderek Seher'i kendisine nişanlamalarını ister ve beklenmedik bir şekilde bu talep kabul edilir. Ancak bu gelişme Seher'i öfkelenendirir ve nişanı bozmak istediğini söyler. İmâd ise onun sadece bir öfke tepkisi gösterdiğini, aslında nişanı bozmak istemediğini düşünerek sakinliğini korur. Bu çalkantılı süreçte, İmâd'ın yazdığı bir makale üzerine Filistinli topluluğa ait bir kültür kulübünde bir panel düzenlenir. Panelde özellikle kadın katılımcılardan sert ve alaycı sorular alır. Ancak zekice, nüktedan cevaplarıyla salonu etkiler. En çok ses getiren cümlesi ise “Günümüzde ezilen taraf erkeklerdir!” olur ve bu ifade salonda büyük bir tartışma başlatır. Panelin sonunda Seher'le yeniden karşılaşırlar. Bu kez birbirlerine duydukları aşkı açıkça ifade ederler. Tüm gerilimlerin ardından nişan törenleri gerçekleştirilir. Aralarındaki

¹⁹⁰ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâirati 'l- 'ukala'*, 74-76.

¹⁹¹ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâirati 'l- 'ukala'*, 76- 83.

duygusal düğüm çözülür; aşkları çatışmalarla sınanmış, ancak bu sınanma sayesinde daha da derinleşmiştir.¹⁹²

Aileyle İlk Akşam Yemeği: Seher'in ailesi, nişan sonrası İmâd'ı onurlandırmak için özel bir akşam yemeği düzenler. Bu yemek yalnızca bir misafir ağırlaması değil İmâd'ın artık ailenin bir parçası olduğunun ilanıdır. Seher'in kardeşleri ona kardeşleri gibi davranır; aralarındaki sıcaklık, samimiyet ve karşılıklı güven, yalnızca bir ilişki değil bir bütünleşme hâlini gözler önüne serer. O akşam, herkes içten içe şunu fark eder: Bu bağ, yalnızca duygusal değil aynı zamanda düşünsel, ahlâkî ve ideolojik bir ortaklığın yansımasıdır. İmâd, hukuk fakültesini başarıyla tamamladıktan sonra Patricia Hanım'ın desteğiyle tanınmış bir hukuk bürosunda işe başlar. Artık yalnızca bir aşık değil aynı zamanda toplumsal adaletin savunucusu olmayı hedefleyen bir hukukçudur. Ancak meslek hayatı, hayal ettiği kadar idealist değildir. İlk dönemlerinde boşanma davaları, miras çekişmeleri ve trafik kazaları gibi davalarla ilgilenirken, adalet arayışının bu yüzeysel davalar arasında yitip gittiğini hisseder. Derken bir gün, aldığı büyük bir rüşvet teklifi ile sınanır. Teklifi reddeder ve durumu patronuna bildirir. Ardından, bunun bir sadakat ve ahlâk testi olduğunu öğrenir. Patronu, onun dürüstlüğüne takdir eder. Fakat bu sınanma İmâd'ın içinde derin bir yorgunluğa neden olur. Dürüstlüğüne bir oyunla sınanması, onun mesleğe dair inancını sarsar. İmâd, artık sadece bir meslek sahibi değil yaşamak istediği değerlerin ve kurmak istediği hayatın sorumluluğunu da omuzlarında taşımaktadır. Bu yüzden istifa eder. Hayatında yeni bir yön belirler: Adalet mücadelesini bireysel değil kolektif bir çabanın parçası olarak sürdürmek ister. En büyük kararı verir: Seher ile evlenecek, yeni hayatlarını Filistin'de kuracaklardır. Bu kararı Patricia Hanım da yürekten destekler. Böylece onların yalnızca aşklarının değil, inançlarının ve mücadelelerinin de en büyük yolculuğu başlar.¹⁹³

Adalet, Aşk ve Direniş: İmâd, Filistin'de geleneksel bir düğünle Seher ile evlenir, ancak gelenekler gereği düğüne kadar onu göremez. Evlilik sonrası çift, Filistin'de kalmaya karar verir. Zamanla aileleri büyür; önce ikizleri Meryem ve Ahmed dünyaya gelir, ardından Patricia ve İkrâm adını verdikleri iki kız çocukları daha olur. Dört çocuk babası olan İmâd, Filistin'de bir hukuk bürosu açarak mahkûmların davalarına odaklanır ve Siyonist işgal mahkemelerinin adaletsizliklerini gözler önüne serer. Ancak meslek hayatında ilerlerken onu acı dolu bir son beklemektedir.¹⁹⁴

Kanla Yazılan Kader-Seher'in Şehâdeti: Patricia Hanım ve Ümmü Salih, Şili'ye dönmek

¹⁹² Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâirati 'l-'ukala'*, 86-99.

¹⁹³ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâirati 'l-'ukala'*, 103-109.

¹⁹⁴ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâirati 'l-'ukala'*, 110-116.

üzere yola çıktıklarında İmâd ve Seher, onları sınır kapısına kadar uğurlar. Dönüş yolunda bir anda sessizliği bozan silah sesleri yükselir; arabaları kurşun yağmuruna tutulur. Bu saldırı, yalnızca bedenleri değil bir hayatı, bir umudu hedef alır. İmâd ağır yaralanarak hayatta kalır, ancak Seher olay yerinde şehit olur. Sessiz devrimci, ateşli ruh, Filistin'i canından daha çok seven kadın; artık direnişin susmayan sesi, halkının özgürlük türküsüdür. Seher'in şehadeti, İmâd'ın hayatındaki en büyük kırılmadır. Ancak bu kayıp, onu yıkmaz; tam aksine, bir direnişe sebep olur. Seher artık yalnızca bir isim değil Filistin'in kanla yazılmış tarihine kazınmış bir simgedir. Onun anısını yaşatmak, yürüdüğü yolu tamamlamak İmâd'a düşmüştür. İmâd, sevdiklerini tek tek emanet eder: Patricia'yı Patricia Hanım'a, İkrâm'ı Ümmü Salih'e, Ahmed ve Meryem'i ise kendi annesine...Ve ardından kararını verir: Kalemle başladığı adalet mücadelesi artık başka bir biçime evrilecektir. Artık kelimeler yetmez; çünkü bazen adalet, yalnızca mahkeme salonlarında değil siperlerin ardında, barikatların gerisinde aranır. O, kalemiyle başladığı savaşı artık kurşunla sürdürecektir. Çünkü adalet, yalnızca konuşmakla değil gerektiğinde savaşmakla da kazanılır. Ve bir gün, er ya da geç, adalet gelecektir. Seher'in kanı boşa akmayacak, Filistin özgürlükle taçlanacaktır.¹⁹⁵

5.3. Eserdeki Ana Karakterler

- **İmâd:** Romanın başkarakteri olan İmâd, başlangıçta içsel çatışmalarla boğuşan, kimlik arayışı içinde bir genç olarak karşımıza çıkar. Hayatındaki kararsızlıklar hem kişisel hem de toplumsal bağlamda nerede durması gerektiğine dair yaşadığı tereddütlerden beslenir. Ancak zamanla özellikle Patricia Hanım'ın rehberliği ve Seher'in idealleriyle şekillenen etkisi sayesinde olgunlaşır ve kendini Filistin davasının içinde konumlandırarak güçlü bir idealiste dönüşür. Seher'le yaşadığı duygusal bağ, onun sevmeye biçimini, fedakârlık anlayışını ve direnişe olan bakışını derinleştirir. Seher'in şehâdeti, hayatındaki en büyük kırılma noktası olur. Ancak bu kayıp onu yıkmak yerine, mücadelesine daha sıkı sarılmasını sağlar. Filistin'in adalet mücadelesini devam ettirmeye ve Seher'in mirasını yaşatmaya karar verir.
- **Meryem (İmâd'ın Annesi):** Romanın merkezinde çok fazla yer almasa da varlığı İmâd'ın hayatında belirleyici bir etkiye sahiptir. Oğluna sürekli nasihat veren bir anne figürü değil, doğru zamanda doğru sözleriyle yönlendiren bilge bir kadındır. Eşinin kaybının acısını yaşarken, oğlunun mutluluğu için kendi isteklerinden feragat eder ve

¹⁹⁵ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâîrati 'l- 'ukala'*, 117- 121.

onu her zaman destekler. Fiziksel olarak uzakta olsa da manevî olarak her zaman İmâd'ın yanındadır. Ona Filistin'in değerlerini miras bırakan, rehberlik eden ve adalet duygusunu aşıl原因an kişidir. İmâd'ın rüşvete, yolsuzluğa ve yozlaşmaya karşı duruşu, annesinden aldığı ahlâkî değerlerin bir yansımasıdır. Aynı zamanda Filistin'in kadın direnişçiliğinin önemli bir temsilcisidir.

- **Ahmed (İmâd'ın Babası):** Kudüs Açık Üniversitesi'nde öğretim görevlisidir. Ciddi, otoriter ve ağırbaşlı bir hocadır. Fiziksel olarak roman boyunca görünmese de varlığı her an hissedilen bir figürdür. Onun mirası, İmâd'ın adalet arayışına yön veren en büyük etkenlerden biridir. Filistin'in onurlu ve dürüst insanlarını temsil eden bir simge hâline gelmiştir. Çalışma masasındaki belgeler, Talâl ve diğer yolsuzluk yapanları ifşa eden kanıtları içerir ve bu durum onun halkın haklarını koruma konusundaki hassasiyetini gösterir. İmâd, babasının inandığı değerlere sahip çıkarak onun yolundan gitmeyi seçer. Bu süreç, onu “Hakikatin Kalemî” (Kalemü'l-Hakk) kimliğine taşır ve Filistin'e dönerek hukuk mücadelesine atılmasına vesile olur.
- **Seher:** Romanın kadın başkarakteridir. İmâd'ın eşi olarak güçlü, asi ve mücadeleci bir karaktere sahiptir. Duygularını yoğun yaşar ancak duygularına teslim olmaz. Aşkını kolay kabullenmeyen ama sevdiğinde sonuna kadar sevdiğine sahip çıkan bir yapısı vardır. Filistin'i sadece İmâd için değil kendi iradesiyle severek kabul eder ve orada yeni bir hayat kurmak ister. Bu, onun adanmış bir karakter olduğunu gösterir. İmâd'ın en büyük ilham kaynağıdır ve onun direniş ruhunu şekillendiren kişilerden biri olur. Şehâdeti, romanın en büyük duygusal kırılma anıdır. Ancak ölümü, İmâd için bir son değil mücadelesinin yeni bir başlangıcı olur.
- **Patricia Hanım:** Bilgeliğiyle ön plana çıkan Patricia Hanım, romanda hem anne figürü hem de akıl hocası rolünü üstlenir. Batılı olmasına rağmen Doğu kültürüne saygılı ve anlayışlıdır. İlk başta yalnızca İmâd'ın işvereni gibi görünse de zamanla ona rehberlik eden bir figüre dönüşür. İmâd'ın kimlik çatışmasını aşmasına yardımcı olur ve onun içindeki potansiyeli keşfetmesini sağlar.
- **Ebu Salih (Seher'in Babası):** Ailesine düşkün, geleneklerine bağlı ama doğru insanı tanıyıp ona değer veren bir babadır. Geleneksel baba figürünü temsil etse de değişime kapalı değildir. Sessiz ama etkili bir otorite figürü olarak, kızının seçimlerine saygı duyar ve gerektiğinde ona destek olur.
- **Ümmü Salih (Seher'in Annesi):** Tatlı, sevgi dolu, aile değerlerine bağlı ve gelenekleri yaşatan bir kadındır. Seher ile İmâd'ın ilişkisini en başından itibaren destekler.

Torunlarına düşkün olup, onların Filistin’de büyümesini arzulayan, köklü aile değerlerini temsil eden bir anne figürüdür.

- **Antonie (İmâd’ın Gazeteci Arkadaşı):** Batılı bir bakış açısına sahip olmasına rağmen, İmâd’ın Filistin mücadelesine saygı duyan bir karakterdir. İmâd’ın gazetecilik kariyerinde ona destek olur. Seher’in ölümünden sonra da dostluğunu sürdürerek İmâd’ın mücadelesine katkı sağlar.

5.4. Eserdeki Ana Temalar

Roman; aşk, kimlik arayışı, adalet ve direniş gibi temel temalar etrafında şekillenmektedir.

- **Aşk:** Roman, İmâd’ın Seher ile yaşadığı tutkulu ve inatla beslenen aşkı merkeze alır. İlişkileri, sadece romantik bir bağlılıktan ibaret değil aynı zamanda mücadeleyle yoğrulmuş bir gelişim sürecidir. İkilinin atışmalı ama derin bir sevgiyi barındıran diyalogları, ilişkinin hem gerilim hem de tutku yönünü ön plana çıkarır.
- **Kimlik Arayışı:** İmâd’ın çocukluğundan itibaren yaşadığı travmalar, Amerika’daki sürgün yılları ve Filistin’e dönüşü, onun kimlik arayışının ana eksenini oluşturur. Doğu ve Batı arasında sıkışmışlığı, hayatının her alanında kendini hissettirir. “Kalemü’l-Hakk” (Hakikatin Kalemi) lakabını alana kadar süren bu mücadele, onun kişisel ve toplumsal aidiyetini bulma serüveninin bir yansımasıdır.
- **Adalet ve Direniş:** Hukuk fakültesini bitirerek avukat olan İmâd, Filistinli mahkûmları savunan bir direniş adamına dönüşür. Mahkemelerde karşılaştığı adaletsizlikler, rüşvete karşı duruşu ve şehit eşi Seher’in mirasını devralması, romana derin bir ideolojik boyut kazandırır. İmâd, sadece bireysel bir adalet savaşçısı değil bütün bir halkın sesi olmaya doğru evrilir.

5.5. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri ve Üslûp

Roman, hikâyenin başında İmâd’ın komadayken olayları anlatmasıyla başlar. Bu bilinçsiz bilinç hâinden doğan psikolojik anlatım, okuyucunun kahramana daha derin bir duygusal yakınlık hissetmesini sağlar ve anlatıya güçlü bir inandırıcılık katar. Başkarakterlerin iç sesiyle yürüttüğü sürekli iç diyaloglar, onun içsel çatışmalarını ve kendisiyle hesaplaşmalarını görünür kılar. Bu yönüyle karakter yalnızca bir anlatı figürü olmaktan çıkarak gerçek bir insan derinliğine ulaşır. Roman boyunca karakterler, duygu ve düşüncelerini doğrudan diyaloglar aracılığıyla aktarır. Bu yöntem, anlatımı daha dinamik hâle getirirken okurun karakterlerle

duygusal bir bağ kurmasını kolaylaştırır. Özellikle İmâd ve Seher aşk, aslan-kraliçe ve deniz-dalga gibi metaforlarla betimlenir; bu imgeler, aralarındaki tutkulu çekişmeyi ve aşkın hem yıkıcı hem inşa edici doğasını yansıtır. Şehâdet sahnesi, hikâyede sert bir kopuş yaratarak anlatıyı dramatik bir zirveye taşır. Yazar, karmaşık dil oyunlarından ve ağır anlatımlardan kaçınarak sade, doğrudan ve akıcı bir üslûp benimser. Kelime labirentlerine saplanmayan bu yalın anlatım, romanın etkileyciliğini artırırken okurun olay örgüsüne ve karakterlerin iç dünyasına daha kolay nüfuz etmesine olanak tanır.

6. *el-Mâcide*

Orijinal adı الْمَاجِدَّة olan bu eser, 2012 yılında yayımlanmış; 2018 yılında ise Reyhan Önal tarafından *Özgürlüğün Fecri: Filistinli Bir Kadın Direnişçinin Yaşam Öyküsü* adıyla Türkçeye çevrilmiştir. Abdullah Galib Bergûsî'nin, gerçek bir hayat hikâyesinden ilham alarak kaleme aldığı bu roman, başkahraman Mâcide aracılığıyla Filistinli kadınların direniş mücadelesindeki rolünü çarpıcı biçimde gözler önüne sermektedir. Bergûsî, Mâcide karakterini oluştururken kendi eşinden de esinlenmiştir; zira eşi, yaşadığı tüm zorluklara karşı sabır ve metanetle direnmiştir. Bergûsî'nin bu romanı kaleme alma amacı, Mâcide karakteri üzerinden Müslüman kadınlara ibadet, ilim, amel, tevekkül ve teslimiyet gibi alanlarda örneklik teşkil edecek bir model sunmaktır. Özellikle esir takası operasyonunun ardından doğan özgürlük umutlarının sarsılmasıyla birlikte, karanlıkları aydınlatacak bir umut ve hedef arayışına giren Bergûsî, bu eseriyle adeta manevî bir direniş manifestosu ortaya koymuştur. Romanın en dikkat çekici yönlerinden biri, Filistin davasındaki kadınların konumunu ve katkılarını güçlü bir şekilde vurgulamasıdır. Bu bağlamda eserde, kadınlar yalnızca direnişin bir parçası değil, aynı zamanda onun taşıyıcısı ve öncüsüdür. Eser, Filistin direnişinde kadınların sadece mağdur ya da kurban olmadığını; aksine, mücadele eden, sabreden, öncülük eden ve yön veren bir konumda yer aldığını açık biçimde ortaya koyar.¹⁹⁶ Romanda şiddetin ortasında şekillenen manevî duruş, sabır, tevekkül ve teslimiyet gibi İslâmî değerler aracılığıyla direnişin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik ve ahlâkî bir eylem olduğu vurgulanmaktadır. Bu yönüyle eser, modern feminist bakış açılarının ötesine geçerek İslâmî bir perspektifle şekillenen kadın özgürlüğü anlayışını temsil etmektedir. Ayrıca romanın gerçek bir hayat hikâyesinden ilhamla kaleme alınmış olması, eseri kurmaca ile tarihsel gerçeklik arasında kurulan güçlü bir köprü hâline getirmektedir.

¹⁹⁶ bkz. Abdullah Galib Bergûsî, *el-Mâcide*, (Beyrut: Golden Vision Sarl, 2012).

6.1. Eserin Konusu

Eser, Filistinli genç bir kadın olan Mâcide'nin gözünden, Siyonist işgale karşı verilen direniş mücadelesini anlatmaktadır. Romanın merkezinde, kadınların direniş içindeki yerini, fedakârlıklarını ve mücadelecî ruhlarını vurgulayan dramatik ve etkileyici bir hayat hikâyesi yer almaktadır. Mâcide'nin çocukluğundan itibaren şekillenen inancı, ailesi ve çevresiyle kurduğu ilişkiler, erken yaşta yaşadığı evlilik ve sonrasında içine doğduğu direniş ortamı çerçevesinde gelişen olaylar anlatılır. Kayıplar, trajediler, esaret, umut ve inançla örülü bu hikâye; sadece Filistinli kadınların değil tüm ümmetin onurlu direnişini yansıtan bir temsile dönüşmektedir.¹⁹⁷

6.2. Eserin Özeti

Mâcide'nin Çocukluğu ve Gençliği: Mâcide, rahmetli babasının yaptırdığı dört katlı evin ilk katında annesiyle yaşamaktadır. İkinci katta doktor olan abisi Necip ve on beş yıllık eşi Leyla; üçüncü katta Leyla'nın kardeşi Semira ile Mâcide'nin diğer abisi avukat İbrahim, dördüncü katta ise en küçük abisi Avukat Nâsır ve onun eşi Sabah ikamet etmektedir. Ayrıca Arap Edebiyatı bölümü mezunu olan ablası Fatıma ve eşi Ubeyde de aileye dahildir. Aile geniş ve güçlü bağlarla örülmüştür. Leyla, uzun yıllar boyunca kendi küçük kardeşi İsmail ile Mâcide'nin evlenmesini istemiştir. Leyla, evlenmeden önce sekiz kardeşiyle birlikte işgal altındaki Filistin'de bir kampta tek odalı bir evde yaşamış ve zor şartlar altında büyümüştür. Maddi imkânların oldukça sınırlı olduğu bu dönemin aksine, Mâcide ve ailesi Kuveyt'te doğmuş, ardından Ürdün'e taşınmışlardır. Dini değerlere sıkı sıkıya bağlı, örtülü ve peçeli bir kadın olan Mâcide, genç yaşlardan itibaren toplumsal duyarlılığı yüksek biri olmuştur. Gazete yazıları, sosyal medya paylaşımları ve okul kantininde satılan yiyeceklerin son kullanma tarihlerini öğrencilere duyurması bu yönünü ortaya koyar. Bu duruşu ve hakikati haykırma arzusu, onun gazetecilik mesleğini hedeflemesinin en büyük motivasyonu olmuştur.¹⁹⁸

Evlilik ve Direniş: Mâcide, liseden mezun olduktan sonra gazetecilik okumayı arzulasa da ailesinin kararıyla teyzesinin oğlu İsmail ile evlenmesi uygun görülmüştür. İsmail, henüz 16 yaşındayken düşman devriyelerine molotof kokteyli attığı gerekçesiyle Filistin dışına çıkması yasaklanmış ve iki yıl cezaevinde kalmıştır. Cezaevinden çıktıktan sonra hemşirelik eğitimi

¹⁹⁷ bkz. Bergüşî, *Özgürlüğün Fecri- Filistinli Bir Kadın Direnişçinin Yaşam Öyküsü*.

¹⁹⁸ Abdullah Galib Bergüşî, *Özgürlüğün Fecri- Filistinli Bir Kadın Direnişçinin Yaşam Öyküsü*, çev. Reyhan Önal, (İstanbul: Ekin Yayınları, 2023), 11-16.

almıştır. İsmail'in, Amman'a girişinin yasak olması nedeniyle evlilik hazırlıkları sırasında Mâcide ve ailesi Filistin'deki Cenin Mülteci Kampı'na gitmek zorunda kalmıştır. Mâcide'nin İsmail hakkında bildiği tek şey, onun Allah'tan korkan, güzel huylu, saygılı ve adeta bir melek gibi mütebedeyyin biri olduğudur. Mâcide ve ailesi sınırı geçtiğinde İsmail onları karşılamaya gelir, ancak bir kontrol noktasında Siyonist askerler tarafından kelepçelenerek götürülür. Çünkü İsmail, Filistin'in kurtuluşu için direnişi tek çare olarak gören bir İslâmî direniş örgütünün üyesidir. Kısa süre sonra serbest bırakılır. Düğün hazırlıkları sürerken, Mâcide İsmail'den, yakın bir üniversitenin gazetecilik bölümüne kaydını yaptırmasını ister. Düğünden sonra İsmail, Mâcide'ye geçmişini anlatır ve kendisiyle ilgili hiçbir bilgiyi günlüğüne yazmamasını rica eder. Bunun güvenlik açısından riskli olduğunu vurgular ve evlilikte, ticarette ve direnişte en önemli ilkelerden birinin gizlilik olduğunu belirtir. Bu uyarının ardından Mâcide, günlük tutmayı bırakır ve anılarını zihninde saklamaya başlar. Yeni evlerinde, sığınmacı olarak yaşamlarını sürdürürken İsmail'in desteğiyle, Filistin tarihi ve davasına olan ilgisi daha da derinleşir. Gazetecilik bölümünde eğitime başlamak ise onun için bambaşka bir dünyanın kapısını aralar.¹⁹⁹

Krizler ve Kayıplar: Ariel Şaron'un Mescid-i Aksa'nın mahremiyetini hiçe sayarak gerçekleştirdiği provokatif ziyaretin ardından, II. İntifada patlak verir. Bu olay, tüm Filistin halkının kitlesel bir şekilde ayaklanmasına neden olur. Yaşanan şiddetli çatışmalar sonucunda yüzlerce kişi şehit düşer, çok sayıda insan yaralanır. Bu sırada Mâcide yedi aylık hamiledir. Sürecin ilerleyen günlerinde, Mâcide'nin yeğeni Mümin ve kamptan bazı akrabaları da hayatını kaybeder. Aylar boyunca İsmail, direnişçi arkadaşlarıyla birlikte yaralıların tedavisi için yoğun çaba gösterir. Bir gün üniversiteden dönerken, Mâcide'nin bulunduğu otobüs Siyonist güçler tarafından göz yaşartıcı bombayla hedef alınır. Saldırı sırasında baygınlık geçiren Mâcide, kendine geldiğinde yanında İsmail'i bulur. Ancak bu olay, yedi aylık bebekleri Nur'un şehâdetiyle sonuçlanır. Mâcide, evladının cansız bedenini zihninden çıkaramaz; geceleri kâbuslarla uyanır, yaşadığı acı ve derin intikam duygusu onu adeta hayatta ama ruhen yıkılmış bir insana dönüştürür. Bu ağır psikolojik çöküntü karşısında, İsmail ve kayınvalidesi onun toparlanabilmesi için Amman'a gitmesini ister ve sonunda onu ikna ederler. Amman'da bulunduğu süre boyunca halkın İntifada'nın etkisiyle dini değerlere daha sıkı sarıldığını gözlemler. Leyla ve Semira çarşaf giymiş, sahip oldukları tüm altınları Filistin davasına bağışlamışlardır. Bir ay sonra Mâcide, Cenin Mülteci Kampı'na döner. Ancak bu süre boyunca güvenlik gerekçesiyle İsmail ile görüşmemiştir. Kampa döndüğünde, İsmail'in hasta

¹⁹⁹ Bergûsî, *Özgürlüğün Fecri- Filistinli Bir Kadın Direnişçinin Yaşam Öyküsü*, 17-61.

bakıcılığını bıraktığını ve Kassam Tugayları'na katıldığını öğrenir. Artık üzerinde Kassam tugaylarının bandı vardır. Kampın dört bir yanı işgal güçlerince kuşatılmış, evler talan edilmiştir. İsmail kayıptır; sadece teyze oğlu Emin kampa geri dönmüştür. Siyonist askerler, İsmail'in izini sürmektedir. Buna rağmen Mâcide, ondan gelen mektuplarla umut bulur; mektuplar, onun yaşadığına ve iyi olduğuna dair tek tesellisidir. Mâcide, her gün Nur'un mezarını ziyaret ederek acısını dindirmeye çalışır. Üniversite eğitimine de devam eder ve üçüncü sınıfa geçer. Kamp üzerindeki baskı giderek artarken, halk direniş için hazırlıklar yapar. Evlerin duvarlarına delikler açılır ve bu boşluklar direnişçilerin haberleşme ağına dönüştürülür. Mâcide, İsmail'i yeniden görebilmeye başlar. Ancak çok geçmeden işgal güçleri, evleri buldozerlerle yıkmaya başlar. Birçok kişi enkaz altında kalarak hayatını kaybeder. Mâcide ve kayınvalidesi tutuklanır; sorguların ardından serbest bırakılırlar. Fakat, kamp üzerindeki yıkım ve tehdit devam etmektedir. Bir gün, Nur'un mezarını ziyaret eden Mâcide, daha önce İsmail'in mektuplarını bıraktığı yere bu kez kendi mektubunu bırakır. Mektubunda, ikiz bebek beklediğini müjdelar. Geleceğe dair umutlarını dile getirir; doğacak oğluna Nur, kızına ise Emel ismini vereceğini yazar. Bebekler dünyaya geldikten sonra Mâcide kayınvalidesiyle birlikte yeni bir eve taşınır. Bu dönemde üniversite eğitimini de başarıyla tamamlayarak mezun olur.²⁰⁰

Nur ve Emel Anaokulu: Mâcide, evini kampın çocukları için bir anaokuluna dönüştürerek onların geleceğini aydınlatacak bir umut kapısı aralar. Bu yeni okula, çocuklarının isimlerini yaşatmak için "Nur ve Emel Anaokulu" adını verir. Burada, çocukların eğitime katkıda bulunur, onların geleceğe umutla bakmalarını sağlamaya çalışır. Fakat işgaller yeniden başladığında bu çaba da engellenir; anaokuluna kilit vurulur ve Mâcide'nin yerel gazetelerde yayımlanan makaleleri yasaklanır. Üstelik sosyal medya üzerinden tehdit mesajları almaya başlar. Sonunda, Siyonist güçler tarafından tutuklanır. Filistinli gazeteciler ve meslektaşları, onun özgürlüğü için ses yükseltir ve bu destek sayesinde Mâcide serbest bırakılır. Fakat bu özgürlük kısa sürer; birkaç gün sonra yeniden tutuklanır ve altı aylık bir hapis cezasına çarptırılır. Ceza süresi sona erdiğinde gardiyanlar onu Amman'a götürür. Amman'da, kendisini bekleyen akrabaları tarafından hasretle karşılanır. Tutuklu olduğu süre boyunca, Mâcide, fikir özgürlüğünün bir sembolü haline gelir. Serbest kaldıktan sonra çocuklarına kavuşur ve İsmail'in sağlığının iyi olduğunu öğrenerek huzur bulur. Çocuklarını Amman'da bir okula kaydettirir ve Filistin meselesine duyarlılığıyla bilinen bir ajansa iş başvurusunda bulunur. Ehliyet alır, araba sahibi olur ve bu yeni yaşamında hem çocuklarına hem de davasına daha güçlü bir şekilde odaklanır.²⁰¹

²⁰⁰ Bergûsî, *Özgürlüğün Fecri- Filistinli Bir Kadın Direnişçinin Yaşam Öyküsü*, 65-88.

²⁰¹ Bergûsî, *Özgürlüğün Fecri- Filistinli Bir Kadın Direnişçinin Yaşam Öyküsü*, 89- 96.

Nur ve Emel Derneği: Yıllar geçtikçe Mâcide'nin ikiz kızları Nur ve Emel on yaşına ulaşır. Bu süreçte Mâcide, düzenli olarak makaleler kaleme alarak Gazze'de yayımlanan *Filistin Gazetesi* aracılığıyla kamuoyuna seslenir. Şehit bir annenin duyarlılığıyla kaleme aldığı yazılarında çoğunlukla şehitlerin hikâyelerine ve onların fedakâr annelerine yer verir. Ancak zamanla yalnızca bu hikâyeleri yazmakla kalmayıp, bir gün onların öznesi hâline gelmeyi arzulamaya başlar. Bu düşünceler doğrultusunda ajanstaki görevinden ayrılarak kadınların toplumsal hayattaki konumlarını güçlendirmek amacıyla bir dernek kurmaya karar verir. İkizlerinin isimlerinden esinlenerek bu oluşuma “Nur ve Emel Derneği” adını verir. Bu girişim, yalnızca kadın haklarını savunma amacı taşımamaktadır. Aynı zamanda, bölgede faaliyet gösteren ve modernleşme söylemleriyle toplumsal yapıya zarar veren bazı sözde kadın derneklerine karşı da bilinçli bir duruşu temsil eder. “Kadın-erkek eşitliği”, “erken evliliğe hayır” ve “ilişkilerde özgürlük” gibi sloganlarla faaliyet gösteren bu yapılar, aile kurumunu zayıflatmakta, kadınları geleneksel sorumluluklarından uzaklaştırarak ümmetin nüfusunu ve değerlerini hedef almaktadır. Mâcide, bu ideolojik tehdide karşı kararlı bir tavır sergileyerek Nur ve Emel Derneği'ni güçlü bir toplumsal direnç odağı hâline getirmeyi hedefler. Bu süreçte ablası, Leyla ve Semira da aktif destek sağlar ve dernek çalışmalarına katılır. Kısa sürede dernek bünyesinde “İlim ve İman Sandığı” adını taşıyan bir kaynak sistemi geliştirilir. Bu sistemin iki temel amacı bulunmaktadır: Birincisi, Amman ve çevresinde yaşayan Filistinli gurbetçilerin katkılarını organize etmek; ikincisi ise ekonomik yetersizlikler nedeniyle üniversite eğitime devam edemeyen genç kızların eğitim masraflarını karşılamaktır. Dernek aynı zamanda çocuk sahibi olamayan kadınlara yönelik maddi ve tıbbi destek programları da yürütür. Bu çalışmaların temel gayesi, ailelerin istedikleri kadar çocuk sahibi olabilmelerine imkân sağlamak, anneliğin ve eğitimin kutsallığını koruyarak topluma nitelikli bireyler kazandırmaktır. Söz konusu girişimler, toplumda olumlu bir dönüşüm sürecini başlatır ve büyük bir umut kaynağına dönüşür. Mâcide'nin eşi İsmail de bu çalışmaları yakından takip eder. Özellikle şehit ve esir ailelerine destek verilmesini sağlanmasını önemseyerek, bu ailelerin bilgilerini düzenli şekilde Mâcide'ye ulaştırır. Böylece Nur ve Emel Derneği yalnızca kadınlara değil, direnişin omurgasını oluşturan ailelere de destek sunarak toplumsal dayanışmanın güçlü bir sembolü hâline gelir.²⁰²

Esir Takası ve Yeni Hayat: Mâcide'nin kaleme aldığı makaleler, öncelikle sosyal medya platformları üzerinden yayılır, ardından haber ajanslarına ulaşarak Filistin genelinde, özellikle de Cenin'de geniş bir okuyucu kitlesine hitap eder. Bu sayede Mâcide, kalemiyle direnişe de

²⁰² Bergûsî, *Özgürlüğün Fecri-Filistinli Bir Kadın Direnişinin Yaşam Öyküsü*, 99- 118.

katkı sunar; düşünsel mücadelesini kamuoyuna taşıyarak toplumsal farkındalık oluşturur. Eşi İsmail, Mâcide'nin yazılarını düzenli olarak takip eder ve ona zaman zaman destekleyici mesajlar gönderir. Birgün, Mâcide çocuklarını okula bıraktığı sırada arabada telefonuna gelen bir aramayla sarsıcı bir haber alır. Arayan kişi, bir saldırıya uğrayan binada yaralı olarak bulunan İsmail'dir. Bu beklenmedik telefon, Mâcide'nin hayatında yeni bir kırılma anının habercisi olur. Telefonda İsmail, adeta bir veda niteliğinde konuşur; kurşun seslerinin yankılandığı görüşme aniden son bulur. Kısa bir süre sonra İsmail'in şehit düştüğü haberi yayılır. Ancak birkaç gün içinde, onun ağır yaralı hâlde Siyonistler tarafından bir soruşturma merkezine götürüldüğü bilgisi ulaşır. Uzun ve belirsizlikle dolu yıllar boyunca süren umutlu bekleyişin ardından, İsrail'in elindeki Filistinli esirlerle yapılacak bir takas anlaşması kamuoyuna duyurulur. Açıklanan listede İsmail'in de serbest bırakılacaklar arasında olduğu belirtilir. Bu haber, zorlu ve karanlık yılların ardından bir “fecd” gibi doğar; yeni bir sabahın, yeni bir başlangıcın müjdecisi olur. Ancak İsmail, serbest bırakıldıktan sonra doğrudan ailesine kavuşamaz; sınır dışı edilmek yerine Gazze'ye sürgün edilir. Mâcide ve İsmail, tam on iki yıl sonra Gazze'de yeniden buluşurlar ve ömürlerinin geri kalanını birlikte burada geçirmeye karar verirler. Her ne kadar ambargo koşulları altında yaşamaya mecbur kalsalar da birbirlerine duydukları derin sevgi, sarsılmaz bağlılık ve direniş ruhuyla örülü hayatları, onların yeniden ayağa kalmalarını sağlar.²⁰³

6.3. Eserdeki Ana Karakterler

- **Mâcide:** Eserin merkezinde yer alan ana karakterdir. Filistin direnişinde kadın kimliğiyle ön plana çıkan Mâcide, sadece bir eş, anne değil, aynı zamanda öğretmen ve gazeteci kimlikleriyle de cesur bir direnişçidir. Yaşadığı trajedilere rağmen yılmayan, aksine acılardan güç devşiren ve ilham verici bir karakterdir. Mâcide, Filistin davasının yalnızca savaş değil umut, adalet ve dayanışma mücadelesi olduğunu simgeler.
- **İsmail:** Mâcide'nin eşi ve direnişin sessiz kahramanlarından biridir. Genç yaşta direniş hareketlerine katılmış, hapis cezası almış ve bedel ödemekten kaçınmamıştır. Sonrasında Kassam Tugayları'na katılarak mücadeleye devam etmiş, pek çok baskı, işkence ve saldırıya rağmen geri adım atmamıştır. Direnişin gizlilik ilkesine büyük önem vermiştir. Eşi Mâcide'nin de bilinçlenmesine katkı sağlamıştır. Hem ailesine düşkün bir baba hem

²⁰³ Bkz. Abdullah Galib Bergüşî, *Özgürlüğün Fecri-Filistinli Bir Kadın Direnişçisinin Yaşam Öyküsü*, çev. Reyhan Önal, (İstanbul: Ekin Yayınları, 2023), 121-134.

de inancına sadık bir mücadele adamıdır. Sağlığı ve güvenliği sürekli tehdit altında olsa da varlığı, Mâcide'ye ve çocuklarına cesaret ve ilham kaynağı olmuştur.

- **Leyla:** İsmail'in ablası aynı zamanda Mâcide'nin doktor olan abisi Necip'in eşidir. Macide ile İsmail'in evlenmesini arzu eder. Artan işgaller sonrası çarşıya girer ve altınlarını Filistin davası için bağışlar. Mâcide'nin kurduğu dernekte aktif rol alır.
- **Fatıma:** Mâcide'nin ablası, Arap dili ve Edebiyatı mezunudur. Eşi Ubeyde ile birlikte ailenin önemli figürlerinden biridir. Edebî yönüyle öne çıkar; Mâcide'nin düşünce dünyasına katkı sağlayan, entelektüel birikimi olan bir karakterdir.
- **Kayınvalide (İsmail'in annesi):** Mâcide'nin en büyük destekçilerinden biridir. Oğlunun ve gelininin direnişine hem manevî hem de pratik anlamda destek verir. Onlarla birlikte esir düşer ve ardından serbest bırakılır.

6.4. Eserdeki Ana Temalar

Roman, Filistinli bir genç olan Mâcide'nin Siyonist işgale karşı verdiği direniş mücadelesini merkezine alır. Eserde, Filistin topraklarının kutsallığı ve toplumsal dayanışmanın önemi vurgulanmaktadır. Romandaki ana temalar şu şekilde özetlenebilir:

- **Kadınların Direniş Mücadelesindeki Rolü:** Kadınların liderlik vasıfları, fedakârlıkları ve direnişteki öncü rolleri Mâcide üzerinden işlenir.
- **Toplumsal Dayanışma ve Direniş:** Toplumun kolektif direniş katkısı ve bireylerin ortak mücadeledeki rolü anlatılır.
- **Kutsal Topraklara Sadâkat:** Filistin topraklarına duyulan aidiyetin ve onların kutsiyetinin altı çizilir.

6.5. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri ve Üslûp

Romanın büyük bir bölümü, Mâcide'nin bakış açısından anlatılmaktadır. Bu anlatım tarzı, roman tahlili terminolojisinde *kahraman bakış açısı* (birinci tekil şahıs anlatım) ya da daha teknik bir ifadeyle *birinci kişi içsel bakış açısı* olarak tanımlanır. Bu bakış açısında anlatıcı, romanın karakterlerinden biridir ve olayları kendi gözünden, duygu ve düşünceleriyle aktarır. Böylece okuyucu, olayları bir kadın direnişçinin iç dünyasından deneyimleme fırsatı bulur; yaşanan acılar, sevinçler ve zorluklar doğrudan onun perspektifinden sunulur. Romanın olay örgüsü genellikle kronolojik bir sırayla ilerler; ancak bazı bölümlerde karakterlerin geçmişine dönülerek anlatı zenginleştirilir ve yaşanan anların daha derinlemesine kavranmasına olanak

tanınır. Özellikle duygusal sahnelerde yoğun betimlemeler ve iç konuşmalar aracılığıyla Mâcide'nin ruh dünyası detaylı biçimde yansıtılır. Yazar, süslü anlatımlardan kaçınarak sade, samimi ve içten bir dil kullanır. Bu üslûp sayesinde mesaj, her kesimden okuyucuya kolayca ulaşır. Metin boyunca İslâmî kavramlar, âyetler, sabır, tevekkül ve şehâdet gibi terimler ile slogan niteliği taşıyan ifadeler sıkça yer alır. Bu anlatım tarzı, okuyucuda direnişe dair imanî bir bilinç oluşturmayı ve mesajın ruhen benimsenmesini hedefler. Anlatımın bu şekilde yapılandırılması, romanın hem etkileyiciliğini hem de inandırıcılığını artıran önemli bir unsurdur.

7. *Bûsuletü'l-mukâveme (Direnişin Pusulası)*

Orijinal adı, *بُوصْلَةُ الْمُقَاوَمَةِ* olan ve 2013 yılında yayımlanan bu eser, Filistin direnişi bağlamında İslâmî mücadeleye teorik ve pratik bir zemin kazandırma amacı taşımaktadır. Bergûsî, öncelikle direniş hareketlerinin doğasına ve işleyişine dair temel ilkeleri ortaya koyarak mücahitlere bu meşakkatli yolda rehberlik etmeyi hedeflemektedir. Ona göre direniş yalnızca inanç temelli bir irade değil aynı zamanda bilgi, yöntem ve disiplin gerektiren sistemli bir süreçtir. Dolayısıyla başarının, belirli usullerin doğru şekilde bilinmesi ve uygulanmasına bağlı olduğunu vurgular; aksi takdirde direnişin başarısızlıkla sonuçlanabileceğine dikkat çeker. Yazar, bu riski bertaraf etmek ve İslâmî mücadeleye katkı sunabilmek adına söz konusu çalışmayı kaleme aldığını belirtmektedir.²⁰⁴ Eserin yazılma motivasyonlarından biri de İslâmî hareketlere yönelik baskı politikalarının belgelenmesi ve bu politikaların farklı coğrafyalarda nasıl benzer biçimlerde uygulandığının ortaya konmasıdır. Bergûsî; Mısır, Suriye, Filistin, Libya ve Tunus gibi ülkelerdeki İslâmî hareketlerin maruz kaldığı baskı süreçlerini karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele almakta; bu baskıların sadece yerel otoritelerle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda bölgesel ve küresel aktörlerin iş birliğiyle şekillendiğini vurgulamaktadır. Bu yönüyle eser, sadece direniş hareketlerinin karşılaştığı zorlukları görünür kılmakla kalmamakta, aynı zamanda bu baskı mekanizmalarının arkasındaki uluslararası güç ilişkilerini de gözler önüne sermektedir.²⁰⁵ Bergûsî'nin eseri, dini referanslara dayanan güçlü temellendirmeleri, ideolojik derinliği ve çağrıcı üslûbuyla dikkat çeken bütüncül bir metindir. Yalnızca bir direniş çağrısı sunmakla kalmaz aynı zamanda bir cihat manifestosu niteliği taşır. Müslümanları yalnızca silahlı mücadeleye değil düşünsel, ahlâkî, siyasi ve toplumsal boyutlarıyla çok katmanlı bir direnişe davet eder. Özellikle Filistin özelinde şekillenen bu çağrı,

²⁰⁴ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II- Yaşayan Şehit- Filistinli Kassam Komutanının Zindan Hatıraları*, 111.

²⁰⁵ Bergûsî, Abdullah Galib, *Bûsuletü'l-mukâveme*, (İrbid: Dârü'l- Bergûsî li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2013), 35.

ümme bilinciyle harmanlanmış ve Kassâm mücahidi figürü üzerinden somutlaştırılmıştır. Bergûsî, düşüncelerini âyet ve hadislerle temellendirerek metne fikhî ve tefsirî bir derinlik kazandırır. Mücahide yardım etmek, esiri kurtarmak, mücahidin eşinin sabrı, gençlerin eğitim yoluyla direnişe katkı sunması gibi unsurlar, ümmetin birlikte hareket etmesi fikrini destekler. Direniş yalnızca bireylerin değil tüm ümmetin ortak yüküdür. Eserin özgün yönlerinden biri de geleneksel fıkıh bilgisiyle modern direniş pratiklerini bir araya getirme çabasıdır. Açlık grevleri, zorla konuşturulma, kibleyi bilememe, zincirli halde ibadet etme gibi çağdaş esaret durumlarına karşı, klasik fıkıh kaynaklarından hareketle şer'î açıklamalar sunar. Bu yaklaşım, metni yalnızca teorik bir çerçevede bırakmaz; aynı zamanda onu güncel meseleler karşısında pratik bir mücadele kılavuzuna dönüştürmektedir.

7.1. Eserin Konusu

Fikhî bir perspektifle kaleme alınan eser; İslâmî cihadın farziyeti, şartları ve uygulanma esaslarını Filistin direnişi bağlamında ele almaktadır. Özellikle esaret altındaki mücahitlerin savaş, esaret, işkence ve açlık grevi gibi olağanüstü koşullarda namaz, oruç, hac gibi ibadetleri nasıl yerine getirebileceklerine dair ayrıntılı hükümler sunmaktadır. Bununla birlikte mücahitlerin ailevî sorumlulukları ve toplumsal rollerine ilişkin şer'î hükümler de detaylı biçimde işlenmiştir. Dolayısıyla eser hem teorik hem de pratik bir rehber niteliği taşımakta; İslâmî direnişin sadece savaş meydanıyla sınırlı olmadığını, hayatın tüm yönlerini kuşatan bütüncül bir yaklaşım gerektirdiğini ortaya koymaktadır.²⁰⁶

7.2. Eserin Özeti

İslâmî Direnişin Ruhuna Karşı Sistemik Müdahale: Bergûsî, sözlerine kuzeni Mecid'in Oslo Anlaşması'nı imzalayan Filistin Yönetimi tarafından şehit edildiğini belirterek başlamakta; bu anlatımla, direnişin yalnızca dış düşmanlara karşı değil içerideki iş birlikçi yapılara karşı sürdüğünü de ortaya koymaktadır. Müslüman Kardeşler (İhvan) hareketine olan mensubiyetini vurgulayan yazar, Hasan el-Bennâ'nın gençliğe yönelik mektuplarından alıntılarla, İslâm'ın yalnızca bireysel bir ibadet sistemi değil toplumsal ve siyasal düzlemi de kuşatan bütüncül bir hayat nizamı olduğunu ifade etmektedir. Cihat bu bağlamda, imanla yoğrulmuş, sabırla beslenen, kalple, dille, kalemle ve fiilen sürdürülen çok yönlü bir mücadele olarak takdim edilir. Bu anlayış doğrultusunda Bergûsî, kendilerini geceleri birer rahip gibi

²⁰⁶ bkz. Abdullah Galib Bergûsî, *Büsûletü'l-mükâveme* (İrbid: Dârü'l- Bergûsî li'n-Neşrî ve't-Tevzî', 2013).

ibadet eden, gündüzleri ise birer süvari gibi mücadele eden insanlar olarak tanımlar. Direnişin pusulası olarak Kur’ân ve sünnet gösterilir. Cihat, kıyamete dek sürecek bir farz olarak tanımlanır. Bu bağlamda cihadın en alt derecesi kalben buğzetmek iken; en yüce mertebesi, doğrudan Allah yolunda savaşmak olarak gösterilir. Bu iki uç arasında ise sözlü, yazılı ve fiili direniş yer almakta; zalim otoritelere karşı hakikatin açıkça beyan edilmesi de bu bağlamda değerlendirilmektedir. Bergûsî’ye göre, davet yalnızca teorik bir söylemle değil uğruna mücadele verilen, bedeller ödenen ve Allah tarafından büyük bir ecirle vaad edilen bir çaba ile varlığını sürdürebilir. Bergûsî’ye göre, Siyonist varlık, İslâm’a, Müslümanlar’a ve özellikle Filistin halkına yönelik en büyük ve en tehlikeli tehdittir. Bu tehdit, yalnızca doğrudan şiddet araçlarıyla değil aynı zamanda hile, fitne, komplo ve toplumsal yozlaşma gibi dolaylı yöntemlerle varlığını sürdürmektedir. *Bergûsî’nin ifadesiyle*, “bu tehdidi asıl tehlikeli kılan unsur, içeriden desteklenen yapılardır.” Oslo Anlaşmaları süreciyle birlikte şekillenen Filistin Yönetimi, bu tehdidin bir uzantısı olarak değerlendirilmekte ve İslâmî direnişe karşı sistematik bir baskı aracı hâline geldiği ileri sürülmektedir. Yazar, bu yapının İslâmî değerlere yönelik saldırılarında tüm güvenlik imkanlarını seferber ettiğini ve bu yönetimin yolunun yolsuzluk ve bozgunculuğa çıktığını ifade etmektedir. Bergûsî, Filistin Yönetimi’nin politik tavrını, Mısır’da Enver Sedat, Hüsnü Mübarek ve Cemal Abdunnâsır²⁰⁷ dönemlerinde Müslüman Kardeşler’e karşı uygulanan baskı politikalarıyla paralel görmektedir. Söz konusu liderlerin yöntemleri farklılık gösterse de İslâmî hareket mensuplarını öldürmek, sürgüne göndermek veya tamamen ortadan kaldırmak gibi tutumları bakımından ortak bir çizgide buluştukları belirtilmektedir. Yazar, bu süreçte İngiliz, Amerikan ve Siyonist güçlerin dönemsel olarak bu politikaların ya doğrudan uygulayıcısı ya da aktif destekçisi olduklarını vurgulamaktadır. Bu çerçevede eserde 1965-1967 yılları arasında Cemal Abdunnâsır’a sunulan ve onun onayıyla yürürlüğe konulan “tasfiye planı”na özel bir yer ayrılmaktadır. Söz konusu plana göre, İhvan hareketine yönelik tasfiye süreci iki aşamada yürütülecektir. İlk aşamada, İhvan mensuplarının fikirlerinden arındırılması, halktan izole edilmesi ve aralarındaki güven ilişkisinin bozulması hedeflenmektedir. Bu bağlamda, eğitim müfredatlarının laikleştirilmesi, İslâm’ın siyasetten soyutlanması ve dindar bireylerin sosyal hayattan dışlanması öngörülmektedir. İkinci aşamada ise hareketin lider kadrosunun idamı, diğer mensupların işkence yoluyla zayıflatılması ve serbest bırakılanların toplumsal hayattan dışlanması gibi sert uygulamalar devreye sokulmaktadır. Söz konusu planın yalnızca yerel değil küresel ölçekte koordine edildiği iddiası, ABD istihbarat teşkilatı CIA destekli “içten çökertme” stratejisiyle temellendirilmektedir.

²⁰⁷ *Cemal Abdunnâsır (1918-1970); Mısırlı devlet adamı.

Richard P. Mitchell²⁰⁸ aracılığıyla şekillendiği belirtilen bu strateji; İhvan liderlerini pasifleştirmeyi, ekonomik olanaklarla mücadeleden uzaklaştırmayı ve toplumsal desteklerini zayıflatmayı amaçlamaktadır. Bergûsî'ye göre, bu plan günümüzde, Oslo sürecini benimseyen Filistin Yönetimi tarafından Hamas'a karşı benzer biçimde yürütülmektedir. Böylece, İsrail, ABD ve yerel işbirlikçilerden oluşan üçlü yapı, İslâmî direnişi yalnızca fiziksel anlamda değil psikolojik ve sosyolojik düzeyde de etkisizleştirmeye yönelmektedir. Eserde anlatılan işkence pratikleri, infazlar ve aile kurumuna yönelik saldırılar, yalnızca bir bastırma stratejisi değil aynı zamanda kapsamlı bir "imha projesi" olarak sunulmaktadır.²⁰⁹

Cihadın Ruhunu Taşıyan Adanmışlık: Eserde, cihadın başarısı için "bağlılık" ilkesine özel bir vurgu yapılmaktadır. Bağlılık sadece duygusal bir bağlılık değil bedel ödemeyi, mücadeleyi ve şehâdeti göze almayı gerektiren bir adanmışlıktır. Bu bağlılığın kaynağı Allah'ın emri, dayanağı ise Kur'ân ve sünnettir. Gerçek bağlılık, şekilsel ya da duygusal değil; inanca, fikre ve Allah rızasına dayanan, ideolojik ve akidevî bir duruştur. Müslüman Kardeşler, Hamas ve Kassam Tugayları'na bağlılık; onların ruhunu benimsemeyi, mücadelelerine ortak olmayı ve kaderlerini paylaşmayı gerektirir. Bağlılık, geri dönüşü olmayan bir yolculuktur; bu yola çıkan kişi, hareketin kaderini kendi kaderi kabul eder. Bu tür bir bağlılık, dünyevî çıkarlarla değil İslâm'ın yüceltilmesi amacıyla şekillenmelidir. Nitekim bağlılık olmadan cihat, cihat olmadan ise zafer mümkün değildir.²¹⁰

Cihat ve Bağlılık İlişkisi: Bergûsî'nin yaklaşımına göre Filistin davası, mahallî bir kurtuluş hareketi olmanın ötesinde, ümmetin genel yazgısıyla doğrudan ilişkilidir. Ona göre Siyonist işgalin hedefi sadece bir toprak parçası değil inanç, kimlik ve bütün İslâmî varoluştur. Bu bağlamda verilen mücadele, yalnızca askerî değil akidevî bir direnişi temsil eder. Siyonist yapının yanı sıra, zalim yönetimler ve işbirlikçi yapılar da bu işgalin içsel uzantıları olarak tanımlanmakta ve direnişin önündeki temel engeller arasında yer almaktadır. İslâm ümmetinin geçmişte olduğu gibi bugün de bu tehdide karşı koyabilmesi, İslâmî değerlere bağlılıkla ve cihada adanmışlıkla mümkündür. Bu bağlamda bağlılık, silahlı mücadeleyi sadece savunma refleksi değil itikadi bir zorunluluk olarak da görür; zaferin ve şehâdetin ise bu bilinçle elde edileceği vurgulanmaktadır. Öte yandan Bergûsî, modern savaşların yalnızca silahlı güçle değil istihbarat, teknoloji ve bilgi üstünlüğüyle yürütüldüğüne dikkat çekerek bir mücahidin çağın gereklerine uygun olarak zihinsel, teknik ve stratejik açıdan da donanımlı olması gerektiğini

²⁰⁸ *Richard P. Mitchell (1925-1983); Michigan Üniversitesi'nde tarih profesörü ve yabancı istihbarat görevlisiydi. Ödüllü *Müslüman Kardeşler Cemiyeti* kitabının yazarıdır.

²⁰⁹ Bergûsî, *Büsûletü'l-mükâveme*, 14- 34.

²¹⁰ Bergûsî, *Büsûletü'l-mükâveme*, 35- 42.

vurgular. Bu doğrultuda “bilgi, en güçlü silahtır; iman en büyük motivasyon kaynağıdır, hazırlık ise zaferin anahtarıdır” şeklindeki yaklaşımıyla İslâmî mücadelenin yalnızca inanca değil aynı zamanda bilgiye ve donanımına da dayanması gerektiğini savunur. Fakat tüm bu gelişim sürecinin, İslâm’ın temel ilkeleri ve cihadın ahlâkî sınırları çerçevesinde yürütülmesi gerektiği özellikle belirtilir.²¹¹

Siyonist Tehdit ve İslâm Dünyasında Direnişin Zarureti: Siyonist varlığın devamı, İslâm dünyasının hem siyasi hem de toplumsal bağımsızlığına yönelik en büyük tehditlerden biri olarak görülmektedir. Bu yapı sadece Filistin’in işgaliyle sınırlı kalmayıp, İslâm ümmetinin parçalanmışlığını ve zayıf kalmasını sürdüren küresel bir sistemin parçası olarak tanımlanmakta; İslâm’ın yeniden yükselişini engelleyen temel faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Esere göre, tarihsel olarak Yahudi topluluklarının İslâm’a karşı kurdukları komplolar, Kur’ân’da da yer almakta ve bu tehdit bugün hala güncelliğini korumaktadır. Şehit Seyyid Kutub’un²¹² ifade ettiği üzere, bir toprak eğer Müslümanların dinlerini yaşamalarına engel oluyor ve şeriatın hakimiyetini ortadan kaldırıyorsa, orası bir savaş alanı (Darü’l-Harb) olarak kabul edilmelidir. Bu yaklaşım, Siyonist yapının sadece siyasi değil itikadi bir düşman olarak ele alınmasını gerektirir. Dolayısıyla bu varlığın ortadan kaldırılması yalnızca stratejik bir hedef değil cihadın ve ümmetin dirilişinin vazgeçilmez bir şartıdır. Bu bağlamda bir mücahit için asıl yurt, İslâm’ın hâkim olduğu topraktır. Vatan bilinci, soy, coğrafya ya da çıkar temelli değil, tamamen inanç temellidir.²¹³

Cihat Kardeşliği: Cihat, şer’î anlamda bir Müslümanın, Allah rızasını kazanmak amacıyla tüm gücüyle İslâm’ı savunması ve desteklemesi olarak takdim edilir. Bu mücadele hem sözle hem de fiille olabilir; ancak en üstün hâli, düşmana karşı savaşımdır. Cihat, imandan sonra en yüce mertebe olarak kabul edilir ve hem bireysel hem de kolektif düzeyde Müslümanların sorumluluğudur. İslâm’ın yüceltilmesi ve Allah’ın dininin yeryüzünde hâkim olması için mücadele edenler, Kur’ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber’in hadislerinde, “en üstün kullar” olarak tanımlanır. Allah yolunda can ve mal ile yapılan mücadele, ilahî bir sözleşme niteliği taşır ve bu sözleşmenin karşılığı cennettir. Bu bağlamda, gerçek müminler; canları ve mallarıyla Allah yolunda cihat eden kimselerdir. Onlar, imanlarının sadakatini bu mücadeleyle ortaya koyarlar. Mücahitlik, sadece savaş alanında gösterilen cesaret değil sürekli bir ibadet hâlinde yaşanan bir kulluk bilincidir. Gerçek vatan, İslâm’ın hâkim olduğu yerdir. Bu uğurda mücadele eden bir mücahit, her an ibadet halinde olan bir kimse gibi sevap kazanır. Cihat kardeşliği ise tüm

²¹¹ Bergûsî, *Büsûletü’l-mükâveme*, 42- 46.

²¹² *Seyyid b. Kutb b. İbrâhîm b. Hüseyin eş-Şâzîlî; (1906-1966); Mısırlı düşünür ve aksiyon adamı.

²¹³ Bergûsî, *Büsûletü’l-mükâveme*, 47, 48.

Müslümanları bir araya getiren sarsılmaz bir bağıdır. Mücahit, yalnızca Allah rızasını gözeterek hareket eder. Ancak bu mücadelenin başarılı olması için modern teknolojiyi kullanmak, tam bir gizlilik içinde hareket etmek ve güçlü bir disipline sahip olmak gereklidir. Çünkü zafer; iman, akıl ve disiplinle mümkündür. Nitekim, İslâm toplumunun dirilişi, ümmetin birliği ve Allah'ın dininin yeryüzünde hakimiyeti için cihat hem vazgeçilmez bir ibadet hem de stratejik bir sorumluluktur.²¹⁴

Cihat Türleri ve Cihadın Farz Olma Koşulları: Cihat; sözle (lisan ile), malla ve canla olmak üzere üç temel kategoriye ayrılmıştır: Lisan ile cihat, İslâm'ı anlatma ve batıla karşı sözlü savunmadır. Malla cihat, savaşçıları desteklemek için maddi yardımda bulunmaktır. Can ile cihat, düşmanla fiili mücadeleyi ifade eder ve genellikle “cihat” denildiğinde bu anlaşılmaktadır. Cihat, normal şartlarda farz-ı kifaye iken; İslâm toprakları işgal edildiğinde veya genel seferberlik ilan edildiğinde farz-ı ayn olur. Bu durumda her Müslüman'ın cihada katılması dini bir yükümlülük hâline gelir. Ayrıca Kur'ân'da belirtilen şekilde can ve mal ile yapılan cihat, Allah ile yapılan bir “ilahi sözleşme” olarak kabul edilir. Kur'ân âyetleri, Müslümanlar'ın düşmana karşı güç hazırlığı yapmalarını emreder. Bu bağlamda modern savaş teknolojilerine hâkim olmak, askeri stratejileri öğrenmek ve istihbarat toplamak gibi beceriler, farz-ı kifaye hükmündedir. Resulullah ve sahabeler, savaş eğitimine büyük önem vermiştir. Bu eğitimler, ümmetin izzetini korumak için gerekli görülmüştür. Cihadı terk eden Müslümanların hem dünyada hem de ahirette cezalandırılacağı Kur'ân'da açıkça belirtilmiştir. Tarihsel örneklerde de görüldüğü üzere cihadın terk edilmesi İslâm topraklarının işgaliyle sonuçlanmıştır. Bu nedenle cihat, ümmetin varlığını ve bağımsızlığını koruyan temel kalkandır. Müslümanlar, hak ile batıl arasında uzlaşma olamayacağını bilerek, Allah'ın hükümlerini yeryüzünde hâkim kılmak için mücadele etmelidir. İslâmî değişim ve uyanış ancak cihat ruhuyla mümkündür.²¹⁵

Cihat Bilinci ve Şehâdet Yoluyla Direniş: Günümüzde İslâm dünyasını yöneten baskıcı ve sömürgeci güçler, İslâm düşmanlarının uzun yıllar boyunca desteklediği ajanlar aracılığıyla kontrol edilmektedir. Bu güçler, İslâm'ın yükselişini engellemek ve ümmeti köleleştirmek amacıyla silahlandırılmış, eğitilmiş ve zalim rejimlerin desteğiyle iktidarda tutulmuştur. Bu nedenle, müminlerin güçlü bir cihat bilinciyle ve sağlam bir imanla, sabırlı ve disiplinli bir direniş yürütmesi zorunludur. Gerçek cihat nesli; ölümü, diğer insanların hayatı sevdiği gibi seven, dünya sevdasından arınmış ve yalnızca Allah'ın rızasını hedefleyen yiğitlerden oluşmalıdır. Çünkü cihat, Allah'ın zafere muhtaç olduğu bir eylem değil müminlerin sadakatini,

²¹⁴ Bergûsî, *Büsûletü'l-mükâveme*, 48-50.

²¹⁵ Bergûsî, *Büsûletü'l-mükâveme*, 51- 55.

teslimiyetini ve sebatını ortaya koymaları için emredilmiş ilâhi bir sınamadır. Cihat ve mücahit bu imtihanda sadece bir vesiledir; gerçek galip ise her daim Allah'tır. Cihat yolu zorluklarla, çilelerle ve fedakârlıklarla doludur. Ancak bu yolda sabırla yürüyenler, en büyük mükafata erişecek olanlardır. Gerçek mücahit; her an savaşa hazır, davasına sadakatle bağlı, asla gevşemeyen ve kararlılıkla direnen kişidir. Müslümanlar, düşmanın maddi gücü ve imkanları karşısında yılgınlığa kapılmamalıdır; zira nihai kudret ve hüküm Allah'a aittir. Cihat, anlık zaferler uğruna aceleyle sürdürülecek bir mücadele değil; sabır, kararlılık ve stratejik basiretle yürütülmesi gereken uzun soluklu bir süreçtir. Bu süreçte mücahitlerin birbirine kenetlenmesi, kardeşlik bilinciyle hareket etmesi ve saf düzenin sıkı tutulması, başarının temel şartlarından. Birlik, direnişi güçlendirir; dağınıklık ise zaafa yol açar. Cihat eden kişi, görevini en hassas şekilde yerine getirmeli, en küçük ihmalin bile büyük sonuçlara yol açabileceğini unutmamalıdır. Çünkü gerçek bir mücahit için iki büyük mükafat vardır: ya zafer kazanmak ya da şehâdetle ebedi kurtuluşa ulaşmak. Kur'ân, mücahidin en büyük rehberidir; içinde sabır, azim, fedakârlık ve zafer için gerekli tüm ilkeler yer almaktadır. Bu âyetleri öğrenmek, ezberlemek ve hayata tatbik etmek, mücahidin yolunu aydınlatır. Aynı şekilde, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) ve sahabelerin cihat örneği de mücahit için vazgeçilmez bir ilham kaynağıdır. Ölüm kaçınılmazdır; ancak onu Allah yolunda, şerefli bir şekilde karşılamak, mümin için en büyük kazançtır. Ölümü şerefli karşılayan milletler hem dünyada izzet kazanır hem de ahirette ebedi saadete ulaşır. Gerçek mücahit, en zor anlarda bile teslim olmayan, mücadelesini son nefesine kadar sürdüren kişidir.²¹⁶

Şehâdet Operasyonları ve Meşru Müdafaa: Kassam mücahidinin zulme karşı gösterdiği fedakârlık, İslâm'ın izzeti, Filistin'in özgürlüğü ve ümmetin onuru için verilen bir mücadele olarak takdim edilmektedir. Bu çerçevede "şehâdet operasyonları", nefsi bir yok oluş değil Allah'a adanmışlık, rıza arayışı ve teslimiyetin en yüksek tezahürü olarak tanımlanır. Her ne kadar bazı çevrelerce bu eylemler "intihar saldırısı" şeklinde yorumlansa da metinde açıkça belirtildiği üzere intihar eden kimse hayattan kaçarken şehitlik arayışıyla gerçekleştirilen bu operasyonlar hayata ve hakikate karşı en üst düzeyde bir sorumluluk bilinciyle yapılmaktadır. Bu yönüyle şehâdet operasyonları, Kur'ân ve sünnet ile temellendirilerek meşru bir cihat yöntemi olarak değerlendirilmektedir. Şeyh Yusuf el-Karadâvi²¹⁷ ve Şeyh Ahmed Yasin²¹⁸ gibi önde gelen İslâm alimleri, bu eylemleri işgale karşı zorunlu bir savunma ve dini bir vecibe

²¹⁶ Bergûsî, *Büsûletü'l-mükâveme*, 56-68.

²¹⁷ Yusuf el-Karadâvi (1926-2022); İslâm âlimi, ilim ve fikir adamı, akademisyen, Dünya Müslüman Alimler Birliği Başkanı.

²¹⁸ Şeyh Ahmed Yasin (1937-2004); Hamas'ın dini lideridir.

olarak görmüşlerdir. Özellikle İsrail toplumunun tamamen militarize bir yapı olması, bu operasyonların hedeflerinin meşruluğunu pekiştiren bir unsurdur. İsrail’de kadın ve erkek herkes orduya katılmakla yükümlüdür, dolayısıyla her birey doğrudan ya da dolaylı olarak işgalin bir parçasıdır. Bu bağlamda şehâdet operasyonları, teslimiyeti reddeden mücahitlerin etkili direniş aracına dönüşmüştür. Zayıf direnişçilerin güçlü işgalcilere karşı kullanabileceği en stratejik silahlardan biridir. Filistin toprakları işgal altındadır ve bu işgale karşı savaşmak farzdır. İşgal altındaki halk, kendi topraklarını savunmak için her türlü meşru müdafaa hakkına sahiptir. Batı’nın ve işgalci güçlerin propagandasıyla bu eylemler “terör” olarak yaftalansa da hakikatte bu operasyonlar, işgale karşı yürütülen meşru bir cihadın parçasıdır. Modern savaşların doğası gereği, yalnızca askerler değil ekonomi, medya ve toplumun tamamı savaşın aktif unsurlarıdır. Bu sebeple, işgalci halkların da cihat bağlamında hedef alınabileceği savunulmaktadır. Yine de bu operasyonların dini yönüne dair artan sorular karşısında Bergûsî, bir müftü değil, işini yapmaya çalışan bir mühendis olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre bu tür eylemlerin fetvasını vermek ulemanın işidir; kendisinin görevi ise sahadaki mücadelenin ahlâkî ve stratejik zeminini savunmak ve inşa etmektir. Nitekim bu açıklama, onun teknik bir sorumlulukla hareket ettiğini, ancak fikrî ve imanî olarak da bu direnişe tam bir bağlılık içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bergûsî, şehadetin bir “yok oluş” değil İslam’ın en büyük fedakârlığı ve mücahidin en yüce makamı olduğunu savunur. Ona göre, cennet yolu şehadetle açılır. İslâm, barışçıl olanlarla barışı, savaş açanlarla ise savaşı emreder. Bu bağlamda İsrail bir işgal devleti olduğu için “harbî” statüsündedir ve ona karşı savaşmak caizdir. Hatta işgalcilerin Müslüman sivilleri canlı kalkan olarak kullanması bile bu durum direnişi durdurmak için yeterli bir gerekçe sayılmaz; çünkü ümmetin bekası, bireysel zararların önünde tutulmalıdır.²¹⁹

Cihadın Meşruiyeti: Zorunluluk durumlarında, düşmana karşı en etkili yöntemlere başvurmak İslâm fıkhrına göre caiz görülür. Filistin direnişi de bu bağlamda işgalcileri korkutarak geri çekilmeye zorlamak için hem meşru hem de zorunlu bir mücadeledir. Şehâdet operasyonlarında siviller doğrudan hedef alınmaz; ancak işgalci güçlerin kadınları ve çocukları canlı kalkan olarak kullanması durumunda ortaya çıkan zararın sorumluluğu saldırgana aittir. Zira savaş ahlâkını ihlal eden taraf işgalci olup direnişin doğrudan bu tür sonuçlara niyet etmediği vurgulanmaktadır. Direnişin bedeli ağır olabilir, ancak işgalin sona ermesi için bu bedellerin göze alınması gerektiği savunulur. Bazı çevreler, şehâdet operasyonlarının Filistin halkına zarar verdiğini iddia etse de metinde bu iddia reddedilmekte ve İsrail’in saldırgan yapısının varoluşsal bir gerçeklik olduğu hatırlatılmaktadır. Çünkü İsrail, yalnızca direnişe karşı değil direniş

²¹⁹ Bergûsî, *Büsûletü'l-mükâveme*, 69-75.

olmasa da Filistinlilerin varlığına karşı bir tehdit olarak hareket etmektedir. Geçmişte işlenen katliamlar ve sistematik baskılar, bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla direnişin olmaması, zulmün sona ermesini değil, daha da yoğunlaşmasını beraberinde getirecektir. Şehâdet operasyonlarının, işgalci toplumun huzurunu sarsarak psikolojik ve stratejik bir baskı oluşturduğu; bu sayede İsrail kamuoyunun savaşın bedeliyle yüzleştiği ifade edilmektedir. Direniş devam ettikçe İsrail'in geleceği daha da belirsiz hale gelmektedir. Fakat tüm bu mücadelenin merkezinde samimi bir niyet, yani ihlas yer almalıdır. Gerçek cihat, yalnızca Allah rızası için yapılır. Şöhret, övgü, maddi kazanç veya kavmiyetçilik gibi dünyevî motivasyonlarla yapılan hiçbir cihat, Allah katında makbul değildir. Şehâdet, yalnızca ihlasla gerçekleştiğinde en yüce mertebeye ulaşır.²²⁰

Şûra ile Direniş: İslâm, şûra (istişare) prensibine büyük önem verir ve bunu imanın bir göstergesi olarak kabul eder. Bu yüzden Kur'ân'da namaz ve infak (Allah yolunda harcama) gibi temel ibadetlerin yanında zikredilmiştir. Şûra, yalnızca bir danışma yöntemi değil lider yetiştirme, doğru bilgi paylaşımı ve kolektif aklın işletilmesi açısından da büyük önem taşır. Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) uygulamaları ve Kur'ân-ı Kerim'in açık emirleri doğrultusunda, istişare sadece bir tavsiye değil aynı zamanda farz bir yönetim anlayışıdır. Kassam Tugayları'nın şûra temelli yapısı hem stratejik başarıyı hem de operasyonların sahadaki gerçeklerle uyumunu garanti altına alır. Mücahitlerin planlama süreçlerine katılması, motivasyonu artırır ve uygulama gücünü pekiştirir. Tek adam yönetimi, hareketin istikrarını riske atarken; şûra, stratejik ve taktiksel hataları önler ve cihadın sürekliliğini sağlar. Aynı zamanda şûra, yeteneklerin keşfedilmesine ve liderlerin yetişmesine imkân tanır. Ehil, tecrübeli ve fedakâr liderler seçilmeli; genç savaşçılar bu liderler tarafından eğitilmelidir. Danışılan kişi ise gerçeği söylemekle yükümlüdür; yanlış yönlendirme ya da susmak, İslâm'da büyük vebaldır. Şûra sonucunda alınan kararlar tereddütsüz uygulanmalıdır. Zira zafer ancak disiplin, ihlas, kolektif akıl ve doğru liderlikle mümkündür.²²¹

Liderlik Özellikleri: İslâm'da liderlik, sadece emir vermek değil sorumluluk, adalet, şûra, sevgi ve örnek davranışlarla rehberlik etmektir. Gerçek lider, mücahitlerini korkuyla değil güven ve ikna ile yönetir; onların moralini yükseltir, yeteneklerini tanır ve en uygun görevlere yönlendirir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), savaşta bile istişareyi esas almış; adaletli, tevazu sahibi ve halkıyla aynı seviyede yaşamayı ilke edinmiştir. Kassam komutanı da aynı şekilde, bilgi, Allah korkusu, sürekli eğitim ve sahaya hakimiyetle mücahitlerine hem lider hem de kardeş olmalıdır. Zafer, ancak kolektif akıl, merhamet, sorumluluk bilinci ve adaletle yönetilen

²²⁰ Bergûsî, *Büsûletü'l-mükâveme*, 76-86.

²²¹ Bergûsî, *Büsûletü'l-mükâveme*, 87-94.

bir liderlikle mümkündür.²²²

Eğitim, Liderlik ve Tevazu: Sürekli eğitim ve hazırlık, zaferin temel taşlarındandır. Cihada hazırlık amacıyla yapılan silah kullanımı, atış, binicilik, yüzme ve fiziksel dayanıklılık eğitimleri farz-ı kifaye kapsamında değerlendirilir ve ibadet sayılır. Liderlik ise sadece yöneten değil, sorumluluk alan, halkıyla omuz omuza yürüten kişidir. Etkili bir lider, bilgi, adalet, karizma, sadakat ve soğukkanlılık gibi özellikleriyle topluluğunu hem savaşa hazırlar hem de manen güçlendirir. Liderin seçimi; adalet, liyakat ve emanet bilinciyle yapılmalıdır. Zaferin sürekliliği için eğitim, hazırlık, strateji, tevekkül, liyakatli liderlik, ahlâki olgunluk, sabır, cesaret ve tevazunun vazgeçilmez olduğu vurgulanır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) örneğinde, gerçek liderin hem savaşta en önde yer aldığı hem de hizmette alçakgönüllü davrandığı hatırlatılır. Liderlik; kibir değil, sorumluluk, sevgi ve fedakarlıktır. Lider seçiminde esas alınması gereken başlıca kriterler şunlardır: Allah korkusuna sahip olmak, İslâm'ı yüceltme gayreti taşımak, bilgi ve yetkinlik sahibi olmak, etkili ve karizmatik bir yönlendirici olabilmek, mücahit kardeşlerinin sevgisini ve güvenini kazanmak. Ayrıca, sürekli çalışan ve azimli olmak, kararlı ve sorumluluk sahibi olmak, öğrenmeye açık olmak, soğukkanlılık ve sağlam bir karakterle hareket etmek de bir liderde bulunması gereken niteliklerdendir.²²³

Filistin'de Direniş ve İhanet: Batı dünyası, Müslümanların bağımsızlık ve özgürlük arayışını “terörizm” olarak damgalarken, kendi emperyalist müdahalelerini “barış operasyonu” ya da “demokrasi ihracı” şeklinde yüceltmektedir. Oysa Filistin meselesi, sadece siyasi bir anlaşmazlık değil; kökleri İslâm'ın akîdesine, ümmetin ortak vicdanına ve tarihsel sorumluluğuna dayanan bir direniş hattıdır. Bu dava, Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebvî'den sonra en kutsal üçüncü mabet olan Mescid-i Aksâ'yı ve onun etrafında mübarek kılınan toprakları savunmayı içermektedir. Filistin yalnızca halkın değil tüm ümmetin omuzlarında taşınması gereken bir emanet ve cihâdî bir yükümlülüktür. Fakat bu direnişi bastırmak için yalnızca dış güçler değil, içerde konumlanan işbirlikçiler de seferber edilmiştir. Özellikle “beşinci kol” olarak adlandırılan yapılar- yanı ümmetin içinden çıkmış fakat düşmanın çıkarlarına hizmet eden kişi ve gruplar- en tehlikeli tehditler arasındadır. Bunlar arasında sahte fetvalarla direnişi etkisizleştirmeye çalışan sözde âlimler, işgalci güçlerle siyasi ve ekonomik ilişkiler kurarak onları meşrulaştıran rejimler ve halkı pasifleştiren medya organları bulunmaktadır. Bu tür ihanetler, mücadeleyi içeriden çökertmeyi hedefler ve Siyonist işgalden daha sinsi bir tehdit oluşturur. Bu nedenle İslâm ümmeti sadece silahlı mücadelede değil fikrî, ahlâkî ve sosyal alanda da direnişi kuşanmak zorundadır. Cihadın sadece cephede değil günlük

²²² Bergûsî, *Büsûletü'l-mükâveme*, 95-115.

²²³ Bergûsî, *Büsûletü'l-mükâveme*, 116-150.

hayatın her alanında sürdürülebileceği unutulmamalıdır. Kadın, erkek, genç, yaşlı her Müslüman, imkanları ölçüsünde bu davaya destek vermekle yükümlüdür. Silahlı cihada katılamayanlar için ekonomik boykot (işgalci ürünleri almamak, İsrail’i destekleyen firmalarla ticaret yapmamak) ve sosyal-kültürel boykot (işgalci ülke ile kültürel iş birliklerinden uzak durmak, onların akademik-entelektüel kurumlarını meşrulaştırmamak, sanat ve medya araçları üzerinden kurdukları algı operasyonlarına karşı koymak) bu desteğin somut yollarıdır. Bu bağlamda dikkat çekilmesi gereken önemli bir konu da işgal altındaki Filistin topraklarına turistik veya ziyaret amaçlı yapılan seyahatlerdir. Zira son yıllarda pek çok Müslüman “Mescid-i Aksâ’yı ziyaret etmek sevaptır” diyerek İsrail’in kontrolündeki Kudüs’e gitmekte ve farkında olmadan işgalin turizm gelirlerine katkı sunmaktadır. Oysa birçok âlim, işgalci rejimin kontrolündeki bölgelere bu tür bireysel ve izinsiz ziyaretlerin direnişe değil işgale dolaylı bir meşruiyet kazandırdığını belirtmektedir. Bu tür ziyaretler, Siyonist rejimin “bakın, Müslümanlar gelip ibadet edebiliyor” propagandasına hizmet etmektedir. Dolayısıyla bu seyahatler, niyet ne kadar iyi olursa olsun, işgalin varlığını normalleştirme riskini taşımaktadır. Filistinliler için asıl ihtiyaç, bu toprakların özgürleştirilmesi ve Aksâ’nın izzetli bir şekilde yeniden Müslümanlar’ın yönetimine geçmesidir. Filistin mücadelesinde en temel prensip “amaç, hiçbir zaman aracı meşrulaştıramaz” ilkesidir. İslâmî hareketler, siyasi hesaplarla değil ilahi değerlerle yönünü belirler. Yalan, hile, menfaat hesabı veya kavmiyetçilik gibi hastalıklar, hak mücadelesine gölge düşürür. Mücahit yalnızca Allah’ın rızasını gözeterek, Kur’ân ve Sünnet’e uygun bir çizgide ilerlemelidir. Gerçek zafer, yalnızca bu sadakat ve ihlas üzerine inşa edilebilir.²²⁴

Esir Müslümanların Fıkâhî Durumu: Eserin son kısmı, Filistinli esirlerin hakları, dini sorumlulukları ve ümmetin onlara karşı görevleri üzerine kapsamlı bir şer’î rehber niteliğindedir. Esirleri kurtarmanın farz olduğu vurgulanırken, işkenceye sabredip direnenlerin Allah katında yüce bir makamda olduğu belirtilmektedir. Zorla itirafta bulunan esirler, dinen mazur görülür; açlık grevi, ölüm sınırına gelmedikçe caiz kabul edilir. Esirler, zor şartlarda da olsa namaz ve oruç gibi ibadetlerini gücü yettiğince yerine getirmelidir. Kibleyi bilmeyen ya da abdestsiz kılmak zorunda kalanlar için kolaylıklar vardır. Esirin yerine hac ancak belirli şartlarda yapılabilirken, kurban kesmek için onun izni gereklidir. Kadının, ömür boyu hapis cezası almış bir eşten boşanma talebi bazı mezheplere göre caiz görülmekle birlikte bu talebin sabırla ertelenmesi de mümkündür. Dolayısıyla bu durumda olan bir kadından boşanmak yerine, sabredip evliliği sürdürmesini istemek, dinî açıdan meşru ve teşvik edilebilir bir tutum

²²⁴ Bergûsî, *Büsûletü'l-mükâveme*, 150-178.

olabilir.²²⁵

7.3. Eserdeki Ana Temalar: Eserin temel kurgusu, İslâmî perspektiften cihat kavramının teorik ve pratik boyutlarını açıklamak üzerine inşa edilmiştir. Cihat yalnızca silahlı bir mücadele biçimi olarak değil aynı zamanda inanç, sabır, hazırlık ve süreklilik gerektiren kapsamlı bir süreç olarak ele alınmaktadır. Aşağıda, eserde öne çıkan temel temalar başlıklar hâlinde sunulup, sonrasında analiz edilmiştir:

- **Cihadın Farziyeti:** Cihat, sadece fiilî savaşla sınırlı olmayan, aynı zamanda sabır, sebat ve hazırlık süreçlerini kapsayan çok yönlü bir mücadele biçimi olarak tanımlanır. Eserin merkezinde yer alan cihat kavramı, Kur’ân ve sünnet kaynaklı deliller ışığında bir yükümlülük olarak sunulmaktadır. Bu bağlamda, cihadın yalnızca bireysel bir vecibe değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluk olduğu vurgulanmaktadır. “Cihadı terk eden ümmet, zillete düşer.” ifadesi, bu mükellifiyetin ümmetin onuru ve varoluşsal direnci açısından taşıdığı hayatî önemi göstermektedir.
- **İslâm Ümmetinin Onuru ve Direnişi:** Metinde, ümmetin onurunun koruması doğrudan cihat ve direnişle ilişkilendirilmektedir. Özellikle işgal altındaki coğrafyalar-başta Filistin olmak üzere- ümmetin “kanayan yaraları” olarak betimlenmekte; bu bölgelerin özgürlüğü için aktif direnişin zorunlu olduğu dile getirilmektedir. Müminin zillet karşısında boyun eğmemesi gerektiği vurgulanmakta; “Cihat eden izzet bulur; teslim olanlar zillete düşer.” ifadesiyle, izzetin yalnızca direniş vasıtasıyla elde edilebileceği yönündeki inanç dile getirilmektedir.
- **Mücahidin Görevi ve Sorumluluğu:** Eserde mücahit figürü, sadece silahlı çatışmalara katılan bir kişi değil aynı zamanda akidevî, ahlâkî ve ideolojik anlamda donanımlı bir şahsiyet olarak tasvir edilmektedir. Özellikle “Kassâmî mücahit” tipi, ideal örnek olarak sunulmakta; bu tipolojideki mücahitlerin temel gayesinin Allah için yaşamak ve O’nun hükümlerini yeryüzüne hâkim kılmak olduğu vurgulanmaktadır. Mücahit, bu bağlamda “Allah’ın nurunu yeryüzüne taşıyan bir nefer” olarak temsil edilmektedir.
- **İslâm’sız Hiçbir Değer Olmaz:** Metin, insanî ve toplumsal tüm değerlerin ancak İslâmî bir zeminde anlam kazanabileceğini vurgular. Yazar, İslâm’dan bağımsız geliştirilen herhangi bir değer sisteminin hem birey hem toplum nezdinde sarsıntıya uğrayacağını savunur. Bu yönüyle eser, akidevî duruşu merkeze alarak değerlerin kaynağını

²²⁵ Bergûsî, *Büsûletü'l-mükâveme*, 178-211.

sorgulayan bir yaklaşım sergiler. Şeref, izzet, kurtuluş gibi kavramların yalnızca İslâm'a bağlılıkla anlam kazandığı ifade edilmekte; İslâm'dan uzak bir toplumun değer inşasında anlamlı bir varlık gösteremeyeceği belirtilmektedir. Bu yaklaşım, eserin değer sistemi ve dünya görüşünün merkezinde dinî bağlılığın yer aldığını göstermektedir.

- **Kur'ân'ın Cihat Emri:** Eserde cihadın farz oluşu, doğrudan Kur'ân âyetleriyle temellendirilmekte; ilgili âyetler, müfessirlerin yorumları eşliğinde açıklanmaktadır. Özellikle "Savaş üzerinize farz kılındı." (Bakara 216) gibi âyetler aracılığıyla cihadın ilahî bir yükümlülük olduğu vurgulanmakta; Kur'ân'ın mücadeleci ve teşvik edici yönü öne çıkarılmaktadır. Bu bağlamda eser, teorik çerçevesini vahiy merkezli bir yaklaşımla inşa etmektedir.
- **Adalet İlkesi ve Savaş Etiği:** Eserde cihadın amacı, düşmanı mağlup etmekten öte, adaletin tesisi olarak tanımlanmaktadır. Mücadele zalimliğe karşı olmaktan ziyade hakikatin ikamesi için yapılmalıdır. Savaşın ahlâkî sınırlarına dikkat çekilen metinde; kadınlara, çocuklara ve yaşlılara zarar verilmemesi gerektiği vurgulanmakta, düşmanın zalim olması durumunda dahi adaletten sapılmaması gerektiği belirtilmektedir. Bu yaklaşım, İslâmî savaş hukukunun yalnızca zaferi değil aynı zamanda adaleti hedefleyen bir anlayış üzerine kurulu olduğunu ortaya koymaktadır. Böylece eserde, savaşın sadece stratejik değil aynı zamanda ahlâkî bir sorumluluk olarak ele alındığı görülmektedir.
- **Müslümanların Kolektif Sorumluluğu:** Cihat, eserde yalnızca bireysel bir yükümlülük olarak değil ümmetin tüm fertlerini kapsayan kolektif bir sorumluluk olarak sunulmaktadır. Mücadele yalnızca cephede değil ekonomik, teknolojik, toplumsal ve entelektüel alanlarda da sürdürülmesi gerek çok yönlü bir eylemlilik olarak tanımlanmaktadır. Özellikle esir düşen mücahitlere yardım etmenin tüm ümmetin ortak görevi olduğu vurgulanmakta; "Esir bir mücahide yardım, tüm ümmetin görevidir." ifadesiyle bu hususa dikkat çekilmektedir.

7.4. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri ve Üslûp

Eser, didaktik ve yönlendirici bir tarzla yazılmıştır. Yazar, ne yapılması gerektiğini, neden ve nasıl yapılması gerektiğini açık, sistemli ve öğretici bir biçimde ortaya koyar. Bu yönüyle eser, bir ilmihal yahut cihat rehberi niteliği taşır. Metin sadece mücadeleye çağırılmaz aynı zamanda cihadın ahlâkî ve fikhî sınırlarını da öne çıkarır. Kadın ve çocuklara zarar vermeme ve adaletli olma gibi ilkelere yapılan atıflar dikkat çeker. Bu, anlatımın radikal değil ilkesel olduğunu gösterir. Ayrıca her bölümün sonunda yer alan dualar ve cihada çıkanların Allah

tarafından yüceltilmesi, zaferle ya da şehâdetle ödüllendirilmesi gibi ifadeler anlatıma hem manevî bir derinlik hem de okuyucuya güçlü bir motivasyon kazandırır. Metnin üslûbu, yalnızca bilgi vermekle yetinmeyen; okuyucuyu İslâmî sorumluluğa, direnişe destek vermeye ve cihada adanmış bir bilince çağıran dikkat çekici bir hitabetle örülmüştür. Sık sık “Ey Kassâmî mücahid! gibi doğrudan seslenmelerle başlayan ifadeler, klasik İslâmî nasihat geleneğini hatırlatan muhatap odaklı ve çağrıcı bir anlatım tarzı sunar. Bu üslûp, okuyucunun metne duygusal ve zihinsel bir bağ kurmasını sağlarken aynı zamanda metne bir manifesto havası kazandırır. Metinde sürekli tekrar edilen bazı temalar – “Cihat farzdır”, “Allah’ın emridir”, “Zafer mücahitlerindir”, “Düşmanlara karşı direnmek gerekir” – aracılığıyla vurgu ve tekrar tekniği öne çıkar. Bu tekrarlar, mesajın akılda kalmasını kolaylaştırmakla kalmaz, okuyucunun zihninde dini-siyasi bir netlik ve kesinlik duygusu da oluşturur. Metnin bir diğer belirgin özelliği ise âyet ve hadis merkezli bir dil kullanılmasıdır. Eserin hemen her bölümünde Kur’ân âyetleri ve sahih hadislerden hareketle hükümler verilir ve yönlendirmelerde bulunulur. Bu durum, metne hem meşruiyet kazandırma amacı taşır hem de fıkıh ve akîde temelli bir ikna dili oluşturur. Üslûp yalnızca teorik bir anlatımla sınırlı kalmaz; aksine, okuyucuyu fiilî bir mücadeleye çağıran eylem vurguları içerir. “Cihada çık!”, “Savaş!”, “Teslim olma!”, “Hazırlan!” gibi ifadelerle mücahit bilincini şekillendirmeyi amaçlayan aktif bir dil ortaya konur.

8. el-Mizân cihâdü’l-da‘ve ve da‘vetü’l-mücâhidîn: (Davetin Cihadı ve Mücahidlerin Daveti)

Müellif, orijinal adı *الْمِيزَانُ جِهَادُ الدَّعْوَةِ وَدَعْوَةُ الْمُجَاهِدِينَ* olan bu eserinde gelecek neslin mücahitlerine seslenerek onlara nasihatlerde bulunmakta ve bu yönüyle anlatı türüyle harmanlanmış didaktik bir eser ortaya koymaktadır.²²⁶ 2013 yılında yayımlanan bu kitap, *Direnîşin Pusulası* adlı eserden hemen sonra kaleme alınmış ve onunla birlikte neşredilmiştir. Yazar, bu çalışmasıyla İslâm davetinin fikrî ve ahlâkî boyutunu yeniden canlandırmayı hedeflemektedir.²²⁷ Eser, Bergûsî’nin “*Mühendisi karanlık hücrelerinde unutmayın; o, sizin için özgürlüğün bir simgesiydi.*” cümlesiyle başlamakta ve oldukça kapsamlı bir ithaf listesi içermektedir. Müellif; eserini, İslâm davetine kendini adanmış vaizlere, hatiplere, öğretmenlere, davetçilere, iyiliği emredip kötülükten sakındıranlara, mücahitlere ve cihat davetçilerine ithaf etmekte; ayrıca Hasan el-Bennâ (1906-1949), Seyyid Kutub (1906-1966), İzzeddin el-Kassam

²²⁶ Güceyüz-Önal, “Filistinli Yazar Abdullah Galib Bergûsî’nin Yoldaki Mühendis Eseri Üzerine”, 110.

²²⁷ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II-Yaşayan Şehit-Filistinli Kassam Komutanının Zindan Hatıraları*, 111.

(1882-1935) ve Filistin direnişinin sembol isimlerinden Ahmed Yasin gibi şahsiyetleri de özel olarak anarak onlara duyduğu saygıyı ve bağlılığı ortaya koymaktadır. Yazar, ithaflar arasında babasına da yer vererek bireysel sorumluluk ile ümmete karşı toplumsal görevin birbiriyle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Önsözde Bergûsî, İslâm toplumunun içinde bulunduğu ağır durumu, Müslümanların gevşekliği ve pasifliğiyle açıklamakta; bu sebeple *Mizan*'ın, yani dengeleyici ve yol gösterici bir ölçüt olarak ortaya konduğunu belirtmektedir. Kitabın temel amacı, davet cihadının ve bu cihadı yürüten mücahitlerin önemine dikkat çekmektir. Müellife göre ilim, davet ve cihat ehli kimseler, ümmetin korunması ve yüceltilmesi gibi hayati sorumlulukları üstlenmelidir. Davet cihadı, yalnızca Allah'ın kelimesini yüceltmek, hakkı ortaya koymak, bâtılı ortadan kaldırmak ve ilahî rızaya ulaşmak amacıyla yapıldığında anlam kazanmaktadır.; eğer bu mücadele makam, ganimet, cesaret gösterisi veya şöhrat gibi dünyevi saiklerle gerçekleştirilirse, bu gerçek bir cihat sayılmamakta ve bu tür bir çabadan ecir beklenmemektedir. Müellifin ikinci önemli amacı, İslâm ümmetinin hem fiziksel hem de fikrî sınırlarının korunmasıdır. Bu bağlamda mücahitlerin yalnızca toprakları değil aynı zamanda medya, düşünce ve kültür alanlarını da savunması gerektiği ifade edilmektedir.²²⁸ Bilgi ve iletişim teknolojilerinin ideolojik mücadeledeki rolü dikkate alındığında bu yaklaşım, cihat kavramının sadece silahlı direnişle sınırlı olmadığını, aynı zamanda fikrî, kültürel ve medyatik boyutlar içerdiğini ortaya koymaktadır. Bergûsî, barışın ancak güç yoluyla elde edilebileceğini; zayıflık ve teslimiyetin ise İslâm'ın ruhuna aykırı olduğunu savunmaktadır. Müellif, kişisel mücadele tecrübesine de yer vermekte; İsrail'e karşı yürüttüğü direnişten ve hapisanede geçirdiği yıllarda yazdığı eserlerle oluşturduğu direniş edebiyatından söz etmektedir. Bu eseri, yeni nesil davetçilere bir rehber sunmak amacıyla kaleme aldığını ifade etmektedir. Ona göre İslâm ümmeti, “en hayırlı ümmet” sıfatını taşımanın sorumluluğuyla hareket etmelidir; aksi takdirde bu ilahi görevin ihmal edilmesi, zillet, çöküş ve helâkle sonuçlanmaktadır. Kitap boyunca cihadın farklı boyutları değerlendirilmekte; ancak davet cihadına özel bir vurgu yapılmaktadır. Müellife göre, silahlı direniş, edebî mücadele ve tebliğ faaliyetleri birer cihat formudur; fakat en kıymetlisi, insanları tevhid inancına ve hakikate çağırان davet cihadıdır. Bu yönüyle eser, İslâm davetinin mahiyeti cihat kavramının anlamı ve Müslümanların izlemesi gereken stratejik yol haritası bağlamında ideolojik bir çerçeve sunmaktadır. Yazar, bu çalışmayı İslâmî mücadele ruhunu pekiştirmek ve ümmet bilincini kuvvetlendirmek amacıyla kaleme almaktadır. Eserde İslâm, yalnızca bireysel ibadetlere indirgenmeyen; siyasal, ahlakî ve toplumsal boyutlarıyla bir bütün hâlinde ele alınan bir hayat nizamı olarak tanımlanmaktadır.

²²⁸ Abdullah Gâlib Bergûsî, *el-Mizân cihâdû'd-da've ve da'vetû'l-mücâhidîn* (İrbid: Dârü'l-Bergûsî li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2013), 11-16.

Metin, İslâmî davetçilerin takip etmesi gereken metodolojik ilkeleri belirlemekte; cihadın dinî ve ahlâkî meşruiyetini temellendirmekte ve ümmetin kolektif bilincine teorik ve pedagojik bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda eser, yalnızca teorik bir tartışma zemini oluşturmakla kalmamakta; aynı zamanda davet ve cihadın güncel hayattaki uygulanabilirliğini göstermeye yönelik stratejik bir kaynak olarak değerlendirilmektedir.

8.1. Eserin Konusu

Bu kitap, İslâmî davet, cihat, şehâdet ve Müslüman toplumunun dini, sosyal ve siyasi alanda izlemesi gereken yol üzerine odaklanmaktadır. Müellif, İslâmî hareketlerin mücadele yöntemlerini, cihadın farz oluşunu, Müslümanların birlik içinde hareket etmesi gerektiğini, İslâm'ın egemen olması için atılması gereken adımları ve şehâdetin yüceliğini ele almaktadır. Kitap; İslâm daveti, cihat, Müslümanların maruz kaldığı zulümler, şehâdet ruhu, siyasi mücadele ve Müslümanlar birliği gibi temel konular etrafında şekillenmektedir. Öncelikle, İslâm davetinin nasıl olması gerektiği, vaaz ve hutbelerde izlenmesi gereken yöntemler detaylandırılmakta ve davetçilerin dikkat etmesi gereken hususlar ele alınmaktadır. Müellif, cihadın yalnızca savaş ile sınırlı olmadığını; mali cihat, tebliğ (davet cihadı) ve eğitim cihadı gibi farklı boyutları bulunduğunu vurgulayarak, Müslümanların bu sorumluluğu yerine getirmesi gerektiğini ifade etmektedir. Kitapta ayrıca, Müslüman ülkelerdeki baskıcı yönetimler ve Batılı emperyalist güçler tarafından uygulanan zulümler ele alınmakta, bu baskılara karşı direnmenin dini bir gereklilik olduğu savunulmaktadır. Şehâdet ruhu, en yüksek makam olarak tanımlanırken, İslâm için mücadele eden mücahitlerin fedakarlıkları ve önemi vurgulanmakta; Seyyid Kutub, Hasan el-Bennâ ve Ahmed Yasin gibi önde gelen şahsiyetlerden örnekler verilmektedir. Müellif, İslâm'ın yalnızca bireysel bir inanç sistemi değil aynı zamanda bir devlet sistemi olarak da uygulanması gerektiğini savunmakta ve mevcut yönetimlerin İslâm dışı olduğunu, bu nedenle değiştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda, bir İslâm devleti kurma fikri işlenmektedir. Kitap ayrıca, Müslümanların mezhep ve fıkıh ayrılıklarını tartışma konusu yapmamaları gerektiğini, tüm Müslümanların tek bir ümmet olarak birleşmesi ve İslâm bayrağı altında toplanması gerektiğini savunarak, dayanışma ve birlik olgusunun önemine dikkat çekmektedir.²²⁹

²²⁹ bkz. Abdullah Gâlib Bergûsî, *el-Mizân cihâdü'd-da' ve ve da'vetü'l-mücâhidîn* (İrbid: Dârü'l-Bergûsî li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2013).

8.2. Eserin Özeti

Eser, İslâm daveti ve cihat anlayışını detaylı bir şekilde ele alan bir manifestodur. Davet cihadı; dil, kalem, mal ve nefisle yapılan bir mücadele olup, amacı İslâm'ı yaymak ve toplumu ıslah etmek olarak tanımlanmaktadır. Davet cihadının sancağını taşıyanların cesaret, ihlas, sabır, doğruluk, tevazu, azim ve ilme düşkünlük gibi üstün ahlâkî değerlere sahip olmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Peygamberimiz (s.a.v.), bu konuda en büyük örnek olarak gösterilirken, davetin ilk aşamasında gizliliğin, ardından açık davetin esas olduğu belirtilmiştir. Davet sürecinde alay edilme ve baskı görme gibi zorluklarla karşılaşılacağı, ancak sabır, azim ve güçlü bir iman ile bu zorlukların aşılabileceği ifade edilmektedir. Bergûsî, söz konusu eserinde Allah'ın davet düşmanlarından dünyada ve ahirette intikam alacağını, geçmiş kavimlerin helâkıyla ilgili Kur'ân âyetleri üzerinden anlatmaktadır. Burada, davet yolunun temel prensipleri; tevhid, cihat ve İslâm'ın sınırlarını koruma sorumluluğu ile şekillendirilmekte, İslâm'ın hakimiyeti için mücadele edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Davetin zaferi ve mücahitlerin şehâdeti, davetçilerin zorluklara rağmen mücadelesine devam etmesi gerektiği ve Allah yolunda ölmenin en büyük hedef olduğu fikriyle ele alınmaktadır.²³⁰

Eser aynı zamanda hutbe ve hitabet sanatını detaylandırarak, davetçilerin toplum üzerindeki etkisini, başarılı bir hutbenin nasıl olması gerektiğini ve İslâm davetinin temel ilkelerini açıklamaktadır. Etkili bir hutbe için davetçinin güvenilir, cesur, samimi, bilgili ve insanlarla güçlü bağlar kurabilen biri olması gerektiği vurgulanırken, hutbelerin fasih, açık ve anlaşılır olması gerektiği belirtilmiştir. Hutbenin konusunun bütünlüğü korunmalı, dağınık ve yüzeysel anlatımlardan kaçınılmalıdır. Davetçi, kendi öğütlediği değerleri hayatında uygulamalı, hitabetinde inandırıcı olmalı ve yüksek azimle hareket etmelidir. Hutbeler, toplumun ihtiyaçlarına hitap ederek insanların sorunlarına çözümler sunmalı ve onların inançlarını güçlendirmeyi hedeflemelidir. Başarılı bir hutbenin yalnızca duygulara değil akıllara da hitap etmesi ve insanların hayatlarında olumlu değişimler oluşturması gerektiği üzerinde durulmaktadır.²³¹

Eser, hutbe ve konferansların özelliklerini de ele almakta ve bunların hem akıl hem duygu boyutunu içermesi, Kur'ân ve sahih hadislerle desteklenmesi, mezhepçi ve ayrıştırıcı söylemlerden kaçınması gerektiğini vurgulamaktadır. Yanlış ve güvenilirmez bilgilerin kullanılmaması, insanların acı ve umutlarının göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmektedir. Davet cihadı, yalnızca savaş meydanında değil, ilim, ahlâk ve sosyal hayatın her

²³⁰ Bergûsî, *el-Mîzân cihâdü'd-da 've ve da 'vetü'l-mücâhidîn*, 11-111.

²³¹ Abdullah Gâlib Bergûsî, *el-Mîzân cihâdü'd-da 've ve da 'vetü'l-mücâhidîn*, 112-132.

alanında verilen bir mücadele olarak tanımlanırken, mücahitlerin iyiliği emredip kötülükten sakındırma görevleri olduğu belirtilmektedir. Hutbe ve konferans hazırlıklarında, konunun seçimi, hedeflerin belirlenmesi ve kaynakların doğruluğunun teyit edilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Cihadın farklı boyutları maddi destek, tebliğ, eğitim, siyasi mücadele ve savaş meydanında mücadele olarak sınıflandırılmaktadır.²³²

Eser, cihadın hedeflerini açıklarken, Müslümanların zulme ve işgale karşı direnmesi, İslâm'ın uygulanmasını sağlamak için mücadele etmesi ve Müslüman toplumlarda disiplin, ahlâk ve itaati teşvik etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Mücahitlerin temel sloganları olarak, Allah'ın hedef, Kur'ân'ın anayasa, Peygamber'in önder, cihadın yol ve Allah yolunda ölmenin en büyük arzu olduğu ifade edilmektedir.

- “Allah Hedefimizdir” sloganı, her işin yalnızca Allah'ın rızası için yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Davetin, bireysel menfaatler ya da dünyevî kazançlar için değil yalnızca Allah'a kulluk etmek amacıyla gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmektedir.
- “Kur'ân Anayasamızdır” anlayışı, İslâm'ın, hayatın her alanında belirleyici bir rehber olduğu ve dünya düzeninin Kur'ân'a göre şekillendirilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır.
- “Peygamberimiz Önderimizdir” ifadesi, Peygamber'in hayatının her Müslüman için bir örnek teşkil ettiğini ve onun sünnetinin izlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.
- “Cihat Yolumuzdur” sloganı; mücadelenin, davetin bir parçası olduğunu ve cihadın farklı boyutlara sahip olduğunu belirtmektedir. Maddi cihadın maddi destek sağlamakla, tebliğ cihadının İslâm'ı yaymakla, eğitim cihadının ilmi yaymakla, siyasi cihadın İslâm devleti kurmayı hedeflemekle ve askeri cihadın fiziksel mücadeleyle gerçekleştiği ifade edilmektedir.
- “Allah Yolunda Ölmek En Büyük Arzumuzdur” sloganı ise şehâdetin en yüce merteye olduğu ve bir Müslüman'ın en büyük hedeflerinden birinin Allah yolunda canını feda etmek olması gerektiği düşüncesini savunmaktadır.²³³

Eser, davetin ve cihadın nihai zaferine odaklanmaktadır. Zaferin yalnızca toprak kazanmak olmadığını, aynı zamanda inancın güçlenmesi ve zulme karşı durmak anlamına geldiğini vurgulamaktadır. İslâm hareketlerinin tarih boyunca güçlü düşmanlarla karşılaştığı ancak mücadele ruhunu kaybetmeyerek zafere ulaştığı ifade edilmektedir. Gerçek zaferin, Müslümanların hakka olan bağlılıklarını sürdürmeleri ve Allah'ın dinini yüceltmeleriyle elde

²³² Bergûsî, *el-Mizân cihâdü'd-da've ve da'vetü'l-mücâhidîn*, 132-134.

²³³ Bergûsî, *el-Mizân cihâdü'd-da've ve da'vetü'l-mücâhidîn*, 135-176.

edileceği anlatılmaktadır. Şehâdetin, davanın en büyük zaferi olduğu belirtilmektedir. Hz. Muhammed (s.a.v.), mücahitler ve davetçiler için en büyük örnek olarak sunulurken, onun ibadet, zühd, cesaret ve affetme konularındaki liderliği öne çıkarılmaktadır. Cihadın siyasi ve askerî boyutları, İslâm devletinin kurulmasının gerekliliği, İslâm düşmanlarıyla mücadelenin farz olduğu, Tağutî rejimlere karşı durulması gerektiği ve Filistin'in kurtarılmasının Müslümanların öncelikli görevi olduğu anlatılmaktadır. Şehâdet, Allah yolunda ölmenin en büyük mertebe olduğu düşüncesiyle ele alınırken, dünyaya bağlılıktan kaçınmanın önemi vurgulanmakta, Seyyid Kutub ve Hasan el-Bennâ gibi isimler şehâdet örnekleri olarak sunulmaktadır. Müellif, onların mücadelesine ve şehâdetine övgüler sunarken, İsrail ve küresel güçlerin İslâm'a karşı düşmanca tutumlarını eleştirmektedir. Şeyh Ahmed Yasin'in fedakarlığının ve azminin, Müslümanlara örnek teşkil etmesi gerektiği ifade edilerek, onun mücadelesinin devam ettirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. İslâm davetinin şehâdetle korunup yayıldığı, zalimlerin baskısının İslâm hareketini durduramayacağı ve İslâm'ın ancak iman ve cihatla egemen olacağı yer almaktadır. Aynı zamanda bu eser, İslâm daveti ve cihat anlayışını detaylı bir şekilde ele alan bir rehberdir. Müslümanların, cihadın farklı türleriyle İslâm'ın hakimiyeti için mücadele etmesi gerektiğini, şehâdet arzusunun mücahitlerin en büyük hedefi olduğunu ve İslâm devletini kurmanın, daveti yaymanın ve cihadı desteklemenin temel sorumluluklar arasında yer aldığını savunmaktadır.²³⁴

8.3. Eserdeki Ana Temalar

- **Davet Cihadının Tanımı ve Önemi:** Davet cihadı, İslâm'ın yayılması ve toplumun ıslah edilmesi için dil, kalem, mal ve nefisle yapılan kapsamlı bir mücadeledir. Bu mücadele yalnızca fiziksel savaşı değil aynı zamanda ilmî çalışmaları, ahlâkî değerlerin korunmasını ve sosyal alanlarda İslâm'ın yaşatılmasını kapsar. Temel hedefi, insanları tevhid inancına çağırarak birey ve toplum düzeyinde bir dönüşüm gerçekleştirmektir. Fakat bu süreçte davetçiler çeşitli engellerle karşılaşabilir ve baskılara maruz kalabilirler. Bu noktada Allah yolunda ölmek, Müslümanlar için en büyük şereflerden biridir. Mücahitler, dünyaya bağlanmak yerine ahireti kazanma yolunda mücadele etmelidir. Seyyid Kutub ve Hasan el-Bennâ gibi önemli şahsiyetler, şehâdetleriyle İslâm davasına büyük katkılar sunmuş, davet cihadının ne denli bedel gerektiren bir

²³⁴ Bergûsî, *el-Mizân cihâdî'd-da 've ve da 'vetü'l-mücâhidîn*, 179-213.

sorumluluk olduğunu somut biçimde ortaya koymuşlardır. Bu anlamda şehâdet, İslâm'ın korunması ve yayılması yolunda verilen en büyük fedakârlık olarak görülmektedir.

- **Davet Cihadının Anlamı ve Sorumluluğu:** Gerçek bir davetçi, savunduğu değerleri hayatında uygulamalı ve hitabetinde inandırıcı olmalıdır. Azim, samimiyet ve kararlılık, davetçinin en temel özellikleri arasındadır. Davetin başarılı olabilmesi için halkın ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalı ve onların sorunlarına çözümler sunulmalıdır. Davetçi, topluma yakın olmalı, onların dertlerini dinlemeli ve onlarla samimi bağlar kurarak rehberlik etmelidir.
- **Cihadın Türleri:** Cihat, sadece savaş meydanında verilen bir mücadele değildir. Bunun farklı boyutları vardır. Maddi cihat, mali destek sağlamayı ve fakirlere yardım etmeyi içerirken; tebliğ cihadı, İslâm'ın anlatılması ve onun hakkında ilmî çalışmalar yapılmasını kapsar. Eğitim cihadı, İslâmî ilimlerin öğretilmesini ve yeni nesillere aktarılmasını içerir. Siyasi cihat, İslâm yönetimini kurmak için yapılan mücadeledir. Fizikî cihat ise gerektiğinde İslâm'ı savunmak için verilen silahlı mücadelenin adıdır.
- **Cihadın Hedefleri:** Cihadın temel hedefleri arasında Müslümanların zulme ve işgale karşı direnmesi yer almaktadır. Bu mücadele, sadece askerî anlamda değil aynı zamanda İslâm'ın toplumsal hayatta hâkim kılınması için verilen çok yönlü bir çabadır. Bu süreçte, bazı Müslümanlar düşmanla barış yapmanın doğurabileceği zararları tam olarak kavrayamayabilir. Zira barışın her zaman adalet ve denge getirmediği, kimi zaman düşmanın güçlenmesine ve İslâm toplumunun zayıflatılmasına zemin hazırladığı tarihsel örneklerle sabittir. Bu nedenle, bilinçli bir direniş hattı kurulmalı ve barış önerileri eleştirel bir süzgeçten geçirilmelidir. Cihadın gayesi, sadece dış tehditlere karşı koymak değil aynı zamanda disiplin, ahlâk ve itaati toplumsal yapıya yerleştirerek İslâm'ın hâkimiyetini sağlamaktır.
- **Davet Sancağını Taşıyanların Özellikleri:** Davetin taşıyıcıları, yalnızca ilmi bilgiye sahip olmakla kalmamalı, aynı zamanda yüksek ahlâkî değerlerle donatılmış olmalıdır. Bu yolda ilerleyen kişilerde cesaret, ihlas, sabır, doğruluk, tevazu ve ilme düşkünlük gibi erdemler bulunmalıdır. Bunun yanı sıra toplum içerisinde iyiliği emredip kötülükten sakındırma görevini üstlenerek örnek bir kişilik sergilemelidirler. Bu sorumluluğu taşıyanlar hem bireysel hem de toplumsal anlamda istikrarlı bir duruş sergilemelidir.
- **Davet Cihadının Önderi Peygamberimiz (s.a.v.):** Hz. Muhammed (s.a.v.), yalnızca bir peygamber değil aynı zamanda örnek bir lider, stratejist ve davet önderidir. O, tebliğine önce gizli bir şekilde başlamış, ardından açık bir davet ile İslâm'ı yaymaya

devam etmiştir. Bu süreçte alay edilme, baskıya maruz kalma, dışlanma ve hatta ölüm tehditleri gibi pek çok engelle karşılaşmıştır. Fakat gösterdiği kararlılık, stratejik planlama ve yüksek ahlâkî duruş sayesinde İslâm'ı geniş kitlelere ulaştırmıştır. Onun liderliği; zühdü, tevazusu, cesareti, affediciliği ve adaletli yönetimiyle tamamlanmıştır. Peygamberimiz, ümmetine cihadın yalnızca silahlı mücadele değil aynı zamanda sabır, azim ve hikmet mücadelesi olduğunu göstermiştir. Bu yönüyle onun hayatı, tüm davetçiler için kıyamete kadar sürecek bir rehber niteliği taşımaktadır.

- **Allah'ın, Davet Düşmanlarından İntikamı:** Kur'ân-ı Kerîm'de, geçmişte İslâm'ın düşmanları olan kavimlerin nasıl helâk edildiğine dair birçok kıssa yer almaktadır. Zalim yöneticiler, din düşmanları ve münafıklar hem dünyada hem de ahirette ilahi adaletle karşılaşacaklardır. Firavun, Nemrut ve Karun gibi inkarcılar, kibirleri ve zulümleri sebebiyle Allah'ın gazabına uğramışlardır. Bu kıssalar, Müslümanlara, hak davayı sürdürme konusunda kararlılık göstermeleri gerektiğini hatırlatmaktadır.
- **Davet Sancağını Taşıyanların Prensipleri:** Davet yolunu seçen kişiler, büyük bir azim ve sabır göstermelidir. Bu mücadele, yalnızca bireysel bir inanç meselesi değil aynı zamanda İslâm'ın toplum hayatında hâkim kılınmasını sağlamayı da içermektedir. Tevhid inancının korunması, cihat bilincinin diri tutulması ve İslâm'ın sınırlarının muhafaza edilmesi, bu yolda yürüyenlerin en temel görevlerindendir. Mücadelede istikrar, kararlılık ve iman bu yolda vazgeçilmez unsurlardır.
- **Davetin Zaferi ve Mücahitlerin Şehâdeti:** Davet sürecinde karşılaşılan zorluklar, iman ve kararlılıkla aşılmalıdır. Allah yolunda mücadele etmek, kişinin en yüce gayelerinden biri olmalıdır. Şehâdet, davetçilerin ve mücahitlerin ulaşabileceği en yüksek mertebe olarak görülmektedir. Şehitler, Allah'ın rızasını kazanmış ve İslâm davasına en büyük katkıyı sunmuş kişilerdir. Bu nedenle, davet mücadelesinde geri adım atmamak ve nihai zaferin Allah'a ait olduğunu bilmek gerekir.
- **Etkili Hutbe ve Konferansın Şartları:** Bir hutbenin veya konferansın etkili olabilmesi için, yalnızca duygulara hitap etmesi yeterli değildir aynı zamanda akla da hitap etmelidir. Konuşmalar, Kur'ân ve sahih hadislerle desteklenmeli, yanlış ve güvenilir bilgilerden kaçınılmalıdır. Ayrıca mezhepçi ve ayrıştırıcı ifadeler kullanılmamalı ve halkın sorunlarına çözümler sunan içerikler oluşturulmalıdır. Hutbenin dili açık, anlaşılır ve ikna edici olmalı, gereksiz ayrıntılardan kaçınılmalıdır.
- **Mücahitlerin Temel Sloganları:** Davetin ve cihadın temel sloganları, Müslümanlar'ın inançlarını ve bağlılıklarını yansıtır: "Allah hedefimizdir.", "Kur'ân anayasamızdır.",

“Peygamberimiz önderimizdir.”, “Cihat yolumuzdur.” ve “Allah yolunda ölmek en büyük arzumuzdur.” Bu ifadeler, davetçilerin ve mücahitlerin bilinçlerini ve kararlılıklarını ortaya koymaktadır.

- **Cihadın Siyasî ve Askerî Boyutu:** İslâm’ın toplumsal hayatta etkin ve adaletli bir biçimde varlık göstermesi için Müslümanların siyasî ve askerî alanda bilinçli bir mücadele yürütmeleri gerekmektedir. Bu mücadele, zulümle yönetilen sistemlere karşı direnişi, adaletin tesisi için çabayı ve ümmetin birliğini hedeflemelidir. Henüz gerçekleştirilmemiş olsa da İslâmî ilkelerin hâkim olduğu bir yönetim yapısının inşası, uzun vadeli bir hedef olarak önemini korumaktadır. Bu çerçevede, Filistin ve Kudüs meselesi tüm Müslümanlar’ın ortak davası olarak görülmeli; bu mukaddes toprakların işgalden kurtarılması için siyasal, toplumsal ve gerektiğinde askerî düzeyde çok boyutlu bir mücadele sürdürülmelidir.

8.4. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri ve Üslûp

Eser, didaktik (öğretici) bir anlatım tekniği benimseyerek okuyucuya İslâm daveti, cihat ve şehâdet konularında rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Anlatım, Kur’ân âyetleri, hadisler, İslâm âlimlerinin görüşleri ve tarihi olaylara sıkça referans verilerek güçlendirilmiştir. Her konu sistematik bir biçimde ele alınmış; öncelikle konunun önemi açıklanmış, ardından örneklerle desteklenmiş ve uygulanabilir pratik bilgiler sunulmuştur. Bu yaklaşım, okuyucunun konuyu daha sağlam ve bütünlüklü bir şekilde kavrayabilmesini sağlamak amacıyla tercih edilmiştir. Söz konusu eser, hitabet ve telkin içeren bir anlatımla kaleme alınmış olup, büyük ölçüde bir vaaz veya konferans konuşması havası taşımaktadır. Okuyucunun motive olması amacıyla duygu yüklü ifadeler, retorik sorular, tekrar ve vurgu tekniği kullanılmış aynı zamanda topluluğa seslenen bir hatibin üslubunu yansıtan anlatım tercih edilmiştir. Bunun yanı sıra coşkulu ve ilham verici bir üslûp tercih edilerek şehâdet, zafer ve İslâm’ın yükselişi gibi kavramlar güçlü vurgularla işlenmiş; şiirler, tarihi olaylar ve mecazlarla anlatım etkileyici hâle getirilmiştir. Önemli görülen her fikir âyet ve hadislerle desteklenerek delillendirme yöntemi kullanılmış, böylece okuyucuya ilahi bir emir olarak sunulmuştur. Kitabın üslubu, okuyucunun duygularını harekete geçirmek, onu motive etmek ve bir harekete sevk etmek amacıyla doğrudan hitaplarla güçlendirilmiştir. Kitapta genellikle keskin ve mutlak ifadeler kullanılmış, belirsizliğe ve farklı yorumlara yer verilmemiştir. Okuyucu, kitabın sunduğu görüşleri sorgulamaktan çok, onları kabul etmeye yönlendirilmiştir. Kitabın üslûbu aynı zamanda okuyucunun pasif kalmasını engelleyecek şekilde eylem çağrıları da içermektedir. Kitabın dili

yer yer oldukça sert bir üslûba da sahiptir. Müslümanlar ile düşman olarak görülen gruplar- özellikle işgalci güçler, siyonistler, münafıklar ve İslâm'a karşı duran yönetimler- net çizgilerle birbirinden ayrılmış ve okuyucunun bu gruplara karşı keskin bir tavır alması açıkça teşvik edilmiştir. Bu sert üslûbun benimsenmesinde, yazarın yaşadığı sosyo-politik bağlam ve kişisel mücadele deneyimlerinin etkili olduğu söylenebilir. Özellikle Filistin'de süregelen işgal, zulüm ve direniş ortamı; esaret, şehâdet ve ihanet temalarının yazarın kişisel tarihinde güçlü biçimde yer alması, onun diline doğal olarak sertlik, keskinlik ve mücadele ruhu kazandırmıştır. Bu üslûp, sadece bir fikir beyanı değil aynı zamanda okuyucuyu harekete geçirmeyi, safları netleştirmeyi ve ideolojik bir bilinç oluşturmaya hedeflemektedir. Eserde yer alan bu net ayrımlar ve keskin dil, okuyucunun pasif kalmasını önlemek, ona bir sorumluluk hissi yüklemek ve İslâmî kimliğini tehdit altında hissettirmek amacıyla bilinçli bir retorik tercih olarak değerlendirilebilir. Böylece kitap, yalnızca bilgi aktarmakla kalmaz aynı zamanda okuyucunun ruh hâline hitap ederek onu belirli bir siyasî-dinî pozisyona sevk etmeye çalışır.

9. Mühendis 'ale't-tarîk: Emîru'z-zill: (Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi)

Orijinal adı *أميرُ الظِّل: الطَّرِيقُ عليّ المَهْنَدِسُ* dir.²³⁵ *Yoldaki Mühendis Abdullah Galib Bergûsî: Filistinli Kassam Komutanının Otobiyografisi* şeklinde Türkçeye çevrilmiştir. Filistin direniş hareketi Kassam Tugayları'nın önde gelen komutanlarından biri olan Galib Bergûsî'nin otobiyografisidir. Hamas'ın Genelkurmay Başkanı olan ve 2012'de şehit edilen Ahmet Said Caberi tarafından yazılan önsözle başlamaktadır. Caberi bu önsözü, Siyonist rejimin aracına düzenlenen saldırıdan beş ay önce kaleme almıştır.²³⁶

İsrail mahkemesi tarafından 67 kez müebbet ve toplamda 5200 yıl hapis cezasına çarptırılan Bergûsî'nin kimliği ve mücadelesi, yalnızca kişisel bir anlatı değil aynı zamanda Filistin direnişinin sembollerinden biri olarak büyük önem arz etmektedir. Bu kadar ağır bir ceza hem onun faaliyetlerinin etkisini hem de İsrail'in ona karşı korkusunu göstermektedir. Kendi hayat hikâyesinin yer aldığı bu kitap, insanlık ve mücadele ruhuyla donanmış bir komutanla beraber uzun bir yolculuk yaptırmaktadır.²³⁷

Bergûsî, Filistin direniş tarihinde, özellikle Hamas ve Kassam tarihinde büyük etkiye sahip olup Kassam'ın bir diğer komutanı Yahya Abdüllatif Ayyaş'ın (1966-1996) halefi olarak yaşamıştır. Elektronik eşyalarda ve patlayıcı maddeler konusunda uzman olan Yahya Ayyaş

²³⁵ bkz. Abdullah Galib Bergûsî, *Mühendis 'ale't- tarîk: Emîru'z-zill* (Amman: Müessesetü'l- Fûrsân li'n- Neşri ve't- Tevzî', 2015).

²³⁶ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî*, 21-23.

²³⁷ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî*, 11-18.

suikaste uğrayıp şehit düştükten sonra onun görevini Bergûsî üstlenmiştir. Bergûsî'nin zeki ve kurnaz yönü; işgal kuvvetlerini, yöneticilerini ve İsrail'in yurtiçi gizli istihbarat servisi Şin Bet'i şaşkına uğratmıştır.²³⁸

Bergûsî'nin hayatı, Kuveyt'te başlayıp Ürdün ve Güney Kore'ye uzanan bir eğitim ve gelişim sürecini içermektedir. Güney Kore'de teknik eğitim aldıktan sonra Filistin'e dönerek direniş hareketine katılmayı tercih etmiştir. Kassam Tugayları'nda üstlendiği rol ve gerçekleştirdiği operasyonlar, onu İsrail için en tehlikeli isimlerinden biri haline getirmiştir. Sahip olduğu teknik bilgi ve stratejik yetenekler, direnişin kapasitesini arttırmıştır. Bergûsî, yalnızca eylemleriyle değil aynı zamanda direniş hareketine kazandırdığı genç mühendislerle de mücadeleye önemli katkılar sağlamıştır.²³⁹

2003 yılında kızı Tâlâ'yı hastaneye götürürken tutuklanan Bergûsî, 10 yıl boyunca tek kişilik bir hücrede ağır tecrit koşullarında hapsedilmiştir. Bu süre zarfında açlık grevlerine başvurmuş ve nihayetinde normal koğuşlara geçme hakkı elde etmiştir. Zor şartlara rağmen mücadeleyi bırakmamış, hücrelerinden mektuplar ve kitaplar yazarak direnişini sürdürmüştür.²⁴⁰

Bergûsî, bu eserinde kızı Tâlâ'nın sorularına karşılık yazdığı mektuplar üzerinden kendi hayatını, mücadelesini ve Filistin davasına olan bağlılığını anlatmıştır. Bu diyalog ile Bergûsî, uzaklarda da olsa kızına çok yakın olduğunu hissettirmiştir. Eser, Filistin direnişinin bir bireyin hayatına nasıl yansıdığını ve bu mücadelenin kişisel hikâyelerle nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bergûsî, hayatını paylaşarak mücadelesini yazılı bir direniş aracına dönüştürmüştür. Bu otobiyografi, bir direnişçinin zorlu yaşamını, iradesini ve davasına olan bağlılığını güçlü bir şekilde yansıtmaktadır. Ayrıca eserin, Filistin halkının özgürlük mücadelesine dair tarihsel bir kayıt niteliği taşıdığı söylenebilir.²⁴¹

Eserin en özgün yönlerinden biri, direnişin yalnızca silahlı mücadeleyle değil kalemle ve düşünceyle de sürdürülebileceğini göstermesidir. Kitapta bu yönünü şu sözleriyle desteklemektedir: *“Eğer direnişe silahla destek olamazsam; kalemim ve mürekkeğim direniş ve mukâvemet yolunda silahımdır.”* Bergûsî, bu eseriyle okuyuculara umut ve ilham aşılamış; yazının da bir direniş aracı olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle, bu eserle birlikte okuyucu, Bergûsî'nin yaşam öyküsünü keşfetmenin yanı sıra Filistin direnişinin köklerine ve ruhuna dair bir anlayış geliştirilebilmektedir. Kitabın bir kısmı duygu, bir kısmı da bilgi yüklü olmuştur. Kitabın sonunda ise babası Galib Bergûsî ile yapılan röportajda onun şu sözlerine yer

²³⁸ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî*, 19.

²³⁹ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî*, 28-40.

²⁴⁰ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî*, 22-24.

²⁴¹ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî*, 28-195.

verilmiştir: “...Elimizden ne geliyorsa yapalım. Eli kalem tutanlar bu davayı yazsın. Hitabeti güçlü olanlar bu davayı konuşsun. Herkes bir şey yapsın; ama sakın sessiz kalmayalım! Çünkü sessizlik öldürür.” Bu bağlamda eser, Abdullah Galib Bergûsî’nin direniş ruhunu ve mücadelesini gelecek nesillere aktaran önemli bir kaynak olduğu söylenebilir. 2012-2013 yıllarında kaleme alınan bu eserde Bergûsî, kendisine “Sen Kimsin?” diye soran kızı Tâlâ’ya kendi hayat hikâyesini anlatır. 2015 yılında yayımlanan eser, 2017 yılında Abdulvahap Kösesoy tarafından “Yoldaki Mühendis” başlığıyla çevrilmiştir.²⁴²

10. Mühendis ‘ale’t-tarîk 2: eş-Şehîdü’l-hayy: (Yoldaki Mühendis 2: Yaşayan Şehit)

Orijinal adı *الشَّهيدُ الْحَيُّ: مَهْنَدُسٌ عَلَى الطَّرِيقِ* dir.²⁴³ Abdullah Galib Bergûsî’nin bu eseri, *Yoldaki Mühendis* kitabının devamı niteliğinde olup Bergûsî’nin tutuklanmasının ardından yaşadıklarını, yani hapishanedeki hayat hikâyesini konu edinmektedir. İlk kez 2016 yılında yayımlanmış, 2017 yılında Ubeydullah Talha Artuklu tarafından *Yoldaki Mühendis 2-Yaşayan Şehit: Filistinli Kassam Komutanının Zindan Hatıraları* adıyla Türkçeye çevrilmiştir.²⁴⁴

Filistinli yazar Fedvâ Hulmî’nin Filistin yerel gazetesi olan “Hakk’ın Sesi (صَوْتُ الْحَقِّ)” nde, *Yoldaki Mühendis’in Patlayıcı Nağmeleri*” başlığıyla ele aldığı makaleye bu kitabın önsözünde yer verilmiştir. Bu yönüyle eser hem bireysel bir direnişin tanıklığı hem de edebî ve siyasi bir belge olarak öne çıkmaktadır.²⁴⁵ Bergûsî, hâtırat türündeki bu eserinde hapishanedeki yaşamını, maruz kaldığı fiziksel ve psikolojik işkenceleri ve bu süreçteki direniş azmini yansıtarak mücadele ruhunu vurgulamıştır. Eserde, hapishane anılarına, gardiyanlarla yaşadıklarına ve hapishanedeki duygularına yer vermiştir. Kaldığı kabir gibi hücrede ilk 6 ay süren işkencenin her türlüüne rağmen ağzından tek kelime alamamışlardır. Bedeni işkenceye maruz kalıp kemikleri kırılmış, tavana asılmış, gardiyanlarca kırbaçlanmıştır. Bu eser, onun iradesinin ve mücadele azminin bir yansımasıdır. Aynı zamanda, Filistin direnişinin bir belgesi niteliğindedir. Özellikle, hapishane koşullarında bile mücadelenin devam edebileceğini, direniş ruhunun asla kaybolmadığını göstermektedir.²⁴⁶

Her türlü işkenceye rağmen bakışlarıyla Siyonist askerlerin kalplerine her zaman korku salmıştır. Daha sonra Evhelî Kîder olarak isimlendirilen hapishaneye getirtilmiştir. Bu hapishanenin tek kişilik çeşitli hücrelerinde 10 yıl kadar kalmıştır. Yaklaşık iki yıl kaldığı 1

²⁴² Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî*, 11-200.

²⁴³ bkz. Abdullah Galib Bergûsî, *Mühendis ‘ale’t-tarîk: eş-Şehîdü’l-hayy* (Amman: Müessesetü’l-Fürsân li’n-Neşri ve’t-Tevzî’, 2016).

²⁴⁴ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II*, 10-24.

²⁴⁵ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II*, 9.

²⁴⁶ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II*, 22-32

numaralı hücrede her tarafı kameralarla izlenmiştir. Kameralar öyle çoktur ki nefes alış-verişlerini bile kaydedebilmektedir. Böyle bir hücrede her türlü ihtiyacını karşılamak zorundadır. Karınca, sivrisinek, örümcek ağı ve karasineklerle aynı hücreyi paylaşmaktadır. Her biri vücudunun kanayan yerlerini emerek bedenine zarar vermektedir. Burada yastığı askerî botu, yatağı ise kısa ince bir sünger ve bez gibi bir battaniyedir. Kabir gibi bu hücreye koyulma sebebi, aklını kaybetmesini sağlamaktır. Buna rağmen kitap, Bergûsî'nin şu sözüyle başlamaktadır: “1 numaralı hücrede bir numara olmam gerektiğini öğrendim.”²⁴⁷

Siyonist işgalciler, bitkin düşen Bergûsî'nin zayıf yönlerini bularak işkenceyi onun üzerinden yapmaya çalışmışlardır. Ancak o, bedeninin açlığına, ağrısına ve havanın soğukluğuna karşı içerisinde bulunduğu durumu düşünmemeye çalışarak buna dayanmaya çalışmıştır. Bütün bunlara rağmen buranın kendisine manevî kazanç sağlayarak adeta Medrese-i Yusuf olduğunu söylemektedir. Cihat sancaktarlığı yaparak, İ'lâ-yı Kelimetullah uğruna mücadele etmenin ve tebliğ bayrağını taşımanın ancak Allah'ın yardımıyla olduğunu zikretmektedir. Şehidin ise Allah için yaşayan, mücadele eden ve bu uğurda kendisini feda eden kişi olduğunu belirtmektedir. Şehit olan kimsenin canı rahat ve huzurlu bir şekilde çıkmaktadır. Çünkü o esnada tüm perdeler yavaş yavaş ortadan kalkar ve rahmet meleklerini gözleriyle müşahade eder. Bu melekler şehit olan kimseye ebediyete giden yolda eşlik ederler.²⁴⁸

Her müslümanın sorumluluğu olan cihadın; ancak sağlam bir kişiliğe sahip, güvenilir ve güçlü kişiler tarafından hakkıyla yerine getirileceğine yer vermektedir. Bu yüzden kendisi de şehit olmayı arzulamaktadır. Sabır, zaferin anahtarı olduğu için direniş yolunda onsuz girilemeyeceğini vurgulamaktadır. Burada her şeye rağmen ibadetlerini huşu içinde yerine getirmeye özen göstermektedir. Kalem ve kâğıdı silah olarak kullanma düşüncesi, bir numaralı hücrede filizlenmiştir. Ancak bu malzemeleri temin etmesine izin verilmediği için ezberleyip zihnine kazıyana ve ilk fırsatta yazabilecek duruma gelene kadar defalarca tekrar etmiştir. Siyonist işgalciler, bu azim ve kararlılık karşısında hayretler içinde kalmışlardır.²⁴⁹

İki yıl kaldığı 1 numaralı hücreden sonra, 4 numaralı hücreye nakledilmiştir. Burada sürekli bağırarak, sağa sola saldıran, birbirine küfür eden, tuvalet ihtiyaçlarını alenen gideren altı akıl hastasıyla birlikte; çürümüş duvarlar, böcek ve farelerle dolu bir ortamda aklını korumaya çalışmıştır. Delilerin çok acıkması nedeniyle günde 4-5 kez yemek verilmektedir. Bu sayede

²⁴⁷ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II*, 22-24.

²⁴⁸ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II*, 25-42.

²⁴⁹ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II*, 57-80.

Bergûsî, eski gücünü ve sağlığını yeniden kazanmış; kaslarını güçlendirmek amacıyla fiziksel egzersizlere başlamıştır.²⁵⁰

Delilerden iyi derece İbranice öğrenmiş, onların bağımlısı oldukları sigaralar karşılığında istediği kadar kalem ve kâğıt temin etmiştir. Dışarıya bir şey çıkarmak istediğinde ise sabırla ve dikkatli biçimde, sonradan bir bütün oluşturacak şekilde parçaları teker teker, çok küçük boyutlarda dışarı aktarmıştır. Zamanla bu delilerin dilini ve zayıf noktalarını çözmüş; onları gardiyanlara karşı caydırıcı bir birlik haline getirmiştir. Kimi deliler askerlere küfür etmiş, tükürmüş, kimisi yemekleri suratlarına fırlatmış; hatta kapı açılır açılmaz üzerlerine tuvaletlerini yapmışlardır. Bu gelişmeler üzerine cezaevi yönetimi, Bergûsî'nin bu kişileri kışkırttığını fark ederek delileri başka bir hücreye almış ve onların yerine, koğuşa cinâyet suçundan hüküm giymiş seri katil mahkûmları yerleştirmiştir.²⁵¹

Eser, direnişin psikolojik boyutunu gözler önüne sererken; bir direnişçinin iç dünyasını okuyucuyla buluşturmaktadır. Bu güçlü hâtırat, Filistin mücadelesinin yalnızca cephede değil hapishane duvarlarının ardında da sürdüğünü vurgulamaktadır. Direnişin, irade ve sabırla her koşulda devam ettirilebileceği eserlerde açıkça ortaya konulmaktadır. Bergûsî'nin bu eserleri yazmasındaki amaçlardan biri de geleceğe dair bir vizyon sunmak ve belki bu sayede bir kişinin Siyonizm'in ortadan kalkması için direniş saflarına katılmasına vesile olmaktır. Kitabın başlarında kendisine ve ailesine şu soruları sormaktadır: “Karanlık hücremde yaşıyor muyum, yoksa şehit mi oldum? Ya da yaşayan bir şehit miyim?”. Eser aynı zamanda Filistin direnişinde yer alan ve “yaşayan şehit” olarak nitelendirilen mücahitlerin hikâyelerini de ele almaktadır. Bu direnişçilerin fedakârlıkları ve davaya olan sarsılmaz bağlılıkları, Filistin davasını somut hikâyeler üzerinden aktarmaktadır. Böylece mücadeleye yeni bir bakış açısı kazandırılmaktadır.²⁵²

Kitabın bir bölümünde Prof. Dr. Yusuf Karadavi'nin zalimlere ve haddi aşanlara hitaben yazdığı bir şiire de yer vermiştir.²⁵³ Bergûsî'nin hatıraları yalnızca hapishane günlüklerinden ibaret olmayıp; serbest yazılarını da kapsamaktadır. Esir düşmeden önce II. İntifada süresince Siyonist işgalcilere karşı şiddetli savaşa katıldığını; kurşun ve şarapnel parçaları vücuduna isabet etmesine rağmen 67 Siyonist askeri öldürdüğünü ve 520'sini yaraladığını belirtmektedir.²⁵⁴

²⁵⁰ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II*, 81-85.

²⁵¹ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II*, 86-89.

²⁵² Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II*, 25-27.

²⁵³ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II*, 60.

²⁵⁴ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II*, 73.

Eserin dikkat çeken bölümlerinden biri ise, Bergûsî'nin yıllardır tadına bakamadığı karpuzu çok sevdiğini ve bir gün karpuz yendiğinde hatırlanmak istediğini ifade ettiği samimi anlatımıdır. Bu türden ifadeler, metne sadece direniş değil, aynı zamanda insanî ve içten bir boyut da kazandırmaktadır.²⁵⁵

Siyonist işgalcilerin, sözde Filistin başkanları ve bazı Arap yöneticileriyle görünüşte düşman gibi durup gerçekte masa altında her türlü anlaşmaya vardıklarını da ifşa etmektedir. Bu sebeple yalnızca Siyonist işgal güçlerini değil Oslo sultasını ve Ortak Güvenlik Birimi'ni de düşman olarak görmektedir. Bu bağlamda Hamas'a, Filistin halkına ve direnişe dair gerçeklerin gizlenmesini; düşmanın planlarını bozmak ve hedef şaşırtmak adına yalan ve hilenin caiz olduğunu; direnişi ele veren itirafların ise davaya ihanet anlamı taşıdığını dile getirmektedir. Çünkü Kassam mücahitlerinin, işgal altındaki topraklarını, mallarını, canlarını, mukaddesatlarını ve Mescid-i Akşa'yı korumaları gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle, günümüz Müslüman mücahidlerinin modern bilimin imkanlarıyla geliştirilmiş savaş teknolojileri üretmeleri gerektiğini vurgulamaktadır.²⁵⁶

Kitabın bir bölümünde kendisine yöneltilen ve toplumun zihnini meşgul eden bazı sorulara da cevap vermektedir. Kendini Hamas'ın, Müslüman Kardeşler'in ve Kassam Tugayları'nın yetiştirdiği biri olarak tanımlamaktadır. Hasan el-Bennâ'nın kitaplarıyla büyüdüğünü; maddeye tapan ve sahte ihtiyaçların zuhur ettiği modern Cahiliyeye karşı İslâm'ı savunan Seyyid Kutub, Hemmâm Said, Muhammed Bedî', Abdulaziz Rantisi, Said Siyam ve Şeyh Ahmet Yasin'i çok sevdiğini ve onlardan ilham aldığını ifade etmektedir.²⁵⁷

Yeryüzünde, Peygamber Efendimiz'e en çok kin besleyen topluluğun Yahudiler olduğunu; bu nefretlerinin neredeyse dünyayı kaplayacak kadar derin olduğunu belirtmektedir. Nitekim 1957 yılında Paris'te Fransızca olarak basılan *Zohar* adlı kitabın ikinci cildinin 88. sayfasında geçen şu satırları alıntılanmaktadır: *"Ey İsrailoğulları! Ne yaparsak yapalım, derisini soyup pislik dolu bir tencerede kaynatıp çürük kemiklerini çılgın köpeklerle atsak da Muhammed'e hak ettiği cezayı veremeyiz. O, daha beterini hak etmektedir. Çünkü İsrailoğullarına ihanet etmiştir. İçimizdeki en hayırlıları ve dostlarımızı yalanlarına inanmaya çağırmakta; en çok arzuladığımız şeylerin üzerine konmaktadır. Bu yüzden, cumartesi günleri yaptığımız kutsal İbadetlerde ona lanet okumanız gerekir. Gideceği yer cehennem çukuru olsun, orası ne kötü*

²⁵⁵ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II*, 121.

²⁵⁶ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II*, 49-54.

²⁵⁷ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II*, 146-150.

bir yerdir.” Bu alıntıyı aktaran yazar, Yahudilerle Müslümanlar arasındaki savaşın yalnızca siyasi değil aynı zamanda bir iman ve küfür savaşı olduğunu savunmaktadır.²⁵⁸

İsrail’in yeryüzünde sınırları belirlenmemiş tek devlet olduğunu; çünkü sınırlarını sürekli genişletme, daha fazla toprak işgal etme ve Arap başkentlerini ele geçirme hayalleri kurduklarını ifade etmektedir. Bu metin, Oslo süreciyle başlayan barış anlaşmalarına eleştirel bir perspektiften yaklaşmaktadır. Bergûsî’ye göre bu süreç, yalnızca diplomatik bir çözüm arayışı değil; aynı zamanda Mescid-i Aksa’nın yıkılması ve yerine sembolik bir yapının (bir heykelin) inşa edilmesi gibi daha derin ve ideolojik bir planın parçasıdır. Bu görüş, Oslo Anlaşmalarını barış süreci değil, işgali meşrulaştıran bir proje olarak değerlendiren çevrelerin bakış açısını yansıtmaktadır. Metinde yalnızca dua etmenin yeterli olmadığı; İslâm ümmetinin tarihini iyi öğrenmesi tarihini iyi öğrenmesi, bilinçlenmesi ve yeniden harekete geçmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Burada dikkat çekilen “uyanış” çağrısı hem siyasi hem de toplumsal ve manevî bir dirilişe işaret eder. Dolayısıyla metin, ümmetin pasifliğini eleştirirken aynı zamanda kolektif bir bilinç ve sorumluluk duygusunun gelişmesi gerektiğini savunmaktadır.²⁵⁹

11. *Mecmû‘a aklâmi’l-bündükiyye-1*

el-Hamasâvî: Bergûsî’nin, Hamas hareketinin yaşadığı tecrübeleri edebî bir anlatımla aktardığı eseridir. İlk kez 2015 yılında yayımlanan bu çalışma, Hamas’ın direniş mücadelesini ve yaşadığı süreçleri içeriden bir bakışla yansıtmaktadır. Eser; işgal, direniş ve ideolojik bilinç inşası gibi temel temalar etrafında şekillenen edebî bir metin hüviyetindedir. Hapishane ortamında kaleme alınmış olması, eserin hem bireysel tanıklık hem de kolektif hafızaya katkı niteliği taşımasını sağlar. Bergûsî; Hamas’ın askeri, siyasi ve toplumsal yönlerini iç içe geçmiş bir şekilde ele alırken, özellikle sabır, bağlılık ve iman kavramlarına odaklanarak hareketin ruhunu yansıtır. Eserde kullanılan dil, güçlü metaforlar ve simgelerle direnişi hem kutsal hem de insani bir çaba olarak betimlemektedir. Bu yönüyle çalışma, klasik siyasi anlatıların ötesinde, direnişin edebiyat aracılığıyla nasıl inşa edildiğine dair önemli bir örnek sunar.²⁶⁰

²⁵⁸ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II*, 163,164.

²⁵⁹ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II*, 164-168.

²⁶⁰ Güceyüz-Önal, “Filistinli Yazar Abdullah Galib Bergûsî’nin Yoldaki Mühendis Eseri Üzerine”, 110.

12. *Mecmû‘a aklâmi’l-bündükiyye-2*

el-Kassâmî: Bergûsî’nin Hamas’ın askerî kanadı olan Kassam Tugaylarının mücadele tecrübelerini ele aldığı eserdir. 2015 yılında yayımlanan bu kitap, Tugayların direniş sürecini ve sahadaki deneyimlerini içerden bir bakışla edebî bir anlatıma dönüştürmektedir. Eserde, özellikle işgal altındaki bölgelerde yürütülen operasyonlar, yer altı tünel savaşları, istihbarî faaliyetler ve fedakârlık teması ön plandadır. Bergûsî, silahlı direnişi salt bir çatışma biçimi olarak değil, aynı zamanda iman, ahlâk ve adanmışlık ekseninde şekillenen bir varoluş biçimi olarak yorumlamaktadır. Kassam mensuplarının yaşadığı bireysel travmalar, ailelerinden kopuşları, şehâdet arzusu ve ideolojik eğitimleri gibi unsurlar, edebî tasvirlerle zenginleştirilmiş bir biçimde sunulmaktadır. Bu yönüyle eser, sadece tarihsel bir kayıt değil, aynı zamanda silahlı direnişin ahlâkî ve psikolojik boyutlarını da görünür kılan edebî bir metin özelliği taşımaktadır.²⁶¹

13. Eserlerinde Kullanılan Bazı Edebi Sanatlar

Bergûsî’nin edebî üretimi, yalnızca içerdiği direniş temalarıyla değil aynı zamanda kullandığı dilsel ve sanatsal inceliklerle de dikkat çekmektedir. Onun metinlerinde Arap dili ve belağatının zengin imkânları yoğun bir şekilde kullanılmış; teşbih, istiare, mecaz, tezat, kinaye ve mübalağa gibi sanatlar aracılığıyla hem estetik bir derinlik hem de ideolojik bir güç kazandırılmıştır. Bu sanatlar, dilin süsleyici unsurları olmanın ötesinde, okuyucunun duygu ve düşünce dünyasına hitap eden, direniş bilincini pekiştiren ve Filistin davasının ruhunu canlı tutan araçlar olarak işlev görmektedir. Örneğin;

Teşbih: Arap dili ve belağatında bir şeyi, başka bir şeye benzetmek anlamına gelmektedir. Belirli bir maksat için, bir şeyi (müşebbehî) herhangi bir vasıfta (vech-i şebek), diğer bir şeye (müşebbeh bihe) bir edatla birleştirmek (benzetmek)tir.²⁶²

- **"Hakîm tilki kadar kurnaz ve aldatıcı biri."** → ifadesinde teşbih sanatı vardır. Burada müşebbeh: *Hakîm*, müşebbehün bih: *tilki*, teşbih edatı: *kadar*, vech-i şebek: *kurnazlık ve aldatıcılık* olarak belirir. Bu teşbihte insan (Hakîm) ile hayvan (tilki) arasında doğrudan bir benzerlik kurulmuştur. Özellikle Arap edebiyatında tilki, zekâsını

²⁶¹ Güceyüz-Önal, "Filistinli Yazar Abdullah Galib Bergûsî’nin Yoldaki Mühendis Eseri Üzerine", 110, 111.

²⁶² Nusrettin Bolelli, *Belâgat Beyân-Meânî-Bedî’ İlimleri Arap Edebiyatı*, (İstanbul: İfav Yayınları, 2013), 35.

İsa Güceyüz-Müfide Ağırkan "Teşbih-i Temsili Bağlamında İmruülkays’ın Şiirlerinde Anlam ve Estetik", *Van İlahiyat Dergisi* 12/21 (2024), 183.

hile ve aldatma yoluyla kullanan bir hayvan olarak sembolleştirilmiştir. Dolayısıyla Hakîm'in kişiliğinin bu özellikler üzerinden tasvir edilmesi, okuyucuya onun ahlaki zaaflarını ve ikiyüzlülüğünü güçlü bir şekilde hissettirmektedir. Bu tür teşbihler, yalnızca betimleme işlevi görmekle kalmaz; aynı zamanda karakterin toplumsal ve ahlâkî konumunu da eleştirel bir üslupla ortaya koyar.²⁶³

- **"Senin taş kalpli, sert elli ve keskin zekâhı olduğunu söylediler."** → ifadesinde teşbih sanatı vardır. Burada kalp, taş; el, sertliğe; akıl ise keskin bir bıçağa benzetilmiştir. Müşebbeh, kişinin kalbi, eli ve aklıdır; müşebbehün bih ise taş, sertlik ve bıçaktır. Teşbih edatı, "-lı/-li" ekleri ve sıfatlar yoluyla gizli biçimde kullanılmıştır. Vech-i şebah ise kalpte taşın sertliği yani duygusuzluk, elde cismin sertliği yani kabalık ve akılda bıçağın keskinliği yani çabuk kavrayış olarak ortaya çıkmaktadır. Bu teşbihlerde farklı varlık alanları arasında bağlantılar kurularak kişinin hem merhametsizliği hem kaba gücü hem de zekâsının sivriliği aynı anda tasvir edilmiştir.²⁶⁴
- **"Sanki bir kitap kurdu olmuş, kitapları adeta yemeye başlamıştım!"** → ifadesinde teşbih sanatı vardır. Burada kişi, kitaplara olan ilgisi ve tutkusuyla bir kitap kurduna benzetilmiştir. Müşebbeh, kitaplara düşkün olan kişidir; müşebbehün bih ise kitap kurdudur. Teşbih edatı "sanki" ve "adeta" kelimeleriyle belirtilmiş, vech-i şebah ise kişinin kitapları aşırı bir iştahla okuması, adeta onları yemesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu benzetme, kişinin okumaya olan düşkünlüğünü ve merakını somut ve çarpıcı bir şekilde gözler önüne serer. Edebî açıdan bakıldığında, teşbih, soyut bir davranışı somut bir varlık üzerinden ifade ederek okuyucuda canlı ve etkileyici bir imge yaratmaktadır. Böylelikle cümlenin hem anlatım gücü artmakta hem de kişinin kitap sevgisi güçlü bir biçimde vurgulanmaktadır.²⁶⁵
- **"Ve kalemim, işgalci Siyonistlere karşı bir bıçağa dönüşmüş gibi..."** → ifadesinde teşbih sanatı bulunmaktadır. Burada kalem, bir bıçağa benzetilmiştir. Müşebbeh, yazı aracı olan kalem; müşebbehün bih ise bıçaktır. Teşbih edatı "-miş gibi" ifadesiyle belirtilmiş ve vech-i şebah, kalemin düşmana karşı etkili, keskin ve zarar verebilen bir silah işlevi görmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu benzetme, yazının ve kelimelerin direniş aracı olarak kullanılmasını somut bir şekilde okuyucuya aktarır. Edebî açıdan bakıldığında, teşbih, soyut bir eylem olan yazı yoluyla direnişi, somut ve güçlü bir silah imgesi üzerinden ifade ederek metnin etkileyciliğini artırır. Böylece yazarın kalemi

²⁶³ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki's-sühyûniyye*, 13.

²⁶⁴ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki's-sühyûniyye*, 13.

²⁶⁵ Bergûsî, *Mühendise Melâk er-Rahme*, 10.

hem düşünsel hem de sembolik bir güç olarak öne çıkar ve okuyucuda direnişin şiddet ve kararlılıkla birleştiği bir imge oluşturur.²⁶⁶

- **“Annem... O, yeryüzünde yürüyen bir melek gibiydi. Hatta bir melek değil, birçok meleğin birleşimi gibiydi!”** → ifadesinde teşbih sanatı vardır. Burada anne, bir meleğe ve daha sonra birden fazla meleğin birleşimine benzetilmiştir. Müşebbeh, annedir; müşebbehün bih ise meleklerdir. Teşbih edatı “-gibi” ifadesiyle verilmiş, vech-i şebah ise annenin iyilik, güzellik, merhamet ve koruyuculuk gibi özelliklerinin melekler aracılığıyla somutlaştırılmasıdır. Bu benzetme, annenin yüceliğini, zarafetini ve olağanüstü iyiliğini okuyucuya güçlü bir şekilde hissettirir.²⁶⁷
- **“Ofise girdiğinde ise Abidin Bey’in soğuk ve sert bakışlarıyla karşılaşır.”**→ ifadesinde teşbih unsurları vardır. Burada Abidin Bey’in bakışları, soğuk ve sert olarak betimlenmiştir; gözler doğrudan bir nesneye benzetilmemiş olsa da bu sıfatlar aracılığıyla bakışların etkisi mecazi bir biçimde somutlaştırılmıştır. Müşebbeh, Abidin Bey’in bakışlarıdır; müşebbehün bih ise soğukluk ve sertlik gibi insan veya doğa öğeleriyle çağrıştırılmış bir imgedir. Vech-i şebah, bakışların yarattığı duygusal etki ile soğuk ve sert bir nesnenin duygusal etkisi arasındaki benzerliktir.²⁶⁸
- **“Onların söyledikleri köye kadar ulaştı... Ve kuru otlar arasındaki bir yangın gibi hızla yayıldı.”** → ifadesinde teşbih sanatı vardır. Burada söylentiler, kuru otlar arasındaki yangına benzetilmiştir. Müşebbeh, söylentiler; müşebbehün bih ise yangındır. Teşbih edatı “-gibi” ifadesiyle verilmiş, vech-i şebah ise söylentilerin hızla yayılmasının yangının hızlı ve kontrolsüz yayılmasına benzetilmesidir. Bu benzetme, söylentilerin tehlikeli ve etkili doğasını somut bir şekilde gösterir; okuyucuya, bir bilginin veya dedikodunun ne kadar hızlı ve yayılmaya müsait olduğunu güçlü bir imgeyle aktarır.²⁶⁹
- **“Hayatı boyunca ... sevgi ve şefkat dolu bir ortamda, adeta bir mücevher gibi korunup kollanarak yetiştirilmiştir.”** → ifadesinde teşbih sanatı vardır. Burada kişi, mücevhere benzetilmiştir. Müşebbeh, korunup kollanan ve sevgi dolu bir ortamda yetiştirilen kişidir; müşebbehün bih ise mücevherdir. Teşbih edatı “adeta” ifadesiyle belirtilmiş ve vech-i şebah, kişinin değerli, hassas ve özel bir şekilde korunması ile

²⁶⁶ Bergûsî, *Mühendise Melâk er-Rahme*, 11.

²⁶⁷ Bergûsî, *Ma ‘tûh fî dâirati ‘l- ‘ukala’*, 21.

²⁶⁸ Bergûsî, *Filistin*, 21.

²⁶⁹ Bergûsî, *Ma ‘tûh fî dâirati ‘l- ‘ukala’*, 25.

mücevherin özenle saklanması arasındaki benzerliktir. Bu benzetme, kişinin kırılganlığını, değeri ve özenle yetiştirilmişliğini güçlü bir şekilde okuyucuya aktarır.²⁷⁰

- **“Filistin, Abdulkuddüs’ü yalnızca bir mahkûm ya da görev olarak değil içsel dünyasında ‘inatçı bir süvari’ olarak canlandırmaya başlar.”** → ifadesinde teşbih sanatı vardır. Burada Abdulkuddüs, bir inatçı süvariye benzetilmiştir. Müşebbeh, Filistin’in içsel dünyasında canlandığı Abdulkuddüs’tür; müşebbehün bih ise inatçı süvari imgesidir. Teşbih edatı “olarak” ifadesiyle verilmiş ve vech-i şebah, Abdulkuddüs’ün direnişçi, kararlı ve yılmaz karakterinin süvarinin cesareti ve inadıyla somutlaştırılmasıdır. Bu benzetme, soyut bir durumu yani Filistin’in manevi direniş ve kararlılığını somut bir figür üzerinden okuyucuya aktarır.²⁷¹
- **“Bu sözler, Filistin için adeta bir tokat gibidir.”** → ifadesinde teşbih sanatı vardır. Burada sözler, bir tokata benzetilmiştir. Müşebbeh, sözlerdir; müşebbehün bih ise tokattır. Teşbih edatı “adeta ... gibidir” ifadesiyle verilmiş ve vech-i şebah, sözlerin etkisinin sertliği ve sarsıcılığı ile tokadın fiziksel etkisi arasındaki benzerliktir. Bu benzetme, sözlerin yarattığı psikolojik ve duygusal etkiyi somut bir şekilde okuyucuya aktarır.²⁷²
- **“Adeta hayatta ama ruhen yıkılmış bir insan”** → ifadesinde teşbih sanatı vardır. Burada insan, ruhen yıkılmış bir varlığa benzetilmiştir. Müşebbeh, hayatta olan ama ruhen sarsılmış insandır; müşebbehün bih ise yıkılmış bir varlıktır. Teşbih edatı “adeta” ifadesiyle verilmiş ve vech-i şebah, insanın dışarıdan canlı görünmesine rağmen iç dünyasının parçalanmışlığı ile yıkılmış bir varlığın durumunun karşılaştırılmasıdır. Bu benzetme, kişinin ruhsal durumunu somut ve etkili bir şekilde okuyucuya aktarır.²⁷³
- **“Bu haber, zorlu ve karanlık yılların ardından bir fecr gibi doğar”** → ifadesinde teşbih sanatı vardır. Burada haber, fecre benzetilmiştir. Müşebbeh, haberin kendisidir; müşebbehün bih ise fecrdir. Teşbih edatı “-gibi” ifadesiyle verilmiş ve vech-i şebah, haberin umut ve aydınlık getirme işlevinin, fecrin karanlık bir gecenin ardından doğarak dünyayı aydınlatmasıyla karşılaştırılmasıdır. Bu benzetme, soyut bir kavram olan haberin olumlu ve umut verici etkisini somut bir doğa olayı üzerinden okuyucuya aktarır.²⁷⁴

²⁷⁰ Bergûsî, *Filistin*, 12.

²⁷¹ Bergûsî, *Filistin*, 31.

²⁷² Bergûsî, *Filistin*, 26.

²⁷³ Bergûsî, *Özgürlüğün Fecri-Filistinli Bir Kadın Direnişçinin Yaşam Öyküsü*, 72.

²⁷⁴ Bergûsî, *Özgürlüğün Fecri-Filistinli Bir Kadın Direnişçinin Yaşam Öyküsü*, 131.

- **“Kudüs’ün sokakları, içinde kaybolunan labirente benzerdi.”** → ifadesinde teşbih sanatı vardır. Burada Kudüs’ün sokakları, bir labirente benzetilmiştir. Müşebbeh, Kudüs’ün sokaklarıdır; müşebbehün bih ise labirenttir. Teşbih edatı “-e benzerdi” ifadesiyle verilmiş ve vech-i şebah, sokakların karmaşıklığı ve yön bulmanın zorluğunun labirentin karmaşık yapısıyla karşılaştırılmasıdır. Bu benzetme, okuyucuya şehrin dolambaçlı ve karmaşık yapısını somut bir şekilde gösterir, yön bulmanın güçlüğü ve kaybolma ihtimalini etkileyici bir imgeyle aktarır.²⁷⁵
- **“Adeta bir melek gibi mütedeyyin”** → ifadesinde teşbih sanatı vardır. Burada kişi, meleğe benzetilmiştir. Müşebbeh, mütedeyyin kişi; müşebbehün bih ise melektir. Teşbih edatı “adeta... gibi” ifadesiyle verilmiş ve vech-i şebah, kişinin dini ve ahlâkî yönlerinin meleğin saflığı, nezaketi ve iyi niyetiyle karşılaştırılmasıdır. Bu benzetme, kişinin erdemli ve yüksek ahlâk standartlarını okuyucuya somut bir şekilde aktarır.²⁷⁶

İstiare: Arap dili ve belâgatında istiare, mecazın bir türüdür ve kelimenin gerçek anlamı dışında başka bir anlamda kullanılmasıdır. Ancak bunu yaparken bir benzetme ilişkisi bulunur; sadece benzetme unsurlarından biri (müşebbeh ya da müşebbehün bih) zikredilir, diğer unsur ise zihinde tasavvur ettirilir.²⁷⁷

- **“Beyaz önlüklüler”** → ifadesinde istiare sanatı vardır. Burada kişiler, kendi adları veya unvanlarıyla değil, üzerlerindeki beyaz önlük ile temsil edilmiştir. Bu kullanım, ad aktarması yoluyla yapılan istiare niteliği taşır; yani gerçek kişiler, sembolik bir nesne üzerinden tanımlanmıştır. Müşebbeh, burada insanlar (doktorlar veya sağlık çalışanları); müşebbehün bih ise beyaz önlük olarak gösterilmiştir.²⁷⁸
- **“Sarı giysi”** → ifadesinde, doğrudan bir kişiden değil, bir simgeden söz edilmektedir. Burada sarı giysi, delilik ile özdeşleşmiş bir imge olarak kullanılmıştır; giysi, taşıyan kişi yerine mecaz yoluyla delilik kavramını temsil etmektedir. Bu kullanım, ad aktarması (istiare-i meşhure) niteliği taşır; kişi değil, onun simgesel ögesi üzerinden nitelik aktarılmaktadır. Müşebbeh, delilikle ilişkilendirilen kişi veya grup; müşebbehün bih ise sarı giysi olarak gösterilen simgedir.²⁷⁹

²⁷⁵ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü 'l- heykeli 'l-mez 'ûm*, 9.

²⁷⁶ Bergûsî, *Özgürlüğün Fecri-Filistinli Bir Kadın Direnişçinin Yaşam Öyküsü*, 17.

²⁷⁷ Ali Bulut, *Belâgat: Meânî – Beyân – Bedî* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2015), 236-252.

²⁷⁸ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâîrati 'l- 'ukala*, 23.

²⁷⁹ Bergûsî, *Ma 'tûh fî dâîrati 'l- 'ukala*, 23.

- **“Yağ ve kekikli ekmek”** → ifadesinde, yalnızca somut bir yiyecekten söz edilmemekte, aynı zamanda mecaz ve istiare unsurları taşımaktadır. Burada ekmek ve yağ, direnişin sadeliğini, yokluk içindeki bilinçli yaşamı ve toplumsal dayanışmayı simgelemektedir. Bu kullanım ad aktarması yoluyla yapılan istiare niteliği taşır; somut bir nesne (yağ ve kekikli ekmek), soyut bir kavramı (direniş ve bilinçli yaşam) temsil etmektedir. Müşebbeh, direnişçilerin hayat tarzı; müşebbehün bih ise yiyecek olarak ekmek ve yağdır.²⁸⁰
- **“Mavi ceket”** → ifadesinde, doğrudan sahibinden değil, bir simgeden söz edilmektedir. Burada mavi ceket, sahibinin kendisi yerine geçmiş ve hatıra ile kurtarıcı anlamı taşımaktadır. Bu kullanım ad aktarması (istiare-i meşhure) niteliği taşır; kişi doğrudan adıyla değil, onun simgesel nesnesi üzerinden temsil edilmektedir. Müşebbeh, ceket sahibinin kişiliği veya rolü; müşebbehün bih ise mavi ceket olarak somutlaştırılmış simgedir.²⁸¹
- **“Savaşın yakıtı olmak istemiyorum.”** → ifadesinde istiare sanatı vardır. Burada kişinin savaşa olan katkısı doğrudan yakıtla benzetilmiştir; yani yakıt, savaşın şiddetini artıran bir unsur olarak kullanılmıştır. Savaşın yıkıcılığına ve bireyin savaş içindeki rolüne dikkat çekiliyor. Yani kişi, kendi hayatının veya halkın hayatının savaşın malzemesi hâline gelmesini istemediğini vurguluyor. Kişi fiziksel anlamda yakıt değildir, ama savaşın güçlenmesine aracılık eden bir unsur olarak mecaz yoluyla ifade edilmiştir. Müşebbeh, kişinin kendisidir; müşebbehün bih ise yakıttır. Vech-i şebek, kişinin savaşı şiddetlendiren etkisi ile yakıtın ateşi güçlendirmesi arasındaki benzerliktir. Edebî açıdan, istiare, soyut bir durumu somut bir nesne üzerinden ifade ederek anlatımı güçlü ve etkileyici hâle getirir; okuyucu, kişinin çatışmadaki rolünü somut bir imge ile kavrayarak metnin dramatik etkisini daha iyi hisseder.²⁸²
- **“Kurşun kulağını sıyırdı.”** → ifadesinde istiare ve mecaz unsurları vardır. Burada “kurşun”, doğrudan mecazi bir anlam taşır; kulağa fiziksel olarak isabet eden kurşun olmasa da şiddetli bir yakın temas veya tehlike durumu mecaz yoluyla aktarılmıştır. Müşebbeh, kulağın maruz kaldığı tehlike veya darbeye karşılaşan kişidir; müşebbehün bih ise kurşunun fiziksel etkisidir. Bu kullanım istiare niteliği taşır; gerçek anlamından ayrılarak, bir olayın etkisini veya şiddetini somut bir imge üzerinden anlatır.²⁸³

²⁸⁰ Bergûsî, *Filistin*, 21.

²⁸¹ Bergûsî, *Filistin*, 34.

²⁸² Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü's-şâbâki's-sühyûniyye*, 18.

²⁸³ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü's-şâbâki's-sühyûniyye*, 26.

- **“Kalemi kırdı... ve parmaklarını düğümledi.”** → ifadesinde istiare ve teşbih unsurları bulunmaktadır. Burada “parmaklarını düğümledi” ifadesi, mecaz yoluyla bir gerginlik, öfke veya çaresizlik durumunu somutlaştırmak için kullanılmıştır. Müşebbeh, kişinin elleri veya parmaklarıdır; müşebbehün bih ise düğümlenmiş bir ip veya bağıdır. Bu kullanım istiare niteliği taşır; parmaklar kendi adıyla değil, düğümlenmiş bir nesne imgesiyle tasvir edilerek duygusal durum aktarılmıştır.²⁸⁴
- **“Odamı adeta bir muayenehaneye çevirdi!”** → ifadesinde istiare ve teşbih sanatı vardır. Burada “oda”, doğrudan muayenehane değildir; bir mekânın işlevi ve havası muayenehaneye benzetilmiştir. Müşebbeh, oda; müşebbehün bih ise muayenehanedir. Teşbih edatı “adeta” ile verilmiş ve vech-i şebah, odanın düzeni, eşyaların yerleşimi veya atmosferinin muayenehane ortamıyla benzerliği olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda bu kullanım istiare niteliği taşır; oda kendi adıyla değil, işlevsel ve mecazî bir nitelik üzerinden muayenehane ile temsil edilmiştir.²⁸⁵
- **“Sessizlik, onun son sığınağı olmuştu.”** → ifadesinde istiare ve mecaz unsurları vardır. Burada “sessizlik” soyut bir kavram olmasına rağmen, insana ait bir barınma imgesi üzerinden somutlaştırılmıştır. Müşebbeh, kişinin sığındığı durum veya yer; müşebbehün bih ise sessizlik olarak gösterilen soyut kavramdır. Bu kullanım, ad aktarması yoluyla yapılan istiare niteliği taşır; sessizlik, kendi adıyla değil, sığınak gibi davranan bir varlık olarak tasvir edilmiştir.²⁸⁶
- **“Toplumsal dayanışmanın güçlü bir sembolü hâline gelir”** → ifadesinde istiare ve mecaz unsurları bulunmaktadır. Burada dernek, kendi gerçek işlevinin ötesinde, soyut bir kavram olan toplumsal dayanışmayı temsil eden bir sembol olarak aktarılmıştır. Müşebbeh, dernek veya kuruluş; müşebbehün bih ise sembol olarak gösterilen toplumsal dayanışmadır. Bu kullanım, ad aktarması yoluyla yapılan istiare niteliği taşır; somut bir varlık üzerinden soyut bir değer veya etki anlatılmaktadır.²⁸⁷
- **“Efendilerle çalışmak istiyorum, köpekleriyle değil.”** → ifadesinde istiare ve mecaz unsurları vardır. Burada “köpekleriyle” ifadesi, mecaz yoluyla insanlar arasındaki hiyerarşi ve itaat ilişkisini somutlaştırmak için kullanılmıştır. Kişi, doğrudan köpeklerden değil, mecaz anlamıyla, itaat ve hizmet ilişkisi içerisinde olan alt kademe insanlardan söz etmektedir. Müşebbeh, mecaz yoluyla ifade edilen alt kademe çalışanlar

²⁸⁴ Bergûsî, *Ma ‘tûh fî dâirati’l- ‘ukala’*, 18.

²⁸⁵ Bergûsî, *Mühendise Melâk er-Rahme*, 9.

²⁸⁶ Bergûsî, *Ma ‘tûh fî dâirati’l- ‘ukala’*, 18.

²⁸⁷ Bergûsî, *Özgürlüğün Fecri-Filistinli Bir Kadın Direnişçinin Yaşam Öyküsü*, 117.

veya itaat edenlerdir; müşebbehün bih ise köpektir. Bu kullanım istiare niteliği taşır; gerçek anlam yerine, bir nesne üzerinden bir sosyal veya psikolojik durum aktarılmıştır.²⁸⁸

- **“Göz kapaklarım, o miskin perde...”** → ifadesinde istiare ve teşbih sanatı vardır. Burada göz kapakları, perdeye benzetilmiştir; doğrudan göz kapakları değil, perde imgesiyle mecaz yoluyla anlatılmıştır. Müşebbeh, göz kapaklarıdır; müşebbehün bih ise perdenin yavaş ve miskin hareketidir. Teşbih edatı dolaylı olarak cümlemin bağlamından anlaşılmakta, vech-i şebah ise göz kapaklarının uykulu, ağır ve yavaş kapanmasının perde hareketiyle benzeştirilmesidir. Bu kullanım aynı zamanda istiare niteliği taşır; göz kapakları, kendi adı yerine başka bir varlık (perde) ile temsil edilmiştir.²⁸⁹
- **“Beni ‘deliler çemberinin’ dışına attılar.”** → ifadesinde istiare sanatı vardır. Burada “deliler çemberi” ifadesi, kişinin çevresindeki insanların veya durumun karmaşıklığını ve tuhaflığını mecaz yoluyla anlatmak için kullanılmıştır. Müşebbeh, kişi; müşebbehün bih ise çember, yani deli bir topluluk veya kaotik bir çevredir. Bu kullanım ad aktarması (istiare-i mekânî) niteliği taşır; kişi kendi adıyla değil, mecazî bir ortam (deliler çemberi) ile temsil edilmiştir.²⁹⁰
- **“Kudüs’ün sokakları bana sırlarını fısıldıyordu.”** ifadesinde istiare sanatı vardır. Burada sokaklar, kendi adıyla değil, mecaz yoluyla bir varlık gibi hareket eden ve sırlarını aktaran bir figür olarak tasvir edilmiştir. Müşebbeh, sokaklar; müşebbehün bih ise fısıldayan bir insan veya gizemli bir rehberdir. Bu kullanım mecaz-ı mürsel (istiare-i mecazi) niteliği taşır; sokaklar, kendi özellikleri yerine bir insanın eylemini gerçekleştiriyormuş gibi gösterilmiştir.²⁹¹

Mecâz: Arap dili ve belâgatında Mecâz, bir kelimenin hakikî anlamından başka bir manada kullanılmasına rağmen, bu kullanımda teşbih (benzetme) ilişkisi bulunmayan mecazdır. Yani, lafızla kastedilen mana arasında benzetme değil, başka bir alaka (ilişki) vardır.²⁹²

- **“Hakikati haykırma arzusu”** → ifadesinde, mecaz unsuru vardır. Burada “haykırma” kelimesi gerçek anlamıyla, yani fiziksel olarak bağırma anlamında kullanılmamıştır; aslında doğruyu güçlü bir biçimde dile getirme, hakikati ortaya koyma anlamını

²⁸⁸ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü’s-şâbâki’s-sühyûniyye*, 14-18.

²⁸⁹ Bergûsî, *Ma’tûh fî dâirati’l-‘ukala’*, 19.

²⁹⁰ Bergûsî, *Ma’tûh fî dâirati’l-‘ukala’*, 25.

²⁹¹ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü’l-heykeli’l-mez’ûm*, 70.

²⁹² Bolelli, *Belâgat*, 144.

taşımaktadır. Bu kullanım, kelimenin mecazi anlamda aktarılmasıdır ve soyut bir kavramı somut bir eylem üzerinden ifade eder. Müşebbeh, hakikati dile getiren kişi; müşebbehün bih ise haykırma eyleminin mecazî anlamıdır.²⁹³

- **“Tıpkı vatanı gibi o da kendi içinde esaret altındadır.”** ifadesinde istiare ve mecaz unsurları bulunmaktadır. Burada “vatan” kavramı, insana özgü bir özellik olan esaret ile nitelenerek mecaz yoluyla somutlaştırılmıştır. Müşebbeh, kişinin içsel durumu veya psikolojik esareti; müşebbehün bih ise vatan kavramıdır. Bu kullanım, ad aktarması yoluyla yapılan istiare niteliği taşır; soyut bir kavram (vatan) insanın duygusal veya psikolojik durumu üzerinden anlatılmıştır.²⁹⁴

Teşhis & İntak: Teşhis; Hayvanlara, bitkilere, cansız ve soyut varlıklara insanlara ait özellikler nisbet etme anlamında edebiyat terimi iken intak; konuşma kabiliyetine sahip olmayan varlıklara insan gibi söz söyletme anlamında bir edebî sanattır.²⁹⁵

- **“Ah, şu tembel göz kapaklarım! ... Lanet olsun sana, ey miskin göz kapakları!”** → ifadesinde istiare ve kişileştirme (teşhis) unsurları bulunmaktadır. Burada göz kapakları, gerçek anlamıyla organ olarak değil, insana özgü davranış ve duygu atfedilen bir varlık gibi konuşturulmuştur. Müşebbeh, göz kapakları; müşebbehün bih ise insanın tembelliği veya isteksizliği olarak gösterilen davranış niteliğidir. Bu kullanım, teşhis yoluyla yapılan istiare niteliği taşır; organ insana özgü tavır ve duygu kazanarak mecazî bir ifade oluşturur.²⁹⁶
- **“Artık küçük Filistin gibi cesur, kararlı ve inançlı biri olmaya karar verir.”** ifadesinde istiare ve kişileştirme (teşhis) sanatı öne çıkmaktadır. Burada “Filistin” isim olarak kişileştirilmiş, coğrafya bir insan karakterine dönüştürülmüştür. Müşebbeh, cesur, kararlı ve inançlı davranışları sergileyen kişi; müşebbehün bih ise Filistin’dir. Bu kullanım, coğrafyanın soyut veya toplumsal anlamını somut bir insan karakteri üzerinden aktararak etkili bir mecaz oluşturur.²⁹⁷

Tenasüp: Bir beyitte ya da cümlede anlamca birbiriyle ilgili, aynı alan veya konuya ait kelimelerin birlikte kullanılmasıyla ortaya çıkan belâgat sanatıdır. Başka bir ifadeyle, tenasüp; anlam ilgisi, mana uyumu ve çağrışım bütünlüğü demektir. Tenasüp sanatında

²⁹³ Bergûsî, *Özgürlüğün Fecri-Filistinli Bir Kadın Direnişçisinin Yaşam Öyküsü*, 93.

²⁹⁴ Bergûsî, *Filistin*, 11.

²⁹⁵ Meliha Yıldırım Sarıkaya, "Teşhis", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/teshis#2-turk-edebiyati> (15.09.2025).

<https://islamansiklopedisi.org.tr/intak>. (15.09.2025).

²⁹⁶ Bergûsî, *Ma ‘tûh fî dâirati’l-‘ukala’*, 22.

²⁹⁷ Bergûsî, *Filistin*, 34.

kelimeler, kendi başlarına güçlü olmanın ötesinde, birbiriyle uyum içinde kullanıldığında metne estetik bir ritim ve kavramsal derinlik kazandırır. Bu sanat, özellikle metinlerde anlam bütünlüğünü güçlendirmek, okuyucunun zihninde çağrışım ve bağlantılar oluşturmak amacıyla tercih edilir.²⁹⁸

- **“Ekmek, yağ, kekik”** üçlemesi anlamca birbirine uygun ve direnişin sade hayatını sembolize ediyor. Buradaki tenasüp, günlük yaşamın basit ve doğal unsurlarını bir araya getirerek, karakterlerin mütevazı ama dirençli duruşunu vurgular.²⁹⁹
- **“Gazanfer”** (aslan) – Burada isim ile anlam arasında bir tenasüp kurulmuştur. “Aslan” imgesi güç, sabır ve cesaret kavramlarıyla bağ kurarak karakterin özelliklerini çağrıştırır. Bu hem isim seçimi hem de anlatı bağlamında bir anlam bütünlüğü sağlar.³⁰⁰
- **“Nur ve Emel”** isimlerinin sürekli yinelenmesi, umut ve ışık kavramlarıyla uygunluk arz eder. Dernek, okul veya çocuk isimleri de aynı kökten türeyerek sembolik bir uyum taşır. Böylece metinde hem tema bütünlüğü sağlanır hem de sembolik anlam derinliği artırılır.³⁰¹
- **“Sihir, şeytan, fesat, fitne...”** Anlamca birbirine yakın kelimelerin bir arada kullanılması, tenasüp sanatının klasik bir örneğidir. Bu tür sıralamalar, kavramlar arasındaki ilişkiyi güçlendirir ve metnin ritmini, dramatik etkisini artırır.³⁰²

Mübalağa: Bir durum, nitelik veya fiilin normal ölçülerin üstünde, olduğundan daha fazla ya da daha güçlü bir şekilde ifade edilmesi sanatıdır. Maksat, sözün etkisini artırmak, anlatılan şeyi dinleyicinin zihninde daha kuvvetli bir biçimde canlandırmaktır.³⁰³

- **"Seni her gün bin kez ölümü dileyecek hale getireceğim."** → Bu cümle açık bir mübalağa örneğidir; burada konuşmacı, muhatabın duygusal ve fiziksel çöküşünü olağanüstü bir nicelikle (her gün, bin kez) ifade ederek gerçeklik sınırlarını aşıyor. Mübalağa, sözü edilen durumu abartarak sunar: “ölümü dilemek” imgesiyle birleşen zamanın tekrarı (her gün × bin) okurda yoğun bir yıkım ve umutsuzluk duygusu yaratır.³⁰⁴

²⁹⁸ Meliha Yıldırım Sarıkaya, "Tenâsüp", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tenasup--edebiyat> (15.09.2025).

²⁹⁹ Bergûsî, *Filistin*, 21.

³⁰⁰ Bergûsî, *Filistin*, 67.

³⁰¹ Bergûsî, *Özgürlüğün Fecri-Filistinli Bir Kadın Direnişçisinin Yaşam Öyküsü*, 85.

³⁰² Bergûsî, *el-Makdisi ve şeyâtini'l- heykeli'l-mez'ûm*, 14.

³⁰³ İskender Pala, "Mübalağa", Tdv İslâm Ansiklopedisi, <https://Islamansiklopedisi.Org.Tr/Mubalaga#2-Turk-Edebiyati> (15.09.2025).

³⁰⁴ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü's-şâbâki's-sühyûniyye*, 14.

- **“Büyükanne Ümmü Amir, derslerini her hafta tekrar ederdi! Bıkmadan, usanmadan, beni değiştirmeye çalışırdı!”** → ifadesinde mübalağa sanatı öne çıkmaktadır. Burada büyükanne, sabır ve azmini vurgulamak için abartılı bir biçimde tasvir edilmiştir; “bıkmadan, usanmadan” ifadeleri onun yorulmak bilmeyen çabasını güçlendirmektedir.³⁰⁵
- **“Onlar hem yargıç oldular hem cellat!”** → ifadesinde mübalağa (abartı) sanatı öne çıkmaktadır. Burada doktorların davranışları, abartılı bir şekilde hem yargıç hem de cellat olarak tasvir edilmiştir. Gerçekte doktorlar bu rollerin tamamını üstlenmez, ancak bu ifade ile onların karar verme gücü ve sertlikleri dramatik bir biçimde vurgulanmıştır. Mübalağa, durumu olduğundan daha güçlü ve etkili göstermek için kullanılmıştır.³⁰⁶

Tezat: Bir düşünceyi daha etkili kılmak, anlamı kuvvetlendirmek ve dikkati artırmak için, zıt anlamlı sözcüklerin yan yana ya da aynı bağlam içinde kullanılmasıdır.³⁰⁷

- **“Dışarıdan güçlü görünmesine rağmen, kişiliği zayıf, aklı da kıt biriydi...”** Burada görünüş ile öz arasında kurulan zıtlık, karakterin yüzeysel algısını tersyüz eder. Okurda ilk izlenimle gerçeğin çatışması yoluyla şaşkınlık ve sorgulama doğurur; ayrıca anlatıcının gözünden karakter tahlilini kuvvetlendirir.³⁰⁸
- **“Bu cihazların içinde hem zehir hem de panzehir vardı!”** Şabak ajanları, bu dükkâna gelen herkesi gizlice fotoğraflamıştı!" Buradaki tezatlık masum bir ticaret faaliyeti ile derin bir casusluk ve tehlike arasındaki çelişkidir.³⁰⁹
- **“İyilerle kötüler, nurla zulmet, imanla küfür Kudüs’te çarpışıyordu.”** ifadesinde tezat (zıtlık) ve teşbih unsurları öne çıkmaktadır. Burada iyiler-kötüler, nur-zulmet, iman-küfür gibi zıt kavramlar yan yana getirilerek Kudüs’teki çatışmanın niteliği dramatik bir şekilde vurgulanmıştır. Tezat sanatı, iki karşıt kavramı karşılaştırarak anlamı güçlendirir ve okuyucuda çatışmanın yoğunluğunu hissettirir. Ayrıca bu karşıtlıklar, sembolik bir teşbih etkisi de yaratır; soyut kavramlar somut ve görselleştirilebilir bir biçimde betimlenmiştir.³¹⁰

³⁰⁵ Bergûsî, *Mühendise Melâk er-Rahme*, 14.

³⁰⁶ Bergûsî, *Ma‘tûh fî dâirati’l-‘ukala’*, 23.

³⁰⁷ İsmail Durmuş, "Tezat", Tdv İslâm Ansiklopedisi, <https://Islamansiklopedisi.Org.Tr/Tezat--Edebiyat#1> (15.09.2025).

³⁰⁸ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü’s-şâbâki’s-sühyûniyye*, 14.

³⁰⁹ Bergûsî, *el-Miksala ve cevâsîsü’s-şâbâki’s-sühyûniyye*, 128.

³¹⁰ Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü’l- heykeli’l-mez‘ûm*, 16.

SONUÇ

Abdullah Gâlib Bergûsî, çağdaş Filistin edebiyatının en özgün ve dikkat çekici isimlerinden biri olarak, hayatı ve eserleriyle Filistin direniş mücadelesine kalıcı izler bırakmıştır. Onun edebî üretimi yalnızca kişisel bir tanıklık değil aynı zamanda Filistin halkının toplumsal hafızasının, kimlik arayışının ve direniş ruhunun yazıya dökülmüş hâlidir. Bergûsî'nin eserleri, edebiyatın salt estetik bir uğraş olmanın ötesine geçtiğini ve bir mukavemet aracı olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Kaleme aldığı romanlar, şiirler ve hatıralar, işgal altındaki bir coğrafyada edebiyatın nasıl bir direniş dili hâline geldiğini göstermekte; hapisane koşullarında yazdığı metinler ise bireysel acıların ötesinde kolektif bir çılgılığı dile getirmekte ve mahkûmiyetin sessizliğini bozan güçlü tanıklıklar olarak öne çıkmaktadır. Yazılarında görülen sabır, teslimiyet, inanç ve mücadele kavramları, yalnızca Filistinli mahpusların değil aynı zamanda tüm mazlum coğrafyaların direniş bilincini besleyen evrensel bir nitelik taşımaktadır.

Bergûsî'nin eserleri, Filistin direnişini farklı boyutlarıyla ele alan kapsamlı bir edebiyat pratiğini yansıtmaktadır. *El-Miksala*'da casusluk ve ihanet temaları, tarihî gerçekliklerle kurgusal anlatımın iç içe geçmesiyle işlenirken, iç ve dış tehditlere karşı direnişin gerekliliği vurgulanır. *El-Makdisî* ise alegorik ve metafizik bir bakış açısıyla Kudüs'teki işgalin hem fiziksel hem ruhani boyutlarını sorgular; direnişi sadece ideolojik değil metafizik bir süreç olarak sunar. Kadın karakterlerin aktif rolü, *Mâcide* ve *el-Mühendise Melâk*'ta öne çıkar; bu eserlerde kadınlar direnişin pasif destekçisi değil, strateji belirleyen ve sahada mücadele eden öncü figürler olarak resmedilir. *Filistin el-âşika*, bireysel ve toplumsal uyanışın bir araya geldiği bir anlatı sunarken, aşk ve ideolojik bilinç arasında kurulan bağ, karakter dönüşümlerini derinleştirir. *Ma 'tûh fî Dâirati'l-'Ukala'* ise bireysel kimlik arayışı ve toplumsal adalet temaları üzerinden bireysel deneyimin evrensel direniş anlatısına dönüşebileceğini göstermektedir. Bergûsî'nin teorik ve rehber niteliğindeki eserleri *Bûsuletü'l-Mukâveme* ve *el-Mizân*, modern direniş ile klasik fikhî ve ideolojik öğretileri sentezleyerek mücahitlere hem pratik hem metodolojik bir rehberlik sunar. Tüm eserlerde ortak olarak gözlemlenen, direnişin çok katmanlı yapısıdır; fiziksel mücadele, psikolojik dayanıklılık, ideolojik bilinç ve metafizik boyut birbiriyle ilişkili olarak ele alınır. Bu açıdan Bergûsî'nin edebiyatı, Filistin halkının kolektif hafızasını görünür kılarken, direniş bilincini hem bireysel hem toplumsal düzeyde aktarır ve kadın ile erkek karakterlerin eşit derecede etkin olduğu bir direniş perspektifi sunar.

Bergûsî'nin edebî kişiliğini öne çıkaran hususlardan biri, onun üslup ve dil tercihleridir. Edebî dil ile siyasî söylemi ustaca birleştirmekte, coşkulu bir retorik ile sade bir anlatımı dengeleyerek eserlerine hem estetik hem de ideolojik bir güç katmaktadır. Bu durum, metinlerini yalnızca bir edebî üretim değil aynı zamanda toplumsal bilinçlenme ve ideolojik mücadele aracı hâline getirmiştir. Hapishane koşullarında kaleme alınmış olmalarına rağmen eserlerinde görülen anlatı derinliği, kurgusal tutarlılık ve retorik incelik, onun edebî yetkinliğini ve bilinçli tercihlerini ortaya koymaktadır.

Edebi açıdan bakıldığında Bergûsî'nin eserlerinde mübalağa, tezat, kinaye, istiare, mecaz ve teşbih gibi sanatların yoğun biçimde kullanıldığı görülmektedir. Bu sanatlar yalnızca dilin süsü olarak değil aynı zamanda ideolojik bir araç olarak işlev görmektedir. Mübalağa, direniş ruhunun büyüklüğünü; tezat, Filistin'in yüzeydeki görüntüsü ile hakikati arasındaki çatışmayı; kinaye, işgalin doğrudan söylenemeyen ama güçlü biçimde hissedilen acılarını; teşbih ve istiare ise direnişin canlı imgelerini yansıtmaktadır. Araştırma Bergûsî'nin edebî üretimini Filistin hapis edebiyatı geleneği içerisinde konumlandırmakta; onun eserleri, Filistinli mahkûmların ortak tecrübelerini dile getiren bir tür "kolektif edebî hafıza" işlevi görmektedir. Filistin hapishane edebiyatı, yalnızca bireysel hatıraların aktarımı değil aynı zamanda bir ulusun mücadele serencamının yazıya geçirilmesidir. Bergûsî, bu geleneği zenginleştiren ve uluslararası düzeyde görünür kılan öncü isimlerden biri olmuştur. Böylece onun kalemıyla hayat bulan anlatılar, direnişin kültürel boyutunu görünür kılmakta ve işgal karşısında kültürel mukavemetin önemini vurgulamaktadır.

Bergûsî'nin edebiyatı kimlik ve aidiyet meseleleriyle yakından ilişkilidir. Eserlerinde Filistinli kimliği yalnızca etnik veya coğrafi bir mensubiyet değil, tarihsel bir sorumluluk ve direniş bilinci olarak kurgulanmaktadır. Bu yönüyle Bergûsî, Filistin halkının parçalanmış kimliğini edebiyat aracılığıyla yeniden bütünleştirmeye çalışmaktadır. Sürgün, kayıp ve zulüm karşısında kimliğin muhafazası ve yeniden inşası onun metinlerinde temel bir tema olarak öne çıkmaktadır.

Bütün bulgular ışığında, Abdullah Gâlib Bergûsî'nin hayatı ve eserleri yalnızca bir edebî miras değil aynı zamanda bir direniş manifestosu olarak okunmalıdır. Kalemıyla silahlı birleştiren bir münevver olan Bergûsî'nin üretimi, Filistin edebiyatı içerisinde ayrıcalıklı bir yere sahip olduğu gibi dünya hapishane edebiyatı bağlamında da dikkate değerdir. Onun yazdıkları, geçmişin acılarını kayda geçirmekle kalmayıp, geleceğin özgürlük mücadelesine de ışık tutmaktadır. Filistin'in işgal ve direniş tarihi içinde Bergûsî'nin edebî üretimi, bir hafıza mekânı olarak işlev görmek; bu yönüyle hem günümüz hem de gelecek kuşaklar için

vazgeçilmez bir anlam taşımaktadır. Çalışmanın, Bergûsî'nin hayatı ve eserleri üzerine yapılacak yeni çalışmaların, yalnızca Filistin edebiyatını değil aynı zamanda direniş ve hapishane edebiyatı üzerine yürütülen küresel tartışmaları da derinleştireceği açıktır. Bu tez, onun edebiyatını bir bütün olarak değerlendirmeye yönelik önemli bir adım olmakla birlikte, ileride yapılacak daha kapsamlı ve disiplinler arası araştırmalara da kapı aralayacaktır.

KAYNAKÇA

- Afikra. “Prison Literature: A Defining Genre of Palestinian Literary Production”. Erişim 15 Kasım 2024. <https://www.afikra.com/daftarjournal/palestinian-prison-literature>
- Ahmed Fouad Negm. *Egypt’s Revolutionary Poet (English-Arabic Translation)*. A.B.D: Createspace Independent Publishing Platform, Bilingual Basım, 2013.
- Akıncı, Mehmet Alparslan- Çelik, Yakup. “Şiirin Mistik Dünyası”. *Edebi Eleştiri Dergisi* 3/1 (Mart 2019), 106-116.
- el-Azzâvî, Fazıl. https://literaturfestival.com/authors/copy_of_fadhil-al-azzawi/ , (Erişim 12 Ağustos 2025).
- Al-Ghazali, Zainab. *Return of the Pharaoh/ Memoir in Nasir’s Prison*. çev. Mokrane Guezzou, Birmingham: Publisher The İslâmic Foundation, 1994.
- Alighieri, Dante. *İlahi Komedyâ*. İstanbul: Altın Kitaplar, 2013.
- Alpaslan, Seda ve Yüksel Kařtan, “Suriye’deki Arap Milliyetçilerin Fransızlara Karşı Bağımsızlık Mücadelesi (1920-1946)”, *Uluslararası Dil, Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, (2020): 425-433.
- Atasoy, Emrah. “Ütopyada Edebiyat Edebiyatta Ütopya”. *Diyalog* 7/1 (2019), 186-190.
- Aytaç, Gürsel. *Genel Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say Yayınları, 2003, 115.
- Bayrakdar, Faraj. *A Dove in Free Flight*. çev. Ammiel Alcalay-Shareah Taleghani. Brooklyn: UpSet Press, 2021.
- Bergûsî, Abdullah Galib. *Büsûletü’l-mükâveme*. İrbid: Dârü’l- Bergûsî li’n-Neşrî ve’t-Tevzî‘, 2013.
- Bergûsî, Abdullah Galib. *el-Mâcide*. Beyrut: Golden Vision Sarl, 2012.
- Bergûsî, Abdullah Galib. *el-Makdisî ve şeyâtînü’l- heykeli’l-mez’ûm*. Amman: Müessesetü’l-Fürsân li’n-Neşrî ve’t-Tevzî‘, 2015.

Bergûsî, Abdullah Gâlib. *el-Miksala ve cevâsîsü 'ş-şâbâki's-sühyûniyye*. Beyrut: Golden Vision Sarl, 2013.

Bergûsî, Abdullah Galib. *Filistin el- 'âşika ve'l-ma'şuk*. Amman: Müessesetü'l- Fûrsân li'n-Neşri ve't- Tevzî', 2015.

Bergûsî, Abdullah Galib. *Filistin*. çev. İbrahim Âgâh. İstanbul: Ekin Yayınları, 2023.

Bergûsî, Abdullah Galib. *Giyotin: Şin Bet Casusları*. Çev. Ömer Şahin. İstanbul: Ekin Yayınları, 2025.

Bergûsî, Abdullah Galib. *Ma 'tûh fî dâirati'l- 'ukala'*. Amman: Müessesetü'l-Fûrsân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2017.

Bergûsî, Abdullah Galib. *Mühendis 'ale't- tarîk: Emîru'z-zill*. Amman: Müessesetü'l- Fûrsân li'n- Neşri ve't- Tevzî', 2015.

Bergûsî, Abdullah Galib. *Mühendis 'ale't-tarîk: eş-Şehîdü'l- hayy*. Amman: Müessesetü'l-Fûrsân li'n-Neşri ve't- Tevzî', 2016.

Bergûsî, Abdullah Galib. *Özgürlüğün Fecri-Filistinli Bir Kadın Direnişçinin Yaşam Öyküsü*. çev. Reyhan Önal. İstanbul: Ekin Yayınları, 2023.

Bergûsî, Abdullah Galib. *Yoldaki Mühendis II- Yaşayan Şehit- Filistinli Kassam Komutanının Zindan Hatıraları*. çev. Ubeydullah Talha Artuklu. İstanbul: Ekin Yayınları, 2023.

Bergûsî, Abdullah Galib. *Yoldaki Mühendis: Abdullah Galib Bergûsî (Filistinli Kassam Komutanının Otobiyografisi)*, çev. Abdulvahap Kösesoy. İstanbul: Ekin Yayınları, 2023.

Bergûsî, Abdullah Galib. *el-Mîzân cihâdü'd-da've ve da'vetü'l-mücâhidîn*. İrbid: Dârü'l-Bergûsî li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2013.

Bergûsî, Abdullah Galib. *el-Mühendise Melâk er-Rahme*. Amman: Müessesetü'l-Fûrsân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2017.

Boethius. *Felsefenin Tesellisi*. çev. Çiğdem Dürüşken, ed. Eyüp Çoraklı. İstanbul: Alfa Yayıncılık, 3. Basım, 2014.

- Bolelli. Nusrettin. *Belâgat Beyân-Meânî-Bedî' İlimleri Arap Edebiyatı*. İstanbul: İfav Yayınları, 2013.
- Bulut, Ali. *Belâgat: Meânî – Beyân – Bedî'* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2015), 236-252.
- Can, Felek. *Gassan Kenefânî (Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Ricâlun fi'ş-Şems Adlı Romanının İncelenmesi*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Contemporary. “Munif, Abdelrahman 1933-2004”, Erişim 11 Nov. 2024. <https://www.encyclopedia.com>
- Cooke, Miriam “Ayyam Mın Hayati: The Prison Memoirs of a Muslim Sister”. *Journal of Arabic Literature*, 26/1 (1995).
- Cooke, Miriam. “The Cell Story: Syrian Prison Stories after Hafız Asad”, *Middle East Critique* 20/2 (Summer 2011), 167-187.
- Cooke, Miriam. *Dissident Syria: Making Oppositional Arts Official*. Durham: Duke University Press Books, Illustrated Edition, 2007.
- Çakan Evcen, Ruken. “Sulhi Dölek Öykülerinde Kara Mizah”. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 52 (2021), 256.
- Çakmak, Ali. *Düşmanlıklar Zamanı: Gassan Kanaşani ve Filistin Direniş Edebiyatı*. İstanbul: Zoom Yayınevi, 2021.
- Çelik, Ejder. “Distopik Romanlarda Toplumsal Kurgu”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 18/1 (2015), 57-58
- Dakka, Velid. *Zeytinyağının Sırrı*. İstanbul: Nar Çocuk Yayınları, 2019.
- Darkot, Besim. “Filistin”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 4 (İstanbul: TDV Yayınları, 1945), s. 637,638.
- Doğrul, Ömer Rıza. *Filistin Meselesi 1947-1949*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2025.
- Dostoyevski, *Ölü Evinden Anılar*, çev. Tülin Altınova. İstanbul: Oda Yayınları, 1997.

Dostoyevski, *Suç ve Ceza*, çev. Mazlum Beyhan, Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 46. Basım, 2006.

Duman, Harun. “Savaş Edebiyatı”. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 58/1 (2018), 99-110.

Durmuş, İsmail. "Kîlânî, Necîb", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kilani-necib> (12.08.2025).

Durmuş, İsmail. "Tezat", Tdv İslâm Ansiklopedisi, <https://Islamansiklopedisi.Org.Tr/Tezat--Edebiyat#1> (15.09.2025).

“Filistin”, *İslâm Ansiklopedisi*, 13/89-102.

Gemi, Ahmet. “Mehcer Edebiyatı Üzerine Bir Değerlendirme”. *Turkish Studies Language/ Literature* 13/28 (2018), 487.

Genet, Jean. *The Thief's Journal (Hırsızın Günlüğü)*, çev. Yaşar Avunç. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998.

Gramsci, Antonio. *Hapishane Defterleri*. İstanbul: Darlön Yayınları, 2018.

Güceyüz, İsa-Önal, Reyhan. “Filistinli Yazar Abdullah Galib Bergûsî’nin Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi Adlı Eserinin Hapishane Edebiyatı Bağlamında Tahlili”, *Bozok University Journal of Faculty of Theology*, 25 (2024-2025), 107-109.

Güceyüz, İsa-Ağırkan, Müfide. “Teşbih-i Temsîlî Bağlamında İmruülkays’ın Şiirlerinde Anlam ve Estetik”, *Van İlahiyat Dergisi* 12/21 (2024), 183.

Halife, Mustafa. *Salyangoz Suriye Zindanları/ Bir Casusun Günlüğü*. İstanbul: Mana Yayınları, 2017.

Harlow, Barbara. *Resistance Literature*. New York: Methuen, 1987.

Hugo, Victor. *Sefiller*. çev: Volkan Yalçıntoklu. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2023.

İbrahim, Sonallah. *That Smell and Notes from Prison*. ed-çev: Robyn Creswell. New York: New Directions, 2013.

- Jaquette, Elisabeth- Nariman Youssef, “The “Arab Spring,” Five Years On”, Erişim 11 Kasım 2024. <https://wordswithoutborders.org/read/article/2016-01/january-2016-captivity-the-arab-spring-five-years-on/>
- Karabulut, Mustafa-Biricik, İbrahim. “Postmodern Edebiyatın “Ne” liği”. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi* 3 (2017), 34-45.
- Karaca, İlhan. “Bir Reddedişin Hikâyesi: Almanya’da Göç Edebiyatı”. *Eskiyesi* 1 (Nisan 2006), 61-128.
- Karaman, M. Lutfullah. "Filistin", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/filistin> (Erişim 28.06.2025).
- King Jr., Martin Luther. *Letter from Birmingham Jail*. New York: Harpercollins, 1994.
- Koç, Emel. “Felsefe ve Edebiyat”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 5/1 (2015), 106.
- Kurşun, Zekeriya. “Osmanlı Arapları Hilafet-Siyaset-Milliyet 1798-1918”, *Vakıfbank Kültür Yayınları*, 63/63 (Temmuz 2024), 468-472.
- Laâbi, Abdellatif. “The Poem Tree”, Erişim 11 Kasım 2024. <https://www.poetrytranslation.org/podcast/the-poem-tree-by-abdellatif-laabi/>
- Mandela, Nelson. *Long Walk to Freedom*. London: Abacus, 1995.
- Mehrez, Samia. *Egypt’s Culture Wars: Politics and Practice*. Cairo: American University in Cairo Press, 2008.
- Necm, Müfid. *Zindandaki Kanatlar*. çev. Cuma Tanık, Konya: Loras Yayınları, 2022.
- Omri, Mohamed-Salah. “Literature unchained: literary scene tunisia post-2011”. Erişim 11 Kasım 2024. <https://arablit.org/2018/01/02/literature-unchained-the-literary-scene-in-tunisia-post-2011/>
- Ovidius. *Tristia*, Ex Ponto. ed. A. D. Melville, No. 151. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1924.

- Pala, İskender. "Mübalağa", Tdv İslâm Ansiklopedisi, <https://Islamansiklopedisi.Org.Tr/Mubalaga#2-Turk-Edebiyati> (15.09.2025).
- Platon. *Sokrates'in Savunması*, çev. Ari Çokona, Hasan Âli Yücel Klasikleri. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 32. Basım, 2012.
- Reuven, Snir. "Arab Prison Literature: Resistance, Torture, Alienation, and Freedom". *Journal of Arabic Literature* 39/1, (2008), 1-35.
- Reyhanoğulları, Gökhan. "Türk Edebiyatının İlk Bilim-Kurgu Öyküleri ve Orhan Duru". *Turkish Studies-İnternational Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkish or Turkic* 7/3 (2012), 2183-2197.
- Said, Edward. *Yeni Binyılda Filistin Sorunu*. çev. Ahmet Cüneyt, İstanbul: Aram Yayınevi, 2002.
- Said, Edward. *Filistin Sorunu*. çev. Alev Alatlı, İstanbul: Alfa Yayınevi, 2024.
- Saadawi, Nawal. *Memoirs from the Women's Prison*, çev. Marilyn Booth, Berkeley: University of California Press, 1st Edition, 1994.
- Sarıkaya, Meliha Yıldırım. "Teşhis", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/teshis#2-turk-edebiyati> (15.09.2025).
- Sarıkaya, Meliha Yıldırım. "Tenâsüp", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tenasup--edebiyat> (15.09.2025).
- Shakib, Asım. "Klasik Arap Şiirinde Habsiyye/ Hapishane Şiirleri", *Universal Journal of Theology* 6/1 (Haziran 2021), 155-181.
- Sınar, Alev. "Türkiye'de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 4/7 (2006), 175-226.
- Solzhenitsyn, Aleksandr. *The Gulag Archipelago*. Yazar Kolektif, London: Vintage Publishing, 1. Baskı, 2022.
- Suçin, Mehmet Hakkı. "Filistin Edebiyatında Kavşaklar", *Yeni e Kültür Sanat Edebiyat Dergisi* 78 (2024), 31-33.

- Şahin, Yunus. “Varoluşçuluğun Türk Edebiyatında Algılanışı ve Tutunamayanlar”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* 4/1 (2020), 78-91.
- Şeker, Aziz. “Feminist Edebiyat Eleştirisi Bağlamında Edebi Metinlerde Kadın Gerçekliği”. *Söylem Filoloji Dergisi* 4/2 (2019), 347-359.
- Şen, Can. “Sinop’un Ahmet Muhip Dıranas’ın Şiirlerindeki Pastoral Duyarlılığa Etkisi”. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 18 (2018), 265-275.
- Uğurlu, Faruk. “Bir Edebiyat Bakışı”, *Kurgu Dergisi* 10/1 (1992), 189-212.
- Vesaire. “Filistin Direniş Edebiyatı”. Erişim 1 Aralık 2024. https://vesaire.org/filistin-direnis-edebiyati/?utm_source
- Voltaire, “Oedipus”, *İngilizce Dili*, Virginia: Wilder Publications, 2014.
- Yalnız, Kaan. “Tanıtma: Bilgin Güngör, Postkolonyalizm ve Edebiyat: Türk Edebiyatında Sömürgeciliğe Bakış”. *Hece Dergisi* 14 (2019), 548-552.
- Yavuz, Yasin. “Edebiyat ve Ekoeleştirir: Latife Tekin’in Manves City ve Sürüklenme Adlı Romanları”. *Edebi Eleştiri Dergisi* 3/3 (2019), 245-259.
- Yeni Pencere. “Filistin Direnişinde Edebiyatın Yeri – Sait Alioğlu”. Erişim 1 Aralık 2024. <https://yenipencere.com/yazilar/filistin-direnisinde-edebiyatin-yeri-sait-alioğlu/>
- Yeşildağ, Abdussamet. “Arap Edebiyatında Hapis Edebiyatı”, *Filoloji Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler*, ed. Prof. Dr. Dursun Köse. 79-81. Ankara: Gece Akademi, 2019.
- Yılmaz Altun, Öznur. “Toplumcu Gerçekçilik ve Kemal Tahir Romanından Toplumu Okumak”. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi* 7/15 (2021), 135-164.
- Yücesoy, V. Özge. *Korku Edebiyatı (Gotik Edebiyat) ve Türk Romanındaki Örnekleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

ÖZGEÇMİŞ

Ortaöğrenimini Diyarbakır Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde tamamladı. 2006 yılında Bilkent Üniversitesi Uygulamalı İngilizce-Türkçe Çevirmenlik Bölümü'nde başladığı önlisans eğitimini, başörtüsü yasağı nedeniyle yarıda bırakmak durumunda kaldı. Aynı süreçte Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlahiyat Önlisans Programını bitirdi. 2015 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Ardından Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü ile Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap dili ve Edebiyatı Bölümü'nden lisans derecelerini aldı. 2021 yılından itibaren Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi'nde Arap dili ve Belâgatı yüksek lisans programında öğrenimine devam etmektedir.

Eğitim hayatı süresince farklı kurumlarda öğretmenlik ve idari görevlerde bulundu. Hakyad Vakfı'nda idari sorumlu, Canlar Motorlu Araçlar A.Ş.'de muhasebeci ve yönetici olarak görev yaptı. Ayrıca Türkiye Gençlik Vakfı (TÜGVA) Diyarbakır Temsilciliği'nde Kadın ve Aile Koordinatörü olarak sosyal ve kültürel faaliyetlerin planlanması ve yürütülmesinde aktif rol aldı; aynı zamanda İngilizce kursu verdi. Diyarbakır Evliya Çelebi Ortaokulu'nda İngilizce öğretmeni, Kayapınar Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde ise Arapça öğretmeni olarak görev yaptı. Daha sonra Ankara Üniversitesi Teknokent bünyesindeki Arma Group Holding A.Ş.'de İdari ve Mali İşler Sorumlusu olarak çalıştı. Hâlihazırda 2021 yılında atandığı Diyarbakır Sur Yeni Evler İmam Hatip Ortaokulu'nda Arapça Öğretmeni olarak görev yapmaktadır.